

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

CRIME AND PUNISHMENT

THE NEWSLETTER OF THE HELLENIC SOCIETY OF CRIMINOLOGY

Τεύχος 17
Σεπτέμβριος 2025

**ΦΑΚΕΛΟΣ-ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ**

ΦΑΚΕΛΟΣ-ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Διευθυντής Σύνταξης:

Ομ. Καθηγητής Νέστωρ Ε. Κουράκης

Αρχισυντάκτρια:

Καθηγήτρια Χριστίνα Μ. Ζαραφωνίτου

Επιστημονική Επιτροπή:

Τα μέλη Διοικητικού Συμβουλίου της Ελλην. Εταιρείας
Εγκληματολογίας.

Μόνιμοι Συνεργάτες:

Υπ.Δρ. Χριστίνα Τάση,
Υπ.Δρ. Χαρά Βλαστάρη-Δουβουνιώτου

Επιμέλεια Φακέλου-Αφιερώματος τρέχοντος τεύχους:

Αν. Καθηγήτρια Βίκυ Βλάχου & Δρ. Ιωάννα Τσίγκανου,
Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ

Κλείσιμο Υλης Τεύχους: 21.9.2025

Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας, Λυκαβητού 1Γ,
Αθήνα, e-mail: info@hscriminology.gr

Γραφιστική επιμέλεια:
Στέφανος Χουπουρίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

EDITORIAL

Βίκυ Βλάχου, Ιωάννα Τσίγκανου.....4

ΦΑΚΕΛΟΣ-ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : Η ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

Οικογενειακό περιβάλλον ή αποβάλλον : Ποιος αθώος και ποιος ένοχος στη βία; Ι. Πανούσης, Ομότιμος Καθηγητής Εγκληματολογίας ΕΚΠΑ.....8

Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα, Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ομ. Καθηγήτρια ποινικού δικαίου, ΑΠΘ.....11

Ενδοοικογενειακή βία. Ορισμένα ζητήματα στο πεδίο αντιμετώπισης εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας μετά τις πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις με το ν 5172/2025, Άννα Καραμόσχογλου, Εισαγγελέας Εφετών.....19

Οι πρωτοβουλίες αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας: οι κατακτήσεις και οι δυστοκίες σε ένα εξελισσόμενο περιβάλλον, Βίκυ Βλάχου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.....34

Η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα σήμερα. Η εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου, Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών, ΕΚΚΕ.....41

Ανακύπτοντα ζητήματα κατά την εκδίκαση των αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας στο ακροατήριο, Απόστολος Γραμμένος, Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθηνών.....47

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑΣ

Δυνατότητες ποινικής ρύθμισης για τη Γυναικοκτονία στην Ελλάδα. Το κυπριακό παράδειγμα, Νέστωρ Κουράκης, Καθηγητής Ποινικών Επιστημών, Νομική Σχολή, Πανεπιστήμια Αθηνών (ομότιμος) και Λευκωσίας (από το 2014) Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας.....58

Αντίλογος στην εισαγωγή ποινικής διάταξης με χρήση του όρου «γυναικοκτονία», Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Διευθύντρια του Π.Μ.Σ. «Εγκληματολογία» και του Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας.....69

Γυναικοκτονία: ανάγκη ή συμβολισμός; (ψηφίδες επισημάνσεων), Θρασύβουλος Κονταξής, Δικηγόρος, ΔΝ.....73

ΜΕΛΕΤΗ
Εγκλήματα από ερωτικό πάθος. Εισαγωγικές επισημάνσεις Νέστωρ Ε. Κουράκης, Καθηγητής Ποινικών Επιστημών, Νομική Σχολή, Πανεπιστήμια Αθηνών (ομότιμος) και Λευκωσίας (από το 2014) Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας.....76

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Επιστημονικές εκδηλώσεις
Χαρά Βλαστάρη-Δυοβουνιώτου, Ψυχολόγος-Κοινωνιολόγος, Συνεργάτις Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου.....83

Νέες κυκλοφορίες βιβλίων και άρθρων εγκληματολογικού και ποινικού ενδιαφέροντος
Χριστίνα Τάτση, Δικηγόρος.....90

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ιωάννη Σαρμά και Νέστορα Κουράκη (επιμ.), *Τεχνητή Δικαιοσύνη; Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της [Ποινικής] Δικαιοσύνης*, Αθήνα: εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 2025, σσ. 160.....91

Νέστορα Κουράκη, *Η αρμονία στον Ηράκλειτο και μια σύγχρονη προσέγγισή της*, προλεγόμενα του Ακαδημαϊκού Χριστόφορου Χαραλαμπάκη, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση (σειρά δια-ΛΟΓΟΣ, Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη/ Μελέτες, αρ. 120), 2025.....97

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ
Στη μνήμη του Καθηγητή David Farrington (1944-2024)
Δρ Ελένη Κοντοπούλου, Νομικός-Εγκληματολόγος, Ταμίας της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας.....100

EDITORIAL

Βίκυ Βλάχου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο,
Μέλος Δ.Σ. Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας.

Ιωάννα Τσίγκανου, Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ,
Γεν. Γραμματέας Ελληνικής Εταιρείας
Εγκληματολογίας.

Η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ένα ιδιαίτερα σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο απασχολεί τις κοινωνίες στη σύγχρονη και τη διαχρονία, οι δε πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή του δεν περιορίζονται στη σφαίρα του νόμου, αλλά επεκτείνονται σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής. Αρχικά οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην ανάδειξη του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και στην εδραίωση της αντίληψης ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο, το οποίο αφορά όλα τα κοινωνικά στρώματα, ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικών, πολιτισμικών και άλλων παραμέτρων. Η αναγνώριση του προβλήματος αποτέλεσε το πρώτο βήμα στις επιχειρούμενες προσπάθειες αντιμετώπισής του και επαύξησης των σχετικών καταγγελιών, καθόσον χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά υψηλό σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας, λόγω κυρίως της απροθυμίας των θυμάτων να καταγγείλουν τα περιστατικά στις αρμόδιες Αρχές. Οι πρωτοβουλίες σε κοινωνικό, επιστημονικό και ερευνητικό επίπεδο συνοδεύθηκαν από τις αντίστοιχες νομοθετικές προβλέψεις στις αρχές του 21^{ου} αιώνα στην Ελλάδα, με χαρακτηριστικότερη τον ν.3500/2006, που εισήγαγε καινοτόμες για την εποχή ρυθμίσεις, όπως την εννοιολογική προσέγγιση βασικών εννοιών, τη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης κ.α. Οι εξελίξεις αυτές υπαγορεύθηκαν από αντίστοιχες πρωτοβουλίες σε επίπεδο ευρωπαϊκής και διεθνούς κοινότητας, όπως, ενδεικτικά, η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Ως φυσική συνέπεια των ανωτέρω επήλθαν σημαντικές τροποποιήσεις της αρχικής νομοθεσίας στην Ελλάδα, με τους νόμους ν. 5090/2024 και ν.5172/2025. Συμπληρωματικά

των νομοθετικών πρωτοβουλιών λειτούργησαν ποικίλες παρεμβάσεις στο κοινωνικό και το επιστημονικό πεδίο παράλληλα με τη λήψη μέτρων αντεγκληματικής πολιτικής.

Αφετηρία για το παρόν αφιέρωμα αποτέλεσε ειδική εκδήλωση της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας με τίτλο: «Η ενδοοικογενειακή βία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Όψεις, απόψεις και διαστάσεις του φαινομένου», η οποία πραγματοποιήθηκε στις 25/6/2025 στην αίθουσα του Δ.Σ.Α. Στο παρόν αφιέρωμα φιλοξενούνται οι μελέτες που παρουσιάστηκαν στην εν λόγω εκδήλωση καθώς και λοιπές μελέτες που αναφέρονται στο θέμα του αφιερώματος και παρουσιάστηκαν σε αντίστοιχες επιστημονικές εκδηλώσεις καθώς και τεκμηριωμένες απόψεις για το ειδικότερο θέμα της «γυναικοκτονίας».

Ο **Ιωάννης Πανούσης** με αφετηρία «Το πουκάμισο της νύχτας» του Κώστα Μαρδά, επιχειρεί να αναδείξει τα ζητήματα της βίας, της συνύπαρξης, των σχέσεων και της ενοχής στο οικογενειακό πλαίσιο, θέτοντας διαζευκτικά το ερώτημα : «Οικογενειακό Περιβάλλον ή Αποβάλλον : Ποιος Αθώος και Ποιος Ένοχος στη Βία;» και υπογραμμίζοντας εύστοχα τον φαύλο κύκλο στο εσωτερικό του, όπου η αγάπη μπορεί να εναλλάσσεται με το μίσος. Επισημαίνει ότι οι νέες μορφές οικογένειας δημιουργούν ένα νέο τοπίο και διαφορετικές ισορροπίες στην έννοια της οικογένειας συγκριτικά με το παρελθόν και τις αντίστοιχες αντιλήψεις, με τα συμπτώματα της αποδιοργάνωσης να είναι πλέον ορατά και τη βία να καταλαμβάνει την πρωταρχική θέση και να αφορά όλα τα μέλη της. Καθιστά σαφές ότι για την κατανόηση των βίαιων και κακοποιητικών καταστάσεων εντός της οικογένειας είναι αναγκαία η πολυπαραγοντική προσέγγιση σε συνάρτηση με τη συνεκτίμηση της σχετικής δυναμικής που αναπτύσσεται σε επίπεδο συμβίωσης. Τέλος, θέτει ποικίλα ερωτήματα και επισημαίνει τον καθοριστικό ρόλο της Εγκληματολογίας, η οποία με τη χρήση ερευνητικών και επιστημονικών επιχειρημάτων, δύναται να αποσαφηνίσει το τοπίο εντός της οικογένειας και να προτείνει λύσεις, στην προοπτική της ερμηνείας των βίαιων συμπεριφορών εντός της οικογένειας και όχι του είδους τιμωρίας των δραστών.

Η **Έλλη Συμεωνίδου-Καστανίδου** στη μελέτη της επιχειρεί να αναδείξει τους λόγους για τους οποίους δεν κατέστη εφικτό να περιοριστεί η ενδοοικογενειακή βία στην χώρα μας διαμέσου της αξιολόγησης του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, με αναφορές τόσο σε υπερεθνικά κείμενα, όσο και στον τρόπο εφαρμογής της νομοθεσίας στην Ελλάδα. Στη συνέχεια, παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά της ισχύουσας νομοθεσίας σήμερα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και υπογραμμίζει όσα δεν έχουν γίνει για την πρόληψη και την αντιμετώπισή της. Τέλος, στη μελέτη καθίσταται σαφές ότι το πρόβλημα της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας δεν εντοπίζεται στην έλλειψη του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, αλλά στην εφαρμογή του εν λόγω θεσμικού πλαισίου και για το λόγο αυτό προτείνεται να επικεντρωθεί εκεί το ενδιαφέρον της ελληνικής πολιτείας.

Η **Άννα Καραμόσχογλου** αναδεικνύει στη μελέτη της ορισμένα καίρια ζητήματα στο πεδίο της αντιμετώπισης των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας μετά τις πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις με το ν. 5172/2025. Τονίζεται ότι πέραν των πολλαπλών τροποποιήσεων, οι οποίες έχουν επέλθει τελευταία στο πεδίο της αντιμετώπισης της βίας στην οικογένεια, είναι παράλληλα αναγκαία η λήψη μέτρων και σε επίπεδο κοινωνικής πραγματικότητας, ώστε να ενισχυθούν αποτελεσματικά οι προσπάθειες αποτροπής των ανωτέρω εγκληματικών προσβολών. Η μελέτη επικεντρώνεται στο ζήτημα της προστασίας των θυμάτων και ειδικότερα των ανηλίκων και στην ταχύτερη δικαστική εκκαθάριση των ποινικών υποθέσεων, με χαρακτηριστικές αναφορές στη σχετική νομοθεσία και τη νομολογία. Καταληκτικά, τονίζεται η ανάγκη της πολυεπίπεδης και της διεπιστημονικής προσέγγισης των θεμάτων ενδοοικογενειακής βίας, συνδυαστικά αφενός με την πρόληψη σε διάφορους τομείς της κοινωνίας, όπως τις παρεμβάσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία και αφετέρου με τις απαιτούμενες ενέργειες σε επίπεδο δομών και υπηρεσιών με γνώμονα την παροχή βοήθειας στα θύματα.

Η **Βίκυ Βλάχου** στη μελέτη της παρουσιάζει τις κυριότερες κατακτήσεις στο πεδίο της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και ορισμένες δυστοκίες σε επίπεδο εφαρμογής, ώστε να αποτελέσουν το έναυσμα

για μελλοντικές βελτιωτικές παρεμβάσεις σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο περιβάλλον, όπως αυτό του 21^{ου} αιώνα. Υπογραμμίζεται ο ρόλος των κοινωνικών κινημάτων διεθνώς, η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και της Πολιτείας, αλλά και η συμβολή του ερευνητικού και του επιστημονικού ενδιαφέροντος στην εισαγωγή αξιολογών πρωτοβουλιών και μεταρρυθμίσεων αντιμετώπισης του φαινομένου σε θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο. Γίνεται ενδεικτική αναφορά σε χαρακτηριστικά παραδείγματα τόσο σε επίπεδο θεσμοθέτησης όσο και καθημερινής πρακτικής, αναδεικνύονται σημαντικές δυσλειτουργίες και σημειώνεται ο καίριος ρόλος των θυμάτων και των μαρτύρων ενδοοικογενειακής βίας τόσο στη θεατότητα του φαινομένου όσο και στην αντιμετώπιση και την πρόληψή του. Καταληκτικά, υπογραμμίζεται η συμβολή της διεπιστημονικής συνεργασίας, της κοινωνικής ευαισθητοποίησης, της ενδυνάμωσης και της προστασίας των θυμάτων υπό την επιρροή σημαντικών προκλήσεων, όπως η τεχνητή νοημοσύνη.

Η **Ιωάννα Τσίγκανου** επισημαίνει ότι παρά την επιστημονική εγρήγορση που παρατηρείται γύρω από την ερευνητική προσέγγιση όψεων του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών - της ενδοοικογενειακής βίας συμπεριλαμβανομένης - έχει διαμορφωθεί ένας στερεοτυπικός τρόπος διερεύνησης των εν λόγω φαινομένων την ίδια στιγμή που ευρήματα των πρόσφατων ερευνών μάς καλούν εμάς τους ερευνητές/τριες και την εν γένει ακαδημαϊκή κοινότητα να αναστοχαστούμε για μείζονα ζητήματα προβληματισμού και ερμηνειών που προκύπτουν κατά τη διαδικασία αναζήτησης της επιστημονικής αλήθειας αναφορικά με τα παραπάνω κοινωνικά φαινόμενα. Όπως υποστηρίζει, τα ίδια τα πορίσματα των ερευνών μάς προσκαλούν να προχωρήσουμε πλέον σε νέους επιστημολογικούς και μεθοδολογικούς δρόμους μακριά από τις τρέχουσες στερεοτυπικές ερευνητικές προσλήψεις και αποκαλύψεις.

Ο **Απόστολος Γραμμένος** στη μελέτη αναφέρεται σε ορισμένα νομικά και πρακτικά ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εκδίκαση των αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας στο ακροατήριο, με ιδιαίτερη αναφορά στις πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις που εισήγαγε ο Νόμος 5172/2025. Υπογραμμίζεται ότι στα εν λόγω εγκλήματα

τα εφαρμόζεται υποχρεωτικά η αυτόφωρη διαδικασία, μέσω της οποίας επιδιώκεται η ταχεία απονομή δικαιοσύνης και η αποτροπή διαιώνισης της έντασης στις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Υποστηρίζεται ότι ο Ν. 5172/2025, με τον οποίο επήλθαν ουσιώδεις τροποποιήσεις στον Ν. 3500/2006, στοχεύει σε μια πολυεπίπεδη και ουσιαστική αντιμετώπιση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, ενισχύοντας παράλληλα τις εγγυήσεις προστασίας των θυμάτων και την πρόληψη νέων περιστατικών. Στη μελέτη παρουσιάζονται ενδεικτικά παραδείγματα ώστε να κατανοηθεί πώς οι εν λόγω μεταβολές επηρέασαν και την αυτόφωρη διαδικασία στο ακροατήριο. Συμπληρωματικά τονίζεται, ότι με τον ανωτέρω νόμο: i. θεσπίζεται ειδική διαδικασία προσέλευσης και εξέτασης των ενηλίκων θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλειά τους και η αποφυγή επαφής με τον κατηγορούμενο, ii. προβλέπεται διακριτή διαδικασία για την εξέταση ανηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη την ψυχοσυναισθηματική τους κατάσταση και iii. λαμβάνεται μέριμνα για την αντιμετώπιση άμεσων κινδύνων μέσω της πρόβλεψης επιβολής επιπλέον περιοριστικών όρων, που ενισχύουν τον προστατευτικό χαρακτήρα της ποινικής διαδικασίας έναντι του θύματος.

Στη συνέχεια, όπως προαναφέρθηκε, το τεύχος περιλαμβάνει μια ειδική ενότητα με τον τίτλο: «**Διάλογος περί της λεγόμενης Γυναικοκτονίας**», στην οποία εντάσσονται οι μελέτες του Ν. Κουράκη, της Χ. Ζαραφωνίτου και του Θ. Κονταξή.

Ο **Νέστωρ Κουράκης** διερευνά με τη μελέτη του τις δυνατότητες εισαγωγής ποινικών ρυθμίσεων για τη Γυναικοκτονία στην Ελλάδα, αναφερόμενος στο παράδειγμα της Κύπρου και ειδικότερα στην εισαγωγή στην κυπριακή νομοθεσία διάταξης (2022), με την οποία καθιερώνεται η γυναικοκτονία ως αυτοτελές ποινικό αδίκημα. Υπογραμμίζει τις αντίστοιχες νομοθετικές εξελίξεις που σημειώθηκαν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Μάλτα (2022) και η Κροατία (2024) προς επίρρωση της θέσης του να εξετασθεί σοβαρά και στην Ελλάδα το ενδεχόμενο της αυτοτελούς εγκληματοποίησης αντίστοιχης προς τη γυναίκα συμπεριφοράς, αλλά με ταυτόχρονη λήψη μέτρων για την πρόληψη της γυναικοκτονίας μέσω ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών

και κυρίως μέσω της εκπαίδευσης ήδη από τα πρώτα βήματα ενός παιδιού στο νηπιαγωγείο. Στο κείμενό του υποστηρίζει ότι με την εν λόγω εγκληματοποίηση δεν παραβιάζεται η συνταγματική αρχή της ισότητας, καθώς το Σύνταγμα ρητά επιτρέπει στον νομοθέτη (άρ. 116 § 2) να λαμβάνει θετικά μέτρα «για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών». Αναφέρεται σε ζητήματα ποινικής μεταχείρισης σχετικά με τη θέσπιση ενός εγκλήματος γυναικοκτονίας, ως ειδικότερης μορφής της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, με διακριτικά γνωρίσματα τον έμφυλο μισογυνισμό, τις απαρχαιωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις και τον «ρατσισμό» για λόγους φύλου. Προς τεκμηρίωση της θέσης του υπογραμμίζει τη θετική συμβολή που μπορεί να έχει η θεσμοθέτηση της γυναικοκτονίας ως αυτοτελούς εγκλήματος στην επαυξημένη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων της γυναίκας και στην εδραίωση μιας κουλτούρας κοινωνικής αποδοκιμασίας απέναντι σε φαινόμενα έμφυλης βίας, όπως η γυναικοκτονία. Τέλος, αναδεικνύει και δύο επιπλέον ζητήματα σε επίπεδο θετικών προεκτάσεων από την καθιέρωση της γυναικοκτονίας ως διακριτού εγκλήματος. Το πρώτο σχετίζεται με την εμπέδωση του μήνυματος ότι ενδεχόμενη αμέλεια των αρμόδιων αρχών στην έγκαιρη αντιμετώπιση κακοποιητικών συμπεριφορών εις βάρος γυναικών συνεπάγεται ευθύνη της Πολιτείας προς αποζημίωση, η οποία απορρέει από την αδράνειά της να αποτρέψει τέτοιου τύπου εγκλήματα, και το δεύτερο υπογραμμίζει την ευκολότερη επιστημονική καταχώριση και μελέτη των εν λόγω περιπτώσεων από ευρωπαϊκό ή και ελληνικό Παρατηρητήριο Δεδομένων με αυτό το αντικείμενο προς διευκόλυνση της συνεχούς παρακολούθησης του προβλήματος.

Η **Χριστίνα Ζαραφωνίτου** με τη μελέτη της αναπτύσσει έναν αντίλογο στο ενδεχόμενο εισαγωγής μιας ποινικής διάταξης περί «γυναικοκτονίας». Μέσα από το κείμενό της αναδεικνύονται ερμηνευτικά ζητήματα και τίθενται προβληματισμοί ως απόρροια του πρόσφατου δημόσιου διαλόγου σχετικά με την εισαγωγή του όρου «γυναικοκτονία» στον ποινικό κώδικα της χώρας μας κατά το πρότυπο περιορισμένου αριθμού άλλων εθνικών νομοθεσιών. Παρουσιάζονται τα κυριότερα **αντεπιχειρήματα** στην εισαγωγή μιας νέας ποινικής διάταξης περί «γυναι-

κοκτονίας» με χαρακτηριστικές αναφορές: i. Στον κίνδυνο επέκτασης της τιμωρητικότητας και στη διάκριση της από την έννοια της τιμωρίας, ii. Στην ισχύουσα εθνική νομοθεσία και σε ειδικότερα συναφή άρθρα (π.χ. 299, 300, 301 και 303 ΠΚ), που αναδεικνύουν το πνεύμα του ποινικού νόμου που πόρρω απέχει από τις επικαλούμενες διεκδικήσεις περί εισαγωγής του νέου ποινικού αδικήματος της «γυναικοκτονίας», iii. Στον κίνδυνο διολίσθησης του Ποινικού Δικαίου από «Δίκαιο της πράξης» σε «Δίκαιο των θυμάτων», και iv. Στη φεμινιστική προσέγγιση βάσει της οποίας, ενδεχόμενη αντικατάσταση του όρου «ανθρωποκτονία» με τον όρο «γυναικοκτονία» θα συνιστούσε *δυσμενή διάκριση για τα δικαιώματα της γυναίκας*. Συμπερασματικά, επισημαίνεται ότι η απαίτηση για περαιτέρω αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας συχνά αποδεικνύεται ατελέσφορη και παράλληλα δέχεται έντονη κριτική για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πνεύμα αυτό, προτείνεται η διατήρηση της απαραίτητης ισορροπίας μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας, στην προοπτική της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, χωρίς καμία διάκριση και αναδεικνύεται ο καίριος ρόλος της παιδείας, ως βασικού συντελεστή άμβλυνσης των συγκρούσεων και πρόληψης της εγκληματικότητας σε ένα πλαίσιο ορθής λειτουργίας των θεσμών, ώστε να ανακτηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών και να προστατευθεί η αξιοπιστία του Κράτους Δικαίου, ως ενωτικού και ανθεκτικού απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις.

Τέλος, ο **Θρασύβουλος Κονταξής** με τη μελέτη του θέτει συγκεκριμένες επισημάνσεις, προβληματισμούς και ερωτήματα γύρω από το ζήτημα της γυναικοκτονίας προκειμένου να αναδείξει εάν αυτό απαντά σε μία ανάγκη της κοινωνίας ή συνιστά μία κίνηση υψηλού συμβολισμού. Κατά την παρουσίαση των επισημάνσεων του γίνεται αναφορά ενδεικτικά στις βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν μια δικαστική απόφαση, στην έννοια της γυναικοκτονίας και τις προεκτάσεις της αποδοχής του όρου σε σχέση με τις γυναίκες (π.χ. απόδοση του χαρακτηρισμού του αδύναμου στις γυναίκες), σε επίπεδο διακρίσεων (π.χ. μεταξύ γυναίκας και άνδρα, παιδιού και κοριτσιού) και σε ό,τι αφορά το Ποινικό Δίκαιο. Προς επίρρωση των επισημάνσεων του υπογραμμίζει μεταξύ άλλων ότι ενδεχόμενη αποδοχή του όρου της γυναικοκτονίας σηματοδοτεί αφενός ρήγμα του δογμα-

τικού πλαισίου του ΠΚ και αφετέρου προσδιορισμό του εννόμου αγαθού της ζωής ανάλογα με το φύλο του θύματος. Καταληκτικά, υποστηρίζει ότι αντί της αναγνώρισης της γυναικοκτονίας ως διακριτού εγκλήματος είναι προτιμότερο η προσοχή να εστιασθεί στη διαμόρφωση ανάλογης παιδείας, για όλους, άντρες και γυναίκες.

Το τεύχος περιέχει επίσης, την παρουσίαση των πρόσφατων επιστημονικών εκδηλώσεων και νέων επιστημονικών βιβλίων και άρθρων (με επιμ. **Χαράς Βλαστάρη-Δουβουνιώτου** και **Χριστίνας Τάτση**, αντίστοιχα), τις παρουσιάσεις δύο νέων βιβλίων του **Ν. Ε. Κουράκη** και τη νεκρολογία που υπογράφει η **Ελένη Κοντοπούλου** για τον αείμνηστο Καθηγητή David Farrington.

Καλή σας ανάγνωση!

ΦΑΚΕΛΟΣ-ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : Η ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ Ή ΑΠΟΒΑΛΛΟΝ:ΠΟΙΟΣ ΑΘΩΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΕΝΟΧΟΣ ΣΤΗ ΒΙΑ;

Ι. Πανούσης, Ομότιμος Καθηγητής
Εγκληματολογίας ΕΚΠΑ

*Τις νύχτες το λευκό πουκάμισο
χάνεται απ'την κρεμάστρα
κι επιστρέφει την αυγή
τσαλακωμένο*

Κώστας Μαρδάς, Το πουκάμισο της νύχτας

Προφανώς πάντοτε θα υπάρχουν καλοί και κακοί γονείς,ατίθασα παιδιά ή αδέρφια σε ρήξη.Προφανώς πίσω από τις κλειστές πόρτες και τα σφαλισμένα παράθυρα θα κρύβονται μυστικά

Πώς όμως ερμηνεύεται η αύξηση των κρουσμάτων / εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας σήμερα;

Πρόκειται για 'βία στην οικογένεια' ή για βία της οικογένειας,με την έννοια ότι η οικογένεια όχι μόνον παράγει βία ,αλλά διαχειρίζεται και κοινωνική βία ή και εξάγει[κυρίως στο σχολείο]βία;

Οι νέες μορφές οικογένειας[μονογονεϊκή,πολυπολιτισμική,διεμφυλική,σύμφωνα συμβίωσης κλπ],οι νέες σχέσεις,οι νέες ισορροπίες και τα νέα δικαιώματα προκαλούν νέες εντάσεις στην παλαιά 'αγία 'οικογένεια;[1]

Είναι πιθανό σ'αυτό το φαύλο κύκλο 'η αγάπη να συγχέεται με το μίσος';[2]

Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα το φαινόμενο

πρέπει να δεχτούμε το ότι 'η οικογένεια μπορεί να γίνεται αισθητή σαν κάτι το ζωντανό ή σαν κάτι που πεθαίνει ή σαν μία χαλασμένη μηχανή'[3]

Είναι εύκολο κάτι τέτοιο;

Κι όμως σήμερα:

Ο μύθος της φιλικής,συναισθηματικής,λειτουργικής οικογένειας φαίνεται ότι έχει διαψευστεί από διάφορα συμπτώματα αποδιοργάνωσης ,ανάμεσα στα οποία πρωταρχική θέση καταλαμβάνει η βία.Μολονότι η βία δεν είναι εγγενές στοιχείο της οικογενειακής συνύπαρξης ούτε αναγκαστικά προκύπτει από αισθήματα απόλυτης αγάπης-'κατοχής',η χρήση και κατάχρηση 'δύναμης επιβολής'δεν λείπει από τις ενδοοικογενειακές σχέσεις και περιλαμβάνει όλα τα μέλη της οικογένειας(συζύγους,παιδιά,παπούδες/γιαγιάδες κ.ά).

Συχνά οι ρόλοι ασκούντος και υφισταμένου βία εναλλάσσονται ενώ η κοινή βία(π.χ.σύζυγοι που αλληλοχτυπιούνται),η βία ανάμεσα στ'αδέρφια(fratricide/sororicide)(συγγενιοκτονία) ή η όποια 'κρυφή βία' αυξάνονται και δημιουργούν ανεξέλεγκτες καταστάσεις.

Η βία στο σπίτι δεν συγκροτεί ένα (ενιαίο)"παράδειγμα". Είναι ένας όρος που αναφέρεται σε διαφορετικές εμπειρίες κι επιδέχεται πολλές ερμηνείες(από διαταραγμένες προσωπικότητες μέχρις άρρωστες σχέσεις και ανύπαρκτες δομές).Βιολογία,ψυχολογία,ψυχανάλυση,κοινωνιολογία,ρόλοι και πολιτιστικό/οικολογικό περιβάλλον επιχειρούν να δώσουν μία κοινά αποδεκτή απάντηση, αλλά μάλλον γενικεύουν καθώς η ίδια η έννοια της οικογένειας διευρύνεται ή συρικνώνεται κατά περίπτωση κι εποχή.

Η ψυχοδυναμική της ενδοοικογενειακής βίας διαμορφώνει όρους κυκλικής αιτιότητας,όπου το αίτιο γίνεται αποτέλεσμα κι αντίστροφα.Γι'αυτό ίσως πολλοί κακοποιημένοι σκοτώνουν αυτούς που τους είχαν κακοποιήσει.

Καμιά φορά η αλήθεια 'βρίσκεται στη μέση' με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η κατανομή ενοχών.Ας μην ξεχνάμε ότι ο συνδυασμός αισθημάτων,έρωτα,πάθους και βίας παράγει δια-προσωπικές σχέσεις εκρηκτικές και (παρ)ορμητικές,που δεν είναι εύκολο να ενταχθούν σε 'ιδιότυπη επικοινωνία' ή τρυφερότητα αλλά ούτε πρέπει να προσεγγίζονται απλουστευτικά και μονοδιάστατα ως σχέσεις εξουσίας του ενός/υποταγής του άλλου.Αξίες και στερεότυπα των διαπροσωπικών σχέσεων,η κατα-

πίεση και η εξουσία, η υποτίμηση/ταπείνωση, οι ενοχοποιήσεις/απενοχοποιήσεις, πρωτογενείς/δευτερογενείς θυματοποιήσεις (μ'εμπλοκή και των ΜΜΕ), σκοτεινοί αριθμοί μη-καταγγελιών, ντροπή και φόβος, προστασία των αδύναμων (παιδιών και γερόντων) όλα αυτά παρεισφρεύουν συμβάλλοντας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στο τραγικό αποτέλεσμα, όμως κι όλοι αυτοί δεν αρκεί ν'αντιμετωπισθούν με βάση πολιτικές δικαιοκρατίας.

Οι κοινωνικές κατασκευές της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας [μεταβιβαζόμενα 'πρότυπα' συχνά κι από τους δύο γονείς], οι έμφυλοι ρόλοι, οι ταυτότητες, η πατριαρχία ή ετερο-πατριαρχία (masculinism), η ιδεολογία του white-supremacist άντρα που ηγεμονεύει δεν πρέπει να παρασύρουν μονόπλευρα και μονομερώς το νομοθέτη ώστε ν'αγνοεί την οποιαδήποτε άλλη 'προδοσία της εντιμότητας, της αθωότητας και της εμπιστοσύνης'. Το σύνδρομο του κακοποιημένου συζύγου (άντρα ή γυναίκα) ή των ανηλίκων δεν μπορεί να εξηγηθεί μονοπαγονικά αλλά πρέπει να συνεκτιμάει πάντοτε το ισοζύγιο των σχέσεων αδύναμου/δυνατού μέσα σ'ένα συγκεκριμένο πλαίσιο συμβίωσης/διαβίωσης.

Η ενδοοικογενειακή βία παραμένει ένα αρνητικό κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο που άλλοτε συνδέεται με την κουλτούρα εξουσίας κι άλλοτε με την απώλεια ελέγχου του θυμού και των παθών, λόγω πολλαπλών συναισθηματικών εκρήξεων. Παρά τις δυσχέρειες ορισμού και οριοθέτησης το iter criminis περιλαμβάνει πολλές φάσεις (εντάσεις, κρίσεις, συμφιλιώσεις κλπ.) ή αμφίθυμα αισθήματα αλλά ακόμα κι όταν οι αναπαραστάσεις και βιώσεις είναι διαφορετικές στον κάθε συμμετέχοντα τούτο δεν σημαίνει ότι η Πολιτεία επιτρέπεται να μην παρεμβαίνει και η κοινωνία να σιωπά.

Από το άβατο της παλαιάς κλειστής οικογένειας ως τις πολλές σύγχρονες μορφές συμβίωσης, από τη λεκτική βία στην παράνοια και το φόνο, από την εκδίκηση του θύματος στην 'κατά εξουσιοδότηση' δολοφονία (π.χ. ο γιός σκοτώνει τον πατέρα που κακοποιεί τη μητέρα), ένα είναι το βέβαιο: η ατμόσφαιρα 'πολέμου' μέσα στο σπίτι θα μεταφερθεί από τα παιδιά και στο σχολείο.

Η οικογένεια, εκτός από τις όποιες συναισθηματικές σχέσεις [συγγένειας ή μη] των μελών της κουβαλάει κι ένα πολιτισμικό κεκτημένο [4], μέρος του οποίου είναι οι ισχυροί ή μη δεσμοί με το περιβάλλον [το ομοιογενές

ή εχθρικό γειτονικό δίκτυο] [5]. Επίσης σημαντικό ρόλο παίζουν οι πολιτισμικές διαφοροποιήσεις [6] μέσα στην ίδια την οικογένεια σε σχέση με τη συμμόρφωση στους κανόνες του κοινοτικού/κοινωνικού ελέγχου [7].

Άλλωστε η αποδοχή της interactional theory of delinquency μας υποδεικνύει ότι οι συμπεριφορές ακολουθούν μοντέλα ατομικής/κερδοσκοπικής/ανομικής επιβίωσης εντός/εκτός του Οίκου [8], ακόμα και στην ακραία περίπτωση της 'εγκληματικής οικογένειας' [9].

Οπότε σε όλες τις μορφές της ενδοοικογενειακής βίας [κακοποιήσεις, πατροκτονίες/μητροκτονίες/αδελφοκτονίες/συζυγοκτονίες] [10], με αποκορύφωμα τις γενικευμένες "οικογενειοκτονίες" [όπου τελικά ο δράστης αυτοκτονεί] [11] αναζητούνται κίνητρα και αιτιολογήσεις πιο περίπλοκες από την ενοχή του ενός και την αθωότητα του άλλου [12], δηλαδή καταστάσεις που γεννούν δράστες-θύματα και θύματα-δράστες [13] και στις οποίες οι τρίτοι μένουν αδρανείς ή απαθείς.

Αυτή η ακραία εγκληματική συμπεριφορά βίαιης έκφρασης συναισθημάτων, πέραν των ψυχολογικών/κοινωνιολογικών/πολιτισμικών προσεγγίσεων, χρίζει ανάλυσης που σχετίζεται με τη δυναμική της αλληλεπίδρασης του ζεύγους 'θύτης/θύμα' [εγωισμοί, πάθη, εκδικήσεις κλπ].

Πάντοτε θα υπάρχει μία σκοτεινή πλευρά της οικογένειας [με αλληλοσυγκρουόμενες ηθικές αξιολογήσεις [14], μία επιθετική διακοπή της ήρεμης επικοινωνίας, μία παρεξήγηση των συμβολισμών και των αναπαραστάσεων του Καλού και του Κακού [15] και πάντοτε οι ρόλοι, οι κανόνες, τα όρια διαπαιδαγώγησης/κοινωνικοποίησης [16] θα αφήνουν περιθώριο για καταστάσεις "άδειων οστράκων" [empty shells] [17] ή 'σπασμένων σπιτιών' [broken homes] [18].

Τα ερωτήματα όμως ανοικτά:

Κινδυνεύουν όλοι από όλους;

Επειδή ουδείς γνωρίζει τις ειδικές συνθήκες και τις επικίνδυνες σχέσεις, που δημιουργούνται γύρω από ένα ηθικό, κοινωνικό, νομικό, πολιτισμικό [ίσως και δομολειτουργικό] ζήτημα, οι απαντήσεις δεν πρέπει να είναι στερεο-τυπικές, ούτε ο αυστηρός κοινωνικός έλεγχος να προβάλλεται ως η μοναδική ή η προσφορότερη λύση. Αυτός πιστεύω ότι είναι ο κρίσιμος ρόλος της Εγκληματολογίας [προφανώς και της ελληνικής εταιρείας]: να ξεθολώσει, με ερευνητικά κι επιστημονικά επιχειρήμα-

τα, το τοπίο, ώστε να καταθέσει εφικτές και πρόσφορες προτάσεις

Σε κάθε περίπτωση ούτε οι νόμοι, ούτε τα τεχνικά μέσα λύνουν το θέμα των προβληματικών δι-ανθρώπων σχέσεων, γιατί συνήθως δεν πρωταγωνιστούν απόλυτα αθώοι στ' ανθρώπινα δράματα

ΥΓ. Γιατί κακοποιούνται και δολοφονούνται τα μέλη μιάς οικογένειας είναι το ζητούμενο κι όχι μόνο ποιά ποινή πρέπει να επιβάλλεται στο δράστη

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ-ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

[1] πρβλ. **Παρασκευή Δαμάλα και Οριάννα Ζανιδάκη**, 'Στέλλα κοιμήσου'-ο μύθος της 'Αγίας' ελληνικής οικογένειας, σε *Πολιτισμική Εγκληματολογία και Νεο-νουάρ*, Κύφαντα 2025, 191

[2] πρβλ. **Κλαίρη Θεοδώρου**, *Τρεις ερωτήσεις*, Ψυχογιός 2023, 146

[3] βλ. γενικότερα **Γρ. Γκιζέλη, Ρ. Καυταντζόγλου, Αφρ. Τεπέρογλου, Β. Φίλια**, Παράδοση και νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της ελληνικής οικογένειας: μεταβαλλόμενα σχήματα, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 1984

[4] **Raymond Gassin**, *Criminologie*, 4 éd., Dalloz, Paris 1998, 350

[5] **Ray Paternoster and Ronet Bachman**, Control theories, in Eugene McLaughlin, Tim Newburn [eds], *The Sage Handbook of Criminological theory* 2010, 115 επ.

[6] οπ. π., 119-121

[7] **R. Gassin**, οπ. π., 408

[8] **Gregg Barak**, Integrative Criminology, in "The Sage...", οπ. π., 183

[9] **David P. Farrington**, Life-course and developmental theories in Criminology, in "The Sage...", οπ. π., 260

[10] **Charles Patrick Ewing**, *Fatal families-the dynamics of intafamilial homicide*, Sage 1997, passim

[11] οπ. π., 135

[12] πρβλ. **Antoine maniatīs**, *la violence familiale*, A. Sakoulas/Bruylant, Athens/Brussels 2007, 25

[13] **Gérard Lopez**, *Victimologie*, Dalloz, Paris 1997, 106

[14] **Anthony Giddens**, *Κοινωνιολογία*, μτφ./επιμ. Δ. Τσαούσης, Gutenberg 2002, 234, 240-βλ. γενικότερα **F. Ivan Nye**, *Family relationships and delinquent behavior*, NY, Wiley 1958 και **Ευτυχία Κατσιγαράκη**, *Οικογένεια και παραβατικότητα*, Α. Σάκκουλας 2004

[15] **Γ. Πανούσης**, Βία στην οικογένεια=σχέσεις εξουσίας, σε 'Το μήνυμα στην Εγκληματολογία', Α. Σάκκουλας 1995, 167 επ.

[16] **John E. Conklin**, *Criminology*, 2ed., McMillan publ. co., NY 1986, 217

[17] οπ. π., 219

[18] οπ. π., 220

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου
Ομ. Καθηγήτρια ποινικού δικαίου, ΑΠΘ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχουν παρέλθει είκοσι περίπου έτη από τότε που τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 3500/2006, με τον οποίο δήλωσε ο Έλληνας νομοθέτης τον φιλόδοξο στόχο του να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας «ώστε να ενισχυθεί η αρμονική συμβίωση των προσώπων στο πλαίσιο της οικογένειας».

Είκοσι χρόνια μετά, ο στόχος όχι απλώς δεν έχει επιτευχθεί, αλλά αντίθετα τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας αυξάνονται σταθερά. Όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία της ελληνικής αστυνομίας, ενώ το 2020 είχαν βεβαιωθεί 5.441 εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, ο αριθμός αυξήθηκε σε 11.632 το 2022 και σε 21.849 το 2024.¹ Η αύξηση επομένως σε πέντε χρόνια έφτασε το 301,56%.

Θα μπορούσε ασφαλώς να υποστηριχθεί ότι απλώς σήμερα η ενδοοικογενειακή βία είναι περισσότερο «ορατή», γιατί τα θύματα – κυρίως γυναίκες – καταγγέλλουν πιο εύκολα τα εγκλήματα που τελούνται σε βάρος τους². Ωστόσο, ακόμα και αν αυτό ισχύει σε κάποιο βαθμό, θα πρέπει να αναγνωρίσει κανείς ότι ο αριθμός των σχεδόν 22.000 εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας που βεβαιώθηκαν από την αστυνομία μέσα στο 2024 είναι εξαιρετικά υψηλός και ότι σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί ένας άγνωστος αριθμός εγκλημάτων, που δεν έχουν καταγγελθεί, στα οποία κυρίως ανήκουν τα πιο ειδικά εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος παιδιών.

¹ <https://www.astynomia.gr/statistik-es-petirides/>

² Βλ. Φυτράκη, Ενδοοικογενειακή βία, Θεσμικό πλαίσιο, 2025, σ. 4.

Στην μελέτη αυτή επιχειρείται να αναδειχθούν οι λόγοι για τους οποίους δεν κατέστη εφικτό να περιοριστεί η ενδοοικογενειακή βία στην χώρα μας. Για τον σκοπό αυτό, θα αξιολογηθεί το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, με αναφορά τόσο σε υπερεθνικά κείμενα, όσο και στον τρόπο εφαρμογής της ισχύουσας στην χώρα μας νομοθεσίας.

II. ΟΙ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗ

Προκειμένου να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, ο Έλληνας νομοθέτης δεν έμεινε μόνο στον Ν. 3500/2006. Στα χρόνια που πέρασαν ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε με τους νόμους 3868/2010, 4531/2018, 4610/2019, 5090/2024 και τελευταία με τον Ν. 5172/2025. Οι σημαντικότερες παρεμβάσεις συνολικά για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας έγιναν με τον Ν. 4531/2018, με τον οποίο ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης «για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας», καθώς και με τον Ν. 5172/2025, με τον οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία 2024/1385 της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας».

Η ισχύουσα νομοθεσία παρουσιάζει λοιπόν σήμερα τα εξής βασικά χαρακτηριστικά:

(α) Αυστηροποίηση του ποινικού δικαίου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

Ήδη από το 2006, ο Έλληνας νομοθέτης επιχείρησε να δείξει το ενδιαφέρον του για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, αυξάνοντας τις ποινές των πιο συχνών εγκλημάτων στο πλαίσιο της οικογένειας: σωματικών βλαβών, παράνομης βίας, απειλής, προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας. Αξίζει μάλιστα να ειπωθεί ότι για την εφαρμογή των διατάξεων αυτών δεν είναι αναγκαίο να διαπιστώνεται η αδύναμη ή ευάλωτη θέση του θύματος. Οι αυξημένες ποινές απειλούνται σε κάθε περίπτωση που δράστης και θύμα ανήκουν στην ίδια «οικογένεια», όπως το περιεχόμενο της ορίζεται στον νόμο. Επιπλέον, όλα τα παραπάνω εγκλήματα δι-

ώκονται αυτεπαγγέλτως, ακόμα κι αν πρόκειται για μικρής έντασης προσβολές, που διώκονται κατά κανόνα μόνο με έγκληση.

Για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας σε βάρος μέλους της οικογένειας δεν προβλέφθηκε ποτέ αυξημένη ποινή. Ωστόσο, με αφορμή μια δολοφονία γυναίκας από τον σύζυγό της, τροποποιήθηκε με τον Ν. 4855/2021 γενικά το έγκλημα της ανθρωποκτονίας (άρθρο 299 παρ. 1 ΠΚ), και προβλέπεται πλέον γι' αυτό – ως μόνη ποινή – η ισόβια κάθειρξη, αντί της ισόβιας ή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών, που προβλεπόταν έως τότε. Βεβαίως και πριν από την συγκεκριμένη τροποποίηση η ποινή της ισόβιας κάθειρξης μπορούσε χωρίς δυσκολία να επιβληθεί, καθώς η τέλεση μιας πράξης σε βάρος αδύναμων ή ευάλωτων ατόμων αναφερόταν ήδη στο άρθρ. 79 παρ. 5 ΠΚ ως επιβαρυντική περίπτωση. Αλλά ο Έλληνας νομοθέτης αρέσκειται να δείχνει το ενδιαφέρον του για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, αυξάνοντας τις ποινές.

Το ήδη αυστηρό αυτό νομοθετικό πλαίσιο αυστηροποιήθηκε ακόμα περισσότερο με τους Ν. 5090/2024 και 5172/2025: εφαρμογή αυτόφωρης διαδικασίας, ειδική ρύθμιση για τους περιοριστικούς όρους, επιβολή προσωρινής κράτησης και για πλημμελήματα, ειδική ρύθμιση για την εξέταση μαρτύρων, απαγόρευση μετατροπής ή αναστολής εκτέλεσης των ποινών που επιβάλλονται από το δικαστήριο, αποκλεισμός του ανασταλτικού αποτελέσματος της έφεσης κ.λπ.³.

(β) Θεσμοθέτηση της ποινικής διαμεσολάβησης, ως μέσου παράκαμψης της ποινικής δίκης

Στο δικονομικό πεδίο ο Έλληνας νομοθέτης εισήγαγε, ήδη με τον Ν. 3500/2006, τον θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης για τα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας, έναν θεσμό δηλαδή αποκαταστατικής δικαιοσύνης που ισχύει σήμερα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες (άρθρα 11 – 14 Ν. 3500/2006).

Βεβαίως η σχετική ρύθμιση δεν ήταν αποκλειστικά δική του επιλογή. Στην Αιτιολογική Έκθεση διευκρινίζεται ότι «η χώρα μας υποχρεούται να συμμορφωθεί προς την απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15^{ης} Μαρτίου 2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, το άρθρο 10 της οποίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την προώθηση της διμεσολάβησης σε ποινικές υποθέσεις το αργότερο μέχρι την 22.3.2006» (Απόφαση – πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ). Αυτό δεν ήταν απολύτως ακριβές, γιατί, όπως έκρινε αργότερα το ΔΕΕ, η απόφαση πλαίσιο συνιστούσε μεν στα κράτη να προωθήσουν τον συγκεκριμένο θεσμό, αλλά δεν δημιουργούσε υποχρέωση υιοθέτησής του⁴.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, στην Αιτιολογική Έκθεση δικαιολογείται επαρκώς η συγκεκριμένη ρύθμιση, καθώς διευκρινίζεται ότι «με την εισαγωγή του θεσμού αυτού στην χώρα μας καθίσταται πιο φιλικό το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για τη συγκεκριμένη κατηγορία των θυμάτων, ώστε αυτά αφ' ενός μεν να έχουν περισσότερα κίνητρα να καταγγέλλουν την πράξη, αφ' ετέρου δε να τους παρέχεται η δυνατότητα να μετάσχουν σε μια διαδικασία που σκοπό θα έχει να τα βοηθήσει να συζητήσουν και να θέσουν τέρμα στις σχετικές συμπεριφορές με τη βοήθεια ενός αμερόληπτου τρίτου».

Με βάση τον νόμο, οι δομές που θα προσέφεραν προγράμματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης έπρεπε να είναι οπωσδήποτε δημόσιες. Αυτό άλλαξε με το άρθρο 123 Ν. 5090/2024, που επιτρέπει πλέον την παρακολούθηση τέτοιων προγραμμάτων και σε ιδιωτικούς φορείς, οι οποίοι εποπτεύονται από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Υγείας ή Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας.

(γ) Θεσμοθέτηση διοικητικών δομών για την χάραξη πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας και συλλογής στατιστικών δεδομένων

Η σχετική ρύθμιση έγινε με το άρθρο 4 Ν. 4531/2018, με το οποίο το συγκεκριμένο έργο ανατέθηκε στην Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων και ειδικότερα στις Διευθύνσεις «Σχεδιασμού, Δημιουργίας Προτύπων

³ Βλ. Ε. Φυτράκη, Ενδοοικογενειακή βία – Θεσμικό πλαίσιο, 2025, σ. 8.

⁴ ΔΕΕ ...

και Παρακολούθησης Πολιτικών Ισότητας των Φύλων» και «Κοινωνικής Προστασίας και Συμβουλευτικών Υπηρεσιών».

Στην πρώτη ανατέθηκε η αρμοδιότητα «συντονισμού της συλλογής στοιχείων κάθε μορφής βίας που καλύπτεται από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και για την ανάλυση, επεξεργασία και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων» (άρθρο 24 π. δ. 141/2017) και στη δεύτερη η αρμοδιότητα για τον «συντονισμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών και μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης κάθε μορφής βίας που καλύπτεται από τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας» (άρθρο 25 π.δ. 141/2017).

Μετά την κατάργηση της Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, η αρμοδιότητα μεταφέρθηκε στο Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, και πιο συγκεκριμένα στην Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

(δ) Δημιουργία «μηχανισμού ανίχνευσης ενδοοικογενειακής βίας»

Με το άρθρο 23 Ν. 3500/2006 προσπάθησε ο νομοθέτης να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της σιωπής των ανήλικων θυμάτων, τα οποία φοβούνται να καταγγείλουν την κακοποίησή τους από τους γονείς ή άλλα πρόσωπα του στενού οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Όρισε λοιπόν στο άρθρο αυτό ότι οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορούνται ή διαπιστώνουν ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνουν, χωρίς καθυστέρηση, τον διευθυντή της σχολικής μονάδας και αυτός οφείλει να ανακοινώσει αμέσως την αξιόποινη πράξη στον εισαγγελέα ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή. Την ίδια υποχρέωση θεσμοθέτησε και για τους εκπαιδευτικούς και διευθυντές των ιδιωτικών σχολείων, καθώς

και για τους υπευθύνους των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

Προκειμένου μάλιστα να διευκολύνει την καταγγελία τέτοιων περιστατικών, ο νομοθέτης πρόβλεψε στην ίδια αυτή διάταξη, ότι κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο διευθυντής της σχολικής μονάδας και ο εκπαιδευτικός που τον ενημέρωσε καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο.

Ο κατάλογος των υπόχρεων προσώπων διευρύνθηκε ουσιαστικά με το άρθρο 130 Ν. 5090/2024, καλύπτοντας και τα μέλη του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ή του ειδικού βοηθητικού προσωπικού της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, επιμελητές, προπονητές, φυσικοθεραπευτές, φαρμακοποιούς ή γιατρούς που παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε ανήλικο, οι οποίοι κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους πληροφορούνται ή διαπιστώνουν με οποιονδήποτε τρόπο, ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος ανηλίκου έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. Με βάση τη νεότερη μάλιστα διάταξη, τα πρόσωπα αυτά οφείλουν να αναφέρουν τα ίδια το περιστατικό στις αρχές και όχι απλώς να ενημερώσουν τον διευθυντή της εκπαιδευτικής μονάδας.

Επιπλέον, με το άρθρο 20 Ν. 5172/2025, η υποχρέωση καταγγελίας επεκτάθηκε και στον φαρμακοποιό και τον φυσικοθεραπευτή που κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους διαπιστώνουν ενδείξεις διάπραξης σε βάρος ενηλίκου εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, καθώς, επίσης, και στον γιατρό που διαπιστώνει τέτοιες ενδείξεις, με βάση σοβαρά αντικειμενικά ευρήματα της ιατρικής εξέτασης του ενηλίκου. Η υποχρέωση ισχύει ανεξαρτήτως της ύπαρξης επαγγελματικού απορρήτου.

(ε) Διατάξεις για την υποστήριξη των θυμάτων

Ήδη ο Ν. 3500/2006 περιείχε στα άρθρα 21 και 22 διατάξεις για την υποστήριξη των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Η θεσμοθέτηση μέτρων προστασίας είναι πράγματι αναγκαία, καθώς συχνά τα άτομα αυτά δεν έχουν ούτε ασφαλή χώρο για να μείνουν ούτε χρήματα

για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες.

Πέραν όμως της γενικής συμπαράστασης στα θύματα, προστέθηκε με το άρθρο 131 Ν. 5090/2024 και νέα διάταξη (23^Α Ν. 3500/2006), που θεμελιώνει υποχρέωση των αστυνομικών αρχών, κοινωνικών υπηρεσιών, υπηρεσιών υγείας και εξειδικευμένων για την υποστήριξη θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας δομών να προβαίνουν σε εξατομικευμένη αξιολόγηση των θυμάτων και διαχείριση του κινδύνου επανάλληψης της βίας και δευτερογενούς θυματοποίησης⁵.

Με όλες αυτές τις διατάξεις, ο Έλληνας νομοθέτης δείχνει ασφαλώς την βούλησή του να συμμορφωθεί – τουλάχιστον σε νομοθετικό επίπεδο – προς τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα σχετικά με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Ωστόσο, όπως και εισαγωγικά αναφέρθηκε, το πρόβλημα παραμένει, και μάλιστα διογκούμενο.

Πρέπει λοιπόν να ερευνηθεί ποια είναι ακόμα τα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν.

III. ΟΣΑ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΓΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Η νομοθέτηση ποινικών και άλλων κανόνων – ιδίως μάλιστα όταν αυτοί περιγράφονται ήδη σε διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα – καθώς και η αύξηση των ποινικών κυρώσεων είναι μία εξαιρετικά εύκολη υπόθεση. Ούτε όμως η θέσπιση κανόνων ούτε η αύξηση των ποινών μπορούν πράγματι να αντιμετωπίσουν την ενδοοικογενειακή βία, όπως εγκαίρως άλλωστε είχε επισημάνει η επιστημονική κοινότητα⁶.

⁵ Βλ. Τόλη, Ενδοοικογενειακή βία – κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία των ποινικών διατάξεων του Ν. 3500/2006, 2025, σ. 202 επ.

⁶ Βλ. αντί άλλων Α. Ψαρούδα – Μπενάκη, Προβλήματα της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα και οι νέοι ποινικοί κώδικες, ΠοινΧρ 2020, σ. 5: «Μόνη η απειλή διά του νόμου αυστηροτάτων ποινών δεν συμβάλλει τόσο καθοριστικά στην αποτροπή της τέλεσης σοβαρών εγκλημάτων. Μεγάλης κλίμακας εμπειρικές μελέτες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα, ότι εκφοβιστική επιρροή στον πιθανό δράστη δεν έχει τόσο η απειλή στο νόμο υπέρμετρα βαριάς ποινής, όσο το κατά πόσο, κατά την εκτίμησή του, θα συλληφθεί και πάντως το ότι θα εκτελεσθεί, όπως προβλέπεται στον νόμο, η ποινή που θα του επιβληθεί»....

Σημαντικό είναι να διασφαλισθεί ότι οι συγκεκριμένοι κανόνες μπορούν πράγματι και να εφαρμοστούν. Στο πεδίο αυτό επικεντρώνει το ενδιαφέρον της και η Grevio (Ομάδα εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Βίας εναντίον των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας), η οποία ελέγχει τον βαθμό πραγματικής συμμόρφωσης των κρατών στις προβλέψεις της Σύμβασης. Στο πεδίο αυτό επικεντρώνει το ενδιαφέρον του και ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος σε Ειδική Έκθεσή του⁷ έχει επισημάνει τα σοβαρά προβλήματα που υπάρχουν σε ό,τι αφορά την προστασία των παιδιών από πράξεις ενδοοικογενειακής βίας.

Τα προβλήματα εφαρμογής μπορούν ειδικότερα να διακριθούν σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες:

(α) Πρόληψη

Στις Συστάσεις που κατέθεσε η Grevio στις 5.12.2023⁸, ζητεί από την Κυβέρνηση να διασφαλίσει πρωτίστως την αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών για την πρόληψη της βίας κατά των γυναικών, προωθώντας καλύτερο συντονισμό δράσεων και εξασφαλίζοντας οικονομικούς πόρους για την συνέχιση εφαρμογής των συγκεκριμένων πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό, ενθαρρύνει έντονα τις ελληνικές αρχές να περιληφθούν στα σχολικά προγράμματα σπουδών, και σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, γνώσεις σχετικά με θέματα όπως η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι μη στερεότυποι ρόλοι των δύο φύλων, ο αμοιβαίος σεβασμός, η μη βίαιη επίλυση των συγκρούσεων στις διαπροσωπικές σχέσεις, η βασιζόμενη στο φύλο βία κατά των γυναικών και το δικαίωμα στην προσωπική ακεραιότητα, προσαρμοσμένα στην βαθμιαία εξελισσόμενη ικανότητα των μαθητών. Παράλληλα, ενθαρρύνει σθεναρά τις ελληνικές αρχές να προωθήσουν σε τακτική βάση την ευαισθητοποίηση και την κατανόηση από τον γενικό πληθυσμό των

⁷ old.synigoros.gr/resources/eidikh-ekthesh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn.pdf.

⁸ Βλ. το σύνολο των προτάσεων και εισηγήσεων της Grevio σε **Φυτράκη**, ό.π., σ. 173. Για μια πιο συνοπτική παρουσίαση των 19 προτεινόμενων σύνθετων μέτρων βλ. **Χιόνη – Χότουμαν**, ΠοινΔικ 2024, σ. 299.

διάφορων μορφών βίας κατά των γυναικών που καλύπτονται από την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, υποδεικνύοντας μάλιστα και τον τρόπο που θα πρέπει να ενεργήσουν. Ορίζει συγκεκριμένα ότι θα πρέπει να οργανώσουν δραστηριότητες ευαισθητοποίησης που θα απευθύνονται σε διάφορες ομάδες πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των ανδρών όλων των ηλικιών, με σκοπό να αλλάξουν οι υποκείμενες πατριαρχικές συμπεριφορές.

Η χώρα μας δεν φαίνεται να έχει επηρεαστεί πολύ από τις συστάσεις αυτές μέχρι τώρα. Η τηλεόραση κατακλύζεται ακόμα και σήμερα από εκπομπές που όχι απλώς δεν συμβάλλουν στην διαμόρφωση μιας άλλης αντίληψης για τις σχέσεις των ζευγαριών, αλλά είναι αντίθετα εξαιρετικά προσβλητικές για την αξιοπρέπεια των γυναικών - συχνά βέβαια και των ανδρών - αναδεικνύοντας «μοντέλα» γυναικών που καθόλου δεν μπορούν να διαχειριστούν σε ισότιμη βάση τη σχέση τους με τους άνδρες. Και τούτο παρά το γεγονός ότι και η Grevio έχει συστήσει στην ελληνική Κυβέρνηση να προωθήσει την κατάρτιση των δημοσιογράφων σχετικά με τις διάφορες μορφές βίας κατά των γυναικών, καθώς και σχετικά με τον τρόπο αναφοράς τους στα μέσα ενημέρωσης.

Στο επίπεδο πρόληψης της ενδοοικογενειακής βίας σημαντικός θεωρείται ακόμα ο ρόλος κατάλληλα στελεχομένων κοινωνικών υπηρεσιών της κοινότητας. Σε Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, του 2020, που αναφέρεται στην προστασία των παιδιών από πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, τονίζεται με ιδιαίτερη έμφαση⁹ ότι «οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ... μπορούν να αναλάβουν την τακτική υποστήριξη ευάλωτων οικογενειών σε επίπεδο Δήμου ώστε να διασφαλίζεται καταρχάς η πρόληψη και η φροντίδα μέσα στην οικογένεια». Στην ίδια όμως Έκθεση τονίζεται παράλληλα ότι «οι κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σχεδόν στο σύνολό τους, είναι σοβαρά υποστελεχωμένες και, επιπλέον, δεν διαθέτουν ένα σαφές και επαρκές θεσμικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων σε σχέση

με την παιδική προστασία και την υποστήριξη οικογενειών με σύνθετα ψυχοκοινωνικά προβλήματα».

(β) Ανίχνευση ενδοοικογενειακής βίας

Η δημιουργία μηχανισμών ανίχνευσης της ενδοοικογενειακής βίας είναι επίσης ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας για την αντιμετώπισή της. Συνήθως υπάρχει ένα τείχος σιωπής που εμποδίζει την παρέμβαση της πολιτείας και επιτρέπει την συνέχισή της για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Τα ίδια τα θύματα φοβούνται, ντρέπονται ή αδυνατούν να ζητήσουν βοήθεια. Τον τελευταίο βέβαια καιρό – με αφορμή αρκετές γυναικοκτονίες – έχει αυξηθεί ο αριθμός των καταγγελλόμενων περιστατικών. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα μένει κατά κανόνα στο σκοτάδι ένας μεγάλος αριθμός κακοποιητικών συμπεριφορών, κυρίως μάλιστα σε βάρος μικρών παιδιών, υπερηλίκων ή αναπήρων.

Η κινητοποίηση αμέτοχων τρίτων, όπως είναι οι γείτονες ή κάποιοι συγγενείς είναι λοιπόν εξαιρετικά σημαντική για την ανίχνευση κακοποιητικών συμπεριφορών στο πλαίσιο της οικογένειας. Και αυτοί όμως φοβούνται συχνά να εμπλακούν. Θέλουν να είναι βέβαιοι ότι το όνομά τους δεν θα φανερωθεί. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο διαμορφώθηκαν και λειτουργούν ειδικές τηλεφωνικές γραμμές, στις οποίες μπορούν να καταγγέλλονται τέτοια περιστατικά κακοποίησης, οι οποίες ωστόσο συχνά δεν λειτουργούν ικανοποιητικά. Πολύ συχνά σε υποθέσεις ακραίας ενδοοικογενειακής βίας, αποκαλύπτεται ότι υπήρξαν καταγγελίες πολιτών σε τηλεφωνικές γραμμές, χωρίς όμως να υπάρξει κάποια κινητοποίηση ή πολύ περισσότερο παρέμβαση για την αντιμετώπιση της βίας. Είναι λοιπόν σημαντική η ορθολογική οργάνωση και αποτελεσματική εποπτεία των τηλεφωνικών αυτών γραμμών, ώστε να ενεργούν σε κάθε περίπτωση βάσει αυστηρών πρωτοκόλλων.

Η ουσιαστική διεύρυνση του κύκλου των επαγγελματιών που υποχρεούνται να καταγγέλλουν πράξεις κακοποίησης παιδιών, ώστε η υποχρέωση να βαρύνει πλέον όχι μόνο τους δασκάλους και τους καθηγητές, αλλά και γιατρούς, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, επιμελητές, προπονητές, φυσικοθεραπευτές και φαρμακοποιούς, θα πρέπει ασφαλώς να επικροτηθεί. Το ίδιο

⁹ Βλ. Ειδική Έκθεση ΣτΠ (2020): Από το ίδρυμα στην κοινότητα, σ. 49.

ισχύει σε ό,τι αφορά την θεσμοθέτηση υποχρέωσης των φαρμακοποιών, φυσικοθεραπευτών και γιατρών να καταγγέλλουν πράξεις ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος ενηλίκων, όταν αυτές υποπίπτουν στην αντίληψή τους κατά την άσκηση του έργου τους.

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς το γεγονός ότι το μέτρο αυτό ειδικά για τους εκπαιδευτικούς ισχύει από το 2006, με πενιχρά μέχρι τώρα αποτελέσματα. Οι εκπαιδευτικοί τις περισσότερες φορές υποστηρίζουν ότι αδυνατούν να διαγνώσουν την κακοποίηση, διότι στερούνται ειδικών γνώσεων. Επιπλέον, πάντα υπάρχει φόβος για την πιθανή βίαιη αντίδραση των κακοποιητών γονέων ή άλλων μελών της οικογένειας. Οι μόνοι που μπορούν να προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια στο σχολείο είναι οι ψυχολόγοι ή κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίοι ωστόσο είτε δεν υπάρχουν σε πολλά δημόσια σχολεία είτε – όταν υπάρχουν – δεν είναι επαρκώς αριθμητικά για το σύνολο των μαθητών, σύμφωνα με τα στοιχεία που εισφέρει η Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη. Ούτε υπάρχει θεσμοθετημένη συνεργασία των σχολικών μονάδων με τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες¹⁰. Έτσι όμως χάνεται η πιο σημαντική πηγή πληροφόρησης για την πιθανή κακοποίηση ενός παιδιού από μέλη της οικογένειάς του.

Σε ό,τι αφορά τους γιατρούς, φυσικοθεραπευτές και κοινωνικούς λειτουργούς, θα πρέπει να ειπωθεί ότι όλοι όσοι εργάζονται σε δημόσια νοσοκομεία ή άλλες δημόσιες υπηρεσίες είχαν ανέκαθεν την υποχρέωση να καταγγέλλουν αξιόποινες πράξεις που πληροφορούνται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εφόσον οι πράξεις διώκονται αυτεπαγγέλτως¹¹, κάτι που ισχύει για όλα τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας. Αλλά και η δική τους συμβολή στην αποκάλυψη σχετικών αξιόποινων πράξεων είναι μέχρι στιγμής περιορισμένη, καθώς τα ίδια τα θύματα, για διάφορους λόγους, δεν αποκάλυπτουν την πραγματική αιτία του τραυματισμού τους. Έτσι είναι πολύ πιθανό, κυρίως μάλιστα όταν έχουν να περιθάλλουν μεγάλο αριθμό ασθενών, να μην αναγνωρίσουν την κακοποίηση.

Τα αποτελέσματα θα μπορούσαν ενδεχομένως να βελτιωθούν αν θεσμοθετούνταν η ηλεκτρονική κάρτα υγείας για όλους, ήδη από την γέννησή τους, ώστε κάθε γιατρός να γνωρίζει όλο τον ιατρικό φάκελο μιας γυναίκας ή ενός παιδιού που εισάγεται με τραύματα στο νοσοκομείο. Αλλά αυτό μέχρι σήμερα δεν ισχύει, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται ουσιαστικά η σημασία μιας εξίσου πολύτιμης πηγής πληροφόρησης σχετικά με πιθανή ενδοοικογενειακή βία.

(γ) Διερεύνηση καταγγελιών ενδοοικογενειακής βίας και υποστήριξη θυμάτων

Ακόμα όμως και αν γίνει μια καταγγελία για ενδοοικογενειακή βία, η διερεύνησή της, η επιβεβαίωση της βίας και η άμεση υποστήριξη των θυμάτων δεν είναι αυτονόητη.

Οι θεσμικά προβλεπόμενες – ήδη από το 1996 – κοινωνικές υπηρεσίες, που θα έπρεπε να πλαισιώνουν όλα τα Πρωτοδικεία, κατά κανόνα δεν λειτουργούν, ενώ και οι κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στις οποίες κατ' ανάγκη απευθύνονται οι εισαγγελείς, κυρίως στις επαρχιακές πόλεις, για την πραγματοποίηση σχετικής έρευνας, δεν διαθέτουν, όπως ήδη αναφέρθηκε, το αναγκαίο στελεχιακό δυναμικό ούτε και ένα σαφές και επαρκές θεσμικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων σε σχέση με την παιδική προστασία και την υποστήριξη οικογενειών με σύνθετα ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

Από την έρευνα που έκανε ο Συνήγορος του Πολίτη το 2020 σε 14 Δήμους, προέκυψε ότι σε σύνολο 260 κοινωνικών λειτουργών και 45 ψυχολόγων, 42 μόνο κοινωνικοί λειτουργοί ασχολούνταν με την διερεύνηση καταγγελιών κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών, που ανέρχονταν σε χίλιες περίπου κάθε χρόνο. Το υπόλοιπο προσωπικό ήταν επιφορτισμένο με πολλές και διαφορετικές αρμοδιότητες και διαμοιρασμένο και σε άλλες υπηρεσίες των Δήμων (όπως σε ΚΑΠΗ, κέντρα κοινότητας, δημοτικούς παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς κ.α). Είναι χαρακτηριστικό ότι ο δήμος της Αθήνας απάντησε πως έχει περίπου εβδομήντα έως εκατό περιστατικά κακοποίησης παιδιών κάθε χρόνο, που χρειάζονται

¹⁰ Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, ό.π., σ. 24.

¹¹ Βλ. άρθρο 38 ΚΠΔ.

πράγματι ενδεδεγμένη κοινωνική έρευνα και υποστήριξη από ειδικούς, αλλά ο Δήμος μπορούσε να αντιμετωπίσει μόνο είκοσι.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι και το πρόβλημα της υποστήριξης των παιδιών όταν μια καταγγελία επιβεβαιώνεται και διαπιστώνεται η ανάγκη απομάκρυνσής τους από το κακοποιητικό οικογενειακό περιβάλλον. Τα παιδιά αυτά, ενώ δεν χρήζουν νοσηλείας, εισάγονται και παραμένουν συχνά επί μακρό χρονικό διάστημα σε παιδιατρικές ή παιδοψυχιατρικές κλινικές, ή ακόμη και σε μονάδες ενηλίκων γενικών νοσοκομείων, οι οποίες αδυνατούν να ανταποκριθούν στις σύνθετες ανάγκες υποστήριξής τους.

Τα προβλήματα επιτείνονται γιατί δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή κάποια οριζόντια δικτύωση μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών, των υπηρεσιών υγείας και των φορέων εκπαίδευσης σε ολόκληρη τη χώρα. Οι παραπάνω φορείς επικοινωνούν *ad hoc*, εντελώς αποσπασματικά, αναφέρει στην Έκθεσή του για τα παιδιά ο Συνήγορος του Πολίτη¹². Και τούτο, παρά το γεγονός ότι για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης έχει θεσμοθετηθεί ήδη από το 2010 η δικτύωση του συνόλου των υπηρεσιών που ασχολούνται με τα παιδιά (βλ. Ν. 3860/2010, Ν. 3961/2011, οι οποίοι εξακολουθούν να ισχύουν, μη εφαρμοζόμενοι).

Το πρόβλημα έχει εντοπίσει και η Grevio σε ό,τι αφορά τους μηχανισμούς υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών και «προτρέπει» γι' αυτό τις ελληνικές αρχές να ενισχύσουν σημαντικά τον συντονισμό της αντιμετώπισης των αναγκών των γυναικών θυμάτων «δημιουργώντας θεσμοθετημένες δομές συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ όλων των αρμόδιων θεσμοθετημένων φορέων, ΜΚΟ και εξειδικευμένων υπηρεσιών υποστήριξης»¹³.

¹² Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη, ό.π., σ. 50. Και τούτο, παρά το γεγονός ότι για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης έχει θεσμοθετηθεί ήδη από το 2010 η δικτύωση του συνόλου των υπηρεσιών που ασχολούνται με τα παιδιά (βλ. Ν. 3860/2010, Ν. 3961/2011). Οι δύο νόμοι εξακολουθούν να ισχύουν.

¹³ Σύσταση Grevio 2023, άρθρο 18.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της αστυνομίας, στον οποίο όμως δυστυχώς η αστυνομία δεν φαίνεται έτοιμη να ανταποκριθεί. Ο αστυνόμος της γειτονιάς που περιπολεί σε συγκεκριμένη περιοχή και γνωρίζει τους ανθρώπους και που ο ρόλος του θεωρείται διεθνώς εξαιρετικά σημαντικός για την πρόληψη του εγκλήματος, εξακολουθεί να προβλέπεται στον νόμο¹⁴, αλλά έχει στην πραγματικότητα εξαφανιστεί.

Πολύ συχνά όμως, ακόμα και όταν καταγγέλλονται στην αστυνομία περιστατικά κακοποίησης παιδιών ή ενηλίκων, αυτή δεν ενεργεί, δεν ενεργεί άμεσα ή δεν ενεργεί σωστά, με αποτέλεσμα να συνεχίζεται η κακοποίηση, φτάνοντας σε κάποιες περιπτώσεις στην θανάτωση του θύματος, το οποίο η αστυνομία αδυνατεί στην πραγματικότητα να προστατεύσει.

Οι αστυνομικοί θα πρέπει λοιπόν και αυτοί επειγόντως να εκπαιδεύονται. Παράλληλα, όμως, είναι απολύτως αναγκαίο να υπάρχει ένα σαφές Πρωτόκολλο με τις ενέργειες που πρέπει να κάνουν μόλις υποπίπτει στην αντίληψή τους ή μόλις καταγγέλλεται περιστατικό κακοποίησης στο πλαίσιο της οικογένειας, ώστε περίπου να αυτοματοποιηθεί η αντίδρασή τους. Έτσι, θα είναι πιο εύκολος και ουσιαστικός ο έλεγχος των ενεργειών τους.

Η συνεχιζόμενη αδιαφορία για την άμεση διερεύνηση καταγγελιών ενδοοικογενειακής βίας – είτε τα θύματα είναι παιδιά είτε γυναίκες ή υπερήλικες – και η αδυναμία παροχής επαρκούς προστασίας μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή κυρώσεων σε βάρος της χώρας μας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αξίζει να αναφερθεί ότι σε μια περίπτωση συνεχιζόμενης κακοποίησης τεσσάρων παιδιών από την μητέρα τους πριν από λίγα χρόνια, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο καταδίκασε την Αγγλία για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, επειδή, σύμφωνα με την απόφαση, δεν μπόρεσαν οι κρατικές υπηρεσίες, μολονότι είχαν επαρκή στοιχεία στη διάθεσή τους, να εμποδίσουν την συνέχιση της κακοποιητικής συμπεριφοράς που είχε τη μορφή

¹⁴ Βλ. άρθρ. 73, 74^Α, 80, 83^Α π.δ. 141/1991, όπως τροποποιήθηκαν από τα π.δ. 254/2003, 80/2005 και 99/2009.

μιας διαρκούς απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Στην έννοια αυτή έχει υπαχθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και η μακρόχρονη παραμέληση των παιδιών από τους γονείς τους, η σεξουαλική κακοποίηση, αλλά και οι σωματικές τιμωρίες¹⁵.

(δ) Ποινική διαδικασία

Σε ό,τι αφορά την ποινική διαδικασία, ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στα προβλήματα που δημιουργούνται με την ποινική διαμεσολάβηση.

Ο δράστης, με βάση τον νόμο, πρέπει να παρακολουθεί «ειδικό» συμβουλευτικό πρόγραμμα. Τέτοια όμως προγράμματα δεν έχουν ακόμα – είκοσι περίπου χρόνια μετά τη θέσπισή τους - οργανωθεί σε όλες τις πόλεις, ώστε να μπορεί πράγματι να λειτουργήσει, στο μέτρο του δυνατού, ο συγκεκριμένος θεσμός. Με τον Ν. 5172/2025 επιχειρείται να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα με την διεύρυνση του αριθμού των φορέων που θα μπορούν να προσφέρουν ανάλογα προγράμματα. Δεν θα είναι πια μόνο οι δημόσιοι φορείς (πρακτικά ο ΕΚΚΑ), αλλά και ιδιωτικοί, που εποπτεύονται από τα Υπουργεία Εσωτερικών, Υγείας ή Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας. Μένει ασφαλώς να φανεί αν υπάρχουν πράγματι φορείς που εφαρμόζουν προγράμματα διαμεσολάβησης, αν υπάρχουν στελέχη που μπορούν να λειτουργήσουν ως διαμεσολαβητές και με ποιους όρους θα παρέχουν τις υπηρεσίες τους.

Σημαντικό επίσης πρόβλημα κατά την εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης είναι ο τρόπος με τον οποίο ολοκληρώνεται η όλη διαδικασία. Σύμφωνα με όσα προβλέπει ο νόμος (άρθρ. 11 Ν. 3500/2006), ο υπεύθυνος του προγράμματος καταθέτει ένα πιστοποιητικό στο οποίο αναφέρονται αναλυτικά, το αντικείμενο του συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος ή του προγράμματος απεξάρτησης και ο αριθμός των συνεδριών που παρακολούθησε ο ενδιαφερόμενος. Αλλά αυτά τα στοιχεία από μόνα τους δεν είναι σημαντικά.

Το ζητούμενο της διαμεσολάβησης είναι η συνειδητοποίηση του προβλήματος, η αλλαγή στάσης, η συμφιλίωση και η ύπαρξη προοπτικής για μια συμβίωση χωρίς βία. Αυτό πρέπει να βεβαιώνεται από τον διαμεσολαβητή και μόνο αυτό μπορεί να επιτρέπει στον δικαστικό λειτουργό να θέσει στο αρχείο μια δικογραφία για ενδοοικογενειακή βία.

Έρευνα σε ομάδα δικαστών και εισαγγελέων, που πραγματοποίησε το ΑΠΘ, σε συνεργασία με την Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, έδειξε ότι πολλοί από αυτούς, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας διαμεσολάβησης, δεν ήταν βέβαιοι ότι έγινε πράγματι ουσιαστική δουλειά. Συχνά έχουν αντιμετωπίσει περιστατικά επαναλαμβανόμενης βίας. Και είναι σημαντικό να τονιστεί ότι όλοι είναι σύμφωνοι πως η ύπαρξη μιας διαδικασίας αποκαταστατικής δικαιοσύνης, με τη μορφή της διαμεσολάβησης, η οργάνωση και τα αποτελέσματα της οποίας θα ελέγχονται από τους δικαστές, μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου.

Τέλος, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας είναι επίσης κρίσιμη η διασφάλιση στην πράξη ότι δεν θα υπάρξει δευτερογενής και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση και εκφοβισμός – με αποκλεισμό όταν είναι αναγκαίο της επαφής δράστη και θύματος στους χώρους διεξαγωγής της ποινικής διαδικασίας. Ειδικά για τους ανηλίκους είναι σημαντική η ίδρυση ξεχωριστών χώρων (σπίτια του παιδιού) στους οποίους εξετάζονται, με συμμετοχή παιδοψυχολόγου, αλλά η ίδρυσή τους σε όλες τις πόλεις όπου λειτουργούν ποινικά δικαστήρια καθυστερεί.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα κατανοητό ότι το πρόβλημα αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας δεν βρίσκεται στην έλλειψη του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου. Η Ελλάδα έχει ενσωματώσει στην νομοθεσία της τα βασικότερα διεθνή κείμενα για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και της εξ' οικείων βίας, καθώς και τα σχετικά ευρωπαϊκά κείμενα.

¹⁵ FRA, Handbook on European law relating to the rights of the child, 2022, σ. 136.

Το πρόβλημα βρίσκεται ωστόσο στην εφαρμογή του θεσμικού αυτού πλαισίου και εκεί πρέπει να εστιάσει το ενδιαφέρον της η ελληνική πολιτεία. Η ίδρυση και η λειτουργία της Grevio είναι πολύ σημαντική για την επισήμανση των σοβαρών διαχρονικών προβλημάτων και την υπόδειξη των αναγκαίων παρεμβάσεων, μολονότι ήδη αυτά έχουν αναδειχθεί και από εσωτερικούς θεσμούς, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, το Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Αντιμετώπιση της Ουματοποίησης και της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων (ΚΕΣΑΘΕΑ) και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ).

ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ
Ορισμένα ζητήματα στο πεδίο
αντιμετώπισης εγκλημάτων
ενδοοικογενειακής βίας μετά τις
πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις με το
ν 5172/2025.

Άννα Καραμόσχογλου
 Εισαγγελέας Εφετών

Το παρόν αποτελεί διαμορφωμένο κείμενο της εισήγησης σε σχετική εκδήλωση της Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων και του περιοδικού «Ποινική Δικαιοσύνη», Αθήνα, 23/5/2025

Εισαγωγικά

Το πλέγμα των διατάξεων για την αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια έχει υποστεί πλείστες τροποποιήσεις, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, αποκαλύπτοντας βέβαια ότι η κοινωνική πραγματικότητα είναι αυτή που επιβάλλει την αναγκαιότητα για λήψη ικανών μέτρων προκειμένου να αποτραπούν όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά οι σχετικές εγκληματικές προσβολές. Οπωσδήποτε οι συνεχείς αυστηροποιήσεις των ποινικών προβλέψεων προέρχονται από την αγωνία του νομοθέτη να επιτύχει τον στόχο αυτό. Ανεξαρτήτως εάν αυτό το τελευταίο πράγματι επιτυγχάνεται, ωστόσο είναι βέβαιο ότι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα θα προέλθει και από παρεμβάσεις σε πολλούς άλλους τομείς της πολιτειακής λειτουργίας (εκπαιδευτική διαδικασία, δομές προστασίας προσώπων, δομές αντιμετώπισης εξαρτήσεων κλπ). Οι νομοθετικές παρεμβάσεις προκαλούν ζητήματα διαχρονικού δικαίου, αλλά και ζητήματα που χρήζουν ανάγκη ερμηνευτικής προσέγγισης, όχι μόνο στο πεδίο του ουσιαστικού δικαίου. Η προστασία των θυμάτων, ιδίως δε των ανηλίκων και η ταχύτερη δικαστική εκκαθάριση των ποινικών υποθέσεων είναι ορισμένα από αυτά, επί των οποίων ακολουθούν ορισμένες σκέψεις.

Ο ανήλικος ως θύμα

Στα εγκλήματα βίας, από τα οποία βλάπτονται ανή-

λικά πρόσωπα, ενίοτε ο ανήλικος δεν είναι αυτός, σε βάρος του οποίου στρέφεται ευθέως η πράξη βίας, αλλά (και) αυτός που, αν και δεν δέχεται μεν τη βία άμεσα, ωστόσο με έμμεσο τρόπο υφίσταται ψυχολογική βία και, αδιαμφισβήτητα, βλάβη της ψυχικής του υγείας. Τη σημαντικότητα αυτής της βλάβης μπορεί να την αναλογιστεί κανείς προβλέποντας πώς θα διαμορφωθεί ως ενήλικας αυτός που βίωσε τέτοιες εμπειρίες ως ανήλικος, με αυξημένη την πιθανότητα να αναπαράγει αναπόφευκτα στο μέλλον τη βία που βίωσε με κάθε τρόπο. Έτσι, τα αδικήματα που τελούνται σε βάρος του ανηλίκου, ως θύματος πράξεων βίας και αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας, διακρίνονται σε:

Α) Εγκλήματα που τελούνται **σε βάρος** του ανηλίκου.

- Άρθρο 312 παρ. 1 νΠΚ και νυν ισχύον (μετά την τροπ. με Ν 5090/2024, σε βάρος ανηλίκου γενικά, όχι απαραίτητα μέλους της οικογένειας).
- Άρθρο 330 παρ. 2 νΠΚ και νυν ισχύον (μετά την τροπ. με Ν 5090/2024, σε βάρος ανηλίκου γενικά, όχι απαραίτητα μέλους της οικογένειας).
- Άρθρο 333 παρ. 2 νΠΚ και νυν ισχύον (μετά την τροπ. με Ν 5090/2024, σε βάρος ανηλίκου γενικά, όχι απαραίτητα μέλους της οικογένειας).
- Άρθρο 6 παρ. 1 ή 3 α Ν 3500/2006 (σε βάρος ανηλίκου μέλους της οικογένειας)
- Άρθρο 7 παρ. 1 α και 2 α Ν 3500/2006 (σε βάρος ανηλίκου μέλους της οικογένειας)
- Άρθρο 9 παρ. 2 α Ν 3500/2006 (σε βάρος ανηλίκου μέλους της οικογένειας).

Πριν την ισχύ του Ν 5090/2024 στην αρχική διατύπωση των άρθρων 312, 330, 333 του νΠΚ τιμωρούνταν πράξεις, που περιγράφονταν στα άρθρα αυτά, εφόσον τελούνταν σε βάρος ανηλίκων, των οποίων την επιμέλεια ή την προστασία είχε αναλάβει ο δράστης και οι οποίοι συνοικούσαν με τον δράστη ή συνδέονταν με αυτόν με σχέση εργασίας ή υπηρεσίας. Με επιμέρους διατάξεις του Ν 5090/2024 τροποποιήθηκαν τα ανωτέρω άρθρα του νΠΚ, καθώς βούληση του νομοθέτη είναι πλέον για κάθε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας ο εφαρμοστής να ανατρέχει αποκλειστικά στις ειδικές διατάξεις του Ν 3500/2006 και τα άρθρα 312, 330 και 333 του Ποινικού Κώδικα θα εφαρμόζονται μόνο, όταν

βλάπτεται ανήλικο ή πρόσωπο που δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του και εκείνο δεν εμπίπτει ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας στο ρυθμιστικό πεδίο του Ν 3500/2006.

Β) Εγκλήματα που τελούνται σε βάρος άλλων, **ενώπιον** του ανηλίκου.

- Άρθρο 312 παρ. 3 νΠΚ (προ της τροπ. με Ν 5090/24) (ενώπιον ανηλίκου, προφανώς εφόσον συνδέεται με τον δράστη κατά τις προβλέψεις της παρ.1).
- Άρθρο 6 παρ. 3 β Ν 3500/2006 (ενώπιον ανηλίκου μέλους της οικογένειας).
- Άρθρο 7 παρ. 1 Ν 3550/2006 (αναφέρεται η ενώπιον ανηλίκου τέλεση της πράξης, χωρίς να προσδιορίζεται εάν αυτός απαιτείται να είναι μέλος της οικογένειας, προϋπόθεση όμως που θα πρέπει να συντρέχει, όπως προκύπτει από τη συστηματική ερμηνεία, αλλά και τις σκέψεις τις αιτιολογικής έκθεσης του Ν 5090/2024: «Η προτεινόμενη τροποποίηση των παρ. 1 και 2 του άρθρου 7 του ν. 3500/2006 με την επέκταση της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος και στις περιπτώσεις που οι αντίστοιχες αξιόποινες πράξεις τελούνται ενώπιον ανηλίκου, αποσκοπεί στην προστασία των ανηλίκων που γίνονται μάρτυρες **στο οικογενειακό τους περιβάλλον** τέτοιων συμπεριφορών, οι οποίες επιδρούν αρνητικά στην ψυχοκοινωνική εξέλιξή τους και αναπαράγουν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας).
- Άρθρο 7 παρ. 2 Ν 3550/2006 (αναφέρεται η ενώπιον ανηλίκου τέλεση της πράξης, χωρίς να προσδιορίζεται εάν αυτός πρέπει να είναι μέλος της οικογένειας, ισχύει όμως ό,τι ειπώθηκε για την παρ.1 του αρ.7).
- Άρθρο 9 παρ. 2 Ν 3500/2006, όπως τροπ. με Ν 5090/2024 (αναφέρεται η ενώπιον ανηλίκου τέλεση της πράξης, χωρίς να προσδιορίζεται εάν αυτός πρέπει να είναι μέλος της οικογένειας, ισχύει όμως ό,τι ειπώθηκε για το αρ.7).

Στις περιπτώσεις των ανωτέρω αδικημάτων, τα οποία τελούνται ενώπιον του ανηλίκου, υφίσταται ο

προβληματισμός εάν θεσπίζεται δεύτερο, αυτοτελές αδίκημα με θύμα πλέον τον ανήλικο, ή εάν πρόκειται για διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού αδικήματος. Κατά την αρχική διατύπωση του Ν 3500/2006 ορθότερο θα ήταν να γίνει δεκτό ότι πρόκειται περί συρροής αδικημάτων: τα αδικήματα που διαπράττονται είναι διαφορετικά, όσα είναι και τα μέλη της οικογένειας που προσβάλλονται (το μέλος ή τα μέλη που υπέστησαν τη σωματική βλάβη και ο ανήλικος ενώπιον του οποίου τελέσθηκε η πράξη), ο οποίος εξ αρχής αναγνωριζόταν ως θύμα (αρ. 1 παρ.3), στοιχείο που τονιζόταν και στην αιτιολογική έκθεση του Ν 3500/2006, σύμφωνα με την οποία «είναι πρωτοποριακή η αντιμετώπιση των ανηλίκων ως θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ακόμα και όταν οι σχετικές πράξεις δεν στρέφονται άμεσα εναντίον τους, αλλά τελούνται ενώπιόν τους». Επισημαίνεται ότι η σχετική πρόβλεψη, περί καθιέρωσης της ενώπιον ανηλίκου τέλεσης εγκλήματος, υπήρχε μόνο στο αρ. 6 Ν 3500/2006, ενώ στα άρθρα 7 και 9 εισήχθη με το Ν 5090/2024. Περί της συρροής αδικημάτων συνηγορούσε το επιχείρημα ότι τα προστατευόμενα αγαθά είναι προσωπικά (σωματική ακεραιότητα, υγεία, προσωπική ελευθερία, γενετήσια ελευθερία, γενετήσια αξιοπρέπεια) και, ως εκ τούτου, όταν υπάρχουν περισσότεροι παθόντες, η συρροή των αδικημάτων είναι αληθής κατ'ιδέαν, ήτοι διαπράττονται περισσότερα εγκλήματα. Η εγκληματική συμπεριφορά που στρέφεται και εναντίον του ανηλίκου προσβάλλει το έννομο αγαθό της σωματικής ακεραιότητας (ψυχικής υγείας) του ανηλίκου, ήτοι διακριτό (διαφορετικό) έννομο αγαθό από αυτό που προσβάλλει πχ μία σωματική βλάβη με παθόντα τον ένα γονέα (σωματική ακεραιότητα του παθόντος γονέα). Επιχείρημα υπέρ αυτής της θέσης μπορούσε να αντληθεί και από την απειλούμενη ποινή (προ της τροποποίησης με Ν 5090/2024) για το αδίκημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης που τελούνταν ενώπιον ανηλίκου: η ενώπιον ανηλίκου τέλεση ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης (αρ. 6 παρ. 3 β) απειλούνταν με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους, δηλ. όμοια με το βασικό αδίκημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης. Από αυτό συναγόταν ότι επρόκειτο για άλλο, διακριτό, αδίκημα, διότι, εφόσον η ενώπιον ανηλίκου τέλεση του αδικήματος τιμωρούνταν με την ίδια ποινή με το βασικό αδίκημα της ενδοοικογενεια-

κής σωματικής βλάβης, δεν θα μπορούσε να νοηθεί ως διακεκριμένη παραλλαγή του ίδιου αδικήματος. Άλλως, θα προέκυπτε αντιφατικό να τιμωρούνταν με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 1 έτους ο γονέας που προκαλούσε σωματική βλάβη στον άλλο γονέα και με την ίδια ποινή στην περίπτωση που η πράξη αυτή τελούνταν ενώπιον του ανηλίκου τέκνου τους.

Ωστόσο, μετά τις τροποποιήσεις που εισήγαγε ο Ν 5090/2024, η σχετική θέση αποδυναμώνεται και φαίνεται πως η σχετική συμπεριφορά, τιμωρούμενη πλέον με βαρύτερη ποινή (φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών), αντιμετωπίζεται ως διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού αδικήματος της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης, το οποίο εξακολουθεί να τιμωρείται ελαφρύτερα (φυλάκιση τουλάχιστον 1 έτους), εφόσον δεν τελείται ενώπιον ανηλίκου. Περαιτέρω, μετά τη νομοθετική αυτή παρέμβαση, δεν θα ήταν πειστικό πλέον να υποστηρίζεται η θέση περί στοιχειοθέτησης δύο αδικημάτων, εκ των οποίων η σωματική βλάβη που επήλθε σε βάρος μέλους της οικογένειας (αρ. 6 παρ.1) θα τιμωρούνταν ελαφρύτερα από την ενώπιον του ανηλίκου τέλεσή του (αρ. 6 παρ.3 α). Με παρόμοιες παρεμβάσεις του Ν 5090/2024 προβλέφθηκαν ειδικές αντικειμενικές υποστάσεις για τις πράξεις που τελούνται ενώπιον ανηλίκου και στα αδικήματα των άρθρων 7 και 9, στις οποίες πράγματι οι ποινές που απειλούνται για τις πράξεις της ενδοοικογενειακής παράνομης βίας, της απειλής και της προσβολής γενετήσιας αξιοπρέπειας, που τελούνται ενώπιον ανηλίκου, είναι αυξημένες σε σχέση με τις αντίστοιχες των βασικών αδικημάτων, στοιχείο που επιτρέπει την κρίση ότι στις ενώπιον ανηλίκου τελεσθείσες πράξεις συναξιολογούνται και οι δύο προσβολές και, άρα, πρόκειται για διακεκριμένες παραλλαγές των βασικών αδικημάτων.

Ανάλογα με τη θέση που θα ληφθεί στο ανωτέρω ζήτημα, διαφοροποιούνται και οι συνέπειες που επιφυλάσσονται σε επιμέρους ζητήματα. Συγκεκριμένα:

Α) Λαμβανομένης υπόψη της ρύθμισης του άρθρου 10 Α παρ. 2, περί απαγόρευσης μετατροπής της (και συνολικής) ποινής φυλάκισης ανώτερης των 2 ετών, κατόπιν καταδίκης για αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας (βλ. την αιτ. έκθεση Ν 5172/2025 για το άρθρ. 10 Α παρ. 2 Ν

3500/2006 : « Στην παρ. 2, σε αναλογία με άλλες ισχύουσες διατάξεις όπως λ.χ. το άρθρο 41ΣΤ του ν. 2725/1999 (Α' 121), περί της καταπολέμησης της αθλητικής βίας, κρίθηκε σκόπιμη η νομοθετική παρέκκλιση προς το αυστηρότερο των διατάξεων των άρθρων 80Α, 104Α και 99 επ. του Ποινικού Κώδικα και 497 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 4620/2019, Α' 96), με την άμεση πραγματική εκτέλεση κάθε δικαστικώς επιβαλλόμενης ποινής **(ακόμα και συνολικής)** που υπερβαίνει τα δύο (2) έτη, χωρίς δυνατότητα μετατροπής ή αναστολής της με κανέναν τρόπο.», τότε:

- i. Αν γίνει δεκτό ότι τελούνται δύο αυτοτελή αδικήματα, θα πρέπει να επιβληθούν δύο ποινές. Αν δεν αναγνωριστεί ελαφρυντική περίπτωση, αυτονότητα η συνολική ποινή θα υπερβεί τα 2 έτη. Έτσι η ποινή που θα επιβληθεί, δεν θα μετατραπεί, ούτε θα ανασταλεί, ούτε και θα χορηγηθεί ανασταλτική δύναμη στην έφεση. (άρ. 10 Α παρ. 2).
- ii. Αν γίνει δεκτό ότι η ενώπιον ανηλίκου τέλεση συνιστά επιβαρυντική περίπτωση του βασικού πλημμελήματος του αρ. 6 παρ. 1, τότε θα επιβληθεί μία ποινή και , ακόμα και αν δεν αναγνωριστεί ελαφρυντική περίπτωση, μπορεί, εφόσον η ποινή δεν είναι ανώτερη των 2 ετών, να μετατραπεί κλπ.

Β) Αναφορικά με το ζήτημα της παραγραφής των αδικημάτων, υφίσταται η εξής διαφοροποίηση:

- i. Αν γίνει δεκτό ότι τελούνται δύο αυτοτελή αδικήματα, τότε το εξ αυτών τελούμενο σε βάρος του ανηλίκου θα έχει διαφορετικό χρόνο παραγραφής, ο οποίος εκκινεί μετά 1 έτος από την ενηλικίωση του ανηλίκου (αρ. 16 Ν 3500/2005 και 113 παρ. 4 ΠΚ) (βλ. κατωτέρω).
- ii. Αν όμως γίνει δεκτό ότι η ενώπιον ανηλίκου τέλεση συνιστά επιβαρυντική περίπτωση του βασικού πλημμελήματος του αρ. 6 παρ. 1 α, τότε ο χρόνος παραγραφής του αδικήματος θα κριθεί, προφανώς, ενιαία και θα εκκινεί από την ημέρα τέλεσης της πράξης.

Γ) Προς συζήτηση μπορεί να τεθεί και το εξής, σχετιζόμενο με τα ανωτέρω, ζήτημα: με δεδομένο ότι η ενώπι-

ον ανηλίκου μέλους της οικογένειας τέλεση της πράξης αναφέρεται στα πλημμελήματα της παρ. 1 και της παρ. 2 α του άρθρου 6, πώς θα αντιμετωπιστούν οι περιπτώσεις τέλεσης αδικημάτων της παρ 2 β και γ που τελούνται ενώπιον ανηλίκου;

- i. Θα αξιολογηθεί ελεύθερα η ενώπιον ανηλίκου τέλεση της πράξης, εντός του εύρους της κάθιρξης; ή
- ii. Θα γίνει δεκτό ότι στοιχειοθετείται και ξεχωριστό αδίκημα με θύμα τον ανήλικο, ενώπιον του οποίου τελείται μία βαριά ή επικίνδυνη σωματική βλάβη, που προϋποθέτουν την απλή σωματική βλάβη;

Στη νομολογία μάλλον επικρατεί η άποψη ότι η πράξη ενδοοικογενειακής βίας που τελείται ενώπιον ανηλίκου δεν συνιστά διαφορετικό αδίκημα, αλλά διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού, ήτοι ένα έγκλημα (ΤριμΕφΠλημΑθ 1535/2023, το οποίο, ωστόσο, δικάζον σε 2° βαθμό, δεν θα μπορούσε να χειροτερεύσει τη θέση του κατηγορουμένου και να καταδικάσει αυτόν για δύο πράξεις, ενώ η εκκαλούμενη είχε επιβάλει μία ποινή- βλ. σχετική ΑΠ 1364/2024).

«Ενώπιον ανηλίκου»

Η «ενώπιον ανηλίκου» τέλεση των πράξεων της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης, παράνομης βίας, απειλής και προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας χρήζει ερμηνευτικού προσδιορισμού: απαιτείται τοπική εγγύτητα ή μπορεί ο ανήλικος να είναι σε απομακρυσμένο τόπο ; (πχ σε τηλεφωνική επικοινωνία με τον ένα γονέα να αντιληφθεί μία πρόκληση σωματικής βλάβης από τον άλλο γονέα εναντίον του συνομιλητή του).

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, εφόσον σκοπός του νόμου είναι η προστασία της ψυχικής υγείας του ανηλίκου, η τοπική εγγύτητα δεν είναι το μόνο στοιχείο που καθορίζει την «ενώπιον» αυτού τέλεση της πράξης. Εξάλλου η τεχνολογική εξέλιξη και η ψηφιακή επανάσταση διαμορφώνουν τις ανθρώπινες σχέσεις κατά τρόπον ώστε και μία οπτικοακουστική επικοινωνία να έχει την ίδια περίπου επίδραση όπως και αυτή που πραγματοποιείται σε άμεση τοπική εγγύτητα (πχ ο ανήλικος, ο οποίος, διαμένων με τον πατέρα του, επικοινωνεί μέσω skype, zoom ή άλλων παρόμοιων εφαρμο-

γών με την μητέρα του και κατά τη διάρκεια αυτής της επικοινωνίας γίνεται μάρτυρας ενός ξυλοδαρμού του ανηλίκου αδελφού του από την μητέρα του). Ακόμα, δεν αποτελεί ίσως το κυριότερο επιχείρημα, αλλά δεν μπορεί να μην ληφθεί υπόψη ότι και στο δικονομικό ποινικό δίκαιο, μετά την θεσμοθέτηση του άρθρου 238 Α ΚΠΔ με το άρ. 82 Ν 5090/2024, η φυσική παρουσία του κατηγορουμένου, του παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας, αλλά και άλλων προσώπων που αναφέρονται στη διάταξη (πχ. μαρτύρων, πραγματογνωμόνων κλπ) μπορεί να αντικατασταθεί με την διενέργεια της εξέτασής τους με τη χρήση τεχνολογικών μέσων, ρύθμιση, η οποία στο παρελθόν δεν υπήρχε ούτε ως θέμα επιστημονικής συζήτησης. Η τοπική δηλαδή εγγύτητα δεν είναι στη σύγχρονη εποχή το μόνο ούτε το ουσιωδέστερο πολλές φορές στοιχείο επικοινωνίας ή διαμόρφωσης των ανθρωπίνων σχέσεων.

Περαιτέρω όμως θα πρέπει να απαντηθούν ερωτήματα όπως εάν η ενώπιον του ανηλίκου τέλεση της πράξης προϋποθέτει ο τελευταίος να αντιλαμβάνεται την τελούμενη πράξη: για παράδειγμα, εάν η σωματική βλάβη σε βάρος ενός γονέα εκ μέρους του άλλου, ενώπιον του κοινού βρέφους τους, λίγων ημερών ή ενώπιον του νηπίου που κοιμάται ή ενώπιον του ανηλίκου τέκνου τους, το οποίο αντιμετωπίζει βαρεία νοητική υστέρηση, τελείται «ενώπιον» ανηλίκου, εφόσον δεν προκύψει ότι αυτοί αντιλήφθηκαν το περιστατικό; Η απάντηση δεν είναι τόσο προφανής και οπωσδήποτε θα ήταν χρησιμότερη η προσέγγιση των ειδικών επιστημόνων (πχ παιδοψυχιάτρων), είναι όμως κοινή γνώση, όπως αναφέρεται και στην αιτ. έκθεση του Ν 3500/2006, ότι «οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας επιδρούν αρνητικά στην ψυχοκοινωνική εξέλιξη των ανηλίκων, με κίνδυνο το φαινόμενο να διαιωνίζεται». Δεν θα πρέπει όμως να παραγνωριστεί ότι ο νόμος απαιτεί απλώς η πράξη να τελείται «ενώπιον», χωρίς κανένα άλλο επιπλέον στοιχείο, όπως αυτό της αντίληψης ή της κατανόησης εκ μέρους του ανηλίκου, τα οποία αυτονοήτως εμπεριέχονται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό στην έννοια της λέξης «ενώπιον».

Βλάβη του ανηλίκου θύματος

Για την στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης των αδικημάτων, τα οποία τιμωρούνται βαρύτερα όταν

τελούνται ενώπιον ανηλίκου, θα πρέπει μεν να προκύψει η ενώπιον του ανηλίκου τέλεση της πράξης, ωστόσο, δεν ερευνάται (ούτε απαιτείται να αποδειχθεί κατά την επ ακροατηρίω διαδικασία) ότι ο ανήλικος υπέστη συγκεκριμένη βλάβη ψυχικής υγείας (πχ. τρόμο ή στρες ή ταραχή ή απλώς εξοικείωση με βίαιες συμπεριφορές κλπ). Σε αντίθεση δηλαδή με το «άμεσο αποτέλεσμα» της βίας (πχ σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας που υφίσταται το μέλος της οικογένειας από το αδίκημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης του άρθρου 6 παρ. 1 Ν 3500/2006), το οποίο θα πρέπει να διερευνηθεί και κατά την προδικασία (ενδείξεις παραπομπής) και κατά την αποδεικτική διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου (αποδείξεις), το «έμμεσο αποτέλεσμα» της βίας, το οποίο επέρχεται στο πρόσωπο του ανηλίκου, ενώπιον του οποίου τελείται η πράξη (πχ του άρθρου 6 παρ. 3) όχι μόνο δεν περιγράφεται στο νόμο, αλλά δεν απαιτείται ούτε να προκύψει ούτε να αποδειχθεί, καθώς τεκμαίρεται ότι η βλάβη επέρχεται στο πρόσωπο αυτού του ανηλίκου ούτως ή άλλως.

Εξάλλου, βλάβη της υγείας δεν είναι μόνο η κάκωση ή βλάβη του σώματος, αλλά και η ψυχική βλάβη, την οποία ο νομοθέτης θεωρεί βέβαιο ότι υφίσταται ο ανήλικος, ενώπιον του οποίου τελείται μία τέτοια εγκληματική πράξη. Πλέον αυτό καθίσταται ολοένα πιο ξεκάθαρο για το νομοθέτη, ο οποίος παρενέβη στο άρθρο 4 Ν 3500/2006, σύμφωνα με το οποίο: «Επί ασκήσεως σωματικής ή ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκου, στο πλαίσιο της ανατροφής του, εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα.» Η φράση «ή ψυχολογικής βίας» προστέθηκε με το άρθρο 118 Ν 5090/2024, σχετικώς δε προστέθηκε και στον τίτλο του άρθρου 4. Εν προκειμένω αρκεί η άσκηση ψυχολογικής βίας, χωρίς να απαιτείται να διαπιστωθεί και η επέλευση συγκεκριμένης ψυχικής βλάβης, όπως άλλωστε, για την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης, δεν απαιτείται να διαπιστωθεί η επέλευση σωματικής βλάβης, αλλά αρκεί η άσκηση σωματικής βίας επί ανηλίκου. Αμφότερες (σωματική- ψυχολογική βία) αρκούν για να ενεργοποιηθεί η διάταξη του άρθρου 1532 ΑΚ.

Η βλάβη της ψυχικής υγείας ρητά αναφερόταν στο άρ. 312 παρ. 1 πΠΚ¹, για τη στοιχειοθέτηση όμως της α.υ. του προβλεπόμενου σ' αυτό εγκλήματος απαιτούνταν η επέλευση της βλάβης της ψυχικής υγείας, άρα συγκεκριμένης βλάβης. Ομοίως στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου² η βλάβη της ψυχικής υγείας ήταν το αποτέλεσμα της εγκληματικής συμπεριφοράς, το οποίο θα έπρεπε να προκύψει για την στοιχειοθέτηση του σχετικού εγκλήματος. Με το Ν 3500/2006, εκτός από την (αυτονόητη και όποιας έκτασης) βλάβη της ψυχικής υγείας του ανηλίκου, ενώπιον του οποίου τελούνταν το έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας (αρ. 6 παρ. 3) αναγνωρίζεται και ως βλάβη της ψυχικής υγείας ο «ψυχικός πόνος, ικανός να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη» με θύμα ενήλικο ή ανήλικο πρόσωπο (αρ. 6 παρ. 4), εν προκειμένω όμως ο «ψυχικός πόνος» θα πρέπει να προκύψει και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό έντασης ώστε να μπορεί δυνητικά να επιφέρει, όχι οποιαδήποτε, αλλά σοβαρή ψυχική βλάβη. Η εγκληματική αυτή συμπεριφορά προβλέφθηκε αρχικά και στο άρ. 312 παρ. 4 νΠΚ³,

¹ Άρθρο 312 παρ. 1 πΠΚ: «Αν δεν συντρέχει περίπτωση βαρύτερης αξιόποινης πράξης, τιμωρείται με φυλάκιση, όποιος με συνεχή σκληρή συμπεριφορά προξενεί σε τρίτον σωματική κάκωση ή άλλη βλάβη της σωματικής ή ψυχικής υγείας. Αν η πράξη τελείται μεταξύ ανηλίκων δεν τιμωρείται εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη από τρία (3) έτη, οπότε επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα».

² Άρθρο 312 παρ. 2 πΠΚ «Αν το θύμα δεν συμπλήρωσε ακόμη το δέκατο όγδοο (18ο) έτος της ηλικίας του ή δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του και ο δράστης το έχει στην επιμέλεια ή στην προστασία του ή ανήκει στο σπίτι του δράστη ή έχει μαζί του σχέση εργασίας ή υπηρεσίας ή το έχει αφήσει στην εξουσία του ο υπόχρεος για την επιμέλειά του ή του το έχουν εμπιστευθεί για ανατροφή, διδασκαλία, επίβλεψη ή φύλαξη έστω προσωρινή, αν δεν συντρέχει περίπτωση βαρύτερης αξιόποινης πράξης, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος με συστηματική παραμέληση των υποχρεώσεών του προς τα προαναφερόμενα πρόσωπα γίνεται υπαίτιος να πάθουν σωματική κάκωση ή βλάβη της σωματικής ή ψυχικής τους υγείας.»

³ Άρθρο 312 παρ. 4 νΠΚ προ της τροπ. με αρ. 47 Ν 5090/2024 «Με την πρόκληση σωματικής βλάβης κατά την παράγραφο 1 στοιχείο γ' εξομοιώνεται και η μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνος για την υγεία, ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση σε βάρος των προσώπων της πρώτης παραγράφου.»

διατηρείται δε και μετά τον περιορισμό του κύκλου των παθόντων με την τροποποίηση του άρθρου 312 με το άρ. 47 Ν 5090/2006⁴. Ως είδος μη-σωματικής βλάβης αναγνωρίζεται και η διανοητική πάθηση ή βλάβη της διάνοιας (άρθρα 310 πΠΚ και 310 νΠΚ). Η ψυχική βλάβη (ψυχική- πνευματική διαταραχή) είναι αποδεκτό ότι εντάσσεται στην έννοια της βλάβης υγείας (ΑΠ 1659/2003⁵). Η πρόκληση ψυχικής διαταραχής συνιστά σωματική βλάβη εφόσον συνδυάζεται με ψυχοσωματικές διαταραχές, τέτοιες που να θεωρούνται παθολογικές (ΑΠ 588/2024, 402/2001).

Η παραγραφή (αρ. 16 Ν 3500/2006)

Κατά την αρχική διατύπωση της διάταξης του άρθρου 16 Ν 3500/2006 «(Α)ν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωσή του». Στη συνέχεια το άρθρο 16 αντικαταστάθηκε με το αρ. 3 παρ. 4 Ν 4531/2018 ως εξής: «(Α)ν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται μέχρι την ενηλικίωση του θύματος και για

⁴ Άρθρο 312 παρ. 2 νΠΚ, μετά την τροπ. με αρ. 47 Ν 5090/2024 «Με την πρόκληση σωματικής βλάβης κατά την περ. γ' της παρ. 1 εξομοιώνεται και η μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνος για την υγεία, ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση σε βάρος των προσώπων της παρ. 1.»

⁵ Η οποία δέχθηκε ως ορθή και αιτιολογημένη την καταδίκη του αναιρεσιόντος, ο οποίος ως ειδικός ιατρός καρδιοχειρουργός κατά την πραγματοποιηθείσα υπ' αυτού στον παθόντα χειρουργική επέμβαση ανοικτής καρδιάς για την δημιουργία διπλής αορτοστεφανιαίας παράκαμψης, παρέλειψε να προβεί στην αφαίρεση από την καρδιακή κοιλότητα του άνω ασθενούς, πριν τη σύγκλιση του εγχειρητικού τραύματος της χρησιμοποιηθείσης κατά την επέμβαση χειρουργικής βελόνης, παρότι υποχρεούτο σ' αυτή, κατά τους κανόνες της ιατρικής επιστήμης, σύμφωνα με το άρθρο 24 του ΑΝ 1565/1939 και γνώριζε την εκεί ύπαρξη της, αφού ο ίδιος την είχε χρησιμοποιήσει προηγουμένως, προκειμένου να χορηγήσει στον χειρουργηθέντα διάλυμα αδρεναλίνης και αντιμετώπισε εμφανισθείσα κατάσταση κοιλιακής μαρμαρυγής και προκάλεσε έτσι βλάβη στην υγεία του πολιτικώς ενάγοντος, ο οποίος παρουσίασε βήχα και συμπτώματα κοπώσεως και όταν επληροφορήθη την ύπαρξη της στην καρδιά του, υπέστη ψυχικό κλονισμό και στη συνέχεια ενεφάνισε ψυχικές διαταραχές που εξελίχθηκαν σε παθολογικές, με συνέπεια για την αντιμετώπισή τους να υποχρεούται στη λήψη ψυχοφαρμάκων.

ένα έτος μετά, εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα, και για τρία έτη μετά, εφόσον πρόκειται για κακούργημα». Τέλος, με το αρ. 126 Ν 5090/2024 η διάταξη έλαβε την εξής μορφή: «(Α)ν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται κατά τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 113 του Ποινικού Κώδικα».

Σύμφωνα με το αρ. 113 παρ. 4 ΠΚ, όπως ισχύει μετά το Ν 4855/2021 «(Η) προθεσμία της παραγραφής των κακουργημάτων που στρέφονται κατά ανηλίκου αρχίζει από την ενηλικίωση του θύματος. Η προθεσμία της παραγραφής των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 323Α, 324 και στο 19ο Κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του παρόντος Κώδικα, όταν αυτά στρέφονται κατά ανηλίκου, αρχίζει ένα (1) έτος μετά από την ενηλικίωση του θύματος, εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα, και τρία (3) έτη μετά την ενηλικίωση, εφόσον πρόκειται για κακούργημα.» Η παραπομπή αδιακρίτως στην παρ. 4 του άρθρου 113 ΠΚ εγείρει το ερώτημα αν αφορά στο εδάφιο α ή στο εδάφιο β.

Ως πρώτη σκέψη επιτρέπεται ότι, εφόσον προ του Ν 5090/2024, η διατύπωση του αρ. 16 ήταν όμοια με αυτήν του εδ. β της παρ. 4 του αρ. 113, άρα η νέα μορφή του αρ. θα παραπέμπει πλέον στο εδ. α, για το σύνολο των αδικημάτων των άρθρων 6,7 και 9 Ν 3500/2006.

Ωστόσο, αν ληφθεί υπόψη η αιτιολογική σκέψη του Ν 5090/2024 ότι η τροποποίηση έχει στόχο την «πλήρη εναρμόνιση» με τη σχετική διάταξη του αρ. 113 ΠΚ, μπορεί να υποστηριχθεί ότι πλέον και τα αδικήματα ενδ. βίας σε βάρος ανηλίκου ακολουθούν την παραγραφή με τις διακρίσεις και των δύο εδαφίων της παρ. 4 του αρ. 113 ΠΚ. Συγκεκριμένα:

- αν πρόκειται για κακούργημα των άρθρων 6 παρ. 2 β, γ, 4 Ν 3500/2005, 311 ΠΚ ή της απόπειρας 299 ΠΚ, εφαρμόζεται το εδ. α, ενώ
- αν πρόκειται για τα λοιπά εγκλήματα, εφαρμόζεται το εδ. β. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι το πρόβλημα εντοπίζεται στην παραγραφή των πλημμελημάτων των άρθρων 6, 7 και 9: γι' αυτά, ενώ σύμφωνα με τη διάταξη του αρ. 16 Ν 3500/2006, όπως ίσχυε πριν την τροποποίηση με το Ν 5090/2024, η παραγραφή αναστελλόταν μέχρι την ενηλικίωση του θύματος και για 1 έτος μετά, τώρα

φαίνεται πως δεν υπάγονται σε καμία από τις κατηγορίες του αρ. 113 παρ. 4 ΠΚ, το οποίο προβλέπει αναστολή της παραγραφής έως 1 έτος από την ενηλικίωση του θύματος, μόνο για τα πλημμελήματα των άρθρων 323 Α, 324 και του 19^{ου} Κεφαλαίου του ΠΚ, με αποτέλεσμα να φαίνεται ότι μένουν έξω από το ρυθμιστικό πεδίο του αρ. 113 παρ. 4 ΠΚ τα πλημμελήματα των άρθρων 6,7 και 9 Ν 3500/2006, ενώ το αρ. 16 του Ν 3500/2006 παραπέμπει στο πρώτο για την εφαρμογή του. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, μετά την τροποποίηση του αρ. 16, δεν υπάρχει πλέον αναστολή της παραγραφής έως την ενηλικίωση του θύματος, για τα πλημμελήματα των άρθρων 6,7 και 9. Αν όμως ήταν πράγματι έτσι, μένει ανεξήγητη η διατύπωση του αρ. 16 ότι για τις πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 που στρέφονται κατά ανηλίκου (οι περισσότερες εκ των οποίων είναι πλημμελήματα), η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται κατά τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 113: προβλέπει δηλαδή ο νομοθέτης αναστολή της παραγραφής και για τα πλημμελήματα ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος ανηλίκου και όχι μόνο για τα κακουργήματα. Άλλως δεν εξηγείται η αναφορά στο αρ. 16 σε όλα τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας και όχι μόνο στα κακουργήματα, ούτε εξηγείται η επιτακτική διατύπωση ότι «η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής αναστέλλεται». Εκτός εάν δεχθεί κανείς ότι η ανάγνωση του αρ. 16 θα πρέπει να γίνει ως εξής «(Α)ν οι πράξεις των άρθρων 6, 7 και 9 του παρόντος στρέφονται κατά ανηλίκου, ισχύουν τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 113 του Ποινικού Κώδικα» και έτσι, αυτονοήτως, στα πλημμελήματα των άρθρων 6,7 και 9 η παραγραφή θα είχε χρόνο εκκίνησης τον χρόνο τέλεσης της πράξης, χωρίς να ενδιαφέρει η ενηλικίωση του ανηλίκου παθόντος για την αναστολή της παραγραφής.

- Γενική παρατήρηση: ενώ η παραγραφή του αδικήματος της απόπειρας ανθρωποκτονίας σε βάρος ανηλίκου αρχίζει από την ενηλικίωση του θύματος, ωστόσο για το τετελεσμένο

αδίκημα του αρ. 299 ΠΚ προφανώς δεν θα είναι νοητή αντίστοιχη αναστολή της παραγραφής, εφόσον το θύμα δεν θα ενηλικιωθεί ποτέ. Δύσκολα όμως θα υποστηριζόταν η θέση περί αναστολής της παραγραφής ως την υποθετική ενηλικίωση του θύματος, προς αποφυγή της αντινομίας.

Περάτωση της κύριας ανάκρισης

Μετά την πρόσθεση του άρθρου 10 Α με το άρ. 14 Ν 5172/2025, η ρύθμιση της παρ. 5 β⁶ ήγειρε ζωηρή συζήτηση για την έκταση εφαρμογής της. Η ρύθμιση ότι η διαδικασία του άρθρου 309 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, περί περάτωσης κύριας ανάκρισης, κατ' εξαίρεση εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις κακουργημάτων του παρόντος νόμου, ανεξαρτήτως του καθ' ύλην δικαστηρίου παραπομπής, εγείρει το ερώτημα ποια είναι τα «κακουργήματα του παρόντος νόμου», εάν δηλαδή η αναφορά καταλαμβάνει τα κακουργήματα του άρθρου 6 ή και αυτά του άρθρου 1 παρ. 1 (299, 311, 336 και 338 ΠΚ, εφόσον αυτά τελούνται σε βάρος μέλους της οικογένειας).

Αρχικά επισημαίνεται ότι η φράση «ανεξαρτήτως του καθ' ύλην δικαστηρίου παραπομπής» προφανώς και αφορά στο ΜΟΔ, καθώς αυτό το δικαστήριο είναι το καθ' ύλην αρμόδιο, όχι μόνο για τα κακουργήματα του άρθρου 6, αλλά και γι' αυτά του ΠΚ που αναφέρονται στο άρθρο 1 παρ. 1. Εισάγεται λοιπόν μία παράκαμψη του κανόνα του άρθρου 309 ΚΠΔ, ότι η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση ότι η υπόθεση ανήκει στην αρμοδιότητα του μονομελούς ή τριμελούς εφετείου και ότι αδικήματα αρμοδιότητας ΜΟΔ δεν παραπέμπονται με τη διαδικασία της σύμφωνης γνώμης.

Στο ερώτημα ποια αδικήματα τελικά καταλαμβάνει αυτή η ρύθμιση, οι δυνάμενες να υποστηριχθούν θέσεις, όπως έχουν αρχίσει να εκφράζονται, είναι οι ακόλουθες:

- 1η) Η διάταξη του αρ. 10 Α παρ 5 β αντιστρατεύεται όχι μόνο τη μακρόχρονη παράδοση του ποινικού δικονομικού μας συστήματος, κατά την οποία επιβάλλεται, όταν το δικαστήριο συγκροτείται από ενόρκους, να έχει υπάρξει επεξεργασία του υλικού της δικογραφίας από το δικαστικό συμβούλιο, αλλά και τη βασική επιλογή του αρ. 309 ΚΠΔ να μην παραπέμπεται αδίκημα αρμοδιότητας ΜΟΔ με σύμφωνη γνώμη. Ως εκ τούτου η διάταξη του άρθρου 10 Α παρ. 5 β καταλαμβάνει μόνο τα «πρωτογενή» κακουργήματα ενδοοικογενειακής βίας, δηλαδή μόνο τα κακουργήματα του αρ. 6 παρ. 2 β,γ και 4 Ν 3500/2006, αποκλεισμένης μίας διευρυμένης ερμηνείας, κατά την οποία θα υπάγονταν στη σχετική ρύθμιση και τα αναφερόμενα στο άρ. 1 παρ. 1 του ίδιου νόμου κακουργήματα.
- 2η) Η διάταξη του άρθρου 10 Α παρ. 5 β καταλαμβάνει όχι μόνο τα κακουργήματα του άρθρου 6, αλλά και όσα μνημονεύονται στο άρθρο 1 παρ. 1, δηλαδή και τα κακουργήματα των άρθρων 299, 311, 336 και 338 ΠΚ, εφόσον θύμα αυτών φέρεται μέλος της οικογένειας ή πρόσωπο που δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, στον οποίο εργάζεται ο δράστης.

Προσεγγίζοντας τα επιχειρήματα των ως άνω θέσεων μπορούν να διατυπωθούν οι ακόλουθες σκέψεις:

- i. το επιχείρημα ότι ο νομοθέτης εκφράστηκε στο άρθρο 309 ΚΠΔ και επέλεξε ανεξαιρέτως την μη απευθείας παραπομπή στα αδικήματα ΜΟΔ, άρα δεν μπορεί να εφαρμοστεί η διαδικασία του άρ. 10 Α παρ. 5 β Ν 3500/2006 για αδικήματα αυτού του δικαστηρίου, είναι ανίσχυρο, καθώς πρόκειται για δύο νόμους ίσης τυπικής ισχύος και επομένως, με βάση τις γενικές αρχές, θα εφαρμοστεί η ειδικότερη και νεότερη διάταξη για τα αδικήματα που καταλαμβάνει. Η σχετική θέση περί της μακρόχρονης παράδοσης του ποινικού δικονομικού μας συστήματος, επί αδικημάτων τα οποία πρόκειται να κριθούν από ενόρκους, να προηγείται η διαδικασία του δικαστικού συμβουλίου, μπορεί

⁶ Σύμφωνα με το αρ. 10 Α παρ. 5 Ν 3500/2006 « Η προδικασία για τα αδικήματα του παρόντος διεξάγεται στον απολύτως αναγκαίο χρόνο και η εκδίκασή τους προσδιορίζεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Η διαδικασία του άρθρου 309 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, περί περάτωσης κύριας ανάκρισης, κατ' εξαίρεση εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις κακουργημάτων του παρόντος νόμου, ανεξαρτήτως του καθ' ύλην δικαστηρίου παραπομπής».

βεβαίως να διατυπώνεται σε επίπεδο επιστημονικής κριτικής, αλλά δεν μπορεί να οδηγήσει στην παράκαμψη ή εξουδετέρωση συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης, εφόσον η τελευταία δεν προσκρούει σε αντίθετη συνταγματική επιταγή. Εάν η αντίρρηση συνίσταται στην ανεπίτρεπτη παράκαμψη του δικαστικού συμβουλίου επί κακουργημάτων αρμοδιότητας ΜΟΔ, η λογική του επιχειρήματος κλονίζεται σοβαρά, καθώς τα κακουργήματα του αρ. 6 υπάγονται ούτως ή άλλως στην αρμοδιότητα ΜΟΔ και γι' αυτά δεν αμφισβητείται ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του 10 Α παρ. 5 β Ν 3500/2006 και, ως εκ τούτου, εφαρμόζεται η διαδικασία του άρ. 309 ΚΠΔ με την παραπομπή τους στο ακροατήριο του ΜΟΔ.

- ii. Το επιχείρημα ότι με τη φράση «κακουργήματα του παρόντος νόμου» γίνεται σαφής αναφορά μόνο στα κακουργήματα του άρ. 6, σε αντιδιαστολή με τα «αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας», έννοια ευρύτερη, η οποία χρησιμοποιείται στην παρ. 1 του αρ. 10 Α όχι όμως στην παρ. 5, δεν είναι πειστικό: η παρ. 5 έχει ως εξής «*Η προδικασία για τα αδικήματα του παρόντος διεξάγεται στον απολύτως αναγκαίο χρόνο και η εκδίκασή τους προσδιορίζεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Η διαδικασία του άρθρου 309 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, περί περάτωσης κύριας ανάκρισης, κατ' εξαίρεση εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις κακουργημάτων του παρόντος νόμου, ανεξαρτήτως του καθ' ύλην δικαστηρίου παραπομπής.*». Αν γίνει δεκτό ότι τα «αδικήματα ή κακουργήματα του παρόντος νόμου» είναι μόνο τα αναφερόμενα στα άρθρα 6, 7 και 9 Ν 3500/2006, τότε η επιταγή της κατ' απόλυτη προτεραιότητα διεξαγωγής της προδικασίας και προσδιορισμού εκδίκασης δεν θα καταλάμβανε την ανθρωποκτονία ή τον βιασμό συζύγου. Είναι σαφές όμως, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του Ν 5172/2025, ότι το άρ. 10 Α προστέθηκε προκειμένου να ρυθμίσει περαιτέρω τη διαδικασία ποινικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία συχνά προκαλούν

νται από κίνητρα έμφυλων στερεοτύπων και ενέχουν ιδιαίτερη σφοδρότητα, στρεφόμενα συνήθως εναντίον ανίσχυρων ομάδων, όπως οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι και αυτή η ανάγκη υφίσταται όχι μόνο για τα κακουργήματα του άρ. 6, αλλά και γι αυτά που προβλέπονται στο άρ. 1. Περαιτέρω, καθ' όσον αφορά τη γραμματική προσέγγιση της συγκεκριμένης ρύθμισης, δεν είναι πειστικό ότι η φράση «κακουργήματα του παρόντος νόμου» πρέπει να αναγνωστεί ως «κακουργήματα των οποίων η νομοτυπική μορφή περιγράφεται στον παρόντα νόμο» και όχι ως «κακουργήματα, στα οποία αναφέρεται ο παρών νόμος».

- iii. Το ότι η ρύθμιση της παρ. 5 καταλαμβάνει όχι μόνο τα κακουργήματα του αρ. 6, αλλά και αυτά του αρ. 1 προκύπτει και από την ratio της διάταξης, όπως αυτή αποτυπώνεται στις αιτιολογικές σκέψεις του Ν 5172/2025, σύμφωνα με τις οποίες «(Σ)την παρ. 5 προβλέπεται, η κατ' απόλυτη προτεραιότητα διεξαγωγή της προδικασίας και της εκδίκασης των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας. Επιπλέον και για την ταχύτερη παραπομπή και εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο, προβλέπεται η παράκαμψη της ενδιάμεσης χρονοβόρας διαδικασίας των δικαστικών συμβουλίων κατ' εφαρμογή της ισχύουσας διάταξης του άρθρου 309 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Εξάλλου, οι εν λόγω υποθέσεις δεν ενέχουν σοβαρές αποδεικτικές δυσχέρειες και συμπύπτει η βούληση κατηγορούμενου και θύματος, για την ταχεία περάτωση της ψυχοφθόρας προδικασίας και εισαγωγή της υπόθεσης στο δικαστήριο.». Αυτή η θέση εναρμονίζεται πλήρως και με το αναφερόμενο στην αιτιολογική έκθεση του Ν 3500/2006, ότι η παροχή αυξημένης προστασίας στην οικογένεια «υλοποιείται, εκτός των άλλων ρυθμίσεων, και με την υπαγωγή στην έννοια της ενδοοικογενειακής βίας των εγκλημάτων της ανθρωποκτονίας από πρόθεση και της θανατηφόρας σωματικής βλάβης».

- iv. Τέλος, δεν υφίσταται σοβαρό κριτήριο διαφορετικής δικονομικής μεταχείρισης των κακουρ-

γημάτων του αρ. 6 από αυτά του αρ. 1: η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο έγκειται στο ότι για μεν τα κακουργήματα του αρ. 6 περιγράφεται στο Ν 3500/2006 μέρος της νομοτυπικής τους μορφής, για δε αυτά του αρ. 1 χρειάζεται προσφυγή στις σχετικές διατάξεις του ΠΚ. Ωστόσο αυτό δεν είναι απόλυτο και ουσιώδες κριτήριο διάκρισης, καθώς ακόμα και στα κακουργήματα του αρ. 6 είναι αναγκαία η προσφυγή στη διάταξη του αρ. 308 ΠΚ, όπως απαιτεί ρητώς η βασική μορφή του αδικήματος της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης στην παρ. 1. Είναι δε προφανές ότι τα αδικήματα του άρθρου 6 Ν 3500/2006, όχι μόνο απαιτούν ρητά την αρχική ευθεία προσφυγή στο άρθρο 308 ΠΚ, αλλά ακολουθούν, σε μεγάλο βαθμό, και την διαβάθμιση των αδικημάτων των άρθρων 308, 309 και 310 ΠΚ, τιμωρούνται όμως βαρύτερα και, βεβαίως, τελούνται μεταξύ των μελών της ίδιας οικογένειας. Επιπλέον όμως οι «ομοιότητες» μεταξύ των κακουργημάτων του αρ. 6 και αυτών του αρ. 1 είναι προφανείς: πρόκειται σε όλες τις περιπτώσεις για αδικήματα βίας, τα οποία τελούνται μεταξύ μελών της οικογένειας, όπως αυτή προσδιορίζεται στο νόμο ή στο πλαίσιο λειτουργίας φορέα κοινωνικής μέριμνας, και χρήζουν άμεσης δικαστικής εκκαθάρισης, ώστε, όχι μόνο να τιμωρηθεί ο δράστης και να ικανοποιηθεί το θύμα, αλλά και να αποκατασταθεί ταχύτερα η τρωθείσα λειτουργία της οικογένειας, να επουλωθεί, στο μέτρο του δυνατού, ο διαρραγείς οικογενειακός ιστός. Και αυτή η ανάγκη, η οποία διαπνέει όλες τις ρυθμίσεις του Ν 3500/2006, προκύπτει σαφώς και για τα κακουργήματα του αρ. 1. Εφόσον λοιπόν αυτή είναι η βούληση του νομοθέτη, την οποία αποτύπωσε σαφώς και στην αιτιολογική έκθεση του Ν 5172/2025, είναι άστοχο το επιχείρημα ότι δεν επιτρέπεται «διεύρυνση» της οικονομικής ρύθμισης του αρ. 309 ΚΠΔ. Σαφώς και δεν πρόκειται περί διεύρυνσης της οικονομικής αυτής διάταξης, αλλά περί οριοθετημένης εφαρμογής της. Αντίθετα με τη θέση ότι στο πεδίο εφαρμογής της

διάταξης αυτής υπάγονται μόνο τα κακουργήματα του άρθρου 6 επιχειρείται μία συρρίκνωση αυτής, η οποία βασίζεται σε θεωρητικές θέσεις, τις οποίες όμως ήδη ο νομοθέτης δεν ακολούθησε, τουλάχιστον για τα συγκεκριμένα κακουργήματα, για τους λόγους που προεκτέθηκαν.

- v. Κατόπιν των ανωτέρω, δεν υφίσταται διάκριση σε «πρωτογενή» κακουργήματα ενδ. βίας του άρθρου 6 Ν 3500/2006 και «δευτερογενή» του άρθρου 1 του ίδιου νόμου, αλλά η δικονομική μεταχείριση όλων των κακουργημάτων, τα οποία αναφέρονται ρητά ως κακουργήματα ενδοοικογενειακής βίας θα πρέπει να είναι όμοια. Εξάλλου στη διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 1 η απαρίθμηση των αδικημάτων είναι συνεχής καταδεικνύοντας ότι αυτά τα αδικήματα (των άρθρων 6,7,9 του παρόντος νόμου και των άρθρων 299, 311, 336, 338 ΠΚ) χρήζουν όμοιας δικονομικής αντιμετώπισης, εφόσον τελούνται μεταξύ μελών οικογένειας. Ως εκ τούτου, κατ'ορθότερη άποψη, η ρύθμιση του άρθρου 10 Α παρ. 5 καταλαμβάνει όχι μόνο τα κακουργήματα του άρθρου 6, αλλά και αυτά του άρθρου 1 παρ. 1 (ήτοι τα κακουργήματα των άρθρων 299, 311, 336, 338 ΠΚ που τελούνται σε βάρος μελών οικογένειας ή σε βάρος προσώπου που δέχεται τις υπηρεσίες φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας, στον οποίο ο δράστης εργάζεται).

Το ζήτημα ήδη απασχόλησε τη νομολογία. Έτσι το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών με το υπ' αριθμ. 944/2025 (αδημ.) βούλευμά του δέχθηκε ότι, επί ασκήθειας ποινικής δίωξης, μεταξύ άλλων και για βιασμό και απόπειρα ανθρωποκτονίας σε ήρεμη ψυχική κατάσταση σε βάρος συντρόφου, παρά την παραπεμπτική (προτάθηκε η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο του ΜΟΔ) εισαγγελική πρόταση, (δέχθηκε ότι) εφόσον η ποινική δίωξη ασκήθηκε και για τα δύο, ως άνω, κακουργήματα σε βάρος συντρόφου, δηλαδή για κακουργήματα που «συγκαταλέγονται μεταξύ των αξιόποινων πράξεων που θεωρούνται ενδοοικογενειακή βία, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 Ν 3500/2006»,

καθώς και για ήσσονος σημασίας άλλα κακούργηματα και πλημμελήματα, θα έπρεπε να εφαρμοστεί η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 10 Α και κηρύχθηκε καθ' ύλην αναρμόδιο για την περάτωση της κύριας ανάκρισης.

Σε άλλη περίπτωση το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αιτωλοακαρνανίας με το υπ' αριθμ. 95/2025 (αδημ.) βούλευμά του κήρυξε εαυτό αναρμόδιο να αποφανθεί κατ' άρθρο 308 ΚΠΔ, δεχόμενο ότι θα έπρεπε να εφαρμοστεί η διάταξη του αρ. 10 Α παρ. 5 β Ν 3500/2006 σε συνδυασμό με το αρ. 309 ΚΠΔ σε ανακριτική δικογραφία με ασκηθείσα π.δ. για το αδίκημα του άρθρου 312 ΠΚ και ήδη αρ. 6 παρ. 2 γ Ν 3500/2006, μετά την τροποποίηση του αρ. 312 ΠΚ με το αρ. 47 Ν 5090/2024 και τη μη συμπερίληψη σ' αυτό αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας. Κατά του βουλεύματος αυτού ασκήθηκε έφεση από την Εισαγγελέα Εφετών και το Συμβούλιο Εφετών Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, με το υπ' αριθμ. 11/2025 (αδημ.) βούλευμά του, με καθολική αναφορά στην εισαγγελική πρόταση δέχθηκε ότι έσφαλε το πρωτοβάθμιο βούλευμα, με την αιτιολογία ότι, εφόσον η ποινική δίωξη ασκήθηκε για κακούργημα του άρθρου 312 ΠΚ, χωρίς να γίνεται ουδεμία αναφορά στο Ν 3500/2006, δεν μπορεί να εφαρμοστεί η διαδικασία του άρθρου 309 ΚΠΔ, διότι, ακόμα και στην περίπτωση που τροποποιήθηκε το άρθρο 312 ΠΚ και πλέον δεν καταλαμβάνει αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας, ωστόσο το μόνο αρμόδιο όργανο για να προσδώσει το νομικό χαρακτηρισμό της πράξης είναι το συμβούλιο πλημμελειοδικών, από το οποίο και θα πρέπει να διέλθει η υπόθεση και όχι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών.

Παρόλο που το Συμβούλιο Εφετών Δυτικής Στερεάς Ελλάδας δεν έλαβε θέση για την έκταση εφαρμογής του άρθρου 10 Α παρ. 5 Ν 3500/2006, ως προς τον προβληματισμό που εκτέθηκε παραπάνω, ωστόσο δίνει μία αφορμή για να αναδειχθεί το δεύτερο ζήτημα, το οποίο μπορεί να απασχολήσει κατά την εφαρμογή αυτής της διάταξης. Έτσι προκύπτει το ερώτημα: εάν πράγματι η διάταξη του άρθρου 10 Α παρ. 5 καταλαμβάνει και τα κακούργηματα του άρθρου 1 παρ. 1, απαιτείται να υπάρχει σχετική αναφορά στην ασκηθείσα ποινική δίωξη ή αρκεί αυτό να προκύπτει από τη μελέτη της σχετικής δικογραφίας; Κατά την εδώ υποστηριζόμενη θέση, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι δεν απαιτείται η σχετική αναφορά του Ν 3500/2006 στην άσκηση της ποινικής

δίωξης, αρκεί να πρόκειται για κακούργημα από τα αναφερόμενα στο άρθρο 1 παρ. 1, τελεσθέν σε βάρος προσώπου που προστατεύονται από το Ν 3500/2006, όπως η κατηγορία αυτή απαγγέλλεται από τον ανακριτή.

Περιοριστικοί όροι

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 αρμόδια όργανα για την επιβολή των περιοριστικών όρων είναι: 1) το δικαστήριο, 2) ο ανακριτής, 3) το δικαστικό συμβούλιο και 4) ο εισαγγελέας σε κάθε δικονομικό στάδιο. Στις 3 πρώτες περιπτώσεις κατά κανόνα έχει ήδη ασκηθεί η ποινική δίωξη. Στην 4^η ο εισαγγελέας μπορεί να τους επιβάλει και κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης, ενώ και το δικαστικό συμβούλιο μπορεί να επιληφθεί και στην προκαταρκτική εξέταση, αν ασκηθεί προσφυγή κατά της εισαγγελικής διάταξης.

Η απαρίθμηση των όρων στο άρθρο 18 παρ. 1 είναι ενδεικτική («όπως είναι ιδίως»), με γνώμονα την προστασία της υγείας του φερόμενου ως θύματος, όπως προκύπτει από την περιγραφή αυτών στο νόμο, ενώ επιβάλλονται περιορισμοί στην κίνηση του κατηγορουμένου ή του υπόπτου, αλλά και κάθε πρόσφορο μέτρο, για την προστασία του φερομένου ως θύματος.

Με το άρθρο 18 παρ. 2 Ν 5172/2025 προστέθηκε η παράγραφος 4, με την οποία αναγνωρίστηκε η δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά της εισαγγελικής διάταξης ενώπιον του συμβουλίου πλημμελειοδικών (αρ. 18 παρ. 1, 4). Δικαιούμενος ο κατηγορούμενος ή ο καθ' ου οι περ. όροι, ενώ ο υπέρ ου οι περ. όροι (θύμα της διερευνώμενης πράξης) έχει τη δυνατότητα να απευθυνθεί στο όργανο που επέβαλε τους όρους, το οποίο είναι αρμόδιο να τους τροποποιήσει κλπ (αρ. 18 παρ. 3).

Σε περίπτωση παραβίασης των περιοριστικών όρων υφίσταται πρόβλεψη ειδικού ποινικού αδικήματος (αρ. 18 παρ. 4 δ). Ζήτημα ωστόσο είναι εάν το ίδιο ποινικό αδίκημα τελείται και όταν παραβιάζονται περιοριστικοί όροι που επιβάλλονται από το δικαστήριο ως παρεπόμενη ποινή με την καταδικαστική απόφαση, κατ' άρθρο 10 Α παρ. 2 β. Ως πρώτη προσέγγιση θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το αδίκημα του αρ. 18 παρ. 4 δ καταλαμβάνει και την παραβίαση των όρων που έχουν τεθεί ως παρεπόμενη ποινή. Διαφορετικά θα εμφανιζόταν το σχήμα να αποτελεί ποινικό αδίκημα η παραβίαση του ελάχιστονου μέτρου και όχι του μείζονος. Αν, αντίθετα,

θεωρηθεί ότι παραβίαση των όρων που έχουν τεθεί ως παρεπόμενη ποινή δεν επισύρει την ποινική κύρωση του άρθρου 18 παρ. 4 δ, τότε μπορεί να υποστηριχθεί, ως δεύτερη προσέγγιση, ότι, εφόσον πρόκειται για όρους που συνίστανται σε περιορισμούς διαμονής και τις σχετικές υποχρεώσεις, στοιχειοθετείται η α.υ. του αδικήματος του άρθρου 182 παρ. 1 ΠΚ.

Περαιτέρω ζήτημα ανακύπτει ως προς τη διάρκεια ισχύος των περιοριστικών όρων. Στην αρχική διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 προβλεπόταν η δυνατότητα επιβολής του περ. όρου της απομάκρυνσης του κατηγορουμένου από την οικογενειακή κατοικία κλπ μόνο από τον ανακριτή, το δικαστήριο ή το δικαστικό συμβούλιο, καθώς και η αυτοδίκαιη παύση της ισχύος του με την έκδοση της οριστικής απόφασης ή της εισαγγελικής διάταξης περί ποινικής διαμεσολάβησης. Ακολούθως, με το άρ. 3 παρ. 5 Ν 4531/2018 προβλέφθηκε η δυνατότητα επιβολής ενδεικτικά απαριθμούμενων περ. όρων όχι μόνο από τα ανωτέρω δικαστικά όργανα, αλλά και από τον εισαγγελέα και η καθιέρωση της παραβίασής τους ως έγκλημα, ταυτοχρόνως δε καταργήθηκε η πρόβλεψη της αυτοδίκαιης παύσης της ισχύος τους με την έκδοση της οριστικής απόφασης. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν 4531/2018 «διαγράφεται η πρόβλεψη ότι η ισχύς του περιοριστικού όρου παύει αυτοδικαίως μετά την έκδοση οριστικής αποφάσεως ή της διατάξεως του εισαγγελέα με την οποία αρχειοθετείται η υπόθεση λόγω ποινικής διαμεσολάβησης. Ως εκ τούτου, ο περιοριστικός όρος ισχύει μέχρι την ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίησή του από το δικαστικό όργανο που τον επέβαλε, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου 18, ανάλογα με τις περιστάσεις και για την αποτελεσματική προστασία του θύματος.» Εκ τούτου, επί περιοριστικών όρων, οι οποίοι επιβάλλονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και όχι ως παρεπόμενη ποινή, παρέπεται ότι η οριστική εκδίκαση δεν είναι μεν το απώτατο χρονικό σημείο διάρκειας των όρων, αλλά αυτό θα πρέπει να αναζητηθεί. Προς αναζήτηση του απωτάτου χρονικού σημείου ισχύος αυτών, εφόσον δεν ανακληθούν, θα μπορούσε να υποστηριχθεί η αμετάκλητη εκδίκαση της υπόθεσης, διότι εκεί απεκδύονται της αρμοδιότητάς τους τα δικαστικά όργανα και επέρχεται το τέλος της ποινικής δίκης. Και αυτό εναρμονίζεται και με τη δυνατότητα ανάκλησης του περ. όρου

από το αρμόδιο δικαστικό όργανο, δυνατότητα, η οποία προϋποθέτει εκκρεμή ποινική δίκη.

Ζήτημα επίσης αποτελεί ποιο είναι το αρμόδιο όργανο να ανακαλέσει- αντικαταστήσει- τροποποιήσει τους περιοριστικούς όρους, εφόσον η υπόθεση εκκρεμεί σε διαφορετικό δικονομικό στάδιο, για παράδειγμα, αν τους επέβαλε ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής και η υπόθεση στη συνέχεια παραπέμφθηκε στο δικαστήριο, ποιος είναι αρμόδιος για την ανάκληση, αντικατάσταση ή τροποποίησή τους; Η γραμματική ερμηνεία υποδεικνύει αρμοδιότητα του οργάνου που τους επέβαλε. Αυτή η αρμοδιότητα όμως προϋποθέτει ότι εξακολουθεί να εκκρεμεί η υπόθεση ενώπιον του ιδίου οργάνου. Αν ωστόσο απεκδυθεί της αρμοδιότητας αυτής, με την παρέλευση της υπόθεσης σε επόμενο διαδικαστικό στάδιο, ορθότερο μάλλον είναι να γίνει δεκτό ότι οι περ. όροι ισχύουν μεν, αλλά αρμόδιο για την ανάκληση- αντικατάσταση-τροποποίησή τους είναι πλέον το όργανο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η υπόθεση.

Καταληκτικά

Τα θέματα ενδοοικογενειακής βίας, τα οποία συνδέονται ενίοτε και με αδικήματα «γυναικοκτονίας», κατά τον συχνά αποκαλούμενο (πάντως όχι νομικό) όρο, απαιτούν πολυεπίπεδη και διεπιστημονική προσέγγιση. Στο πεδίο της πρόληψης κρίνονται ως απολύτως αναγκαίες οι παρεμβάσεις της Πολιτείας στην εκπαιδευτική διαδικασία (με την εισαγωγή σχετικών μαθημάτων- εκπαιδευτικών διαδικασιών στα σχολεία, την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου, την εμφύσηση αρχών σεβασμού στον άνθρωπο, στην διαφορετικότητα, με εστίαση στα όρια της γενετήσιας ελευθερίας κάθε προσώπου). Οπωσδήποτε η επιλογή αυτή θα εξασφαλίσει μακροπρόθεσμα (όμως επιτυχέστερα) αποτελέσματα. Άμεσα όμως η οργανωμένη Πολιτεία οφείλει να εξασφαλίσει τη στελέχωση των αστυνομικών υπηρεσιών με κατάλληλα εκπαιδευμένο αστυνομικό προσωπικό (δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου στην καθημερινή πρακτική καταγράφονται καθημερινά παράπονα ορισμένων θυμάτων για αδιαφορία κάποιων αστυνομικών υπαλλήλων όταν τους καταγγέλλεται τέτοιο αδίκημα και μάλιστα προτρέπονται συχνά να υποβάλουν έγγραφη έγκληση στον εισαγγελέα, παρά το γεγονός ότι τα αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας είναι αυτεπαγγέλτως διωκόμενα), την ανάπτυξη προστατευτικών δομών (συμβουλευτικών δομών και δομών φιλοξενίας θυμάτων

) για την παροχή βοήθειας στα θύματα βίας, αλλά και στα εν δυνάμει θύματα βίας. Επιβάλλεται η στελέχωση με ειδικό επιστημονικό προσωπικό των εκπαιδευτικών μονάδων, των φορέων που δραστηριοποιούνται στην παροχή υπηρεσιών υγείας, καθώς και η δημιουργία και λειτουργία προγραμμάτων υποστήριξης όχι μόνο των θυμάτων και των εν δυνάμει θυμάτων, αλλά και δραστών και των εν δυνάμει δραστών τέτοιων συμπεριφορών (στο ίδιο πνεύμα είχε θεσπιστεί ο θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης στην διαδικασία των αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας). Καθ' όσον αφορά στην αυστηροποίηση των ποινικών ρυθμίσεων, μένει να μελετηθούν, με σοβαρότητα και επιστημονική μέθοδο τα στατιστικά στοιχεία, ώστε να αξιολογηθεί εάν αυτή επέτυχε πράγματι τον στόχο που έθεσε.

Νομολογιακές παραδοχές

Ακολουθώς παρατίθεται νομολογία, περί διαφόρων ζητημάτων, ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου, που αντιμετώπισε ιδίως το ανώτατο ακυρωτικό τα τελευταία χρόνια, στο πεδίο αντιμετώπισης των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας.

- Ο **αδελφός της συζύγου του δράστη** υπάγεται στην κατηγορία των προσώπων του άρθρου 1 παρ. 2 α Ν 3500/2006, τα πρόσωπα δε αυτά **δεν απαιτείται να συνοικούν** με το δράστη (ΑΠ 1/2022).
- Ομοίως για τους αδελφούς (ΑΠ 1517/2022, 360/2021).
- Η προηγούμενη διερεύνηση από τον αρμόδι εισαγγελέα της δυνατότητας ποινικής διαμεσολάβησης, πριν ακολουθήσει την ποινική διαδικασία σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις έχει αναχθεί από τον νόμο σε **ειδική δικονομική προϋπόθεση**, για την έγκυρη άσκηση της προβλεπόμενης επί των ανωτέρω παραβάσεων ποινικής δίωξης. Αν δεν τηρηθεί η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη και η τυχόν ασκηθείσα **πάσχει από απόλυτη ακυρότητα** (171 παρ. 1 β Κ.Ποιν.Δ.), η οποία αφορά την προδικασία και πρέπει, κατά την ανωτέρα διάταξη του άρθρου 173 παρ. 2 ΚΠΔ (ήδη 174 παρ. 1 ΚΠΔ) να **προτείνεται μέχρι να καταστεί αμετάκλητη η παραπομπή** (ΑΠ 962/2024, 756/2024, 2055/2019, 497/2019, 498/2019).

Οι απόλυτες ακυρότητες της προδικασίας προτείνονται μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο και, ειδικότερα, επί μεν παραπομπής με απευθείας κλήση μέχρι την πάροδο της προθεσμίας προσφυγής του άνω άρθρου 322 παρ. 1 ΚΠΔ, επί δε παραπομπής με βούλευμα, μέχρις ότου αυτό καταστεί αμετάκλητο, διαφορετικά καλύπτονται, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να ληφθούν υπόψη ούτε αυτεπαγγέλτως και η προβολή τους να καθίσταται μετά ταύτα απαράδεκτη (ΑΠ 962/2024, 756/2024, 582/2021, 1701/2019).

- Τόσο με το **Ν 3500/2006, ο οποίος συνεχίζει να ισχύει** και μετά την θέσπιση των διατάξεων του άρθρου 312 νΠΚ, όσο και με τις διατάξεις του άρθρου 312 παρ. 2 νΠΚ, **εφαρμοστέου εφεξής ως ειδικού**, λόγω του ότι αφορά στα περιοριστικά αναφερόμενα πρόσωπα (σύζυγο και σύντροφο), ποινικοποιείται η ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, υπό την έννοια της πρόκλησης από μέλος της οικογένειας σε άλλο μέλος σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας, **χωρίς μάλιστα να θεωρείται πλέον αναγκαία η διαπίστωση συνεχούς σκληρής συμπεριφοράς** (ΑΠ 1020/2022, 2055/2019).
- **Ενδοοικογενειακή προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας.** Κατά το άρθρο 9 του Ν. 3500/2006, το μέλος της οικογένειας το οποίο προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους της με ιδιαίτερα ταπεινωτικό λόγο ή έργο, που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών, ενώ με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών τιμωρείται η πράξη αυτή αν ο παθών είναι ανήλικος. Από τη διάταξη αυτή με σαφήνεια προκύπτει ότι ο νομοθέτης **προβλέπει και τυποποιεί τις σοβαρότερες και απεχθέστερες πράξεις προσβολής της αξιοπρέπειας** κάποιου μέλους της οικογένειας, αναγνωρίζοντας ακριβώς ότι στις περιπτώσεις αυτές το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας παύει πλέον να αφορά το χώρο της συγκεκριμένης κάθε φορά οικογένειας, αλλά αποκτά απαξία που ενδιαφέρει την πολιτεία.

Για το λόγο αυτό στην ανωτέρω διάταξη **δεν εντάχθηκαν όλες, ακόμη και οι απλούστερες συμπεριφορές, για τις οποίες συνεχίζουν να ισχύουν οι κοινές διατάξεις του ποινικού κώδικα (ΑΠ 1438/2022, 1294/2016).**

- Η **ενδοοικογενειακή απειλή** είναι αυτεπαγγέλτως διωκόμενο (άρθρο 17 παρ. 1 του Ν 3500/2006) μη γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα και αποτελεί **διακεκριμένη παραλλαγή του κατ' άρθρο 333 παρ. 1 του ΠΚ αδικήματος**. Από τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό με το άρθρο 333 παρ. 1 του ΠΚ, προκύπτει ότι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του πλημμελήματος της ενδοοικογενειακής απειλής **δεν είναι η άσκηση βίας ή παράνομης πράξης εναντίον τρίτου, αλλά η απειλή άσκησης βίας ή τέλεσης άλλης παράνομης πράξης ή παράλειψης εναντίον μέλους της οικογένειας**, η οποία να περιήγαγε τον άλλον σε τρόμο ή ανησυχία. Η απειλή δε αυτή μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο, ήτοι προφορικός, εγγράφως, δις νευμάτων ή άλλων απειλητικών κινήσεων και **με οποιαδήποτε γενικώς ενέργεια**, με την οποία ο δράστης εξωτερικεύει τη θέλησή του να απειλήσει όχι οποιονδήποτε τρίτο αλλά τα μέλη της οικογένειας, όπως η έννοια αυτής (οικογένειας) αναφέρεται στην παρ. 2 εδ. α' του άρθρου 1 του Ν. 3500/2006, στην οποία ανήκουν οι σύζυγοι, οι γονείς και τα λοιπά αναφερόμενα πρόσωπα, στα οποία έχουν προστεθεί με το άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 4531/2018 και τα πρόσωπα που συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης χωρίς να απαιτείται η συγκατοίκησή τους. (ΑΠ 1132/2023, 1042/2021, 241/2020).
- Το έγκλημα της **ενδοοικογενειακής απειλής σε βάρος συζύγου κατά τη διάρκεια του γάμου** ενσωματώθηκε στη διάταξη του άρθρου 333 παρ. 2 εδ. β' του νέου Ποινικού Κώδικα που ισχύει από 1-7-2019 (άρθρο 489 του νέου Ποινικού Κώδικα και άρθρο δεύτερο του ν 4619/2019) και εφαρμόστηκε στην προκείμενη περίπτωση, κατά το άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ, ως **περιέχουσα ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις (ΑΠ 771/2023, η οποία δέχθη-**

κε ότι από τη λύση του γάμου με ένα από τους αναφερόμενους τρόπους αίρεται η γαμική σχέση για το μέλλον, με συνέπεια να παύει η ιδιότητα του συζύγου και να μη βρίσκει έδαφος εφαρμογής η διάταξη της παρ. 2 εδ. β' του άρθρου 333 ΠΚ, αλλά αυτή της παρ. 1 της ίδιας διάταξης).

- Αν η εντελώς ελαφρά σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας **προξενήθηκε όχι μετά από συνεχή συμπεριφορά, δεν τιμωρείται κατά το άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 3500/2006, αλλά κατά τη διάταξη του άρθρου 308 παρ.1 εδ. β' του ΠΚ (ΑΠ 682/2023, 446/2022).**
- **Ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη με συνεχή σκληρή συμπεριφορά:** ως χρόνος τέλεσης της πράξης της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης, με την οποία προξενείται με συνεχή συμπεριφορά εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας, κατά την έννοια του άρθρου 308 παρ. 1 β ΠΚ, δεν δύναται να ορίζεται ο χρόνος που λαμβάνει χώρα έκαστο μεμονωμένο περιστατικό εμπίπτον στη συνεχή συμπεριφορά του δράστη, η οποία **έχει τυποποιηθεί ως ιδιώνυμο έγκλημα και δεν συνιστά επιβαρυντική περίπτωση του αδικήματος της σωματικής βλάβης ως κατ' εξακολούθηση τελεσθέν έγκλημα με ενδιάμεση ειρήνευση του εννόμου αγαθού του παθόντος**. Συνεπώς ο χρόνος παραγραφής εκκινεί από το χρονικό σημείο ολοκλήρωσης της συνεχούς συμπεριφοράς και δεν υπολογίζεται ξεχωριστά για κάθε επιμέρους έκφανση αυτής (ΣυμβΠλημ. Χανίων 93/2024- κατά την εισαγγελική πρόταση **δεν πρόκειται για κατ' εξακολούθηση αδίκημα με ενδιάμεση ειρήνευση του εννόμου αγαθού του παθόντος και δεν διασπάται η πράξη, την οποία ο νομοθέτης ανήγαγε σε ξεχωριστό έγκλημα, το οποίο πρέπει να οράται εναιαία).**
- Οι διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 του Ν. 3500/2006 και 312 παρ. 2 του νέου ΠΚ, που προβλέπουν ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους, **μόνο φαινομενικά από πλευράς ποινής, επιβαρύνουν το ίδιο τον κατηγορού-**

μενο, διότι πράγματι ευμενέστερη, κατά το άρθρο 2 παρ. 1 του νέου ΠΚ, είναι η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του ν. 3500/2006, αφού **κατ' εφαρμογήν της μεταβατικής διάταξης του άρθρου 463 παρ. 2 του νέου ΠΚ, προστέθηκε σε αυτή διαζευκτικά η χρηματική ποινή, γεγονός που την καθιστά, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, επιεικέστερη (ΑΠ 499/2024, 446/2022).**

- **Ενδοοικογενειακή παράνομη βία (αρ. 7 παρ. 1 Ν 3500/2006):** με αυτή τη διάταξη χαρακτηρίζεται ως **ιδιώνυμο έγκλημα η παράνομη βία**, όταν δράστες και παθόντες είναι μέλη της ίδιας οικογένειας, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 1 παρ.2 του ίδιου νομοθετήματος, ενώ, επιπλέον, λόγω της σοβαρότερης απαξίας της, ενόψει του οικογενειακού δεσμού μεταξύ του δράστη και του θύματος, **αποτελεί διακεκριμένη παραλλαγή, του κατ' άρθρο 330 ΠΚ αδικήματος, και υπερισχύει αυτού ως ειδικότερο (ΑΠ 607/2024, 905/2018).**
- Αν δεν προσδιορίζεται **σε τί συνίστανται οι αναφερόμενες «σωματικές κακώσεις»** στο σώμα της παθούσας, υφίσταται **εκ πλαγίου παραβίαση ουσιαστικής ποινικής διάταξης**, καθώς δεν καθίσταται εφικτός ο έλεγχος του Αρείου Πάγου αναφορικά με το είδος των σωματικών βλαβών, ώστε να μπορεί να κριθεί **αν αυτές συγκροτούν απλή σωματική βλάβη ή εντελώς ελαφρά κάκωση ή βλάβη της υγείας**, ενόψει και του ότι για την υπαγωγή της τελευταίας αυτής περίπτωσης (εντελώς ελαφράς κάκωσης ή βλάβης της υγείας) στις διατάξεις του Ν.3500/2006 απαιτείται και το πρόσθετο στοιχείο της συνεχούς συμπεριφοράς (ΑΠ 1364/2024).
- **Περάτωση της ανάκρισης στα κακουργήματα του Ν 3500/2006 μετά την προσθήκη του άρθρου 10 Α:** Σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης για κακούργημα ενδ. βίας του άρθρου 312 ΠΚ, μετά την τροποποίηση του τελευταίου με το Ν 5090/2024, **θα εφαρμοστεί η διαδικασία του άρθρου 10 Α παρ. 5 Ν 3500/2006 και άρα του άρθ 309 ΚΠΔ (ΣυμβΠλημΑιτωλ.**

95/2025. Ομοίως, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 10^Α παρ. 5 Ν 3500/2006 και 309 ΚΠΔ σε περίπτωση **ενδοοικογενειακού βιασμού (αρ. 336 ΠΚ) και ενδοοικογενειακής απόπειρας ανθρωποκτονίας (42 παρ .1 και 299 παρ. 1 ΠΚ) και όχι του αρ. 308 ΚΠΔ. ΑΝΤΙΘ. το ΣυμβΕφΔυτΣτερΕλλ. 11/2025: αρμόδιο το συμβούλιο πλημμελειοδικών κατ' άρθρο 308 ΚΠΔ).**

- **Περάτωση της ανάκρισης στα κακουργήματα του Ν 3500/2006 μετά την προσθήκη του άρθρου 10 Α:** η κύρια ανάκριση στα κακουργήματα του άρθρου 1 παρ. 1 Ν 3500/2006 (βιασμός, απόπειρα ανθρωποκτονίας συντρόφου κατά τη διάρκεια της συμβίωσης) καθώς και στα **ήσσονος σημασίας συναφή κακουργήματα**, περατώνεται με τη διαδικασία του άρθρου 10^Α παρ. 5 β Ν 3500/2006 και 309 ΚΠΔ (ΣυμβΠλημΑθ 944/2025).

ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ: ΟΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΤΟΚΙΕΣ ΣΕ ΕΝΑ ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Βίκυ Βλάχου, Αναπληρώτρια
Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο
Πάντειο Πανεπιστήμιο

I. Εισαγωγή

Η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών και οι πρωτοβουλίες για την αντιμετώπισή της δεν περιορίζονται στο εσωτερικό της ελληνικής επικράτειας, αλλά επεκτείνονται στο διεθνές περιβάλλον, εμπλέκοντας ένα σύνολο φορέων και ατόμων, με γνώμονα την κοινωνική ευαισθητοποίηση και την πρόληψη. Αναμφίβολα, οι κατακτήσεις στο πεδίο της αντιμετώπισης του φαινομένου είναι ποικίλες και ιδιαίτερα σημαντικές, αρχής γενομένης από το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα έως τις μέρες μας, όπου το εν λόγω ζήτημα απασχολεί σθεναρά το επιστημονικό και το ερευνητικό ενδιαφέρον σε ένα πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας τόσο σε επίπεδο θεσμοθέτησης όσο και καθημερινής πρακτικής, δίχως βέβαια να απουσιάζουν οι εφαρμοστικές δυστοκίες και οι προκλήσεις στις ταχύτατα εξελισσόμενες σύγχρονες κοινωνίες.

II. Οι κατακτήσεις και οι δυστοκίες

Ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα βρισκόμαστε ενώπιον διαδικασιών και μεταρρυθμίσεων που αλλάζουν προοδευτικά το τοπίο, τόσο σε επίπεδο συλλογικών αναπαραστάσεων, στερεοτύπων και νοοτροπίας, όσο και σε επίπεδο αντιμετώπισης του φαινομένου καθόσον, μεταξύ άλλων, έχουν υποχωρήσει βαθιά ριζωμένες κοινωνικές αντιλήψεις, που περιόριζαν την εμφάνισή του σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες και είναι πλέον ορατό

ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ένα πολυσύνθετο ζήτημα, το οποίο ενδημεί σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ανεξαρτήτως ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου, επαγγέλματος, θρησκείας, χρώματος και άλλων κριτηρίων¹. Η αναγκαιότητα άμεσης και αποτελεσματικής παρέμβασης έχει αναδειχθεί σε ζήτημα υψίστης προτεραιότητας για τη χώρα μας, εξέλιξη, η οποία επιτάσσεται αφενός από τις διαστάσεις του φαινομένου – ποιοτικές και ποσοτικές – και, αφετέρου, από την ένταξη του προβλήματος στην ατζέντα των πολιτικών και των διεθνών οργανισμών. Συμπληρωματικά, έχει πλέον καταστεί σαφές ότι οι επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας έχουν σοβαρές προεκτάσεις στο σύνολο της κοινωνίας και όχι μόνο στις οικογένειες των εμπλεκομένων. Ενδεικτικά, η ισχυρή σχέση μεταξύ βίαιων βιωμάτων και της εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς κατά παιδιών έχει εμπειρικά υποστηριχθεί² και αναδεικνύει τη σοβαρότητα των επιπτώσεων που αφορούν τις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς τους. Για παράδειγμα, ερευνητικά υποστηρίζεται ότι η κακοποίηση των ανηλίκων αυξάνει την πιθανότητα έναρξης μιας πρώιμης εγκληματικής σταδιοδρομίας³, με τα ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας να εμφανίζουν αυξημένη πιθανότητα να διαπράξουν - ως ενήλικες - παρόμοια εγκλήματα με αυτά που υπέστησαν ως θύματα κατά την ανηλικότητά τους. Αντίστοιχα είναι τα συμπεράσματα για την περίπτωση της συζυγικής βίας, με τις έρευνες να υποστηρίζουν την

¹ Αγάθωνος-Γεργοπούλου Ε. (1990). Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση, Σύγχρονα Θέματα, τευχ. 43-44, σελ. 78.

² Βλ. ενδεικτικά Owens, D. J., & Straus, M. A. (1975). The social structure of violence in childhood and approval of violence as an adult. *Aggressive Behavior*, 1(3), 193-211. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1975\)1:3<193::AID-AB2480010302>3.0.CO;2-K](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1975)1:3<193::AID-AB2480010302>3.0.CO;2-K), Steinmetz, S. K. (1987). Family violence: Past, present, and future. In M. B. Sussman & S. K. Steinmetz (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 725-765). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-7151-3_26, Gelles, R.J. (2003). Violence in the Family. In: Heitmeyer, W., Hagan, J. (eds) *International Handbook of Violence Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-0-306-48039-3_42.

³ Patrigiani, A., & Villé, R. (1995). Violence in the Family: An International Bibliography with Literature Review: Executive Summary. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), Ζαραφώνιτου Χ. (2023). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, 3^η έκδοση αναθεωρημένη, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 164.

ύπαρξη βίαιων εμπειριών κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία σε θύματα και σε δράστες κακοποίησης.⁴ Η ενδοοικογενειακή βία, μολοντί συνιστά ένα αδίκημα με εξαιρετικά υψηλό σκοτεινό αριθμό, τα τελευταία χρόνια αυτό διαφοροποιείται λόγω της δράσης των κοινωνικών κινημάτων και ιδιαίτερα του φεμινιστικού και του θυματολογικού⁵, της αυξημένης ευαισθητοποίησης της ελληνικής κοινωνίας και των επιμέρους φορέων της Πολιτείας. Ημερίδες, δράσεις και ποικίλα προγράμματα, που έλαβαν και εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα, συνέβαλαν σημαντικά σε μία νέα κατάκτηση, η οποία αφορά στην ανάδειξη και την αναγνώριση του προβλήματος της ενδοοικογενειακής βίας και την ύπαρξη καταγγελιών, ώστε να φωτισθούν οι αθέατες όψεις του και να αντιμετωπισθούν. Τέτοιου τύπου συμπεριφορές συνιστούν πλέον εγκλήματα και τίθενται παράλληλα στο περιθώριο αντιλήψεως που θεωρούσαν τα βίαια οικογενειακά περιστατικά ως ιδιωτικά ζητήματα, τα οποία και αντιμετωπίζονταν «πίσω από κλειστές πόρτες».

Οι δράσεις της κοινωνίας συμπληρώθηκαν από τις αντίστοιχες νομοθετικές πρωτοβουλίες, σε πλήρη συμφωνία με τις εξελίξεις σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, τις κοινωνικές επιταγές και τις ανάγκες των ατόμων, καθόσον έχει πλέον καταστεί σαφές ότι η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας μας αφορά όλους.

Ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, σε έρευνα που διεξήχθη στο πεδίο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αναφορικά με την αντιμετώπιση της σωματικής βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα, αναδείχθηκε ένα σύνολο ζητημάτων, τα οποία μεταγενέστερα έτυχαν νομοθετικής ή και κοινωνικής ρύθμισης, όπως ενδεικτικά η προσπάθεια συμβιβασμού ή διαμεσολάβησης μεταξύ δράστη και θύματος στα ενδοοικογενειακά

περιστατικά, η μικρότερη θεατότητα των τελευταίων συγκριτικά με τα περιστατικά εκτός οικογένειας, οι κυριότεροι παράγοντες προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των εν λόγω περιστατικών από τις αρμόδιες αρχές, οι ανάγκες και τα δικονομικά δικαιώματα των θυμάτων κ.α.⁶

Τόσο η ελληνική κοινωνία όσο και η Πολιτεία ανέπτυξαν ισχυρά αντανakλαστικά έναντι της ενδοοικογενειακής βίας, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα άμεσης και αποτελεσματικής παρέμβασης με την προώθηση προγραμμάτων και νομοθεσίας ήδη από το 2006. Χαρακτηριστικά παραδείγματα νομοθετικών πρωτοβουλιών συνιστούν ο ν. 3500/2006 και οι συνακόλουθες τροποποιήσεις βάσει των νόμων ν.5090/2024 και ν.5172/2025 για την αντιμετώπιση νέων μορφών βίας κατά των γυναικών και την ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 1385/2024 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2024, για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας. Παρακάτω, θα παρουσιασθούν οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις ώστε, αφενός να καταστεί εφικτή η έκταση της συμβολής τους και, αφετέρου, να αναδειχθούν ορισμένες δυστοκίες στο πεδίο της εφαρμογής τους.

Μία σημαντική ρύθμιση συνιστά ο διευρυμένος προσδιορισμός της έννοιας της οικογένειας, η οποία αποτελείται από συζύγους ή πρόσωπα που συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους. Στην οικογένεια επίσης περιλαμβάνονται, εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων ως επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει ορισθεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια. Υπογραμμίζεται η πρόβλεψη ότι οι διατάξεις του εν λόγω νόμου εφαρμόζονται στους μόνιμους συντρόφους και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, στους πρώην συζύγους, στα μέρη συμφώνου συμβίωσης που έχει λυθεί, καθώς και στους πρώην μόνιμους συντρόφους,

⁴ Βλ. ενδεικτικά έρευνα σε δείγμα 100 κακοποιημένων γυναικών, που υποστηρίχθηκε ότι το 5% των δραστών και το 23% των θυμάτων είχαν βίαιες εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία. Gayford JJ. Wife battering: a preliminary survey of 100 cases. *Br Med J*. 1975 Jan 25;1(5951):194-7. doi: 10.1136/bmj.1.5951.194. PMID: 111742; PMCID: PMC1672091.

⁵ Βλάχου Β. (2000). «Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη» στο Αρτινοπούλου Β. (Επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Σειρά Τετράδια Εγκληματολογίας, τευχ. 2, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σ.σ.213-260.

⁶ Βλάχου Β. (2005). *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της ποινικής Δικαιοσύνης*, Εκδόσεις Έλλην, 2005, σελ. 194 κ.ε.

εξέλιξη, η οποία συμβαδίζει με τις τρέχουσες εξελίξεις και τις κοινωνικές επιταγές.

Δόκιμες και εξίσου επιτακτικές θεωρούνται οι ρυθμίσεις για τη «Βία κατά των γυναικών», όπου περιλαμβάνονται όλες οι πράξεις έμφυλης βίας, οι οποίες στρέφονται κατά της γυναίκας ανεξαρτήτως ηλικίας, επειδή είναι γυναίκα ή που πλήττουν δυσανάλογα γυναίκες. Οι εν λόγω πράξεις, βάσει της νομοθεσίας, έχουν ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να προκαλέσουν σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή ταλαιπωρία, ενώ σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι απειλές διάπραξης αντίστοιχων πράξεων, ο καταναγκασμός και η αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, είτε στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή. Συμπληρωματικά, ιδιαίτερα καινοτόμος και χρήσιμη θεωρείται η πρόβλεψη για την «εξ οικείων βία», η οποία περιλαμβάνει όλες τις μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένου του καταναγκαστικού ελέγχου, όπου ο δράστης είναι ένα πρόσωπο που θα μπορούσε το ίδιο το θύμα να τον εμπιστευθεί, ανεξάρτητα από βιολογικούς, νομικούς ή οικογενειακούς δεσμούς. Σημειώνεται ότι η συγκεκριμένη κατηγορία βίας μπορεί να λάβει χώρα όχι μόνο εντός της οικογένειας ή της οικιακής μονάδας, αλλά και εντός φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας (π.χ. ιδρύματα ανηλίκων, ξενώνες κακοποιημένων γυναικών κ.α.), ανεξάρτητα από την ύπαρξη των προαναφερόμενων δεσμών, δίχως να ενδιαφέρει εάν ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιραστεί την ίδια κατοικία με το θύμα.

Η διευρυμένη έννοια της οικογένειας αναμφίβολα απαντά στις σύγχρονες εξελίξεις και τις ανάγκες των κοινωνιών του 21^{ου} αιώνα, όπως και η έννοια του συντρόφου, ως το πρόσωπο εκείνο, το οποίο «τελεί σε σταθερή σχέση προσωπικής δέσμευσης, ανεξαρτήτως συγκατοίκησης ή μη», περιλαμβάνοντας τους πρώην συζύγους, τους πρώην συντρόφους και τα μέρη του συμφώνου συμβίωσης που έχει λυθεί.

Ιδιαίτερα καθοριστική για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας είναι η πρόβλεψη, ήδη από το 2006, για την αυτεπάγγελτη δίωξη των περισσότερων μορφών ενδοοικογενειακής βίας καθόσον το ενδεχόμενο ανάκλησης της έγκλησης συνιστούσε με το προγενέστερο καθεστώς σημαντικό εμπόδιο στην καταγγελία, τη θεατότητα και την εξιχνίαση των σχετικών εγκλημάτων. Πέραν της σαφούς

εννοιολογικής προσέγγισης των επιμέρους μορφών ενδοοικογενειακής βίας⁷ από τον Έλληνα νομοθέτη και τον ακριβή προσδιορισμό των εννόμων συνεπειών τους, καθίσταται πλέον σαφές ότι απαγορεύεται η άσκηση κάθε μορφής βίας μεταξύ των μελών της οικογένειας, αναγνωρίζεται νομοθετικά ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά τεκμήριο κλονισμού του γάμου, το οποίο ως μαχητό (τεκμήριο) πρέπει να αποδειχθεί, ενώ προσδιορίζονται οι σχετικές συνέπειες⁸, αναφορικά με τις περιπτώσεις άσκησης σωματικής ή ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκου, στο πλαίσιο της ανατροφής του.

Στην πράξη, μολονότι οι γονείς αντιλαμβάνονται πλέον την ενδοοικογενειακή βία ως έγκλημα, ωστόσο συχνά υπερβαίνουν τα όρια που τίθενται στο πλαίσιο της ανατροφής των τέκνων είτε συνειδητά, ως κατάλοιπα παλαιότερων αντιλήψεων αναφορικά με την έννοια της ανατροφής και του σωφρονισμού, είτε ασυνείδητα και ασκούν βία σε βάρος τους. Από την άλλη πλευρά οι γυναίκες/θύματα ενίοτε παραμένουν στη συζυγική κατοικία, για διάφορους λόγους (οικονομικούς, κοινωνικούς κ.α.) είτε ως ένδειξη παροχής συγγνώμης προς το δράστη είτε προσδοκώντας την αλλαγή της συμπεριφοράς του στο εγγύς μέλλον⁹, χωρίς φυσικά να απουσιάζουν οι σχετικές ενστάσεις ή αντιρρήσεις για τις περιπτώσεις της μακροχρόνιας κακοποιητικής συμπεριφοράς. Οι όψεις αυτές αναμφίβολα πρέπει να τύχουν ουσιαστικής αντιμετώπισης, αξιοποιώντας την εμπειρία των ειδικών, τη δυναμική του οικείου περιβάλλοντος και βέβαια τις νομοθετικές προβλέψεις.

Η μετέπειτα συμπεριφορά των γυναικών/θυμάτων αναδεικνύει δύο καίρια ζητήματα που συνδέονται με πρωτοβουλίες

⁷ Πρόκειται για τις πράξεις που περιγράφονται από τα άρθρα 6, 7, 8 και 9 του ν. 3500/2006 και αφορούν τις περιπτώσεις της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης, της ενδοοικογενειακής παράνομης βίας και απειλής, του βιασμού και της κατάχρησης σε ασέλγεια και της ενδοοικογενειακής προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας αντίστοιχα.

⁸ Αναφορικά με τις αστικές διατάξεις εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα σε ό,τι αφορά την κακή άσκηση της γονικής μέριμνας και τις συνέπειές της συμπληρωματικά του άρθρου 4 του ν. 3500/2006 για τη σωματική και ψυχολογική βία σε βάρος ανηλίκων.

⁹ Τόλης Ε. (2025). *Ενδοοικογενειακή Βία*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 48-49.

αντιμετώπισης στο κοινωνικό πεδίο: α) το ρόλο των υποστηρικτικών κοινωνικών δικτύων και β) την προβληματική του συνδρόμου της «κακοποιημένης γυναίκας». Αναφορικά με το πρώτο, η θεωρία των κοινωνικών δικτύων, που βρίσκει σαφώς εφαρμογή στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας¹⁰ εστιάζει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της βίας και της κοινωνικής απομόνωσης της οικογένειας από συγκεκριμένα δίκτυα υποστήριξης, συχνά με υπαιτιότητα του δράστη. Στην ελληνική κοινωνία τα δίκτυα αυτά προσφέρουν σημαντική βοήθεια και αξίζει να ενδυναμωθούν περαιτέρω δίχως να περιορίζονται στις κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά να επεκτείνονται και στο συγγενικό και φιλικό περιβάλλον, καθόσον πολλές καταγγελίες για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας γίνονται από άτομα του ευρύτερου συγγενικού περιβάλλοντος των θυμάτων¹¹.

Η δε προβληματική του συνδρόμου της «κακοποιημένης γυναίκας» είναι εξίσου επιβλητική για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου, καθόσον περιγράφει τα στάδια που διανύει μία σχέση κακοποίησης στο χρόνο. Τα μικρά περιστατικά βίας και έντασης που επικρατούν κατά το πρώτο στάδιο, συνεχίζονται με την έκρηξη που επέρχεται στο δεύτερο στάδιο (όπου εκδηλώνεται το σοβαρό περιστατικό βίας, που ενδέχεται να οδηγήσει το θύμα στο νοσοκομείο ή να του προκαλέσει σοβαρές βλάβες) και ο κύκλος ολοκληρώνεται με την ευγενική και μεταμελημένη συμπεριφορά του δράστη, η οποία ενδέχεται να μην είναι πραγματική. Το τελευταίο αυτό στάδιο συνδέεται με τις μετέπειτα ενέργειες του θύματος και με τον τρόπο που αυτές γίνονται αντιληπτές από τους εκπροσώπους της ποινικής δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, εάν το θύμα πεισθεί για τη μεταμέλεια του δράστη και τη μελλοντική μεταστροφή της συμπεριφοράς του, είναι πιθανόν να παραμείνει στη βίαιη σχέση, να μην προβεί σε καταγγελία και ο κύκλος της βίας

θα συνεχισθεί (ιδιαίτερα εάν η μεταμέλεια είναι προσημαστική και όχι πραγματική). Συνήθως, οι καταγγελίες γίνονται αρκετά αργότερα. Οι γυναίκες/θύματα που τελούν υπό την επήρεια του συγκεκριμένου συνδρόμου είναι εξαιρετικά δύσκολο να συνεργασθούν στην παρούσα φάση με τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και για το λόγο αυτό καθίσταται επιβεβλημένη η κατάθεση ενός ειδικού επιστήμονα ως πραγματογνώμονα στην ποινική δίκη, που θα συμβάλει στην κατανόηση της θέσης του θύματος και την ορθότερη απονομή της δικαιοσύνης, ώστε να αποδυναμωθεί το ενδεχόμενο *καχυποψίας* ή *δυσπιστίας* που ενίοτε αναπτύσσεται όταν η καταγγελία γίνεται μετά το πέρας μεγάλου διαστήματος από τη διήγηση του εγκλήματος ή της πολυετούς κακοποιητικής σχέσης. Στο πνεύμα αυτό, μία πρόκληση που θα πρέπει να διαχειρισθούν αποτελεσματικά οι σύγχρονες κοινωνίες αφορά την ενίσχυση του ρόλου των ειδικών επιστημόνων σε όλο το φάσμα της ατομικής και κοινωνικής ζωής με εύλογες θετικές προεκτάσεις σε ποικίλα πεδία. Προς μία αποτελεσματική διαχείριση του προβλήματος της βίας εντός της οικογένειας λειτουργεί η συστράτευση προς την κατεύθυνση της *ενδυνάμωσης των ατόμων* (θυμάτων και μη) ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν την εκδήλωση των ανωτέρω εγκλημάτων είτε ως θύματα είτε ως μάρτυρες και να περιορισθούν τα περιστατικά ανοχής, ο φόβος και η ανασφάλεια των εμπλεκομένων.

Το παγόβουνο της παιδικής κακοποίησης (κατά τον Róostad) αναδεικνύει μεταξύ άλλων τους παράγοντες γένεσης και τις μακροχρόνιες συνέπειες του φαινομένου και κυρίως τις παρεμβάσεις για την αντιμετώπισή του¹². Στο πλαίσιο αυτό, πέραν των πρωτοβουλιών στο πεδίο της Δικαιοσύνης, επιβάλλεται να υπογραμμισθεί και ο ρόλος των κοινωνικών παρεμβάσεων (κοινωνικές υπηρεσίες κ.α.), αλλά πρωτίστως του οικογενειακού, συγγενικού και γειτονικού περιβάλλοντος διότι, όπως προκύπτει από το εν λόγω παγόβουνο, τα άτομα αυτά γνωρίζουν την πλειονότητα των περιστατικών και πρέπει να ενθαρρυνθούν να τα αποκαλύψουν.

¹⁰ Milardo, R., *Families and social networks: An overview of theory and Methodology*, in Milardo, R., *Families and social networks*, Sage, 1988.

¹¹ Διότι τα ίδια τα θύματα αδυνατούν να το πράξουν, μολονότι δεν απαιτείται πλέον η έγκληση του παθόντος για τις περισσότερες κατηγορίες αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας και η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, μία εξαίρεση τις περιπτώσεις του άρθρου 8 του ν.3500/2006.

¹² Φαρσεδάκης Ιακ. (1991). *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 160-162.

Ήδη στον τομέα αυτό έχουν επιτευχθεί πολλά, χωρίς βέβαια να αρκούμαστε σε εφησυχασμούς. Τα άτομα που γνωρίζουν την εκδήλωση περιστατικών βίας δε σιωπούν πλέον αλλά τα καταγγέλλουν και αυτό αποτελεί μία σημαντική κατάκτηση, συγκριτικά με το παρελθόν¹³, χωρίς φυσικά να εκλείπουν περιστατικά ή προσπάθειες αποσιώπησης των γεγονότων, ως απόρροια συνόλου παραγόντων, όπως οικονομικής ή και συναισθηματικής εξάρτησης από το δράστη, εκφοβισμού, εκβιασμού κ.α.

Σε ό,τι αφορά τις προαναφερόμενες περιπτώσεις άσκησης σωματικής ή ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκου, μία σημαντική κατάκτηση (με βάση τις πρόσφατες τροποποιήσεις του νόμου - βάσει του ν.5090/2024 ΦΕΚ Α' 30/24.2.2024) - συνιστά η προσθήκη της διακεκριμένης περίπτωσης τέλεσης της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης και ενώπιον ανηλίκου (άρθρ. 120 Ν.5090/2024-τροποποίηση άρθρου 6 ν. 3500/2006), καθόσον υποστηρίζεται η σοβαρότητα και οι συνέπειες της θέασης και της έκθεσης των ανηλίκων σε ενδοοικογενειακή βία κατά την παιδική τους ηλικία, η οποία μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα να γίνουν δράστες κατά την ενηλικίωσή τους, διαιωνίζοντας τον κύκλο της βίας. Ωστόσο, στην εφαρμογή της ανωτέρω ρύθμισης είναι δυνατόν να ανακύψουν ερωτήματα αναφορικά με το εάν συμπεριλαμβάνονται και οι περιπτώσεις θέασης της ενδοοικογενειακής βίας από τον ανήλικο σε πραγματικό χρόνο από απόσταση, διαμέσου τεχνολογικού μέσου. Παράλληλα, ως μία κίνηση υψηλού συμβολισμού ορίζεται η 30η Απριλίου κάθε έτους ως ημέρα κατά της σωματικής τιμωρίας ανηλίκων (άρθρ. 4), η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί στο πεδίο της κοινωνικής ευαισθητοποίησης και της ενημέρωσης, ώστε να εκλείψουν απαρχαιωμένες αντιλήψεις και ακραίες μορφές σωφρονισμού και ανατροφής - που δυστυχώς υφίστανται ακόμα και σήμερα - και δε συνάδουν ούτε με την πολιτισμική μας πρόοδο ούτε με το επίπεδο του νομικού μας πολιτισμού. Ως σημαντικές κατακτήσεις για την αποφυγή της δευτερογενούς θυματοποίησης αξιολογούνται οι προβλέψεις¹⁴

αναφορικά με την εξέταση των μαρτύρων ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με τις οποίες τα μέλη της οικογένειας εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς όρκο, οι δε ανήλικοι, δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο, ενώ γενικά για το θύμα ενδοοικογενειακής βίας, μολονότι κλητεύεται νόμιμα για μαρτυρία στο δικαστήριο υπάρχει η δυνατότητα να μην εμφανισθεί σε αυτό - κατόπιν σχετικής αίτησής του - για λόγους προστασίας της ψυχικής ή σωματικής του υγείας και εξετάζεται με τη χρήση τεχνολογικών μέσων¹⁵.

Η ενταγμένη στην ελληνική έννομη τάξη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης συνιστά μία ρηθικέλευθη πρόβλεψη και κατάκτηση, με όλες φυσικά τις αδυναμίες που κατά καιρούς έχουν επισημανθεί, κυρίως σε σχέση με τις προϋποθέσεις που τίθενται για την έναρξή της. Στα θετικά, συνοψίζεται η προσπάθεια της δημιουργικής διευθέτησης της διαφοράς μεταξύ των μελών της οικογένειας μακριά από την τιμωρητική λειτουργία της ποινικής αξίωσης της Πολιτείας, ώστε μελλοντικά η αποκατάσταση των μεταξύ τους σχέσεων να συνιστά ένα ρεαλιστικό ενδεχόμενο. Μέσα από την εν λόγω διαδικασία είναι δυνατόν να επιτευχθεί αφενός η μείωση της πολωτικής σχέσης μεταξύ δράστη και θύματος και, αφετέρου, η αποτροπή της οριστικής διάλυσης της οικογένειας. Στα θετικά της επίσης, περιλαμβάνονται η προσθήκη μιας τέταρτης προϋπόθεσης που αφορά στις προτεινόμενες από το θύμα ενέργειες αποκατάστασης ή μεταμέλειας και οι ρυθμίσεις για το ανήλικο/θύμα της ενδοοικογενειακής βίας και τη διενέργεια της ποινικής διαμεσολάβησης.

Ωστόσο, στην εφαρμογή παρατηρήθηκαν αδυναμίες, κυρίως σε ό,τι αφορά την έλλειψη δομών αναφορικά με την παρακολούθηση του ειδικού συμβουλευτικού/θεραπευτικού προγράμματος, στις οποίες τελευταία προστέθηκε η συμμετοχή σε πρόγραμμα απεξάρτησης στους ήδη υπάρχοντες όρους της ποινικής διαμεσολάβησης,

¹³ Όπου, κατόπιν της καταγγελίας της πράξης στις αρμόδιες Αρχές, επιχειρείτο συχνά μία προσπάθεια συμβιβασμού ώστε να μην καταλήξει η υπόθεση ενώπιον της Δικαιοσύνης π.χ. με ανάκληση της έγκλησης, με αλλαγή της αρχικής κατάθεσης κ.α..

¹⁴ Στο άρθρο 19 του ν. 3500/2206.

¹⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 238Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η κατάθεσή του μπορεί να διεξαχθεί με τη χρήση τεχνολογικών μέσων χωρίς τη φυσική του παρουσία στο πλαίσιο διεξαγωγής δίκης, ή μπορεί να αναγνωσθεί η κατάθεσή του κατά την προδικασία βάσει του άρθρου 363 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

ενώ στους φορείς που παρέχουν τα (συμβουλευτικά/θεραπευτικά) προγράμματα (καθώς και τα προγράμματα απεξάρτησης) προστέθηκε και κάθε ιδιωτικός φορέας που εποπτεύεται από τα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία (Εσωτερικών, Υγείας και Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας).

Ως ιδιαίτερα σημαντικές αξιολογούνται οι τροποποιήσεις αναφορικά με την ειδική μέριμνα για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, συμπεριλαμβανομένων των ανηλίκων και ιδιαίτερα η ατομική αξιολόγηση των θυμάτων και η διαχείριση του κινδύνου επανάληψης της βίας και της δευτερογενούς θυματοποίησης, αλλά και οι *προσλήψεις συγγενών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας*¹⁶.

Στο πεδίο της συνδρομής προς το θύμα, υπογραμμίζεται η διεύρυνση των φορέων του δημοσίου τομέα που παρέχουν συνδρομή και άμεση ενημέρωση του θύματος και των φορέων από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές. Αντίστοιχα, ιδιαίτερα σημαντική κατάκτηση συνιστά η θέσπιση των υποχρεώσεων των ειδικών επαγγελματιών¹⁷ που παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, στους οποίους έχουν πλέον ενταχθεί οι φαρμακοποιοί και οι φυσιοθεραπευτές, με την υποχρέωση αναφοράς εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας.

Στα θετικά πιστώνονται και οι σχετικές προβλέψεις για τους ανωτέρω επαγγελματίες που προβαίνουν σε αναφορά εγκλήματος ενδοοικογενειακής βίας, καθόσον τα πρόσωπα αυτά «δεν εγκαλούνται, δεν ενάγονται, δεν διώκονται πειθαρχικά, δεν απολύονται, ούτε υφίστανται άλλου είδους κυρώσεις ή δυσμενή μεταχείριση για το περιστατικό που ανέφεραν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρά μόνο εάν προέβησαν εν γνώσει τους σε αναληθή αναφορά». Επίσης, η μόνη περίπτωση να κληθούν να εξετασθούν ως μάρτυρες κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο είναι εάν το έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας

δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο. Η ρύθμιση αυτή αναμφίβολα ενισχύει την προστασία τους και κάμπει ενδεχόμενες αντιρρήσεις ή ανησυχίες στο πεδίο της καταγγελίας των σχετικών περιστατικών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Υπογραμμίζεται η επιτυχής λειτουργία κατά την περίοδο της πανδημίας covid-19, του προγράμματος Μάσκα-19, με την ενεργό συμβολή των φαρμακοποιών.

Σε επίπεδο ποινικής μεταχείρισης, η θεσμική ταυτοποίηση του αδικήματος σε ΜΙΑ διάταξη ειδικού ποινικού νόμου απλοποιεί το χαρακτηρισμό της πράξης και την άσκηση της ποινικής δίωξης και αμβλύνει (κατά το πλαίσιο της εφαρμογής της Αρχής του ηπιότερου νόμου) τα πλαίσια της επιβλητέας ποινής, αφού η πρότερη συρροή απορροφάται και μετουσιώνεται πλέον σε ΜΙΑ πράξη.

Στο πλαίσιο δράσης της Ελληνικής Αστυνομίας έχει ληφθεί σειρά μέτρων για την προστασία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και έχουν ενισχυθεί οι καθ' ύλην αρμόδιες Υπηρεσίες της. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συνιστούν τα επιχειρησιακά Γραφεία Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, που λειτουργούν ανά την Επικράτεια και έτυχαν της αποδοχής του κοινωνικού συνόλου στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν ολιστικά το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο, η λειτουργία του προγράμματος “Panic Button”¹⁸ κ.α.

Ευρύτερα, σε επίπεδο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, θετικά λειτουργούν οι διαρκείς επιμορφώσεις του προσωπικού της Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης σε συναφή ζητήματα, όπως και αντίστοιχες πρωτοβουλίες που διοργανώνονται από κοινωνικούς φορείς και εστιάζουν στην πολυπαραγοντική και τη *διεπιστημονική προσέγγιση* του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας με την αξιοποίηση των εργαλείων της τεχνολογίας.

Σε παρόμοιο πλαίσιο και στο πνεύμα της ενσωμάτωσης Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,¹⁹

¹⁶ Βλ. άρθρο 132 του νόμου 5090/2024 (Α' 30), το οποίο αφορά τις προσλήψεις συγγενών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και τροποποιεί την υποπερίπτωση ββ) της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 18 του ν. 3870/2010.

¹⁷ Πρόκειται για παιδαγωγούς, εκπαιδευτικούς, μέλη του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού ή του ειδικού βοηθητικού προσωπικού της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, επιμελητές, προπονητές και γιατρούς.

¹⁸ Σημειώνεται ότι το «Κουμπί Πανικού» είναι πλέον διαθέσιμο σε όλη την Ελλάδα και όχι μόνο στις περιοχές απ' όπου είχε αρχικά ξεκινήσει πιλοτικά η λειτουργία του.

¹⁹ Βλ. Οδηγία 1385/2024 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2024, για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της εξ οικείων βίας.

αλλά και των κοινωνικών εξελίξεων λειτουργούν, ενδεικτικά, οι πρόσφατες νομοθετικές προβλέψεις για την απειλή μέσω επίμονης καταδίωξης ή αθέμιτης παρακολούθησης μέλους οικογένειας,²⁰ την παράνομη βία και τον καταναγκασμό σε γάμο²¹, την παρενοχλητική κυβερνοπαρακολούθηση²² κ.α.

III. Συμπέρασμα

Εν κατακλείδι, το ζητούμενο σε όλες τις επιχειρούμενες πρωτοβουλίες πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας είναι η συστράτευση όλων απέναντι στο πρόβλημα, διαμέσου της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, της διεπιστημονικής συνεργασίας, της ενδυνάμωσης και της προστασίας των θυμάτων υπό την επιρροή σημαντικών προκλήσεων. Μία από αυτές είναι αναμφισβήτητη η τεχνητή νοημοσύνη και οι προεκτάσεις της στις ανθρώπινες σχέσεις και το Δίκαιο, απέναντι στις οποίες οι σύγχρονες κοινωνίες επιβάλλεται να συγχρονίσουν το βηματισμό τους, προασπίζοντας τόσο τις ατομικές ελευθερίες όσο και τα ανθρώπινα δικαιώματα και μεταθέτοντας στις καλές ήσσονος σημασίας ζητήσεις που δε συνάδουν με το επίπεδο του νομικού μας πολιτισμού και τις δημοκρατικές αρχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγάθωνος-Γεργοπούλου Ε. (1990). Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση, *Σύγχρονα Θέματα*, τευχ. 43-44, σελ. 78.

Βλάχου Β. (2000). Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη» στο Αρτινοπούλου Β. (Επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Σειρά Τετράδια Εγκληματολογίας, τευχ. 2, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σ.σ.213-260.

Βλάχου Β. (2005). *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Εκδόσεις Έλλην, 2005.

Ζαραφωνίτου Χ. (2023). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, 3η έκδοση αναθεωρημένη, Νομική Βιβλιοθήκη.

Τόλης Ε. (2025). *Ενδοοικογενειακή Βία*, Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης Ιακ. (1991). *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 160-162.

Gayford JJ. (1975). Wife battering: a preliminary survey of 100 cases. *Br Med J.* Jan 25;1(5951):194-7. doi: 10.1136/bmj.1.5951.194. PMID: 1111742; PMCID: PMC1672091.

Gelles, R.J. (2003). Violence in the Family. In: Heitmeyer, W., Hagan, J. (eds), *International Handbook of Violence Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-0-306-48039-3_42.

Milardo R. (1988). Families and social networks: An overview of theory and Methodology, in Milardo, R., *Families and social networks*, Sage.

Owens D. J., & Straus, M. A. (1975). The social structure of violence in childhood and approval of violence as an adult. *Aggressive Behavior*, 1(3), 193-211. [https://doi.org/10.1002/1098-2337\(1975\)1:3<193::AID-AB2480010302>3.0.CO;2-K](https://doi.org/10.1002/1098-2337(1975)1:3<193::AID-AB2480010302>3.0.CO;2-K).

Patrignani A., & Villé R. (1995). *Violence in the Family: An International Bibliography with Literature Review: Executive Summary*. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI).

Steinmetz S. K. (1987). Family violence: Past, present, and future. In M. B. Sussman & S. K. Steinmetz (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 725-765). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-7151-3_26.

²⁰ Άρθρο 13, τροποποίηση παρ. 2 άρθρου 7 ν. 3500/2006 - άρθρο 6 της Οδηγίας 2024/1385.

²¹ Άρθρο 6, προσθήκη παρ. 3 στο άρθρο 330 Ποινικού Κώδικα - άρθρο 4 της Οδηγίας 2024/1385.

²² Άρθρο 7, τροποποίηση άρθρου 333 Ποινικού Κώδικα - άρθρο 6 της Οδηγίας 2024/1385.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ.

Ιωάννα Τσίγκανου,
Διευθύντρια Ερευνών - ΕΚΚΕ

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών μελετάται ερευνητικά - ακολουθώντας και τον νομικό ορισμό του εν λόγω φαινομένου - εντός του πλαισίου της σχέσης νυν και πρώην συζύγων ή οικείων συντρόφων και ως τέτοιο εξετάζεται και εμπειρικά. Τόσο ο νόμος όσο και η κοινωνική έρευνα συμπεριλαμβάνουν στον ορισμό και την εννοιολόγηση του φαινομένου όλα τα είδη άσκησης βίας (σωματική, ψυχολογική, οικονομική, κ.λπ.).

Συνήθως το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας εξετάζεται ερευνητικά τόσο ως προς τις πραγματικές διαστάσεις του όσο και ως προς τις σχετικές στάσεις και αντιλήψεις του κοινού ενώ μεγάλο τμήμα της συναφούς βιβλιογραφίας υπό την επίδραση και της φεμινιστικής θεωρίας τοποθετεί το εν λόγω φαινόμενο στο πλαίσιο της εξέλιξης των έμφυλων σχέσεων στη συγχρονία και τη διαχρονία. Έτσι, την έρευνα διαχρονικά απασχολούν όχι μόνο οι όψεις και οι διαστάσεις του φαινομένου αλλά, κατά κανόνα, η συχνότητα και η ένταση της ενδοοικογενειακής βίας, οι τρόποι και τα μέσα ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των γυναικών, οι υπηρεσίες και δομές προστασίας των θυμάτων, τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, οι επιπτώσεις της άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, τα κενά και οι ελλείψεις.

Ως εκ τούτου έχει διαμορφωθεί ένας στερεοτυπικός τρόπος διερεύνησης του εν λόγω φαινομένου την ίδια στιγμή που ευρήματα των πρόσφατων ερευνών για τη βία κατά των γυναικών - της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών συμπεριλαμβανομένης - μας

καλούν εμάς τους ερευνητές/τριες και την εν γένει ακαδημαϊκή κοινότητα να αναστοχαστούμε για μείζονα ζητήματα προβληματισμού και ερμηνειών που προκύπτουν κατά τη διαδικασία αναζήτησης της επιστημονικής αλήθειας αναφορικά με τα παραπάνω κοινωνικά φαινόμενα.

Ζητήματα μεθόδου και ερμηνείας

Όπως πρόσφατα εμπειρικά δεδομένα για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών προτείνουν, η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς δεν μπορεί να κατανοηθεί χωρίς αναφορά στο διαφοροποιημένο σήμερα πλαίσιο εξέλιξης των έμφυλων σχέσεων εντός γάμου ή/και συμβίωσης νυν και πρώην συζύγων και οικείων συντρόφων. Όπως καταδεικνύουν πρόσφατες έρευνες του ΕΚΚΕ¹ στα πολυσχιδή οικογενειακά σχήματα εντοπίζονται όψεις ενός αισθηματοποιημένου πλαισίου που χαρακτηρίζεται από πολλαπλότητα πολιτισμικών κανόνων. Το θεμέλιο του σύγχρονου ζευγαριού δεν είναι πλέον ο ρόλος αλλά η διαπροσωπική σχέση. Σε αυτή τη σχεσιακή οικογένεια οι ρόλοι του καθενός αντί να (απο)δίδονται εκ των προτέρων είναι μονίμως αντικείμενο διαπραγμάτευσης και αναθεώρησης σε συνάρτηση με τις διαπροσωπικές σχέσεις. Σε αυτό το πλαίσιο διαπιστώνεται και μια κοινωνική γείωση της οικογένειας και της συμβίωσης που προκαλείται και από συζυγικά/συντροφικά προβλήματα που εκφράζονται με καυγάδες και βιαιότητες που εμφανίζονται είτε ως αποτέλεσμα της κρατούσας ακόμη πατριαρχίας είτε ως αποτέλεσμα του ηθικού ατομισμού. Οι συγκρουσιακές καταστάσεις στους κόλπους των ζευγαριών δεν είναι επιφανόμενο. Αποτελούν μέρος της γενικότερης εξέλιξης του ζευγαριού ως αποτέλεσμα προσδοκιών πιο απαιτητικών και εν μέρει πιο αντιφατικών.

Όπως επίσης έχει προκύψει ερευνητικά το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών είναι στενά συνδεδεμένο με συναφείς κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα, οι

¹ Ενδεικτικά και αντί άλλων, βλ. Τσίγκανου Ι., (επ. εκδ.), 2024, *Η Οικογένεια στη Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία*. Έκθεση βασικών αποτελεσμάτων, Αθήνα, ΕΚΚΕ. doi: 10.17902/famrep1024.

οποίες στρεβλώνουν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου και δρουν ανασταλτικά στην αποτελεσματική αντιμετώπισή του.² Ακόμη και μέσα από το λόγο των ίδιων των επαγγελματιών που είναι επιφορτισμένοι με την αντιμετώπιση του φαινομένου, αλλά και το λόγο των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και του Ημερήσιου Τύπου αναδύονται τα στενά συναρτημένα με την πατριαρχία στερεότυπα για το φύλο τα οποία είναι βαθιά ριζωμένα στη συλλογική συνείδηση και υπαγορεύουν στάσεις, συμπεριφορές και πρακτικές. Όσο και αν προκύπτουν γυναικείοι χαρακτήρες, πρακτικές και συμπεριφορές που διαταράσσουν την ηγεμονική κανονικότητα, δεν μπορούν να διαταράξουν τις κυρίαρχες, κατά βάση, ανδροκεντρικά οριζόμενες έμφυλες νόρμες και οι πατριαρχικές δομές φαίνεται ότι έχουν την ικανότητα είτε να σιγούν, είτε να απορροφούν και να ενσωματώνουν τις όποιες εναλλακτικές αναγνώσεις.

Η σχετική με το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών βιβλιογραφία θα λέγαμε ότι στερεοτυπικά επαναλαμβάνει και αναπαράγει εμπειρικά ευρήματα τα οποία συνοπτικά κατατείνουν στα εξής:

Συχνά εντοπίζονται όψεις οπισθοδρόμησης στην πορεία των γυναικών προς την ισότητα, την αυτοτέλεια, την αυτονομία, την πρόοδο και την προσωπική ευημερία, προς μια οικογενειακή ζωή ή/και διαπροσωπικές έμφυλες σχέσεις με λιγότερη βία. Συχνά τονίζεται ότι οι διαδοχικές κρίσεις (οικονομική, ανθρωπιστική και υγειονομική) έπληξαν τις χειραφετητικές πρακτικές εντός και εκτός του οίκου και παρεμπόδισαν την αυτοτελή και ανεξάρτητη έξοδο της γυναίκας από το σπίτι. Οι γυναίκες θεωρείται πως ακόμη κατέχουν λιγότερη κοινωνική δύναμη συγκριτικά με τους άνδρες και συνεκδοχικά κατέχουν λιγότερα μέσα για την αντιμετώπιση της ανδρικής συζυγικής/συντροφικής βίας. Οι άνδρες που φέρουν πατριαρχικές απόψεις

εμφανίζονται ως περισσότερο πιθανοί κακοποιητικοί δράστες εναντίον των γυναικών συντρόφων τους, ιδιαίτερα με τη χρήση «εξαναγκαστικών» πρακτικών ελέγχου, που στοχεύουν στην απομόνωση των γυναικών από διάφορα κοινωνικά υποστηρικτικά πλαίσια. Ένας από τους βασικότερους παράγοντες που συνδέεται με την χρήση βίας στις σχέσεις μεταξύ συντρόφων είναι η γενικά αποδεκτή ιεραρχική κατανομή των έμφυλων ρόλων, ή αλλιώς οι νόρμες που καθιστούν την κοινωνική θέση των ανδρών ως πλεονεκτικότερη έναντι των γυναικών. Κατά δεύτερο λόγο, σημαντική είναι η παράμετρος της κοινωνικά κατασκευασμένης ενοχοποίησης ή αυτο-ενοχοποίησης του θύματος (*victim blaming*) και της επίσης κοινωνικά κατασκευασμένης ανοχής και προβολής νομιμοποιητικών λόγων δικαιολόγησης ή ανοχής της βίας για το δράστη.

Ως προς τη φαινομενολογία της ενδο-οικογενειακής βίας, επαναλαμβανόμενα καταδεικνύεται η συχνότητα, η συστηματικότητα και η πολυπλοκότητα της κακοποίησης των γυναικών εντός του «οίκου». Από τη μια πλευρά, παρατηρείται μια πληθώρα βίαιων συμπεριφορών (όπως η σωματική βία, ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή, η λεκτική επιθετικότητα, η συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση, η οικονομική αποστέρηση και κοινωνική απομόνωση). Από την άλλη πλευρά, αυτή η πολυμορφία άσκησης βίας πραγματικά φαίνεται να αποτελεί ένα μέσο άσκησης κοινωνικού ελέγχου στις γυναίκες με σημαντικές συνέπειες στη σωματική και ψυχική τους υγεία, στην κοινωνική και επαγγελματική τους λειτουργικότητα, αλλά και τη δομικά προσδιορισμένη ενίσχυση των ανισοτήτων και διακρίσεων βάσει φύλου καθώς και στο διαστρεβλωμένο προσδιορισμό του κοινωνικού τους ρόλου κυρίως σε σχέση με την αναπαραγωγική διαδικασία και τη μητρική φροντίδα. Σημαντική είναι και η ψυχοκοινωνική πρόσληψη του φαινομένου που επικεντρώνεται στους παράγοντες που αφορούν στα ατομικά χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές των δραστών, αλλά και στην κοινωνική δυναμική που διαμορφώνουν τις συμπεριφορές αυτές. Ως προς τα ατομικά χαρακτηριστικά δραστών και θυμάτων, κοινή είναι η διαπίστωση ότι η βία δεν γνωρίζει κοινωνικά σύνορα ενώ η οικονομική δυσπραγία αναφέρεται συχνά ως καταλύτης στην άσκηση

² Τσίγκανου, Ι. (2021). Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών. Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων - Σύνοψη, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών - Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, στο: <https://www.kethi.gr/ereunes-meletes>, https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2021B1.pdf

βίας από τους δράστες και στην ανοχή της βίας από τις γυναίκες θύματα. Ως προς την αιτιολογία όμως της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας μεταξύ των συντρόφων, αναδύονται προσλήψεις που προσιδιάζουν στις ατομικές προσεγγίσεις, κατά τις οποίες η βία ερμηνεύεται βάσει συγκεκριμένων κοινωνιο-δημογραφικών παραγόντων (π.χ. φύλο, καταγωγή, εθνικότητα, θρησκεία, εκπαίδευση, απασχόληση, εισόδημα, κοινωνικοοικονομική θέση, ηλικία κ.λπ.), χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, (ενδεικτικά, αυτοεκτίμηση, αυτοέλεγχος, καχυποψία, κτητικότητα κ.ά.), καθώς και θεμάτων που άπτονται της προσωπικής ιστορίας τόσο του δράστη όσο και του θύματος (π.χ. έκθεση στη βία σε μικρή ηλικία, παραβατικότητα, διανοητική ασθένεια, κ.ά.). Στις ερμηνείες αυτές κυρίαρχο είναι το *ψυχιατρικό μοντέλο*, το οποίο επικεντρώνεται σε παραμέτρους όπως η *ψυχοπαθολογική προσωπικότητα*, η *ψυχική ασθένεια*, η *χρήση αλκοόλ και άλλων εξαρτητικών ουσιών*, η *πνευματική διαταραχή*, οι *διαφόρων ειδών μειονεξίες* κ.λπ. Στη βάση της αντίληψης περί *κοινωνικής μάθησης* και *διαγενεακής μεταφοράς της βίας*, βασικό ρόλο στην ερμηνεία της βίαιης συμπεριφοράς φαίνεται πως διαδραματίζουν η οικογένεια και τα γονικά πρότυπα. Ο δράστης μαθαίνει να συμπεριφέρεται βίαια, είτε ως θύμα είτε ως μάρτυρας σκηνών βίας κυρίως στην οικογένεια προέλευσής του. Έτσι, η επιθετικότητα λειτουργεί ως μέσο επίλυσης των συγκρούσεων και ελέγχου της συμπεριφοράς των άλλων, όπως επίσης και ως ηθικός και κοινωνικός δικαιολογητικός μηχανισμός για την καταχρηστική συμπεριφορά του.

Όπως επίσης συχνά και επαναλαμβανόμενα διαπιστώνεται ερευνητικά η γένεση και η συντήρηση της βίαιης συμπεριφοράς δεν αφίστανται του τρόπου με τον οποίο οι εκάστοτε *κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες* αλληλεπιδρούν και διαπλέκονται. Στο εν λόγω πεδίο αναδεικνύονται παράγοντες όπως είναι η ανταποκρισιμότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, οι κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες αναφορικά με τους έμφυλους ρόλους, ο σεξισμός, τα έμφυλα στερεότυπα, οι σχέσεις γονέων-παιδιών, το σύστημα πρόνοιας, οι οικονομικές ανισότητες, η κοινωνική αποδοχή της ενδο-οικογενειακής βίας, η παρουσίαση της βίας στα ΜΜΕ. Έμφαση επίσης τίθεται

στους τρόπους και μηχανισμούς *συγκάλυψης* - κυρίως μέσω της σιωπής - όψεων του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Αναδεικνύονται επίσης και οι διαδικασίες και μηχανισμοί παραγωγής και αναπαραγωγής σχετικών *μύθων* που σχετίζονται με δράστες και θύματα, τόπους και χώρους εμφάνισης και διαιώνισης του φαινομένου αλλά και το πλέγμα παραστάσεων, αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων που περιβάλλουν το φαινόμενο και παρεμποδίζουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση ή/και διαχείρισή του.

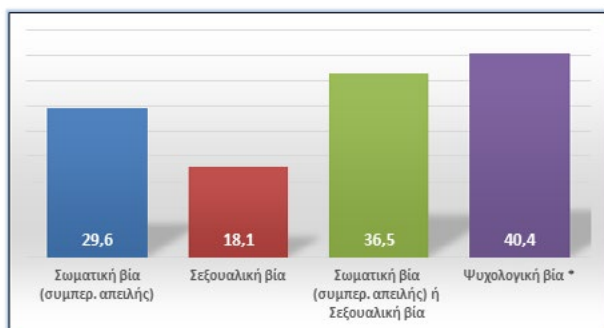
Αναμφίβολα όλα τα παραπάνω ευρήματα και οι ερμηνείες τους έχουν διευρύνει τη γνώση και την κατανόηση του υπό συζήτηση φαινομένου ωστόσο είναι πλέον καιρός η έρευνα να προχωρήσει και προς νέα τοπία διερεύνησης. Ενδεικτικά και για παράδειγμα η Πανευρωπαϊκή Έρευνα με τίτλο, «Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα (EU-GBV-EL)» - «EU Survey on gender-based violence against women and other forms of inter-personal violence (EU-GBV)»,³ ανέδειξε σημαντικές όψεις της έμφυλης βίας κατά των γυναικών στην Ευρώπη και την Ελλάδα σήμερα, της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών συμπεριλαμβανομένης. Θεωρώ ότι μία από τις σημαντικότερες ερευνητικές καινοτομίες της εν λόγω έρευνας είναι η μέτρηση της πραγματικής βίαιης θυματοποίησης των γυναικών από *οποιοδήποτε δράστη*. Όπως τονίζεται στη σχετική έκθεση⁴ η αποτύπωση των πραγματικών διαστάσεων

³ Η πανευρωπαϊκή έρευνα της EUROSTAT υπό τον τίτλο «EU Survey on gender-based violence against women and other forms of inter-personal violence (EU-GBV)» υλοποιήθηκε από το ΕΚΚΕ κατά την περίοδο Ιανουαρίου 2021 - Απριλίου 2023 σε 11.557 γυναίκες ηλικίας 18-74 ετών πανελλαδικά. Τα αποτελέσματα της έρευνας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο δημοσιεύτηκαν από την Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/gender-based-violence>) ενώ για τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνας στην Ελλάδα: Παπαδόπουλος, Α.Γ., Καπέλλα, Α., Κονδύλη, Δ., Λιναρδής, Α., Παπαδούδης, Γ., Χατζηγιάννη, Α., Θεοφίλη, Α. (2023). Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα (GBV-EL): Πρώτα αποτελέσματα της έρευνας. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, <https://doi.org/10.17903/30971.1>

⁴ Παπαδόπουλος, Α.Γ., κ. ά., (2023), βλ. ανωτ. σημ. από το οποίο τα δεδομένα που εμφανίζονται στο παρόν και τα διαγράμματα.

του φαινομένου, δηλαδή του ποσοστού των γυναικών οι οποίες έχουν υποστεί κάποιας μορφής βία κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους από οποιονδήποτε δράστη⁵ υποδεικνύει ότι 29,6% των γυναικών στην Ελλάδα σήμερα δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική βία, 18,1% δηλώνει ότι έχει υποστεί σεξουαλική βία, και 36,5% δηλώνει ότι έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία από οποιονδήποτε δράστη/ δράστιδα (βλ. σχετικό Γράφημα 1, κατωτέρω).

Γράφημα 1: Ποσοστό γυναικών (18-74 ετών) που έχουν υποστεί βία κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους από οποιονδήποτε δράστη/ιδα, ανά μορφή βίας⁶

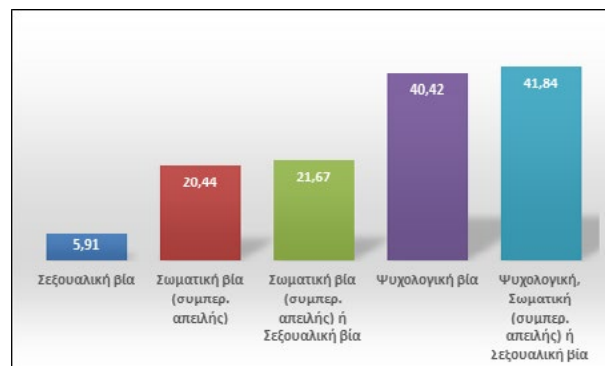
Βεβαίως σύμφωνα και με τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας η έκταση του φαινομένου έμφυλης

⁵ Επισημαίνεται, ότι με βάση τη μεθοδολογία της εν λόγω έρευνας, η αναφορά σε «οποιονδήποτε δράστη» περιλαμβάνει όλους τους δράστες ανεξαρτήτως φύλου, συντροφικής ή συγγενικής σχέσης, γνωριμίας ή συνεργασίας. Η σωματική βία ορίζεται ως εσκεμμένη συμπεριφορά άσκησης πράξεων άμεσης σωματικής βίας εναντίον άλλου ατόμου που αποσκοπεί στην πρόκληση πόνου και στην πρόκληση φόβου και έχει ως αποτέλεσμα σωματικές κακώσεις ενώ η σεξουαλική βία αφορά την ανεπιθύμητη σεξουαλική συμπεριφορά που επιβάλλεται συμπεριλαμβανομένου του βιασμού και της απόπειρας βιασμού

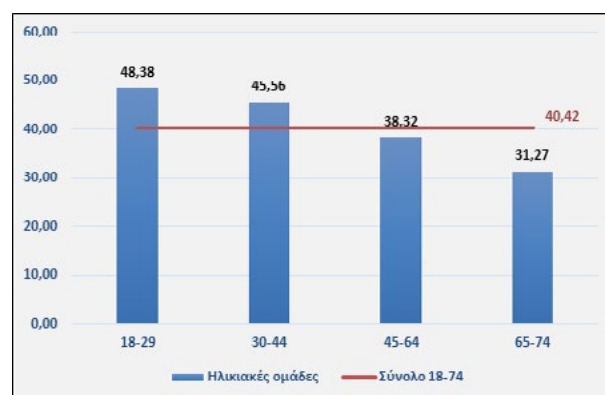
⁶ Η ψυχολογική βία ασκείται μόνο από στενό/ή σύντροφο και περιλαμβάνεται στο Γράφημα για λόγους συγκριτικής αποτύπωσης από τους συντάκτες της ως άνω έκθεσης. Σύμφωνα με τη μεθοδολογία της έρευνας, η ψυχολογική βία περιλαμβάνει συμπεριφορές που παραπεμπουν σε πράξεις συναισθηματικής κακοποίησης και ελεγκτικής συμπεριφοράς (ενδεικτικά αναφέρεται η υποτίμηση και ταπείνωση, απαγόρευση επαφής με φίλους, γονείς ή συγγενείς, απειλή κακοποίησης των παιδιών ή στέρησης των γονεϊκών δικαιωμάτων, κ.λπ.) και ασκείται κυρίως από οικείους συντρόφους.

βίας που βίωσαν ή/και βιώνουν σήμερα οι γυναίκες στη χώρα μας από στενό/ή σύντροφο η οποία και αποτυπώνεται στο παρακάτω Γράφημα 2 είναι μεγαλύτερη ενώ διάφορες μορφές ψυχολογικής βίας διατηρούν την πρωτοκαθεδρία. Ενδιαφέρον για περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση εμφανίζει το εύρημα ότι περισσότερο ευάλωτες στην ψυχολογική βία εμφανίζονται οι νεώτερες σε ηλικία γυναίκες (Γράφημα 3 κατωτέρω).

Γράφημα 2: Ποσοστό γυναικών (18-74 ετών) που έχουν υποστεί βία από στενό/ή (ερωτικό) σύντροφο, ανά μορφή βίας

Γράφημα 3: Ποσοστό γυναικών (18-74 ετών) που έχουν υποστεί ψυχολογική βία από στενό/ή σύντροφο, ανά ηλικιακή ομάδα και συνολικά

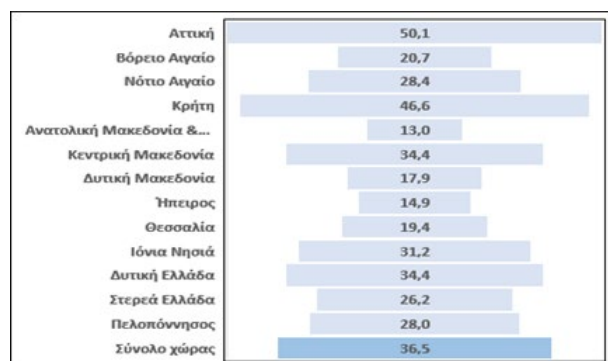

Επιπρόσθετα, ευρήματα της εν λόγω έρευνας που αφορούν την περιοχή κατοικίας των ερωτώμενων γυναικών, υποδηλώνουν ότι παρά τις διαφοροποιήσεις ανά Περιφέρεια, σωματική ή σεξουαλική βία δηλώνουν

ότι έχουν υποστεί γυναίκες που κατοικούν σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας (βλ. σχετικό Γράφημα 4 κατωτέρω). Ειδικότερα, από το σύνολο των γυναικών του δείγματος που κατοικούν στην Αττική, μια στις δύο γυναίκες δηλώνει ότι έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία, ενώ υψηλά ποσοστά δηλώνονται και από τις γυναίκες που κατοικούν στην Κρήτη (46,6%), στην Κεντρική Μακεδονία και τη Δυτική Ελλάδα (34,4%) αλλά και στα Ιόνια Νησιά (31,2%). Επιπλέον ο βαθμός αστικοποίησης της περιοχής κατοικίας φαίνεται να διαφοροποιεί το ποσοστό των γυναικών του δείγματος οι οποίες είναι θύματα σωματικής ή σεξουαλικής βίας, καθώς τα αντίστοιχα ποσοστά φθίνουν, κυμαινόμενα από 42,2% σε 22,6%, όσο λιγότερο πυκνοκατοικημένες είναι οι περιοχές κατοικίας των ερωτώμενων γυναικών. Τέλος, το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών ηλικίας 18-74 ετών που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία φαίνεται να έχει μεγάλη σημασία στο επίπεδο της καταγγελίας των περιστατικών βίας. καθώς όσο υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο έχουν οι ερωτώμενες τόσο υψηλότερα ποσοστά σωματικής ή σεξουαλικής βίας καταγγέλλουν, με τις γυναίκες κατόχους διδακτορικού διπλώματος να εμφανίζουν πολύ λιγότερη ανοχή απέναντι στη βία.

Οστόσο, ερευνητέο παραμένει το ζήτημα της συνάρτησης του εκπαιδευτικού επιπέδου με το επάγγελμα και την κατάσταση απασχόλησης (συνδυαστικά) ως προς την ανοχή των γυναικών θυμάτων απέναντι στην σε βάρος τους ασκούμενη βία.

Γράφημα 4: Ποσοστό γυναικών (18-74 ετών) που έχουν υποστεί σωματική βία (συμπερ. απειλής) ή σεξουαλική βία, Σύνολο χώρας και ανά Περιφέρεια

Από την άλλη πλευρά οι επίσημες καταγραφές και στατιστικές για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών εξακολουθούν να εμμένουν στην ερμηνεία της έντασης και έκτασης του φαινομένου στη βάση δεικτών αμφίβολης εμπειρικής αξιοπιστίας. Ένδεικτικά όπως διαπιστώνουμε και στην πλέον πρόσφατη 5η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών της ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΓΓΙΑΔ), για το έτος 2024 (με δεδομένα μέχρι και το 2023),⁷ εξακολουθεί να συντηρείται μια κάποια σύγχυση ανάμεσα στην αύξηση του αριθμού των καταγγελιών και την αύξηση του αριθμού των θυμάτων. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση του ποσοστού των ανθρωποκτονιών σε βάρος γυναικών λόγω φύλου το οποίο εμφανίζεται στην εν λόγω Έκθεση να σημειώνει αύξηση ιδιαίτερα κατά τα έτη 2020-2022 ωστόσο τα σχετικά δεδομένα κατά την άποψή μας ελέγχονται ως προς την αξιοπιστία τους.

Συμπέρασμα

Τα ευρήματα των πρόσφατων ερευνών για τη βία κατά των γυναικών - της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών ιδιαίτερα - μας καλούν εμάς τους ερευνητές/τριες και την εν γένει ακαδημαϊκή κοινότητα να αναστοχαστούμε για μείζονα ζητήματα προβληματισμού και ερμηνειών που προκύπτουν κατά τη διαδικασία αναζήτησης της επιστημονικής αλήθειας. Τα πορίσματα των ερευνών μας καλούν να αναστοχαστούμε για τις αλήθειες και τα ψέματα, τους μύθους και την πραγματικότητα, αλλά και κυρίως, για τις δικές μας στερεοτυπικές ερευνητικές προσλήψεις, για τις αποκαλύψεις και τις συγκαλύψεις.

Για παράδειγμα, πλέον, δεν είναι εύκολο να ισχυριστούμε ότι οι γυναίκες θύματα βίας στα μεγάλα αστικά κέντρα μιλούν ενώ στις περιοχές της υπαίθρου σιωπούν. Ενδέχεται να μην διαδραματίζει τόσο μεγάλο ρόλο η παράμετρος της αστικότητας ή/και της πυκνότητας του πληθυσμού αλλά τα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των εκτός των Αθηνών και Θεσσαλονίκης περιοχών της υπαίθρου.

⁷ www.kethi.gr/ereunes-meletes/5i-etisia-ekthesi-gia-ti-bia-kata-ton-gynaikon.

Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Κρήτης και στον αντίποδα των Ιονίων Νήσων ή/και περιοχών της ηπειρωτικής ενδοχώρας.

Επίσης οι διατομές των απαντήσεων ανά ηλικιακή κατηγορία ενδέχεται να καταρρίπτουν στερεοτυπικές αναγνώσεις μας των περισσότερο ευαίσθητοποιημένων νέων γυναικών που μιλούν και των λιγότερο υποψιασμένων γυναικών τρίτης ηλικίας που σιωπούν. Ενδέχεται η σιωπή να υποκρύπτει άλλα συναισθήματα, δομές σκέψεις ή πρακτικές που καθοδηγούνται από την εγκαρτέρηση, τη λογική και τη σοφία και όχι την άγνοια ή την παραίτηση. Ένας άλλος μύθος που φαίνεται να αποσυντίθεται για να συσταθεί ερμηνευτικά εκ νέου είναι η εμμονή μας με τους δράστες ως νυν, τέως ή οικείους συντρόφους. Στο σύμπαν της βίας κατά των γυναικών, γενικά, γνωστοί και άγνωστοι δράστες διαδραματίζουν, ως φαίνεται, εξίσου σημαντικό ρόλο. Και αυτό είναι ένα νέο σημαντικό εύρημα το οποίο προκαλεί τον προβληματισμό μας και επιζητεί τη δέουσα ερμηνευτική προσοχή μας.

Τέλος σημαντικό είναι να διευκρινιστεί ερευνητικά και ερμηνευτικά άμεσα το ζήτημα των ανθρωποκτονιών σε βάρος γυναικών λόγω φύλου καθώς τα σχετικά δεδομένα ελέγχονται ως προς την εμπειρική τους αξιοπιστία και βασιμότητα καθώς τα διαθέσιμα δεδομένα δεν φαίνεται να δηλώνουν μια κάποια «εκρηκτική αύξηση» ούτε στη διαχρονία ούτε στη συγχρονία και δεν είναι εύκολη η διευκρίνιση και συνεπώς και η αποτύπωση της παραμέτρου της επίδρασης του φύλου.

Βιβλιογραφία

EU Survey on gender-based violence against women and other forms of inter-personal violence (EU-GBV) 2021-2023, Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/gender-based-violence>).

Η 5η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών της ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (ΓΓΙΑΔ), (2024), διαθέσιμο στο: www.kethi.gr/ereunes-meletes/5i-etisia-ekthesi-gia-tibia-kata-ton-gynaikon.

Παπαδόπουλος, Α.Γ., Καπέλλα, Α., Κονδύλη, Δ., Λιναρδής, Α., Παπαδοπούδης, Γ., Χατζηγιάννη, Α., Θεοφίλη, Α. (2023). Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα (GBV-EL): Πρώτα αποτελέσματα της έρευνας. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. <https://doi.org/10.17903/30971.1>

Τσίγκανου Ι., (επ. εκδ.), 2024, *Η Οικογένεια στη Σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία. Έκθεση βασικών αποτελεσμάτων*, Αθήνα, ΕΚΚΕ. doi: 10.17902/famrep1024.

Τσίγκανου, Ι. (2021). Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών. Τελική Έκθεση Αποτελεσμάτων - Σύνοψη, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών - Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας. <https://www.kethi.gr/ereunes-meletes>, https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2021B1.pdf

ΑΝΑΚΥΠΤΟΝΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΙΚΑΣΗ ΤΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΦΩΡΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ

Απόστολος Γραμμένος,
Εισαγγελέας Πρωτοδικών Αθηνών

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελούν τα νομικά και πρακτικά ζητήματα που ανακύπτουν κατά την εκδίκαση των αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας στο ακροατήριο, με ιδιαίτερη αναφορά στις πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις που εισήγαγε ο Νόμος 5172/2025.

Υποχρεωτική εφαρμογή της αυτόφωρης διαδικασίας

Σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 2 του Ν. 3500/2006, στα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας εφαρμόζεται υποχρεωτικά η διαδικασία των άρθρων 417 επόμενα του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ήτοι η αυτόφωρη διαδικασία. Η διαδικασία αυτή προβλέπει τη σύλληψη του φερόμενου ως δράστη, την άμεση προσαγωγή του ενώπιον του Εισαγγελέα για την άσκηση ποινικής δίωξης και, ακολούθως, την παραπομπή του στο ακροατήριο.

Η ρύθμιση αυτή εισάγει δέσμια αρμοδιότητα για τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος υποχρεούται, κατ' αρχήν, να εφαρμόσει τη διαδικασία του αυτοφώρου, εκτός εάν συντρέχουν εξαιρετικοί δικονομικοί ή πραγματικοί λόγοι που καθιστούν τη διενέργεια της αυτόφωρης διαδικασίας ανέφικτη ή απρόσφορη. Ενδεικτικά, τέτοιοι λόγοι μπορεί να αφορούν την αντικειμενική αδυναμία προσαγωγής του κατηγορουμένου, λόγω σοβαρού ιατρικού προβλήματος, ή την πρόδηλη αβασιμότητα της καταγγελίας, όπως αυτή ενδεχομένως προκύπτει από το περιεχόμενο της μηνυτήριας αναφοράς ή τα πρώτα στοιχεία της προανάκρισης.

Παρά τη σαφή υποχρέωση του Εισαγγελέα, η μη εφαρ-

μογή της αυτόφωρης διαδικασίας δεν συνεπάγεται ακυρότητα της ποινικής διαδικασίας. Στην πράξη, ωστόσο, παρατηρείται ότι σπανίως ο Εισαγγελέας διατάσσει την άρση της κράτησης του καταγγελλόμενου ή την παραπομπή του με την τακτική διαδικασία. Το μέτρο της κράτησης διατηρείται σχεδόν κατά κανόνα έως την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη.

Η υποχρεωτική εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο σε σύντομο χρόνο και συγκεκριμένα την ημέρα της προσαγωγής του κατηγορουμένου ενώπιον του εισαγγελέα ή την επόμενη ημέρα (βλ. αρ. 418 ΚΠΔ), αποσκοπεί στην άμεση απονομή δικαιοσύνης και την πρόληψη περαιτέρω κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο, η ταχύτητα της διαδικασίας συχνά έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη για πληρότητα στη συλλογή αποδεικτικού υλικού και την προετοιμασία της υπεράσπισης.

Αξίζει να σημειωθεί, στο σημείο αυτό, η Εγκύκλιος υπ' αριθμ. 12/2021 του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία ήρθε να επιβεβαιώσει τη σημασία της άμεσης και αποφασιστικής ποινικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας. Ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου τονίζει ρητώς ότι, σε περιπτώσεις τέλεσης πλημμελημάτων που εμπίπτουν στα χρονικά όρια του αυτοφώρου, η εφαρμογή της αυτόφωρης διαδικασίας πρέπει να αποτελεί τον κανόνα. Η εγκύκλιος αυτή λειτουργεί ως κατευθυντήρια γραμμή για τους εισαγγελικούς λειτουργούς και ενισχύει την υποχρέωση άμεσης δικαστικής παρέμβασης.

Στατιστικά στοιχεία

Στο ίδιο πλαίσιο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στατιστικά στοιχεία της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών, τα οποία αποτυπώνουν με σαφήνεια τη συχνότητα με την οποία φτάνουν στο ακροατήριο υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας:

Κατά το έτος 2024, οι σχετικές υποθέσεις ανήλθαν σε 2.509.

Για το έτος 2025, και συγκεκριμένα έως τις 5 Μαΐου 2025, οι υποθέσεις που παραπέμφθηκαν με την αυτόφωρη διαδικασία ανέρχονται ήδη σε 952.

Οι αριθμοί αυτοί καταδεικνύουν την κρισιμότητα του φαινομένου, ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη ότι σε αυτούς

δεν περιλαμβάνονται: οι μη αυτόφωρες υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, οι συγκροτηθείσες δικογραφίες από αντίγραφα άλλων υποθέσεων, αλλά και ο αδιευκρίνιστος αριθμός περιστατικών που δεν καταγγέλλονται ποτέ στις αρχές. Δεν είναι υπερβολή να ειπωθεί ότι οι υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας καταλαμβάνουν πλέον άνω του 1/3 των υποθέσεων που εκδικάζονται στο Αυτόφωρο Μονομελές Πλημμελειοδικείο.

Έναρξη της συζήτησης στο ακροατήριο κατά την αυτόφωρη διαδικασία

Ο κατηγορούμενος για αδίκημα ενδοοικογενειακής βίας παραπέμπεται ενώπιον του Αυτόφωρου Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 115 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, είναι το αποκλειστικά καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των πλημμελημάτων που προβλέπονται στον Ν. 3500/2006.

Κατά την έναρξη της διαδικασίας, και αφού εκφωνηθούν τα ονόματα του κατηγορουμένου και των μαρτύρων, το δικαστήριο απευθύνει στον κατηγορούμενο την ερώτηση αν επιθυμεί να του χορηγηθεί αναβολή, σύμφωνα με το άρθρο 423 ΚΠΔ, προκειμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Πρόκειται για δικονομική εγγύηση που αποσκοπεί στη διασφάλιση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και αποτελεσματική υπεράσπιση.

Αν ο κατηγορούμενος δηλώσει ότι δεν επιθυμεί αναβολή, τότε το δικαστήριο υποχρεούται να εξετάσει αυτεπαγγέλτως, κατά το άρθρο 424 ΚΠΔ, αν συντρέχουν λόγοι για τη χορήγηση αναβολής, ιδίως όταν κρίνεται αναγκαία η προσκόμιση ισχυρότερων αποδείξεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν: η αναμονή ιατροδικαστικής έκθεσης σε περιπτώσεις σωματικής βλάβης, η ανάγκη εξασφάλισης της παρουσίας του θύματος ή άλλων κρίσιμων μαρτύρων στο ακροατήριο.

Σημαντική είναι η επισήμανση ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 423 και 424 ΚΠΔ, σε περίπτωση χορήγησης αναβολής, η κράτηση του κατηγορουμένου δεν μπορεί να παραταθεί για διάστημα μεγαλύτερο των τριών ημερών, ανεξαρτήτως του χαρακτήρα του αδικήματος. Η κράτηση του κατηγορουμένου δεν είναι υποχρεωτική, αλλά εναπόκειται στην εκτίμηση του δικαστηρίου, το οποίο συνεκτιμά παραμέτρους όπως: η πιθανότητα μη εμφάνισης του κατηγορουμένου κατά την

νέα δικάσιμο ή ο ενδεχόμενος κίνδυνος τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων. Η πρόβλεψη αυτή ισορροπεί μεταξύ της ανάγκης απονομής ταχείας και αποτελεσματικής δικαιοσύνης και της διασφάλισης των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ειδικά όταν η υπόθεση δεν μπορεί να εκδικαστεί άμεσα.

Όμως, η παράγραφος 6 του άρθρου 10Α του Ν. 3500/2006, η οποία εισήχθη με τον Ν. 5172/2025, θεσπίζει ειδικό δικονομικό καθεστώς για την κράτηση του κατηγορουμένου σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας που παραπέμπονται με την αυτόφωρη διαδικασία ενώπιον του Αυτόφωρου Μονομελούς Πλημμελειοδικείου. Περιεχόμενο της διάταξης:

Η νέα ρύθμιση προβλέπει ότι: «Στην περίπτωση που ο δράστης συλληφθεί με την αυτόφωρη διαδικασία για πλημμέλημα και η δίωξη ασκηθεί με εισαγωγή της υπόθεσης στο αυτόφωρο πλημμελειοδικείο, σε κάθε περίπτωση αναβολής της υπόθεσης σύμφωνα με τα άρθρα 423 και 424 ΚΠΔ, διατηρείται η κράτηση του κατηγορουμένου, με μέγιστο όριο τις πέντε (5) ημέρες. Το δικαστήριο, αφού ακούσει και το θύμα, δύναται να κρίνει αιτιολογημένα ότι δεν υφίσταται κίνδυνος τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων και να διατάξει την άρση της κράτησης».

Ανάλυση και συγκριτική επισκόπηση με τις γενικές διατάξεις του ΚΠΔ:

Η παραπάνω ρύθμιση αποτελεί σαφή ειδική πρόβλεψη, η οποία αποκλίνει από τις γενικές ρυθμίσεις των άρθρων 423 και 424 ΚΠΔ, όπου: Η κράτηση του κατηγορουμένου μετά από αναβολή δεν είναι υποχρεωτική, αλλά επαφίεται στην κρίση του δικαστηρίου και το ανώτατο χρονικό όριο είναι τρεις (3) ημέρες.

Αντιθέτως, με τη νέα ειδική ρύθμιση:

1ον) Η διατήρηση της κράτησης δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το ενδεχόμενο φυγής ή μη εμφάνισης του κατηγορουμένου κατά την νέα δικάσιμο, αλλά συνδέεται και με την ανάγκη προστασίας του θύματος από τυχόν νέα βίαια ή εκφοβιστικά περιστατικά. Η έννοια της «επικινδυνότητας» του δράστη αποκτά ξεχωριστή δικονομική σημασία.

2ον) Το ανώτατο όριο κράτησης επεκτείνεται στις πέντε (5) ημέρες, όταν η αναβολή χορηγείται για λόγους ανω-

τέρας βίας. Η παράταση πέραν των 3 ημερών δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη, αλλά πρέπει να τεκμηριώνεται. 3ον) Η έννοια της «ανωτέρας βίας» δεν ορίζεται νομοθετικά και μπορεί να οδηγήσει σε ερμηνευτική ασάφεια ή ακόμη και σε καταχρηστικές εφαρμογές, εάν δεν αντιμετωπιστεί με αυστηρά και αντικειμενικά κριτήρια. Η εκτίμηση της ύπαρξης ανωτέρας βίας, συνεπώς, θα πρέπει να γίνεται με φειδώ και τεκμηρίωση, ώστε να μην εργαλειοποιείται εις βάρος των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου.

Η νομοθετική βούληση σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση

Η αιτιολογική έκθεση του Ν. 5172/2025 αναφέρει ρητώς ότι σκοπός της νέας ρύθμισης είναι: «η ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και η αποτροπή της υποτροπής του δράστη στο κρίσιμο χρονικό διάστημα μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης».

Από την αιτιολογική αυτή σκέψη προκύπτει ότι η βούληση του νομοθέτη δεν περιορίζεται σε δικονομική ταχύτητα, αλλά επεκτείνεται στη θεσμική πρόληψη της δευτερογενούς θυματοποίησης και στην αποτροπή επικίνδυνων συμπεριφορών ενόψει της εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας.

Ερμηνευτικά ζητήματα από τη νέα ρύθμιση για τη διατήρηση της κράτησης (άρθρο 10Α παρ. 6 Ν. 3500/2006)

Η εν λόγω διάταξη εισάγει εξαιρετική πρόβλεψη στο ελληνικό δικονομικό σύστημα, καθώς θεσπίζει τη δυνατότητα διατήρησης της κράτησης του κατηγορουμένου ακόμη και για πλημμελήματα, σε διάρκεια έως πέντε (5) ημερών, σε περίπτωση αναβολής της υπόθεσης λόγω ανώτερης βίας.

Προς υποστήριξη της συγκεκριμένης επιλογής, η αιτιολογική έκθεση του Ν. 5172/2025 παραπέμπει ευθέως στο άρθρο 6 παρ. 2 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο: Αν κάποιος συλληφθεί για αυτόφωρο έγκλημα, ο ανακριτής πρέπει εντός τριών ημερών από της προσαγωγής, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει κατ' αυτού ένταλμα φυλακίσεως· η προθεσμία αυτή μπορεί να παραταθεί για δύο ημέρες είτε κατόπιν

αιτήματος του συλληφθέντος είτε σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.

Η αναφορά αυτή όμως προκαλεί σειρά προβληματισμών:

1. Αντιστροφή του νομοθετικού πλαισίου: από το κακούργημα στο πλημμέλημα

Η ρύθμιση του άρθρου 6 παρ. 2 Σ έχει κατά βάση εφαρμογή σε αυτόφωρα κακούργηματα, κατόπιν παραγγελίας του εισαγγελέα για κύρια ανάκριση. Εκεί, το Σύνταγμα επιτρέπει εξαιρετικά την πενήνήμερη κράτηση, είτε κατόπιν αιτήματος του συλληφθέντος ή σε περίπτωση ανώτερης βίας με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου. Αντιθέτως, στο άρθρο 10Α του Ν. 3500/2006 η πενήνήμερη κράτηση επιτρέπεται ακόμη και για πλημμελήματα, γεγονός που αντιστρέφει την πυραμίδα βαρύτητας του ποινικού συστήματος.

2. Υποχρεωτικότητα ακρόασης του θύματος και περιορισμός της δικαιοδοτικής κρίσης

Η νέα διάταξη καθιστά σαφές ότι: «Εάν το δικαστήριο κρίνει ότι δεν πρέπει να διατηρηθεί η κράτηση, οφείλει πρώτα να ακούσει το θύμα και να αιτιολογήσει ειδικά την απόφασή του». Εξ αυτού, προκύπτει *de facto* υποχρεωτικότητα της κράτησης, όταν το θύμα απουσιάζει (π.χ. λόγω νοσηλείας). Συνεπώς, εάν το δικαστήριο αναβάλλει για λόγους ανωτέρας βίας (κατά το άρθρο 424 ΚΠΔ), χωρίς να έχει προηγηθεί ακρόαση του θύματος, η κράτηση καθίσταται αυτομάτως υποχρεωτική, ανεξαρτήτως άλλων κριτηρίων.

Παραδείγματα:

- Το θύμα νοσηλεύεται και πρόκειται να λάβει εξιτήριο μετά από 4 ημέρες.
- Υπάρχει ανάγκη εύρεσης διερμηνέα για την παθούσα ή τον κατηγορούμενο, που δεν μπορεί να διασφαλιστεί άμεσα.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, το δικαστήριο δεν μπορεί να αποφασίσει ελεύθερα για την άρση της κράτησης, ακόμη και αν το κρίνει αναγκαίο.

3. Αποδυνάμωση της κυριαρχικής κρίσης του δικαστηρίου

Η ουσία του προβληματισμού εντοπίζεται στο γεγονός ότι η ευχέρεια του δικαστηρίου να κρίνει ανεξάρτητα για τη σκοπιμότητα της κράτησης περιορίζεται ουσιαστικά. Αντί να εξαρτάται από την εκτίμηση παραγόντων

όπως είναι ο κίνδυνος μη εμφάνισης του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, η κράτηση επιβάλλεται εξ αντικειμένου, και μόνο η ακρόαση του θύματος μπορεί να την αποτρέψει. Αυτό προκαλεί εύλογο συνταγματικό και δικονομικό προβληματισμό, δεδομένου ότι κράτηση είναι μέτρο εξαιρετικό. Συνεπώς, η κράτηση διατηρείται υποχρεωτικά, ανεξαρτήτως της προσωπικής εκτίμησης του δικαστηρίου για την αναγκαιότητά της.

Πρόκειται για σημαντική μεταβολή σε σχέση με την προηγούμενη πρακτική: Πριν από τον Ν. 5172/2025, τα δικαστήρια διέθεταν μεγαλύτερη ευελιξία. Ακόμη και όταν παρέμεναν επιφυλακτικά ως προς την άρση της κράτησης –ιδίως σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης– είχαν πάντως τη δυνατότητα:

- είτε να άρουν την κράτηση χωρίς την επιβολή περιοριστικών όρων,
- είτε να άρουν την κράτηση επιβάλλοντας περιοριστικούς όρους (π.χ. απομάκρυνση από την οικογενειακή κατοικία, απαγόρευση επικοινωνίας με το θύμα), χωρίς να καταφεύγουν απαραίτητα στην στέρηση της ελευθερίας.

3. Η κρατούσα πρακτική οδηγείται σε αυστηροποίηση

Μετά τη θέση σε ισχύ της ρύθμισης, το πεδίο κρίσης του δικαστηρίου στενεύει σημαντικά. Η νέα νομοθετική απαίτηση για ειδική αιτιολόγηση της άρσης της κράτησης υπό την προϋπόθεση προηγούμενης ακρόασης του θύματος, οδηγεί σε:

- τυπική προσέγγιση της κράτησης,
- περιορισμό των εναλλακτικών μέτρων (π.χ. περιοριστικών όρων),
- έμμεση υποχρεωτικότητα της κράτησης ακόμη και όταν δεν συντρέχουν ουσιαστικά κριτήρια.

■ **Παρατήρηση επί της εφαρμογής της διάταξης περί διατήρησης της κράτησης σε περιπτώσεις αναβολής**

Σημειωτέον ότι, υπό το ισχύον καθεστώς, η κράτηση του κατηγορουμένου δύναται να διατηρηθεί έως και για πέντε (5) ημέρες σε περίπτωση αναβολής της δίκης. Η ρύθμιση αυτή, ωστόσο, ενδέχεται να δημιουργήσει σοβαρά ζητήματα πρακτικής εφαρμογής και συμβατότητας με τις θεμελιώδεις δικονομικές εγγυήσεις.

Ειδικότερα, τίθεται το εξής ζήτημα: είναι δυνατόν κατηγορούμενος για πλημμέλημα ενδοοικογενειακής βίας να παραμείνει υπό καθεστώς κράτησης για χρονικό διάστημα επτά (7) ημερών, χωρίς η υπόθεση να έχει κριθεί επί της ουσίας από τον φυσικό του δικαστή.

Ενδεικτικό παράδειγμα:

Ο Α συλλαμβάνεται το Σάββατο 3.5.2025 και ώρα 19:00 από αστυνομικούς για τέλεση πλημμεληματικού αδικήματος ενδοοικογενειακής βίας. Την επομένη, Κυριακή 4.5.2025 και ώρα 11:00, οδηγείται ενώπιον του εισαγγελέα ποινικής δίωξης, ο οποίος ασκεί δίωξη και παραπέμπει την υπόθεση στο αυτόφωρο μονομελές πλημμελειοδικείο (κατ' άρθρα 279 και 417 ΚΠΔ). Δεδομένου ότι η δικάσιμος ορίζεται για την επόμενη ημέρα, Δευτέρα 5.5.2025, ο εισαγγελέας διατάσσει την κράτηση του κατηγορουμένου (άρθρα 417 και 418 ΚΠΔ), έως την εκδίκαση της υπόθεσης. Κατά τη δικάσιμο της 5.5.2025, το δικαστήριο αναβάλλει τη συζήτηση για το Σάββατο 10.5.2025 λόγω ανωτέρας βίας, διατάσσοντας τη διατήρηση της κράτησης, στο πλαίσιο της πενθήμερης δυνατότητας που του παρέχεται.

Συμπέρασμα:

Υπό τις ως άνω συνθήκες, ο κατηγορούμενος παραμένει υπό κράτηση επί επτά (7) συνεχείς ημέρες, χωρίς να έχει εξεταστεί η υπόθεση επί της ουσίας από τον φυσικό δικαστή. Η πρακτική αυτή, σε υποθέσεις πλημμεληματικού χαρακτήρα, εγείρει σοβαρά ερωτήματα ως προς την αναλογικότητα του μέτρου και τη συμβατότητά του με την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας και της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης.

Ζήτημα διαδοχικών αναβολών και διατήρησης της κράτησης του κατηγορουμένου εντός του χρονικού ορίου των πέντε (5) ημερών

Ένα πρόσθετο και ιδιαιτέρως πρακτικό ζήτημα που έχει ανακύψει στην εφαρμογή της νομοθεσίας είναι το ακόλουθο:

Επιτρέπεται το δικαστήριο να αναβάλει αρχικά την εκδίκαση της υπόθεσης, σύμφωνα με το άρθρο 423 ΚΠΔ, για τρεις (3) ημέρες, διατάσσοντας παράλληλα τη διατήρηση της κράτησης του κατηγορουμένου, και στη μετ' αναβολή δικάσιμο –μετά την παρέλευση των τριών ημερών– να χορηγήσει εκ νέου αναβολή για λόγους ανωτέρας βίας, δυνάμει του άρθρου 424 ΚΠΔ, για μία ή δύο επιπλέον ημέρες, διατηρώντας επίσης την κράτηση;

Η γραμματική διατύπωση των σχετικών διατάξεων δεν αποκλείει ρητώς ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Αντιθέτως, εκείνο που τίθεται ως απόλυτος περιορισμός είναι η συνολική διάρκεια της κράτησης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τις πέντε (5) ημέρες. Συνεπώς, εφόσον η κράτηση –ανεξαρτήτως αριθμού αναβολών– δεν ξεπερνά το όριο των πέντε ημερών, φαίνεται καταρχήν επιτρεπτό το ως άνω σχήμα.

Ζήτημα επιβολής περιοριστικών όρων σε περιπτώσεις αναβολής – Εφαρμογή άρθρου 18 Ν. 3500/2006 και τροποποιήσεις Ν. 5172/2025

Σε περιπτώσεις όπου το δικαστήριο κρίνει ότι η υπόθεση πρέπει να αναβληθεί, πλην όμως, λόγω των ιδιαίτερων περιστάσεων, δεν συντρέχουν πλέον οι προϋποθέσεις για διατήρηση της κράτησης του κατηγορουμένου, δίνεται η δυνατότητα αποφυγής της κράτησης με την επιβολή περιοριστικών όρων. Η δυνατότητα αυτή εδράζεται πρωτίστως στο άρθρο 18 του Ν. 3500/2006, το οποίο ρυθμίζει ειδικά ζητήματα προστασίας του θύματος σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Με τη θέσπιση του Ν. 5172/2025, επήλθαν τροποποιήσεις και προσθήκες στον ενδεικτικό κατάλογο των επιτρεπόμενων περιοριστικών μέτρων. Ο σκοπός των μέτρων αυτών είναι η αποτροπή περαιτέρω πράξεων ενδοοικογενειακής βίας και η προστασία της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας του θύματος, σε συνδυασμό με την αποτροπή κάθε πιθανότητας επαφής ή επικοινωνίας μεταξύ θύτη και θύματος.

Συγκεκριμένα, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει στον κατηγορούμενο έναν ή περισσότερους από τους εξής περιοριστικούς όρους: Απομάκρυνση από την οικογε-

νειακή κατοικία, με δυνατότητα μετοίκησης σε συγκεκριμένο τόπο, απαγόρευση προσέγγισης της κατοικίας ή του τόπου εργασίας του θύματος, απαγόρευση προσέγγισης κατοικιών στενών συγγενών, σχολικών μονάδων των ανηλίκων τέκνων, ή δομών φιλοξενίας (ξενώνες κ.λπ.), απαγόρευση κάθε μορφής επικοινωνίας με το θύμα, με οποιοδήποτε μέσο: τηλεφωνικά, μέσω γραπτών μηνυμάτων (sms), μέσω διαδικτύου (email, κοινωνικά δίκτυα), ακόμη και μέσω σχολίων, παράδοση νόμιμα κατεχόμενων όπλων στην αρμόδια αστυνομική αρχή, ηλεκτρονική επιτήρηση (bracelet) μέσω συστημάτων γεωεντοπισμού (GPS), για την παρακολούθηση της κίνησης του κατηγορουμένου, τακτική εμφάνιση στο οικείο αστυνομικό τμήμα, υποχρέωση παροχής στοιχείων επικοινωνίας, διαθέσιμων ανά πάσα στιγμή στις διωκτικές αρχές, συμμετοχή σε θεραπευτικά ή συμβουλευτικά προγράμματα ψυχικής υγείας ή προγράμματα απεξάρτησης, σε περίπτωση που συντρέχουν συναφείς ανάγκες.

Σημειώνεται, επιπλέον, ότι σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ιδίως άρθρα 282 και επ. ΚΠΔ), το δικαστήριο έχει τη διακριτική ευχέρεια να επιβάλει οποιονδήποτε άλλο περιοριστικό όρο κρίνει κατάλληλο, αναγκαίο και πρόσφορο για τη συγκεκριμένη περίπτωση, με αιτιολογημένη κρίση, στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας και της προσωποποιημένης ποινικής μεταχείρισης.

Κριτήρια επιβολής περιοριστικών όρων – Διαδικασία και έννομες συνέπειες

Η επιβολή περιοριστικών όρων δυνάμει του άρθρου 18 Ν. 3500/2006 (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 18 παρ. 2 του Ν. 5172/2025) προϋποθέτει την αξιολόγηση συγκεκριμένων παραγόντων από το αρμόδιο δικαστήριο. Οι περιοριστικοί όροι δεν επιβάλλονται αυτοματοποιημένα, αλλά κατόπιν εξατομικευμένης κρίσης, στη βάση των εξής κριτηρίων:

- Η βαρύτητα της πράξης, ιδίως ως προς τη μορφή της βίας (σωματική, ψυχολογική, λεκτική κ.λπ.).
- Η συχνότητα και επαναληπτικότητα των βίαιων ενεργειών.
- Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του

κατηγορουμένου, του βαθμού μεταμέλειας, της κοινωνικής του κατάστασης και της ψυχολογικής του σταθερότητας.

- Η επικινδυνότητα του δράστη, όπως αυτή προκύπτει από τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ή τυχόν διαγνωσμένες παθολογικές καταστάσεις.
- Η ύπαρξη υποτροπής, ιδίως σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας ή συναφών εγκλημάτων.

Η απόφαση του δικαστηρίου που διατάσσει την επιβολή περιοριστικών όρων κοινοποιείται αυθημερόν στον αρμόδιο Εισαγγελέα για την άμεση εκτέλεσή της και γνωστοποιείται χωρίς καθυστέρηση στον κατηγορούμενο (καθ' ου), στο θύμα και στις οικείες δικαστικές αρχές (άρθρο 18 παρ. 3 Ν. 3500/2006).

Στάδια της διαδικασίας στα οποία δύνανται να επιβληθούν περιοριστικοί όροι

Οι περιοριστικοί όροι του άρθρου 18 μπορούν να επιβληθούν σε διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας, όπως: α) Κατά την αυτόφωρη διαδικασία, όταν το δικαστήριο χορηγεί αναβολή κατ' άρθρα 423 και 424 ΚΠΔ, β) όταν η υπόθεση αναβάλλεται για κρείσσονες αποδείξεις, σύμφωνα με το άρθρο 352 ΚΠΔ, και συνεπώς η δίκη μεταφέρεται στην τακτική διαδικασία.

Συνέπειες παραβίασης περιοριστικών όρων

Με την προσθήκη της παρ. 4 στο άρθρο 18 Ν. 3500/2006 (άρθρο 18 παρ. 2 Ν. 5172/2025), ορίζεται ρητά ότι η παραβίαση περιοριστικών όρων από τον κατηγορούμενο συνιστά ποινικώς κολάσιμη συμπεριφορά, η οποία τιμωρείται με ποινή φυλάκισης. Η πρόβλεψη αυτή ενισχύει τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των περιοριστικών μέτρων και αποσκοπεί στην ουσιαστική προστασία του θύματος, ιδίως στις κρίσιμες ημέρες μεταξύ της αναβολής και της οριστικής εκδίκασης της υπόθεσης.

Η Ποινική Διαμεσολάβηση στην Αυτόφωρη Διαδικασία - Προϋποθέσεις και Περιορισμοί κατά το άρθρο 12 Ν. 3500/2006

Ένα συχνό και ουσιαστικής σημασίας αίτημα που τίθεται ενώπιον του ακροατηρίου κατά την αυτόφωρη διαδικασία σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας είναι το αίτημα υπαγωγής της υπόθεσης σε διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης.

Το ζήτημα ρυθμίζεται αποκλειστικά από το άρθρο 12 του Ν. 3500/2006, το οποίο ορίζει περιοριστικά τα χρονικά και διαδικαστικά όρια εντός των οποίων μπορεί να κινηθεί η ποινική διαμεσολάβηση.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του εν λόγω άρθρου: «Αν σε βάρος του υπαιτίου κινηθεί η διαδικασία του αυτοφώρου, ποινική διαμεσολάβηση επιτρέπεται μόνον εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 424 ΚΠΔ».

Η εν λόγω διάταξη θεσπίζει έναν ουσιαστικό περιορισμό: η διαμεσολάβηση είναι επιτρεπτή μόνον εφόσον το δικαστήριο αναβάλει την εκδίκαση για συγκέντρωση ισχυρότερων αποδείξεων (άρθρο 424 ΚΠΔ). Η σύνδεση της διαμεσολάβησης με την αναβολή είναι κρίσιμη, καθώς λειτουργεί ως δικλείδα ασφαλείας για να διασφαλιστεί ότι η υπόθεση είναι πράγματι πρόσφορη για εξωδικαστική επίλυση και ότι δεν παρακάμπτεται η δημόσια ποινική αξίωση χωρίς επαρκή έλεγχο.

Συνεπώς, αν η υπόθεση δεν αναβληθεί αλλά εκδικαστεί άμεσα (π.χ. κατά την πρώτη δικάσιμο της αυτόφωρης διαδικασίας), η δυνατότητα υπαγωγής σε διαμεσολάβηση αποκλείεται.

Ερμηνευτικά ζητήματα εφαρμογής του άρθρου 12 Ν. 3500/2006 - Η διαμεσολάβηση κατά την αυτόφωρη διαδικασία

Η διατύπωση του άρθρου 12 Ν. 3500/2006, αναφορικά με την ποινική διαμεσολάβηση σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, εγείρει ερμηνευτικά ερωτήματα, κυρίως ως προς τον τρόπο ενεργοποίησης της διαδικασίας αυτής στο στάδιο της αυτόφωρης διαδικασίας.

Ερώτημα 1ο:

Μπορούν τα μέρη (κατηγορούμενος - θύμα) να ζητήσουν από κοινού την αναβολή της υπόθεσης κατά το άρθρο 424 ΚΠΔ, αποκλειστικά για να διερευνήσουν τη δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης;

Απάντηση:

Ναι, το αίτημα αυτό είναι επιτρεπτό, υπό την προϋπό-

θεση ότι το δικαστήριο κρίνει πως η υπόθεση προσφέρεται για διαμεσολάβηση (δηλ. δεν πρόκειται για ιδιαίτερα σοβαρή ή επαναλαμβανόμενη πράξη), η αναβολή χορηγείται νομίμως με βάση το άρθρο 424 ΚΠΔ («για συγκέντρωση ισχυρότερων αποδείξεων»).

Παρότι ο σκοπός της αναβολής είναι συγκεκριμένος (συγκέντρωση αποδείξεων), στην πράξη τα δικαστήρια αποδέχονται το αίτημα για αναβολή με αποκλειστικό σκοπό τη διερεύνηση ποινικής διαμεσολάβησης, ως μια μορφή "απόδειξης πρόθεσης αποκατάστασης" των σχέσεων. Δεν προβλέπεται, ωστόσο, ρητή υποχρέωση του δικαστηρίου να την εγκρίνει. Η απόφαση εναπόκειται στη διακριτική του ευχέρεια, λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον και τις ανάγκες του θύματος (επιχείρημα από το άρθρο 12 παρ. 5 εδ. β' Ν. 3500/2006, σύμφωνα με το οποίο παρέχεται και στον εισαγγελέα τη δυνατότητα να μην δεχθεί τη συμφωνία των μερών για διαμεσολάβηση).

Ερώτημα 2ο:

Υποχρεούται το δικαστήριο να διερευνήσει αυτεπαγγέλτως τη δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης, απευθύνοντας σχετική ερώτηση στα μέρη; Αν όχι, προκαλείται ακυρότητα;

Απάντηση:

Όχι, το δικαστήριο δεν έχει τέτοια υποχρέωση κατά το γράμμα του νόμου. Η αυτεπάγγελτη ενημέρωση του κατηγορουμένου και του θύματος για τη δυνατότητα ποινικής διαμεσολάβησης προβλέπεται μόνο για τον εισαγγελέα ποινικής δίωξης και τον ανακριτικό υπάλληλο κατά το στάδιο της προανάκρισης (άρθρο 12 §2 Ν. 3500/2006). Αντιθέτως, δεν προβλέπεται τέτοια υποχρέωση για το δικαστήριο.

Η απλή δυνατότητα χορήγησης αναβολής για διαμεσολάβηση, και όχι η υποχρεωτική αυτεπάγγελτη διερεύνηση, ενισχύεται και από τη διατύπωση του άρθρου 424 ΚΠΔ, που χαρακτηρίζει την αναβολή δυννητική. Κατά συνέπεια, το δικαστήριο μπορεί, αλλά δεν υποχρεούται να διερευνήσει την προοπτική διαμεσολάβησης.

Η υπ' αριθ. 621/2014 απόφαση του Αρείου Πάγου επιβεβαιώνει αυτή τη θέση, κρίνοντας ότι: «Η μη αυτεπάγγελτη διερεύνηση από το δικαστήριο της δυνατότητας ποινικής διαμεσολάβησης δεν επιφέρει ακυρότητα, όταν δεν έχει προηγηθεί σχετικό αίτημα από τα εμπλε-

κόμενα μέρη.

Πρακτική εικόνα - Εφαρμογή στα ακροατήρια

Στην πράξη:

Η δυνατότητα αναβολής για διαμεσολάβηση αφενός ζητείται σχετικά σπάνια κατά την αυτόφωρη διαδικασία αφετέρου -κατά κανόνα- τα δικαστήρια δεν εισέρχονται αυτεπαγγέλτως στη συζήτηση για διαμεσολάβηση, ιδίως όταν τα πραγματικά περιστατικά είναι σοβαρά ή υπάρχει ιστορικό έντασης.

Όταν τα μέρη εμφανίζονται πρόθυμα, η αναβολή για διαμεσολάβηση γίνεται αποδεκτή ακόμη κι αν τυπικά δεν υφίσταται ανάγκη για ισχυρότερες αποδείξεις.

Στην πράξη, κατά την έναρξη της συζήτησης στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας, μπορεί να υποβληθεί αίτημα αναβολής από τα ίδια τα αντίδικα μέλη της οικογένειας, προκειμένου να διερευνηθεί η δυνατότητα υπαγωγής της υπόθεσης σε ποινική διαμεσολάβηση σύμφωνα με το άρθρο 12 Ν. 3500/2006.

Το δικαστήριο, κατά κανόνα, δεν διερευνά αυτεπαγγέλτως τη δυνατότητα υπαγωγής της υπόθεσης στη διαμεσολαβητική διαδικασία. Εξαιρέσεις παρατηρούνται σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδίως όταν: το φερόμενο θύμα δηλώνει ρητά ότι δεν επιθυμεί την ποινική καταδίκη του κατηγορουμένου προβάλλοντας επιπλέον τον ισχυρισμό ότι το επεισόδιο ήταν μεμονωμένο περιστατικό, όπως συμβαίνει συχνά σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής απειλής.

Εφόσον το δικαστήριο χορηγήσει αναβολή κατ' άρθρο 424 ΚΠΔ για το σκοπό της διαμεσολάβησης, τότε αυτεπαγγέλτως εξετάζει εάν πρέπει να επιβληθούν περιοριστικοί όροι σε βάρος του κατηγορουμένου, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 18 Ν. 3500/2006, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία του θύματος καθ' όλο το μεσοδιάστημα μέχρι την τελική έκβαση της υπόθεσης.

Η διαδικαστική συνέχεια μετά την αναβολή - Απόσυρση από το πινάκιο και ρόλος του Εισαγγελέα

Όταν η αναβολή για ποινική διαμεσολάβηση γίνει δεκτή, η υπόθεση αποσύρεται από το πινάκιο και η περαιτέρω διαχείρισή της μεταφέρεται στον εισαγγελέα ενδοοικογενειακής βίας. Η δικογραφία χρεώνεται

στον αρμόδιο εισαγγελικό λειτουργό, ο οποίος εκδίδει παραγγελία για έναρξη της διαμεσολάβησης, η οποία εκτελείται συνήθως μέσω του αστυνομικού τμήματος που είχε διενεργήσει τη αυτεπάγγελτη προανάκριση. Η διαμεσολάβηση διεξάγεται σε συνθήκες εμπιστευτικότητας και εφόσον ολοκληρωθεί επιτυχώς, ο εισαγγελέας εκδίδει ειδική διάταξη αρχειοθέτησης, σύμφωνα με την οποία η δικογραφία τίθεται στο ειδικό αρχείο της εισαγγελίας, κατά τα προβλεπόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 12 Ν. 3500/2006. Αντιθέτως, σε περίπτωση αποτυχίας της διαδικασίας, η υπόθεση επανεισάγεται στο ίδιο δικαστήριο που είχε αναβάλει την αρχική εκδίκαση και προχωρά κανονικά στην ουσία.

Εκδίκαση κατά την τακτική διαδικασία μετά την αποτυχία διαμεσολάβησης

Επειδή η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης απαιτεί εύλογο χρονικό διάστημα, η εκδίκαση της υπόθεσης μετά την αποτυχία διαμεσολάβησης δεν πραγματοποιείται στη δικάσιμο που είχε οριστεί αρχικά από το αυτόφωρο μονομελές δικαστήριο κατά τη χορήγηση της αναβολής. Αντίθετα, η υπόθεση εξέρχεται από την αυτόφωρη διαδικασία και παραπέμπεται στην τακτική διαδικασία, με νέα κλήτευση των διαδίκων για ορισμό δικασίμου, σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις της ποινικής δικονομίας.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο εξής πρακτικό σημείο:

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτεί ένα πρακτικό φαινόμενο που, αν και σπανίως εμφανίζεται, ενδέχεται να εγείρει ζητήματα νομιμότητας. Πρόκειται για την πρακτική που ακολουθείται σε ορισμένες περιπτώσεις κατά την αυτόφωρη διαδικασία, όταν το αρμόδιο δικαστήριο, ενώ αρχικά έχει χορηγήσει αναβολή της συζήτησης δυνάμει του άρθρου 424 ΚΠΔ για την προσκόμιση ισχυρότερων αποδείξεων, στη μετ' αναβολή δικάσιμο, κατόπιν κοινής αιτήσεως των διαδίκων, προχωρά σε νέα αναβολή της συζήτησης κατά το άρθρο 352 ΚΠΔ, προκειμένου να κινηθεί η διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης. Η πρακτική αυτή, ωστόσο, δεν βρίσκει έρεισμα στο υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο. Ειδικότερα, ο νόμος

προβλέπει ρητώς ότι η ποινική διαμεσολάβηση εντάσσεται μόνο στο πλαίσιο της αναβολής που χορηγείται κατά το άρθρο 424 ΚΠΔ, ήτοι για τη συλλογή περαιτέρω αποδεικτικών στοιχείων. Δεν προβλέπεται αντίστοιχη δυνατότητα ένταξης διαδικασίας διαμεσολάβησης σε μεταγενέστερη φάση της αυτόφωρης διαδικασίας, και δη στο πλαίσιο αναβολής κατ' άρθρο 352 ΚΠΔ.

Επισημαίνεται εξάλλου ότι υφίσταται η πρόβλεψη του άρθρου 12 παρ. 7 του Ν. 3500/2006 για την τακτική διαδικασία, σύμφωνα με την οποία η διαδικασία διαμεσολάβησης μπορεί να κινηθεί με δήλωση των πληρεξουσίων συνηγόρων εντός 15 ημερών από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος.

Επιμέρους πρακτικά και ερμηνευτικά ζητήματα στην εφαρμογή του ν. 3500/2006

1. Χωρισμός της δικογραφίας σε περίπτωση μερικής συναίνεσης σε διαμεσολάβηση

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα ανακύπτει όταν παραπέμπονται στο ακροατήριο περισσότεροι του ενός κατηγορούμενοι για αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας και μόνο ένας εξ αυτών εκδηλώνει πρόθεση συμμετοχής στη διαδικασία ποινικής διαμεσολάβησης. Στην περίπτωση αυτή, η δικογραφία διαχωρίζεται ως προς το μέρος που συναινεί και λαμβάνει αυτοτελή δικονομική πορεία, η οποία ενδέχεται να οδηγήσει σε προσωρινή απόσυρση της υπόθεσης από το πινάκιο μόνο για τον συγκεκριμένο κατηγορούμενο.

Η βασική συνέπεια αυτής της εξέλιξης είναι ότι η δίκη δεν αναβάλλεται συνολικά, ούτε αποσύρεται εξ ολοκλήρου η υπόθεση από το πινάκιο. Οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι, που δεν συναινούν στη διαδικασία διαμεσολάβησης, δικάζονται κανονικά, σύμφωνα με την αυτόφωρη διαδικασία. Η πρακτική αυτή διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ της αρχής της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης και του σεβασμού της αυτονομίας του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης, ως διαδικασίας αποκλειστικά εθελοντικής φύσεως.

Η εξέταση μαρτύρων στις υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας – Άρθρο 19 ν. 3500/2006

Το άρθρο 19 του ν. 3500/2006 εισάγει ειδικές ρυθμί-

σεις σχετικά με την εξέταση μαρτύρων σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, με σκοπό την προστασία της ιδιαιτερότητας των οικογενειακών σχέσεων αλλά και των ευάλωτων κατηγοριών προσώπων, ιδίως των ανηλίκων.

Εξέταση μελών της οικογένειας χωρίς όρκο:

Τα μέλη της οικογένειας, εφόσον καλούνται να καταθέσουν ως μάρτυρες, εξετάζονται χωρίς όρκο, σύμφωνα με την ειδική πρόβλεψη του άρθρου 19. Η παράλειψη αυτής της ρύθμισης στην πράξη –δηλαδή η ενόρκως εξέταση των μαρτύρων– δεν επιφέρει ακυρότητα της διαδικασίας, σύμφωνα με τη νομολογία (βλ. ΑΠ 1048/2015, ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ). Πρόκειται για τυπική πλημμέλεια που δεν επηρεάζει την ουσιαστική κρίση του δικαστηρίου.

Ανήλικοι μάρτυρες:

Οι ανήλικοι δεν κλητεύονται να καταθέσουν στο ακροατήριο. Αντί τούτου, η έγγραφη κατάθεσή τους (εφόσον υπάρχει) αναγιγνώσκεται, εκτός εάν το δικαστήριο κρίνει απολύτως αναγκαία τη φυσική τους παρουσία. Ειδικά όταν πρόκειται για ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, εφαρμόζεται υποχρεωτικά το άρθρο 227 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο η εξέτασή τους διενεργείται παρουσία ειδικού πραγματογνώμονα, παιδοψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου. Η ρύθμιση αυτή κατοχυρώνει την αρχή της φιλικότητας προς το παιδί στο πλαίσιο της ποινικής δίκης και την αποτροπή δευτερογενούς θυματοποίησης.

Νέα παράγραφος 3 στο άρθρο 19 ν. 3500/2006 – Εναλλακτικοί τρόποι εξέτασης του θύματος

Με τον Ν. 5172/2025 προστέθηκε στο άρθρο 19 του ν. 3500/2006 νέα παράγραφος 3, με την οποία επιδιώκεται η εξισορρόπηση δύο θεμελιωδών αναγκών: αφενός, της απρόσκοπτης απονομής της δικαιοσύνης μέσω της εξέτασης του κατεχοχόν κρίσιμου μάρτυρα –του θύματος– και, αφετέρου, της προστασίας του τελευταίου από πιθανούς κινδύνους ψυχικής, σωματικής ή συναισθηματικής επιβάρυνσης.

Η νέα διάταξη ορίζει ρητώς ότι το θύμα ενδοοικογενειακής βίας καλείται νόμιμα ως μάρτυρας στο ακροατήριο. Εφόσον δεν προσέλθει, και το δικαστήριο –κατόπιν σχετικού αιτήματος του ιδίου– κρίνει πως η φυσική του

παραυσία θα έθετε σε κίνδυνο την ψυχική ή σωματική του υγεία, παρέχονται δύο εναλλακτικές λύσεις: Η εξέτασή του μέσω τεχνολογικών μέσων, σύμφωνα με το άρθρο 238Α ΚΠΔ, δηλαδή με τηλεδιάσκεψη ή άλλο πρόσφορο μέσο απομακρυσμένης εξέτασης, ή η ανάγνωση της προανακριτικής του κατάθεσης στο ακροατήριο, ως υποκατάστατο της φυσικής του εξέτασης.

Σχόλια και Παρατηρήσεις επί της διάταξης:

Α. Νομοθετική σκοπιμότητα

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 5172/2025, η ρύθμιση αυτή αποσκοπεί στην αποτροπή φαινομένων εκφοβισμού, αντιποίνων και, κυρίως, δευτερογενούς θυματοποίησης του παθόντος προσώπου.

Β. Ζητήματα πρακτικής εφαρμογής

Μέχρι πρότινος, παρατηρούνταν στην πράξη, ιδίως κατά την αυτόφωρη διαδικασία, η εξής προβληματική κατάσταση:

Το φερόμενο θύμα (συχνά γυναίκα) καλούνταν προφορικά να παρευρεθεί στο δικαστήριο. Εάν δεν προσέρχονταν, η υπόθεση αναβαλλόταν, αρχικά κατ' άρθρο 424 ΚΠΔ, λόγω της απουσίας ουσιαστών μάρτυρα. Στην επόμενη, ματ' αναβολή δικάσιμο, εάν το θύμα συνέχιζε να απουσιάζει (λόγω φόβου, απροθυμίας ή πίεσης από το περιβάλλον), η δίκη ενδέχεται να αναβαλλόταν εκ νέου κατ' άρθρο 352 ΚΠΔ. Το αποτέλεσμα ήταν η σταδιακή διολίσθηση της υπόθεσης από την αυτόφωρη στην τακτική διαδικασία, με κίνδυνο σημαντικής καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης.

Η νέα ρύθμιση επιχειρεί να απαντήσει ακριβώς σε αυτό το πρόβλημα, θεσπίζοντας σαφές πλαίσιο, μέσα στο οποίο το δικαστήριο μπορεί να προχωρήσει σε ανάγνωση της προανακριτικής κατάθεσης του θύματος, εφόσον συντρέχει νομίμως αιτηθείσα και αιτιολογημένα κριθείσα αδυναμία φυσικής παρουσίας του. Η ρύθμιση αυτή είναι απολύτως εναρμονισμένη με τις ειδικότερες σχετικές επιταγές της παρ. 1 του άρθρου 56 της υπογραφείσας στις 11.5.2011 στην Κωνσταντινούπολη Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, την οποία η χώρα μας έχει κυρώσει με τον ν. 4531/2018 (Α' 62).

Ερώτημα:

Πού και σε ποιο χρόνο πρέπει να υποβληθεί η αίτηση του θύματος για να μην παραστεί αυτοπροσώπως στο ακροατήριο; Ποιο πρέπει να είναι το περιεχόμενο αυτής;

Η νέα παράγραφος 3 του άρθρου 19 του ν. 3500/2006, όπως προστέθηκε με τον Ν. 5172/2025, αναγνωρίζει στο θύμα ενδοοικογενειακής βίας το δικαίωμα να ζητήσει την αποχή του από τη φυσική παρουσία στο ακροατήριο, με παράλληλο αίτημα είτε για εξ αποστάσεως κατάθεση (μέσω τεχνολογικών μέσων, σύμφωνα με το άρθρο 238Α ΚΠΔ) είτε για απλή ανάγνωση της κατάθεσής του που έχει προηγουμένως δώσει κατά την προανάκριση.

Α. Ενημέρωση του θύματος – Προκαταρκτικό στάδιο Καταρχάς, προκειμένου το θύμα να ασκήσει αποτελεσματικά αυτό το δικαίωμα, απαιτείται να έχει προηγουμένως ενημερωθεί ρητώς ότι του παρέχεται τέτοια δυνατότητα. Η ενημέρωση αυτή πρέπει να λαμβάνει χώρα: Κατά την προανάκριση, ιδίως στο στάδιο της εξέτασής του από τους προανακριτικούς υπαλλήλους (συνήθως αστυνομικούς), οι οποίοι οφείλουν, εντός των ορίων της υποχρέωσής τους για ενημέρωση των δικαιωμάτων του θύματος, να θέτουν ρητά στο θύμα την εξής ερώτηση: «Επιθυμείτε να καταθέσετε με φυσική παρουσία στο ακροατήριο ή, για λόγους που άπτονται της ψυχικής ή σωματικής σας υγείας, επιθυμείτε να μην προσέλθετε και να αναγνωστεί η κατάθεσή σας ή να καταθέσετε μέσω τεχνολογικών μέσων;»

Αν το θύμα εκφράσει επιθυμία αποχής, τότε ο προανακριτικός υπάλληλος είτε συντάσσει σχετική αίτηση επί τόπου, είτε σημειώνει την επιθυμία αυτή στην προανακριτική κατάθεση, ώστε να τεθεί υπόψη του εισαγγελέα και, τελικά, του δικαστηρίου.

Β. Υποβολή αιτήσεως σε μεταγενέστερο στάδιο

Η σχετική αίτηση μπορεί να υποβληθεί και μεταγενέστερα, ακόμη και μετά την ολοκλήρωση της προανάκρισης. Ειδικότερα:

Στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών, όπου εκκρεμεί η δικογραφία· ο εισαγγελέας τη συσχετίζει με τη δικογραφία και τη διαβιβάζει στην έδρα για κρίση επί του αιτήματος.

Η αίτηση μπορεί να κατατεθεί αυτοπροσώπως από το θύμα ή μέσω τρίτου προσώπου (π.χ. πληρεξούσιου δι-

κηγόρου), ο οποίος θα προσκομίσει έγγραφη εξουσιοδότηση.

Εφόσον πρόκειται για υπόθεση που εκδικάζεται με αυτόφωρη διαδικασία, η αίτηση καλό είναι να υποβάλλεται το αργότερο έως την προηγούμενη ημέρα της δίκης, ώστε να φθάσει εγκαίρως στον δικαστή ή τον εισαγγελέα.

Γ. Περιεχόμενο της αίτησης

- Η αίτηση πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να περιλαμβάνει τα εξής βασικά στοιχεία:
- Πλήρη στοιχεία του αιτούντος (ονοματεπώνυμο, πατρώνυμο, ΑΦΜ, διεύθυνση, τηλέφωνο).
- Αναφορά στη δικογραφία στην οποία έχει καταθέσει ως θύμα (αριθμός ποινικής δικογραφίας, ονόματα κατηγορουμένων, ημερομηνία δικάσμου).
- Ρητή δήλωση ότι, για λόγους προστασίας της ψυχικής ή σωματικής υγείας του, δεν επιθυμεί να παραστεί στο ακροατήριο.
- Αίτημα είτε: για ανάγνωση της κατάθεσης που έχει ήδη δώσει κατά την προανάκριση, είτε για εξ αποστάσεως εξέταση, με χρήση τεχνολογικών μέσων (άρθρο 238Α ΚΠΔ).
- Ενδεχόμενη συνημμένη ιατρική γνωμάτευση ή ψυχολογική αξιολόγηση (προαιρετική μεν, επιβεβαιωτική δε της βασιμότητας του αιτήματος).

Προστασία του θύματος και δικαιώματα υπεράσπισης – Ζητήματα συμβατότητας με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ

Η νέα ρύθμιση της παρ. 3 του άρθρου 19 ν. 3500/2006 αποτυπώνει με σαφήνεια τη βούληση του νομοθέτη να προστατεύσει το θύμα ενδοοικογενειακής βίας από την ψυχολογική ή σωματική επιβάρυνση της φυσικής του παρουσίας στο ακροατήριο. Παράλληλα, επιδιώκεται η αποφυγή ατέρμονων αναβολών –που κατά κανόνα οδηγούν στην εκτροπή της διαδικασίας από το αυτόφωρο στη συνήθη– με άμεση συνέπεια τη χρονική αποδυνάμωση της ποινικής προστασίας. Ωστόσο, η δυνατότητα ανάγνωσης της κατάθεσης του θύματος ως εναλλακτική της αυτοπρόσωπης εξέτασής του στο ακροατήριο εγείρει σημαντικά ζητήματα συμβατότητας με το άρθρο 6 παρ. 3 εδ. δ' της ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται στον

κατηγορούμενο το δικαίωμα: «να εξετάζει τους μάρτυρες κατηγορίας». Η κατάθεση του φερόμενου θύματος σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας έχει συχνά καθοριστική αποδεικτική βαρύτητα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποτελεί το μοναδικό κρίσιμο αποδεικτικό μέσο (όπως σε περιπτώσεις έλλειψης ιατρικής γνωμάτευσης, αυτοψίας ή άλλων αυτοτελών στοιχείων).

Η ανάγνωση της κατάθεσης του θύματος, χωρίς δυνατότητα του κατηγορουμένου να το εξετάσει ή να υποβάλει ερωτήσεις, μπορεί να θεωρηθεί ότι περιορίζει υπέρμετρα το δικαίωμα υπεράσπισής του. Η δικονομική πρόβλεψη της απομακρυσμένης εξέτασης του θύματος (μέσω τηλεδιάσκεψης, κατ' άρθρο 238Α ΚΠΔ) φαίνεται να λειτουργεί ως ενδιάμεση λύση, επιτρέποντας την εξέταση χωρίς φυσική παρουσία αλλά με δυνατότητα ερωτήσεων – και έτσι διασώζει τη συμβατότητα με την ΕΣΔΑ.

Ωστόσο, για να μην ευτελιστεί το μέτρο αυτό σε μια διαδικαστική "φόρμουλα" απαλλαγής από την εξέταση του θύματος, θα πρέπει να προβλέπεται αυστηρός έλεγχος των πραγματικών συνθηκών υπό τις οποίες ζητείται η εφαρμογή της διάταξης. Πιο συγκεκριμένα:

Η ανάγνωση της προανακριτικής κατάθεσης πρέπει να επιτρέπεται μόνο εφόσον αποδεικνύονται επαρκώς οι λόγοι για τους οποίους δεν είναι δυνατή η φυσική παρουσία του θύματος στο ακροατήριο. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να σχετίζονται με την ψυχική ή σωματική του υγεία, και να αποδεικνύονται με συγκεκριμένα στοιχεία και όχι με γενικές ή αόριστες αιτιάσεις.

Αποδεικτικά μέσα που μπορούν να προσκομιστούν Προκειμένου να ενισχυθεί η αξιοπιστία του αιτήματος του θύματος και να κριθεί θετικά από το δικαστήριο, συνιστάται η προσκόμιση εγγράφων που τεκμηριώνουν τους ισχυρισμούς του. Ενδεικτικά: Πιστοποιητικά σωματικών βλαβών, σε περίπτωση σωματικής κακοποίησης, καταγραφές δελτίων συμβάντων στην Αστυνομία (π.χ. επαναλαμβανόμενες καταγγελίες ή εκκλήσεις για προστασία), εκκρεμείς ποινικές διώξεις ή αμετάκλητες καταδίκες του κατηγορουμένου για παρόμοιες πράξεις σε βάρος του ίδιου θύματος ή τρίτων, αναφορά σε συγκεκριμένα περιστατικά εκφοβισμού, απειλών ή απόπειρας επηρεασμού, ιατρικές γνωματεύσεις από ψυχιάτρους, ψυχολόγους ή γενικούς γιατρούς, σχετικά με τη συναισθηματική ή ψυχική του κατάσταση,

Η συγκέντρωση των ανωτέρω στοιχείων λειτουργεί τόσο επιβεβαιωτικά υπέρ της βασιμότητας του αιτήματος, όσο και ως αντισταθμιστικό μέτρο προστασίας της δίκαιης δίκης, υπό την έννοια ότι παρέχεται στο δικαστήριο τεκμηριωμένη εικόνα για την εξατομικευμένη ανάγκη εφαρμογής της διάταξης.

Η διάταξη του άρθρου 10Α Ν. 3500/2006 - Η μη αναστολή ή μετατροπή της ποινής

Θα ήθελα να επισημάνω μία διάταξη ουσιαστικού ποινικού δικαίου, η οποία έχει ιδιαίτερως σημαντικές συνέπειες στην πράξη, ιδίως κατά την εκδίκαση αυτόφωρων πλημμελημάτων που υπάγονται στο πεδίο του ν. 3500/2006. Πρόκειται για το άρθρο 10Α, και ειδικότερα την παράγραφο 2, σύμφωνα με την οποία: «Στις περιπτώσεις εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας, η ανώτερη των δύο (2) ετών στερητική της ελευθερίας ποινή δεν μετατρέπεται ούτε αναστέλλεται με κανέναν τρόπο. Τυχόν ασκηθείσα έφεση δεν έχει αναστέλλουσα ισχύ.»

Η διάταξη αυτή εισήχθη με σκοπό να ενισχύσει την άμεση και ουσιαστική κύρωση των δραστών πράξεων ενδοοικογενειακής βίας, αποτρέποντας φαινόμενα ατιμωρησίας ή καθυστέρησης εκτέλεσης της ποινής. Ωστόσο, στην πράξη ανακύπτουν ερμηνευτικά ζητήματα, ιδιαίτερα όταν επιβάλλεται συνολική ποινή για περισσότερα αδικήματα που τελέστηκαν στο ίδιο βιοτικό γεγονός.

Κρίσιμο σημείο:

Εφόσον η συνολική ποινή που επιβάλλεται υπερβαίνει τα δύο (2) έτη, δεν αρκεί αυτό το ποσοτικό κριτήριο για να εφαρμοστεί αυτομάτως η απαγόρευση αναστολής ή μετατροπής. Πρέπει να συντρέχει και η εξής προϋπόθεση: Η επιβληθείσα ποινή για το/τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, είτε αυτοτελώς είτε ως μέρος της συνολικής ποινής, να υπερβαίνει τα δύο (2) έτη. Δηλαδή, η διάταξη του άρθρου 10Α §2 εφαρμόζεται μόνον όταν η επιβληθείσα στερητική της ελευθερίας ποινή που υπερβαίνει τα δύο έτη, αφορά αποκλειστικά ή κύρια εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας.

Παράδειγμα:

Εάν επιβληθεί ποινή 15 μηνών για ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη και ποινές 12 και 10 μηνών για φθορά

ξένης ιδιοκτησίας και παράνομη οπλοκατοχή αντίστοιχα (που τελέστηκαν στο ίδιο περιστατικό), και προκύπτει συνολική ποινή 26 μηνών (ποινή βάσης 15 μήνες αυξανόμενη κατά 6 μήνες από την ποινή για την φθορά ξένης ιδιοκτησίας και 5 μήνες από την ποινή για την παράνομη οπλοκατοχή) τότε δεν εφαρμόζεται το άρθρο 10Α ν. 3500/2006, αλλά οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα περί μετατροπής και αναστολής.

Με άλλα λόγια, κρίσιμο είναι η το ύψος της ποινής που επιβλήθηκε ειδικά για το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, όχι το άθροισμα ποινών για άλλες, συναφείς, αξιόποινες πράξεις.

Επίλογος

Κλείνοντας, επιτρέψτε μου να αναφερθώ σε έναν διαχρονικό στοχασμό της αρχαιότητας, που αποτυπώνει με συγκλονιστικό τρόπο τη φρίκη της ενδοοικογενειακής βίας. Ο Σόλων, όταν ρωτήθηκε γιατί δεν προέβλεψε στη νομοθεσία του ποινή για όσους χτυπούν τον πατέρα τους, απάντησε με απλότητα και αποτροπιασμό: «Οὐδ' ἐν νῶ εἶχον ὅτι τοιοῦτο ἄνθρωπος γεννήσεται» «Δεν μου πέρασε από το μυαλό ότι θα υπάρξουν τέτοιοι άνθρωποι.»

Θα προσέθετε ίσως κανείς σήμερα «...ούτε ότι θα υπάρξουν εκείνοι που θα σήκωναν το χέρι τους στις συζύγους, στους συντρόφους ή στα παιδιά τους.»

References

Andreou F., Domestic violence, *Interpretation by article, Bibliography, Case law*, 2017.

Chioni-Chotouman C., Law 3500/2006 on Domestic Violence after Law 5172/2025 - *Interpretation of the Amendments, Criminal Justice* 2025, p. 201 et seq.

Zachariadis A./Margaritis L., in: The New Code of Criminal Procedure -2nd ed., Commentary of L 4620/2019, Volume II (art. 377-593), 2024.

Stefanidou A., Domestic violence, *The concept of family and the process of criminal mediation*, 2010.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΓΟΜΕΝΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑΣ

**ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ
ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ¹**

Νέστορας Κουράκης,
Καθηγητής Ποινικών Επιστημών,
Νομική Σχολή, Πανεπιστήμια Αθηνών
(ομότιμος) και Λευκωσίας (από το 2014)
Προέδρος της Ελληνικής Εταιρείας
Εγκληματολογίας

1. Εννοια της γυναικοκτονίας

1. Η γυναικοκτονία (femicide) είναι ένας όρος που εμφανίστηκε στη διεθνή φεμινιστική βιβλιογραφία το 1976, με πρωτοβουλία μιας δυναμικής ακτιβίστριας και εγκληματολόγου από τη Νοτιοαφρικανική Ένωση, της Diana Russel (1938-2020). Ο ορισμός που πρότεινε ήταν ιδιαίτερα σύντομος και περιεκτικός. Γυναικοκτονία, λοιπόν, κατά την Russell, είναι η θανάτωση θηλέων από άρρενα επειδή αυτά είναι θήλεα

¹ Η εργασία αυτή αποτελεί εισήγηση στο πλαίσιο εκδήλωσης που έλαβε χώρα την 10.4.2024 στην Αθήνα για την παρουσίαση του βιβλίου: Χάρη Παπαχαραλάμπους (επιμ.), Γυναικοκτονία και Ποινικό Δίκαιο. Διδάγματα από τη νέα κυπριακή νομοθεσία (2023. Επίσης, τα βασικά της πορίσματά της παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια εκδήλωσης της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών (25.6.2025) με θέμα: «Η ενδοοικογενειακή βία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Όψεις, απόψεις και διαστάσεις του φαινομένου».

(femicide is the killing of females by males, because they are females²). Η θέση αυτή έχει υιοθετηθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας³ και από το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τις Ναρκωτικές Ουσίες και το Εγκλημα (UNODC)⁴.

2. Συνεπώς, συστατικό υποκειμενικό στοιχείο του ορισμού της Russell είναι ο *έμφυλος μισογυνισμός*, δηλ. η υποβάθμιση, η απέχθεια ή και η έχθρα προς τη γυναίκα με την ιδιότητά της ως γυναίκας, σε συνδυασμό με μια αναχρονιστική και πατριαρχική αντίληψη ότι ο άνδρας είναι «η κεφαλή της οικογένειας». Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης η γυναίκα θεωρείται ότι είναι κατώτερη από τον άνδρα και ότι οφείλει σε αυτόν υπακοή, διότι διαφορετικά κινδυνεύει να κακοποιηθεί ή και να θανατωθεί. Μάλιστα, στη συνέχεια η Russell συνδέει τον ορισμό της με ορισμένα παραδείγματα από διεθνείς πρακτικές, με αποτέλεσμα ο μισογυνισμός να αποκτά έτσι ένα πιο συγκεκριμένο περιεχόμενο. Μέσα στο εννοιολογικό αυτό πλαίσιο, ως γυναικοκτονία θεωρούνται από τη Russell και θανάτωσεις θηλέων (γυναικών ή κοριτσιών) από σύντροφο για λόγους απιστίας και ανυπακοής, για λόγους τιμής, ή κατόπιν βιασμού. Προκύπτει έτσι ότι ο ορισμός της Russell περιλαμβάνει γενικότερα κάθε θανάτωση γυναίκας ή κοριτσιού με κίνητρα που εκπορεύονται από νοοτροπία πατριαρχικών αντιλήψεων.

3. Αρκετά χρόνια αργότερα, το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE), που ιδρύθηκε το 2010, προσέγγισε τη γυναικοκτονία με έναν περισσότερο νομικό τρόπο, ορίζοντάς την (προς στατιστική χρήση) ως «τη θανάτωση γυναίκας από έναν (υπό ευρεία έννοια) ερωτικό σύντροφο ή, επιπρόσθετα, ως τον θάνατο γυναίκας συνεπεία μιας επιβλαβούς για τις

γυναίκες πρακτικής»⁵. Ως τέτοια επιβλαβής για τη γυναίκα πρακτική θα μπορούσε εδώ να αναφερθεί π.χ. η κλειτοριδεκτομή, ήτοι ο ακρωτηριασμός μέρους των γεννητικών της οργάνων.

4. Με βάση, τώρα, τους προηγηθέντες ορισμούς, το ερώτημα που γεννάται είναι εάν στο ελληνικό ποινικό δίκαιο χρειαζόμαστε μια διάταξη γυναικοκτονίας και, εάν ναι, τι μορφή θα μπορούσε αυτή να έχει από άποψη νομικού ορισμού και επιβλητέας ποινής.

II. Η σχετική συζήτηση για τη θέσπιση σχετικής ρύθμισης

5. Ως προς το πρώτο ερώτημα, εάν δηλ. στο δίκαιό μας είναι αναγκαίο να θεσπισθεί ένα διακριτό έγκλημα «γυναικοκτονίας», το οποίο να προβλέπει γι' αυτήν μια ποινή βαρύτερη από εκείνην της εκ προθέσεως ανθρωποκτονίας και σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, οι ενστάσεις που κατά καιρούς έχουν προβληθεί και οι πιθανές απαντήσεις προς αυτές είναι κυρίως τρεις:

6. Πρώτον, ότι με τη θέσπιση ενός τέτοιου εγκλήματος υπερτονίζεται η γυναίκα ως θύμα (έστω και αν η γυναίκα είναι σε τέτοιες περιπτώσεις πράγματι από στατιστική άποψη το σύνηθες θύμα) και συνάμα υποβαθμίζεται το ότι και οι άνδρες σε μια συντροφική σχέση γίνονται θύματα θανάτωσης από γυναίκες. Παρέχεται, έτσι, κατά την άποψη αυτή, αυξημένη προστασία σε ένα μόνον από τα δύο φύλα, με αποτέλεσμα να προκαλείται κατ' αρχήν αντίθεση προς τη *συνταγματική αρχή της ισότητας των φύλων* (ά. 4 § 2 Συντ.), ενώ παράλληλα η ποινική νομοθεσία, εφόσον υιοθετούσε μια τέτοια διάταξη, θα φαινόταν να χάνει το *στοιχείο της ουδετερότητας, αμεροληψίας και ισονομίας* το οποίο πρέπει να τη διακρίνει σε μια ευνομούμενη δικαιοκρατική πολιτεία.

7. Ωστόσο, ο φόβος, μήπως μια τέτοια ιδιαίτερη εγκληματοποίηση θεωρηθεί ως αντίθετη προς τη συνταγματική αρχή της ισότητας των φύλων και της μη διάκρισης λόγω φύλου, δεν φαίνεται να ευσταθεί.

² https://www.dianarussell.com/f/Defining_Femicide_-_United_Nations_Speech_by_Diana_E._H._Russell_Ph.D.pdf

³ <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-12.38>

⁴ <https://www.unodc.org/unodc/en/ngos/DCN5-Symposium-on-femicide-a-global-issue-that-demands-action.html>.

⁵ Βλ. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1192?language_content_entity=en&:text=The%20killing%20of%20a%20woman,same%20residence%20with%20the%20victim.

Και τούτο, διότι η ανάδειξη της γυναικοκτονίας σε διακριτό έγκλημα γίνεται με κύριο σκοπό να πραγματοποιηθεί και στην πράξη η τυπικά αναγνωριζόμενη ισότητα των φύλων. Ως προς το θέμα όμως αυτό, ως προς την ανάγκη, δηλ. να αποκατασταθούν οι υπάρχουσες ανισορροπίες μεταξύ νομικής και πραγματικής ισότητας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, υπάρχει ειδική συνταγματική διάταξη (ά. 116 § 2 Συντ.), η οποία ρητά αναφέρει ότι: «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών», με την έννοια ότι η Πολιτεία ή κάποιος οργανισμός της πρέπει να παρεμβαίνουν για τη στήριξη ευάλωτων ομάδων, όπως, κατά τον συνταγματικό νομοθέτη, «ιδίως» οι γυναίκες, στο μέτρο κατά το οποίο τα δικαιώματά τους παραμένουν *law in books* και πρέπει να μετεξελιχθούν σε *law in action*⁶.

8. Προφανώς με τη διάταξη αυτή του Συντάγματος παρέχεται στον νομοθέτη η δυνατότητα να μπορεί να λάβει στο μέλλον μέτρα στήριξης/ προστασίας και άλλων ευάλωτων ομάδων, ιδίως προσώπων ΑΜΕΑ, ή και παιδιών, όπως άλλωστε επιβάλλουν και οι βασικές αρχές του Κράτους Πρόνοιας. Ωστόσο, θα ήταν σφάλμα η προστασία αυτή να εκληφθεί σαν «πιστοποίηση αδυναμίας» αυτών των ανθρώπων και προπάντων σαν ένδειξη ότι οι γυναίκες είναι τάχα το «ασθενές φύλο». Μια τέτοια προσέγγιση είναι εσφαλμένη διότι συγχέει τις βιολογικές δυνατότητες της γυναίκας, που αποδεδειγμένα είναι εφάμιλλες του άνδρα και ασφαλώς διαψεύδουν την παλαιότερη αναχρονιστική αντίληψη περί ασθενούς και άρα υποδεέστερου «φύλου», με την κοινωνική της θέση, η οποία δυστυχώς υπολείπεται παρασάγγας ακόμη και σήμερα έναντι εκείνης του άνδρα, με σοβαρές διαφορές στους μισθούς, τις διευθυντικές θέσεις κ.τ.ό. Όπως μάλιστα είχα την ευκαιρία να σημειώσω σε

προγενέστερη μελέτη μου⁷, «ο στόχος να ξεπεράσουν οι γυναίκες τη λεγόμενη “γυάλινη οροφή” (glass cliff) δεν έχει ακόμη επιτευχθεί σε ικανοποιητικό επίπεδο». Επομένως ορθά, πιστεύω, εισήχθη το ά. 116 § 2 Συντ., για να υποδείξει με επιτακτικό τρόπο στον νομοθέτη την ανάγκη για νομοθετική αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων.

9. Συνεπώς η όποια νομοθετική παρέμβαση αναληφθεί για την καθιέρωση διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας όχι μόνο δεν παραβιάζει τη συνταγματική αρχή της ισότητας, αλλά και ανταποκρίνεται πλήρως στη συνταγματική επιταγή του ά. 116 § 2 Συντ., καθώς συντελεί κατ' ουσίαν στην πλήρωση ενός πραγματικού θεσμικού κενού, του οποίου μάλιστα η ύπαρξη δημιουργεί σοβαρά κοινωνικά προβλήματα λόγω της συνεχώς εντεινόμενης έξαρσης του φαινομένου των γυναικοκτονιών και στη χώρα μας. Είναι επομένως προφανές ότι απέναντι στα οξυνόμενα αυτά προβλήματα η Πολιτεία είναι απολύτως δικαιολογημένη να προχωρήσει στη θέσπιση ενός διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας.

10. Ευνόητο είναι ότι μια τέτοια εγκληματοποίηση της γυναικοκτονίας, εφόσον αποφασιζόταν, θα γινόταν κυρίως για συμβολικούς λόγους, δηλ. για να καταδείξει η οργανωμένη σε Κράτος κοινωνία την αποδοκιμασία της απέναντι σε αυτή την ειδική αξιόποινη πράξη. Επιπλέον, με τη νομοθετική αυτή ρύθμιση θα μπορούσε να διευρυνθεί η θεατότητα της πράξης, να ενδυναμωθεί η κοινωνική της αποδοκιμασία και ακόμη: Να υπάρξει εν τέλει μεγαλύτερη ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και επαγρύπνηση για το θέμα αυτό τόσο από τις αρχές τις επιφορτισμένες με την εφαρμογή του νόμου (αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές), όσο και γενικότερα από την κοινωνία των πολιτών στο σύνολό της. Συνακόλουθα, με μια τέτοια εγκληματοποίηση της «γυναικοκτονίας» θα μπορούσε να εμπεδωθεί σταδιακά στην κοινωνία η αντίληψη, ότι όσοι διαπράττουν ένα τέτοιο έγκλημα είναι άξιοι μιας έντονης κοινωνικής αποδοκιμασίας, όπως αντίστοιχα συνέβη και όταν η κακοποίηση ζώων προσέλαβε θεσμικό κακοурγηματικό χαρακτήρα

⁶ Σημειώνεται ότι στην αλλοδαπή βιβλιογραφία γίνεται σε τέτοιες περιπτώσεις λόγος για affirmative action, βλ. https://en.wikipedia.org/wiki/Affirmative_action.

⁷ Νέστορα Κουράκη, Εισαγωγικά στη γυναικεία εγκληματικότητα. Παρελθόν, παρόν και μέλλον, περ. «Εγκληματολογία» 2023, σελ. 15-21: 18..

(ν. 4830/2021). Άλλωστε, η ύπαρξη ενός νόμου έχει και παιδαγωγικό χαρακτήρα, η δε επίσημη εγκληματοποίηση μιας προβληματικής συμπεριφοράς είναι όντως σε θέση να δημιουργήσει στην κοινή γνώμη μια κουλτούρα για μεγαλύτερη ετοιμότητα προς καταγγελία και αντιμετώπιση αυτής της συμπεριφοράς, ιδίως σε περιόδους όξυνσης του προβλήματος. Αρα, η εγκληματοποίηση της γυναικοκτονίας καλύπτει πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας και σίγουρα δεν γίνεται για λόγους λαϊκισμού, ο οποίος αντιθέτως υποκινεί και «θωπεύει» τις ορέξεις των πολιτών, χωρίς να θεραπεύει τις ανάγκες τους.

Και μία απαραίτητη διευκρίνιση: Η αυτού του είδους δραστική αντιμετώπιση του προβλήματος λόγω αυξημένων κρουσμάτων κατά τα τελευταία έτη δεν σημαίνει ότι ο νομοθέτης θεσμοθετεί υπό το κράτος «ηθικού πανικού», αλλ' ότι αντιθέτως αξιοποιεί αυτή τη γενικότερη ανησυχία και κατακραυγή της κοινής γνώμης ώστε να καταστήσει ευχερέστερη την αποδοχή από την κοινωνία μιας αναγκαίας νομοθετικής μεταβολής.

11. Κατά δεύτερο λόγο, προβάλλεται η ένσταση, ότι η θέσπιση ενός διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας ως διακεκριμένης μορφής ανθρωποκτονίας από πρόθεση δεν έχει νόημα, αφού ήδη η τέλεση της ίδιας της ανθρωποκτονίας απειλείται με τη μεγαλύτερη από τις ποινές, δηλ. την ισόβια κάθειρξη. Οσο δηλ., κατά την άποψη αυτή, και αν είναι ενδεχομένως σκόπιμο για λόγους συμβολικούς, να θεσμοθετηθεί και στην Ελλάδα έγκλημα γυναικοκτονίας, αυτό δεν μπορεί παρά να έχει επίσης ως ποινή εκείνην της ισόβιας κάθειρξης, που είναι και η μέγιστη δυνατή ποινή κατά το ελληνικό δίκαιο. Αρα, προς τι η θέσπιση ενός τέτοιου εγκλήματος;

12. Όμως, και η επιχειρηματολογία αυτή έχει τον αντίλογό της: Ακόμη, δηλ., και αν η ποινή των ισοβίων είναι η μέγιστη ποινή, ενδέχεται εν τέλει να μειωθεί δραστικά, εάν αναγνωρισθούν ελαφρυντικά (ά. 83 και 84 ΠΚ) ή χορηγηθεί εν καιρώ υφ' όρον απόλυση του καταδίκου (ά. 105 Β επ. ΠΚ). Επομένως, η ποινή της ισόβιας κάθειρξης ως προς την ανθρωποκτονία από πρόθεση και σε ήρεμη ψυχική κατάσταση δεν είναι ανελαστική και απόλυτη («ισόβια»).

Από την άλλη πλευρά, η επιβαλλόμενη ποινή της «ισόβιας» κάθειρξης ενδέχεται και να αυξηθεί κατά την επιμέτρηση της ποινής, π.χ. εάν ο δράστης ενήργησε με ιδιαίτερη σκληρότητα, ή και εάν το θύμα δεν μπορούσε να

προστατεύσει τον εαυτό του (ά. 79 § 5 στοιχ. β' και δ' ΠΚ). Ειδικότερα μάλιστα σε σχέση με τη γυναικοκτονία, η ποινή μπορεί να είναι αυστηρότερη και όταν υφίστανται επιβαρυντικές περιστάσεις που συνδέουν τη θανάτωση με το φύλο. Συγκεκριμένα, προβλέπεται αύξηση της ποινής κατά δύο έτη εφόσον το δικαστήριο κάνει δεκτό ότι στην κρινόμενη υπόθεση ανθρωποκτονίας από πρόθεση, η επιλογή του θύματος από τον δράστη έγινε «λόγω των χαρακτηριστικών φύλου» του θύματος (ά. 82 Α ΠΚ: έγκλημα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, με βάση σχτ. ενωσιακή Απόφαση-Πλαίσιο, την υπ' αρ. 2008/913/ΔΕΥ -για την έννοια πράξεων βίας λόγω φύλου βλ. και παρ. 17 της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2012/29/ΕΕ⁸). Παράλληλα, μπορεί να τύχει εδώ εφαρμογής και ο αντιρατσιστικός νόμος 927/1979, όπως συμπληρώθηκε με τον ν. 4285/2014, δεδομένου ότι ο νόμος αυτός στο ά. 1 αυτού εγκληματοποιεί ενέργειες που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων που προσδιορίζονται με βάση, μεταξύ άλλων, την «ταυτότητα φύλου»⁹.

13. Βέβαια, είναι γεγονός ότι η έρευνα από τον δικαστή περί του εάν ένα αδίκημα έχει κίνητρα ρατσιστικά και, ιδίως, εάν αυτό διαπράττεται λόγω της ιδιότητας του φύλου του θύματος εμπεριέχει, αποδεικτικές δυσχέρειες. Είναι όμως άραγε αυτός ένας λόγος για να αρνηθεί ο δικαστής την εφαρμογή ενός νόμου του Κράτους, όπως το ά. 82 Α, που μάλιστα έχει ως αφετηρία μια ενωσιακή Απόφαση-Πλαίσιο και που πλήττει ρατσιστικές συμπεριφορές, αντίθετες προς κάθε έννοια Δημοκρατίας και προσιδιάζουσες σε φασιστικά καθεστώτα; Με το ίδιο σκεπτικό της τυχόν δυσχέρειας στη διακρίβωση ποινικών διατάξεων με υποκειμενικά στοιχεία (κίνητρα, σκοπός) ή/και με αόριστο ή αξιολογικό περιεχόμενο, θα φθάναμε στο άτοπο συμπέρασμα, ο ποινικός δικαστής να αρνείται την εφαρμογή διατάξεων όπως σε σχέση

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029>

⁹ Σχετική με το θέμα είναι και η υπ' αρ. 3/2024 Εγκύκλιος της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (Αναστ. Σκάρας), με θέμα τη ρατσιστική βία: <https://eisap.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82-3-2024/>

με: τα «αίτια που ώθησαν τον δράστη στην εκτέλεση του εγκλήματος» (ά. 79, § 3, στοιχ. β) ΠΚ), τον «σκοπό» εκμετάλλευσης ανθρώπων στο αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων (ά. 323 Α § 1 ΠΚ) και, γενικότερα, στο πλαίσιο των μετανομικών αξιολογικών εννοιών¹⁰, π.χ. σε σχέση με το ά. 337 ΠΚ, το οποίο εμπεριέχει τον αόριστο όρο «γενετήσια αξιοπρέπεια», και μάλιστα στον ίδιο τον τίτλο του άρθρου («προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας»). Σημειωτέον μάλιστα ότι, στο τελευταίο παράδειγμα, ο όρος «γενετήσια αξιοπρέπεια», παρά τον εκ πρώτης όψεως αόριστο χαρακτήρα του, έχει ήδη αποκτήσει, χάρη στη νομολογία, ευκρινές νομικό περιεχόμενο (βλ. π.χ. ΑΠ 618/2023, ΑΠ 216/2023, ΑΠ 1251/2023 κ.λπ.) και ως εκ τούτου ουδέποτε θεωρήθηκε ότι έρχεται σε αντίθεση προς τη συνταγματική αρχή της νομιμότητας και δη προς την ειδικότερη έκφασή της: *nullum crimen nulla poena sine lege certa* (ουδέν έγκλημα, ουδεμία ποινή χωρίς σαφή νόμο: ά. 7 § 1 Συντ.).

Ως εκ τούτου, οι αποδεικτικές δυσχέρειες που αφορούν τα κίνητρα του δράστη μιας γυναικοκτονίας δεν συνιστούν επαρκή δικαιολογία για τη μη εφαρμογή του ά. 82 Α ΠΚ ως προς την εξέταση του εάν η διάπραξη του εγκλήματος αυτού οφείλεται σε ρατσιστικά κίνητρα «φύλου».

14. Τέλος, κατά τρίτον υπάρχει η ένσταση που αφορά το θέμα της *αυστηροποίησης*. Μολονότι, δηλ. η αυστηρή νομοθετική αντιμετώπιση της γυναικοκτονίας, που αποτελεί άλλωστε την πλέον επώδυνη μορφή βίας κατά των γυναικών, θα αποσπούσε την επιδοκιμασία φεμινιστικών οργανώσεων και δικαιωματιστών, αλλά ακόμη και οπαδών του συντηρητικού δόγματος για «νόμο και τάξη», όμως, η υπερβολική αυστηρότητα, κατά την άποψη αυτή, δεν είναι ανεκτή σε ένα Κράτος Δικαίου.

15. Ωστόσο και εδώ υπάρχει αντεπιχείρημα: Ως προς μεν το νομοθετικό επίπεδο, η ποινή της γυναικοκτονίας δεν μπορεί παρά να είναι η βαρύτερη ποινή για το

έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση και σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, ήτοι η ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Επομένως, δεν τίθεται *in abstracto* θέμα περαιτέρω αυστηρότητας για ένα από τα βαρύτερα εγκλήματα της ποινικής μας νομοθεσίας. Εξάλλου, ως προς την *in concreto* επιβολή αυτής της ποινής από τα δικαστήρια με βάση τους κανόνες για την επιμέτρηση της ποινής κατ' ά. 79 ΠΚ, και πάλι η ποινή δεν επιτρέπεται να είναι άνευ λόγου αυστηρότερη του δέοντος, διότι τότε θα προσέκρουε στη βασική επιταγή αυτής της διάταξης περί του ότι «με την επιμέτρηση της ποινής καθορίζεται η ανάλογη και δίκαιη τιμωρία του εγκλήματος». Είναι, δε, η ποινή «δίκαιη» (άρα *in concreto* ούτε αυστηρή, ούτε επιεικής) όταν, αφού ληφθούν υπ' όψη όλοι οι παράγοντες που συγκροτούν τη βαρύτητα της πράξης και την ενοχή του υπαιτίου κατ' ά. 79 ΠΚ, τηρηθεί η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας (ά. 25 § 1 εδ. β' *in fine*).

Συνεπώς, με τη θέσπιση ενός διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας δεν τίθεται ζήτημα αυστηροποίησης των ποινών ούτε σε νομοθετικό, ούτε και σε δικαστικό επίπεδο. Ακόμη, μάλιστα και αν στη νέα προτεινόμενη ρύθμιση περί γυναικοκτονίας υπάρξει αναφορά ότι κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης ή και κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβάνεται υπ' όψη η επιβαρυντική περίπτωση του προαναφερθέντος ά. 82 Α ΠΚ περί εγκλήματος «με ρατσιστικά χαρακτηριστικά», και πάλι δεν πρόκειται εδώ για αυστηροποίηση του νόμου, αλλά απλώς για θεσμική υπόδειξη του νομοθέτη προς εφαρμογή μιας διάταξης η οποία συνήθως δεν εφαρμόζεται.

16. Εξάλλου, με τη θέσπιση διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας που θα συνδέεται νομοθετικά με το ά. 82 Α ΠΚ και μεν η τελική ποινή του δράστη ενδέχεται να είναι μεγαλύτερη εκείνης ενός υπαιτίου ανθρωποκτονίας από πρόθεση, λόγω της επιβαρυντικής περίπτωσης του ά. 82 Α ΠΚ, αλλά τούτο δεν είναι κάτι το πρωτόγνωρο για το έγκλημα της ανθρωποκτονίας, αφού και το ίδιο το άρθρο 299 ΠΚ προβλέπει μια κλιμάκωση των εκεί προβλεπομένων ποινών, ήτοι για μεν την ανθρωποκτονία ποινή κάθειρξης ισόβιας, για δε την ανθρωποκτονία σε κατάσταση «βρασμού ψυχικής ορμής», ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών. Αρα, η ποινική μας νομοθεσία προβαίνει σε διαβάθμιση ποινής ανάλογα με τον βαθμό του απεχθούς χαρακτήρα μιας

¹⁰ Πρβλ. Νικ. Α. Χωραφά, *Ποινικό Δίκαιο, τόμος Πρώτος*, τχ. Πρώτο, επικαιροποιημένη δέκατη έκδοση με επιμ. Νέστ. Κουράκη, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΚΠΑ, 2024, σελ. 107 και ιδίως το κλασικό έργο της Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη: *Τα αξιολογικά στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος*, Αθήνα: εκδ. Αφών Π. Σάκκουλα, 1971.

ανθρωποκτονίας και προφανώς τίποτε δεν αποκλείει να υπάρξει περαιτέρω διαβάθμιση ποινής με την εισαγωγή του μιας τρίτης μορφής ανθρωποκτονίας, δηλ. της γυναικοκτονίας.

17. Και μία ακόμη σημαντική παράμετρος αντεγκληματικής πολιτικής: Με τη θέσπιση διακριτού εγκλήματος γυναικοκτονίας ενδέχεται να θεωρηθεί ότι το ποινικό δίκαιο μετακυλίεται προς ένα δίκαιο των θυμάτων και ότι δεν είναι πλέον δίκαιο μόνο των εγκληματιών. Ωστόσο, μια τέτοια εξέλιξη κάθε άλλο παρά απευκταία είναι. Επί δεκαετίες στην Ελλάδα το θύμα είχε ένα δευτερεύοντα ρόλο, ζητώντας π.χ. από το ποινικό δικαστήριο ένα *minimum* αποζημίωσης λόγω ηθικής βλάβης (π.χ. για κλοπή ή υπεξαίρεση), επιφυλασσόμενο να διεκδικήσει την πλήρη αποζημίωσή του μόνο από τα αστικά δικαστήρια. Ήδη όμως στις ποινικές επιστήμες έχει αρχίσει να εμπεδώνεται η έννοια της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, με την οποία ο ρόλος του θύματος εμφανίζεται πλέον ως ιδιαίτερα αναβαθμισμένος (π.χ. στο Δίκαιο Ανηλίκων, ά. 122 στοιχ. ε' και στ' ΠΚ). Οπότε, ευλόγως τίθεται το ερώτημα, γιατί και οι γυναίκες που ενδέχεται να έχουν πληγεί από το απεχθές έγκλημα της γυναικοκτονίας, να μη τύχουν ως θύματα, μέσω νομοθετικής παρέμβασης, μιας αυξημένης δικαστηριακής προστασίας από την Πολιτεία;

III. Προσωπική τοποθέτηση επί του ζητήματος

18. Αξιολογώντας ήδη τα δεδομένα που προκύπτουν από την ανωτέρω αντιπαράθεση των εκατέρωθεν επιχειρημάτων περί γυναικοκτονίας, έχω τη γνώμη ότι αξίζει πράγματι να εισαχθεί και στη χώρα μας το έγκλημα της γυναικοκτονίας, κυρίως για συμβολικούς λόγους. Χρειάζεται δηλ., όπως σημειώθηκε ήδη (ανωτ., παρ. 10), να εμπεδωθεί στην ελληνική κοινωνία το μήνυμα, ότι αποτελεί βαρύτατο έγκλημα το να αφαιρεί κανείς τη ζωή μιας γυναίκας λόγω της πεπαλαιωμένης πατριαρχικής αντίληψης (που εξακολουθεί όμως να έχει και σήμερα απήχηση, σύμφωνα και με την έρευνα του ΕΚΚΕ, την οποία παρουσιάζει ανωτέρω, σελ. 41, α' στήλη η Δρ. Ιωάννα Τσίγκανου), ότι τάχα η γυναίκα πρέπει να υποτάσσεται στον άνδρα και ότι διαφορετικά κινδυνεύει να υποστεί σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία και τη ζωή της. Συνακόλουθα, απαιτείται να γίνει κοινή συνείδηση,

ότι οι ανθρωποκτονίες κατά γυναικών λόγω αυτής της πατριαρχικής νοοτροπίας είναι κάτι που πρέπει πλέον να τιμωρείται με ιδιαίτερη έμφαση, ώστε οι γυναίκες να απολαμβάνουν απρόσκοπτα και χωρίς φοβίες τα νόμιμα δικαιώματά τους, όπως το δικαίωμα στη γενετήσια ελευθερία και το δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή χωρίς βία και χωρίς διακρίσεις.

19. Περαιτέρω, όπως διευκρινίστηκε διεξοδικά ανωτέρω, με την εγκληματοποίηση της γυναικοκτονίας δεν δημιουργούνται ζητήματα αντίθεσης προς βασικές αρχές του Συντάγματος, όπως η ισότητα των φύλων και η δικαιοσύνη της ποινής, δεδομένου ότι τα ζητήματα αυτά καλύπτονται από την ορθή εφαρμογή αφενός του άρθρου 116 § 2 Συντ. για τη λήψη νομοθετικών μέτρων προς άρση των ανισοτήτων που παρατηρούνται στην πράξη μεταξύ ανδρών και γυναικών και αφετέρου του άρθρου 25 § 1 εδ. β' Συντ. για την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κατά τη δικαστική επιβολή και επιμέτρηση της ποινής.

20. Σημειώνονται εδώ και δύο θετικές παρενέργειες που μπορεί να έχει μια τυχόν εγκληματοποίηση της γυναικοκτονίας. Πρώτον, μια τέτοια νομοθετική πρωτοβουλία θα είναι κοινωνικά χρήσιμη και διότι θα εκπέμψει το μήνυμα ότι οποιαδήποτε αμέλεια των αρμοδίων αρχών στην έγκαιρη αντιμετώπιση κακοποινητικών συμπεριφορών εις βάρος γυναικών συνεφέλκεται ευθύνη της ίδιας της Πολιτείας για την αδράνειά της στην αποτροπή τέτοιων εγκλημάτων, όπως άλλωστε έχει αποφανθεί σχετικώς και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, π.χ. στην υπόθεση *Oruz* κατά της Τουρκίας (απόφ. της 9.6.2009)¹¹.

21. Και δεύτερον, μέσω της εξειδικευμένης νομοθεσίας περί γυναικοκτονίας θα γίνει ευκολότερη η επιστημονική καταχώριση και μελέτη περιπτώσεων αυτής της μορφής ανθρωποκτονίας στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού ή και ελληνικού Παρατηρητηρίου Δεδομένων με αυτό το αντικείμενο, έτσι ώστε να είναι εφικτή η συνεχής παρακολούθηση του προβλήματος με στοιχεία που θα έχουν έναν κοινά (θεσμικά) αποδεκτό ορισμό.

22. Από την άλλη όμως πλευρά, η σχετική ρύθμιση που

¹¹ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22003-2759276-3020932%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22003-2759276-3020932%22]})

θα θεσμοθετηθεί περί γυναικοκτονίας θα πρέπει απαραίτητως να συμπληρωθεί με *λήψη πρόσθετων προληπτικών ή εξωποινικών μέτρων ολιστικού χαρακτήρα*, ήτοι: Αφενός μέτρων προληπτικού/ διαπαιδαγωγικού χαρακτήρα, όπως π.χ. η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών ήδη στα νηπιαγωγεία και τα σχολεία, ότι οφείλεται αμοιβαίος σεβασμός των δύο φύλων και ότι η γυναικοκτονία είναι ένα από τα ειδεχθέστερα εγκλήματα, διότι, πέρα από τον βάρβαρο χαρακτήρα της, εμπεριέχει και ένα πεπαιωμένο ιδεολογικό φορτίο, απαξιωτικό για τη γυναίκα και διαβρωτικό για την εν γένει συνοχή της κοινωνίας. Και αφετέρου μέτρων νομικών/ διοικητικών για την περαιτέρω προστασία των γυναικών από την έμφυλη βία (π.χ. μέτρα για άμεση ανταπόκριση σε εκκλήσεις για βοήθεια μιας γυναίκας προς τις αρμόδιες αστυνομικές και κρατικές υπηρεσίες¹²).

23. Επομένως, η απάντηση στο ερώτημα εάν χρειαζόμαστε και στην Ελλάδα μια ειδική διάταξη περί γυναικοκτονίας, όπως αυτό συμβαίνει ήδη σε ευρωπαϊκό επίπεδο στην Κύπρο (2022), τη Μάλτα (2022)¹³ την Κροατία (2024)¹⁴, και με εξωποινικές ρυθμίσεις στο Βέλγιο (2023)¹⁵, είναι καταφατική. Εγείρονται όμως έτσι τα περαιτέρω ερωτήματα ως προς το ποιος θα είναι ο νομικός ορισμός που θα νοηματοδοτήσει αυτή τη ρύθμιση

και, συνάμα, ποια η ενδεδειγμένη ποινή που θα αντανακλά τη μείζονα κοινωνικο-ηθική απαξία της γυναικοκτονίας.

24. Σε απάντηση αυτών των ερωτημάτων, ενδιαφέρον έχει να ληφθεί υπ' όψη η σχετικά πρόσφατη κυπριακή νομοθετική ρύθμιση της γυναικοκτονίας, που θεσπίστηκε τον Ιούλιο 2022 (ν. 117(Ι)2022)¹⁶.

Η ρύθμιση αυτή αριθμείται ως άρθρο 10 Α και έχει τεθεί ως πρόσθετη διάταξη στον νόμο 115(Ι)2021 για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης περί Πρόληψης και Καταπολέμησης της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)¹⁷. Αρα η κυπριακή διάταξη περί γυναικοκτονίας είναι ενσωματωμένη όχι στον Κυπριακό Ποινικό Κώδικα, αλλά στο νομοθέτημα που κύρωσε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης.

25. Το ειδικότερο ερώτημα που τίθεται εδώ είναι, εάν η κυπριακή ρύθμιση θα ήταν πρόσφορη από νομοτεχνική άποψη να λειτουργήσει ως πρότυπο και για μια αντίστοιχη ελληνική ρύθμιση.

IV. Αξιολόγηση της κυπριακής ρύθμισης περί γυναικοκτονίας

26. Εν συνόψει, η κυπριακή ρύθμιση, που μάλιστα έχει πολλά κοινά σημεία με την αντίστοιχη ρύθμιση του ποινικού δικαίου της Μάλτας περί γυναικοκτονίας¹⁸ εμφανίζει κατά βάση έναν περιπτώσιολογικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 10 Α του προαναφερθέντος νόμου του 2022 παρατίθεται αρχικά ένας ορισμός της γυναικοκτονίας, που όμως έχει ως μοναδικό συστατικό στοιχείο διαφοροποίησης από την παραδοσιακή ανθρωποκτονία το ότι το θύμα πρέπει να είναι γυναίκα. Η διατύπωση της διάταξης στην § 1 εδ. α' του άρθρου 10 Α έχει ειδικότερα ως εξής: «Πρόσωπο το οποίο επιφέρει το θάνατο γυναίκας με παράνομη πράξη

¹² Σχετικές είναι οι δυσλειτουργίες που παρατηρήθηκαν για την Ελλάδα και καταγράφηκαν σε Εκθεση (18.11.2023) από την Επιτροπή GREVIO του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ως γνωστόν, η Επιτροπή αυτή αποτελείται από εμπειρογνώμονες για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης σε σχέση με τη Βία κατά των Γυναικών και την Ενδοοικογενειακή Βία: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-baseline-evaluation-report-on-greece>

¹³ <https://timesofmalta.com/article/making-new-femicide-law-work-1003735>

¹⁴ <https://www.barrons.com/news/croatia-passes-law-making-femicide-a-specific-crime-19882f47> και <https://www.slobodenpekat.mk/en/hrvatska-vovede-postrogi-kazni-za-femicid-i-ubistva-na-bliski-rodnini/>

¹⁵ <https://www.brusselstimes.com/580887/belgium-adopts-historic-law-against-femicide> και https://etaamb.openjustice.be/fr/loi-du-13-juillet-2023_n2023044133.html

¹⁶ https://www.cylaw.org/nomoi/arith/2022_117.pdf.

¹⁷ (https://www.cylaw.org/nomoi/arith/2021_115.pdf)

¹⁸ <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf>

ή παράλειψη είναι ένοχο του αδικήματος της γυναικοκτονίας και υπόκειται σε φυλάκιση δια βίου».

27. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι μια τέτοια διατύπωση δεν περιλαμβάνει το βασικότερο στοιχείο του ορισμού που είχε προτείνει η *Diana Russell* το 1976, ότι δηλ. η θανάτωση της γυναίκας, για να συνιστά γυναικοκτονία, πρέπει να γίνεται «επειδή το θύμα είναι γυναίκα», άρα ότι η γυναίκα θανατώνεται μέσα σ' ένα πλαίσιο παραδοσιακής πατριαρχικής αντίληψης και έμφυλου μισογυνισμού. Από την άλλη όμως πλευρά, το να εισαχθεί σε διάταξη νόμου μια τόσο γενικόλογη διατύπωση πιστεύω ότι θα δημιουργούσε στην ερμηνεία του περισσότερα προβλήματα από όσα θα επιχειρούσε να επιλύσει.

28. Γι' αυτό και ο Κύπριος νομοθέτης, έχοντας ως αφετηρία τον κάπως ανολοκλήρωτο και άχρωμο αυτόν ορισμό που προαναφέρθηκε, επέλεξε σε μια δεύτερη παράγραφο να τον καταστήσει πιο συγκεκριμένο μέσω περιπτωσιολογίας. Παραθέτει έτσι στην § 2 του ίδιου άρθρου 10 Α μια σειρά από δέκα ειδικότερες περιπτώσεις οι οποίες, κατά τη διατύπωση της εν λόγω ρύθμισης, αποτελούν (διαζευκτικά) επιβαρυντικές περιστάσεις, λαμβανόμενες υπ' όψη παράλληλα και με ορισμένες άλλες (συνολικά 10) επιβαρυντικές περιπτώσεις, αναφερόμενες στο άρθρο 11 του νομοθετήματος του 2021 με το οποίο κυρώθηκε στην Κύπρο η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Με τον τρόπο αυτόν ο Κύπριος νομοθέτης εξισώνει μεν ως προς την ποινή τη βασική διάταξη περί ανθρωποκτονίας με εκείνην της γυναικοκτονίας, αλλά ανάγει σε επιβαρυντικούς παράγοντες ορισμένες περιστάσεις και καταστάσεις ειδικά αναφερόμενες στη γυναικοκτονία, έτσι ώστε η ποινή της γυναικοκτονίας να αποβαίνει τελικά, εφόσον συντρέξουν κάποια/κάποιες από τις περιστάσεις αυτές, βαρύτερη από εκείνην της «απλής» και συνήθους ανθρωποκτονίας από πρόθεση.

29. Οι δέκα ειδικότερες περιπτώσεις που επιβαρύνουν την ποινή της γυναικοκτονίας, ώστε ο δράστης, έστω και με ελαφρυντικά, να παραμένει επί πολλά χρόνια στη φυλακή, είναι παρεμφερείς με εκείνες που είχε προτείνει το 1976 η *Diana Russell*. Προβλέπονται έτσι βαρύτερες ποινές όταν επέρχεται ο θάνατος της γυναίκας από άσκηση βίας εκ μέρους ερωτικού συντρόφου, από άσκηση ενδοικογενειακής βίας, από βασανισμό ή άσκηση βίας λόγω μισογυνισμού, από άσκηση βίας για λόγους τιμής ή για λόγους θρησκευτικών πεποιθήσεων,

ή προς επίτευξη παράνομης συνουσίας, ή στο πλαίσιο εμπορίας προσώπων, διακίνησης ναρκωτικών, κ.λπ.

30. Ένα άλλο σημείο της κυπριακής ρύθμισης που αξίζει να προσεχθεί λόγω της δογματικής του ιδιαιτερότητας είναι ότι στο εδ. β' της § 1 του ά. 10 Α περί γυναικοκτονίας προβλέπεται, όπως και στο αντίστοιχο ά. 205 § 2 κυπρΠΚ περί ανθρωποκτονίας, ότι με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης τιμωρείται και όποιος διαπράττει γυναικοκτονία από «υπαίτια αμέλεια παράλειψης εκτέλεσης καθήκοντος, αν και δεν υφίσταται πρόθεση πρόκλησης θανάτου».

V. Εν είδει συμπεράσματος περί του πρακτέου

31. Ερωτάται ήδη εάν η κυπριακή ρύθμιση του ά. 10 Α θα μπορούσε να αποτελέσει πηγή έμπνευσης και για μια αντίστοιχη θεσμοθέτηση του εγκλήματος της γυναικοκτονίας στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα.

32. Μια βασική εν προκειμένω παρατήρηση είναι ότι οι περισσότερες από τις δέκα επιβαρυντικές περιπτώσεις που αναφέρονται στην § 2 του άρθρου 10 Α της κυπριακής ρύθμισης, π.χ. για θανάτωση γυναίκας που προκαλείται στο πλαίσιο εμπορίας ανθρώπων, αποτελούν ποινικοποίηση εγκλημάτων που προβλέπονται λεπτομερώς στην προαναφερθείσα Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ιδίως δηλ. στο άρθρο 5 και στο παράρτημα του νόμου με τον οποίο η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε το 2021 από την Κυπριακή Δημοκρατία. Αλλωστε, και το ίδιο το ά. 10 Α, όπως σημειώθηκε ήδη, θεσμοθετήθηκε το 2022 με πρόσθετο νόμο, ως συμπλήρωμα στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και όχι στον κυπριακό Ποινικό Κώδικα.

33. Στην Κύπρο, λοιπόν, για την αντιμετώπιση του προβλήματος της γυναικοκτονίας επελέγη ο τρόπος μιας περιπτωσιολογίας, όπως αυτή καταγράφεται εν συνόλω στο ά. 10 Α, έτσι ώστε να υπάρχει αυστηρότερη τιμώρηση για θανατώσεις γυναικών, όταν οι θανατώσεις αυτές προκαλούνται από τα εγκλήματα κατά γυναικών που προβλέπονται από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης.

Αντιθέτως στην Ελλάδα, όπου η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης έχει επίσης κυρωθεί (ν. 4531/2018), θεωρήθηκε από τον νομοθέτη κατά την κύρωση αυτή σκοπιμότερο, μέσω των άρθρων 2-4 αυτού του νόμου, να γίνουν

επιμέρους παρεμβάσεις για περιπτώσεις γυναικοκτονίας στο καθένα ξεχωριστά από τα αντίστοιχα άρθρα του ελληνικού Ποινικού Κώδικα και όχι να υιοθετηθεί μια συνολική περιπτωσιολογική ρύθμιση, όπως συνέβη στην Κύπρο.

34. Συνεπώς, δεν θα είχε νόημα να διαμορφωθεί στην Ελλάδα μια αντίστοιχη περιπτωσιολογική ρύθμιση γυναικοκτονίας, η οποία να προβλέπει για διατάξεις ήδη ρυθμισμένες στον Ποινικό Κώδικα. Αλλωστε, οι περισσότερες από τις αυτές τις επιμέρους διατάξεις, που είναι διάσπαρτες στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, μπορούν να οδηγήσουν σε ακόμη βαρύτερες ποινές, εφόσον το τελεσθέν έγκλημα πληροί τις προϋποθέσεις του προαναφερθέντος ά. 82 Α ΠΚ περί εγκλήματος με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, εφόσον δηλ. το έγκλημα αυτό έχει διαπραχθεί κατά γυναίκας «λόγω των χαρακτηριστικών φύλου» (πρβλ. ανωτ., παρ. 12).

35. Στη θέση, επομένως, της περιπτωσιολογικής κυπριακής ρύθμισης θα ήταν ορθότερο να υιοθετηθεί στην Ελλάδα μια πιο συμπεριληπτική μορφή και να τεθεί στη νομοτυπική υπόσταση του εγκλήματος το ότι ο δράστης επιλέγει και σκοτώνει μια γυναίκα λόγω του φύλου της, υπό την έννοια ότι το έγκλημα διαπράττεται διότι η γυναίκα δεν πρέπει, κατά τον δράστη, να έχει ίσα δικαιώματα με τον άνδρα και ισότιμη με αυτόν μεταχείριση, αλλά να συμμορφώνεται με τη βούλησή του, σύμφωνα με ήδη απαρχαιωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις.

36. Βέβαια, οι ανωτέρω πατριαρχικές αντιλήψεις συμπεκνώνονται στην έννοια του έμφυλου μισογυνισμού, για το οποίο έγινε λόγος ήδη ανωτέρω (παρ. 2). Όμως είναι γεγονός ότι ο όρος «έμφυλος μισογυνισμός» αποτελεί μian αόριστη αξιολογική έννοια, που χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση από τον εφαρμοστή του δικαίου, χωρίς όμως να υπάρχει έως τώρα νομολογία που να διευκρινίζει ακριβέστερα το περιεχόμενο αυτής της έννοιας. Επομένως, θεωρώ ότι για λόγους συνταγματικής ακριβολογίας προτιμότερο είναι ο όρος αυτός να μην περιέχεται στο ίδιο το κείμενο του νόμου, αλλά ίσως μόνο στην Αιτιολογική Εκθεση.

37. Σε περίπτωση, τώρα, διάπραξης του αδικήματος της γυναικοκτονίας, στον δράστη θα επιβάλλεται η προβλεπόμενη και για τη συνήθη ανθρωποκτονία ποινή της ισόβιας κάθειρξης, η οποία όμως, μετά και τη συ-

νεκτίμηση τυχόν ελαφρυντικών περιστάσεων, θα επαυξάνεται κατά δύο τουλάχιστον έτη με βάση το ά. 82 Α για εγκλήματα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά (λόγω φύλου) και, επικουρικά με βάση τις σχετικές διατάξεις για επιμέτρηση της ποινής, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης ενήργησε με ιδιαίτερη σκληρότητα, ή/ και εάν το θύμα δεν μπορούσε να προστατεύσει τον εαυτό του (ά. 79 § 5 στοιχ. β' και δ' ΠΚ), κατά τα προαναφερθέντα (ανωτ., παρ. 12).

38. Υπενθυμίζεται ότι ανάλογη αύξηση ποινής μπορεί να υπάρξει και σε περίπτωση κατά την οποία προκαλείται σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας σε βάρος συζύγου κατά τη διάρκεια του γάμου ή σε βάρος συντρόφου κατά τη διάρκεια της συμβίωσης (ά. 6 ν. 3500/2066 και παλαιότερο ά. 312 § 2 ΠΚ: σωματική βλάβη αδύναμων προσώπων, που καταργήθηκε από το ά. 48 ν. 5090/2024, διότι θεωρήθηκε ότι επικαλύπτεται από το ανωτέρω ά. 6 ν. 3500/2006).

39. Ζήτημα τίθεται εάν την ίδια ποινή ενδείκνυται να έχει και μια γυναίκα που σκοτώνει από πρόθεση είτε τον ερωτικό της σύντροφο είτε και κάποιο άλλο άτομο, άνδρα ή γυναίκα, για λόγους που υποδηλώνουν μίσος ή απέχθεια προς την ταυτότητα του φύλου. Ανάλογο ζήτημα μπορεί επίσης να τεθεί, υπό τους ίδιους όρους, και για ανθρωποκτόνες ενέργειες κατά ατόμων που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, λόγω αυτής της ιδιαιτερότητάς τους. Εν προκειμένω, πιστεύω ότι είναι ορθότερο, χάριν της ίσης και χωρίς διακρίσεις μεταχείρισης των θυμάτων που υφίστανται τέτοιες πράξεις, να περιληφθεί στην προτεινόμενη διάταξη περί γυναικοκτονίας και μια δεύτερη παράγραφος, η οποία να προβλέπει ως τιμωρούμενες με τον ίδιο τρόπο και αυτές τις περιπτώσεις. Για τον ίδιο λόγο ενδείκνυται να υπάρχει αντίστοιχη μεταχείριση και για δράστες αξιόποινων ενεργειών που τελούνται στο πλαίσιο εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, όπως ιδίως ο βιασμός, εφόσον οι ενέργειες αυτές είχαν ως συνέπεια τον θάνατο του θύματος.

40. Συνεπώς, με βάση τα προαναφερθέντα, η νομοθετική διάταξη περί γυναικοκτονίας θα μπορούσε στη χώρα μας να έχει την ακόλουθη μορφή:

Άρθρο 299 Α Ποινικού Κώδικα. **Γυναικοκτονία. 1.** Οποιος σκότωσε από πρόθεση γυναίκα λόγω χαρακτηριστικών φύλου, κατά την έννοια του ά. 82 Α ΠΚ, τιμω-

ρείται με ισόβια κάθειρξη και κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβάνεται υπ' όψη η επιβαρυντική περίπτωση του ά. 82 Α.

2. Ανάλογη ποινική μεταχείριση έχει και όποιος σκότωσε είτε άνδρα ή μέλος της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ για λόγους φύλου, κατά την έννοια του ά. 82 Α, είτε και άτομο το οποίο καταλήγει να πεθάνει λόγω των συνεπειών από εις βάρος του εγκληματική πράξη εντασσόμενη στο 19^ο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα.

Αιτιολογική Εκθεση:

Η εισαγωγή στην κυπριακή νομοθεσία διάταξης, το 2022, με την οποία καθιερώνεται η γυναικοκτονία ως αυτοτελές ποινικό αδίκημα, και οι αντίστοιχες νομοθετικές εξελίξεις που σημειώθηκαν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Μάλτα (2022) και η Κροατία (2024), δημιουργούν την ανάγκη να εξετασθεί με σοβαρότητα και στη χώρα μας το ενδεχόμενο αυτοτελούς εγκληματοποίησης αυτής της τόσο βάνουσης και εξευτελιστικής για τη γυναίκα συμπεριφοράς, μέσα στο πλαίσιο, βέβαια, μιας ολιστικής αντιμετώπισης του προβλήματος, όπου τον κύριο ρόλο θα διαδραματίζει η Πρόληψη.

Από την επί του θέματος συζήτηση προκύπτει ότι με την εγκληματοποίηση αυτή δεν παραβιάζεται η συνταγματική αρχή της ισότητας, καθώς το Σύνταγμα ρητά επιτρέπει στον νομοθέτη, με το ά. 116 § 2, να λαμβάνει θετικά μέτρα «για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών».

Με τη θέσπιση ενός εγκλήματος γυναικοκτονίας, ως ειδικότερης μορφής της ανθρωποκτονίας από πρόθεση, η ποινή μπορεί να είναι και εδώ κατ' αρχήν η ισόβια κάθειρξη, αλλά, σύμφωνα με το άρθρο 82 Α ΠΚ, με επαύξηση κατά δύο τουλάχιστον έτη κατά την επιμέτρηση της ποινής, εφόσον διαπιστωθεί ότι η επιλογή του θύματος έγινε λόγω των χαρακτηριστικών του φύλου του, ήτοι λόγω έμφυλου μισογυνισμού, στο πλαίσιο του οποίου η γυναίκα θεωρήθηκε από τον δράστη ότι δεν πρέπει να έχει ίσα δικαιώματα με τον άνδρα και ισότιμη με αυτόν μεταχείριση, αλλά ότι πρέπει να συμμορφώνεται με τη βούλησή του, σύμφωνα με ήδη απαρχαιωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις.

Ανάλογης μεταχείρισης θα πρέπει να τυγχάνουν και δράστες που επιλέγουν να σκοτώσουν άλλα άτομα λόγω

του φύλου ή του σεξουαλικού προσανατολισμού αυτών των ατόμων ή δράστες των οποίων τα γενετήσια εγκλήματα (ά. 336 επ. ΠΚ) έχουν ως συνέπεια τον θάνατο των θυμάτων τους, εφόσον και εδώ τα εγκλήματα αυτά έχουν ρατσιστικά χαρακτηριστικά λόγω φύλου.

Η θεσμοθέτηση της γυναικοκτονίας ως αυτοτελούς εγκλήματος θεωρείται ότι θα συμβάλει στην περαιτέρω προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων της γυναίκας, όπως το δικαίωμα στη γενετήσια ελευθερία και το δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή χωρίς βία και χωρίς διακρίσεις. Ακόμη, είναι εύλογο ότι θα συντελέσει στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και στην ενδυνάμωση μιας κουλτούρας κοινωνικής αποδοκμασίας απέναντι σε τέτοιου είδους αντικοινωνικά φαινόμενα έμφυλης βίας και μάλιστα στην απεχθέστερη μορφή τους, που είναι η γυναικοκτονία.

Τέλος, η καθιέρωση της γυναικοκτονίας ως διακριτού εγκλήματος θα έχει και δύο ακόμη θετικές παρενέργειες. Αφενός θα εκπέμψει το μήνυμα ότι οποιαδήποτε αμέλεια των αρμόδιων αρχών στην έγκαιρη αντιμετώπιση κακοποιητικών συμπεριφορών εις βάρος γυναικών συνεφέλκεται ευθύνη της ίδιας της Πολιτείας προς αποζημίωση, λόγω της αδράνειάς της στην αποτροπή τέτοιων εγκλημάτων, όπως άλλωστε έχει αποφανθεί σχετικώς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Ορυσ κατά Τουρκίας (απόφ. της 9.6.2009). Αφετέρου, δε, μέσω της εξειδικευμένης νομοθεσίας περί γυναικοκτονίας θα γίνεται ευκολότερη η επιστημονική καταχώριση και μελέτη περιπτώσεών της προς χρήση από ευρωπαϊκό ή και ελληνικό Παρατηρητήριο Δεδομένων με αυτό το αντικείμενο, έτσι ώστε να είναι εφικτή η συνεχής παρακολούθηση του προβλήματος με στοιχεία που θα έχουν έναν κοινά (θεσμικά) αποδεκτό ορισμό.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΑΣΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ως εισαγωγικά έργα για την προσέγγιση του προβλήματος της γυναικοκτονίας μπορούν εδώ να αναφερθούν, κατά αντίστροφη χρονολογική σειρά, ιδίως τα συλλογικά έργα: Χάρη Παπαχαράλαμπος (επιμ.), Γυναικοκτονία και Ποινικό Δίκαιο. Διδάγματα από τη νέα κυπριακή νομοθεσία, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, Ντίνας Βαΐου/ Γεωργίας Πετράκη/ Μαρίας Στρατηγάκη (επιμ.), Εμφυλη Βία – Βία κατά Γυναικών, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2021, Γεωργίας Πετράκη (επιμ.), Γυναικοκτο-

νίες: διαπιστώσεις, ερωτήματα και ερωτηματικά, Αθήνα: Gutenberg, 2020 (Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου, ειδικό τεύχος 4), *Parliamentary Assembly of the Council of Europe*, Ελεύθερος από Φόβο, Ελεύθερος από Βία, Εγχειρίδιο για τους Βουλευτές σχετικά με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, Στρασβούργο, 2012, ιδίως σελ. 24 επ., όπου γίνεται ιδιαίτερος λόγος για τη συλλογή δεδομένων και τα μέτρα πρόληψης (προσβάσιμο στο διαδίκτυο), Νέστορος Κουράκης (επιμ.), Εμφυλη Εγκληματικότητα. Ποινική και εγκληματολογική προσέγγιση του φύλου, Αθήνα/ Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2009², και από την αλλοδαπή βιβλιογραφία ιδίως: C. Corradi/ C. Marquellio-Servós/ S. Boira/ S. Weil, Theories of Femicide and their significance for social research, in: *Current Sociology*, 64 (7), 2016, 975-995 (προσβάσιμο στο διαδίκτυο) και B. Spinelli, *Femminicidio. Dalla denuncia sociale al riconoscimento giuridico internazionale*, Milano: Franco Angeli, 2008. Επίσης, σημαντικές πηγές για βιβλιογραφία και για ανάλυση της γυναικοκτονίας σε συγκριτικό επίπεδο αποτελούν τα σχετικά λήμματα της Wikipedia στα ελληνικά (<https://el.wikipedia.org/wiki/Γυναικοκτονία>), τα αγγλικά (<https://en.wikipedia.org/wiki/Femicide>), τα γαλλικά (<https://fr.wikipedia.org/wiki/Féminicide>), τα ιταλικά (<https://it.wikipedia.org/wiki/Femminicidio>), τα γερμανικά (<https://de.wikipedia.org/wiki/Femizid>) και τα ισπανικά (<https://es.wikipedia.org/wiki/Feminicidio>). Περαιτέρω, χρήσιμες μελέτες για τη γυναικοκτονία που χρησιμοποιήθηκαν και στην παρούσα μελέτη είναι οι ακόλουθες: Αθαν. Συκιώτου, Γυναικοκτονία. Μια ανθρωποκτονία με ρατσιστικά χαρακτηριστικά, *ΠοινΔικ* 2022, 977-992, Γεωργίου. Μπαστουνά, Γυναικοκτονία: Μία διακεκριμένη μορφή ανθρωποκτονίας; (με αφορμή την ΕγκΕισΑΠ 12/2021), *περ. Εγκληματολογία*, 2021, 176-180, Κώστα Σταμάτη, Η δικαιοπολιτική αντιμετώπιση της γυναικοκτονίας, *περ. Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τχ. 90, 2021, 819-832, Χάρη Παπαχαλαράμους, Νομοθετώντας για το μίσος. Το παράδειγμα του αντιρατσιστικού ν. 4285/2014, *Νομικό Βήμα* 64: 2016, 209-223. Τέλος, σημαντικά έργα σε γενικότερο επίπεδο για την ανάγκη ισότητας προς τους άνδρες μεταχείρισης των γυναικών είναι μεταξύ πολλών άλλων και τα εξής: Αγγέλας Καστρινάκη, «Μίλα Πηνελόπη», Ηράκλειο: Πα-

νεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023, Τζόντι Κάντορ/ Μέγκαν Τούχι (Jodi Kantor/ Megan Twohey), *She said/ Κάποια Μίλησε*, Αθήνα: Athens Bookstore, 2022, Denis Mukwege, *The Power of Women*, Swansea: Flatiron/ MacMillan Books, 2021 (και σε ελλην. μτφρ, Αριάδνης Μοσχονά, με τίτλο «Η Δύναμη των Γυναικών», Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός, 2022), Σιμόν ντε Μπובουάρ, *Το Δεύτερο Φύλο*, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2021, Βασιλικής Μελέτη, *Τα Εμφυλα Πρόσωπα σε Κρίση*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 2020 και της ίδιας, *Εμφυλη Βία*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 2024, Carolin Criado Perez, *Invisible Women*, New York City: Abrams Press, 2019, Mary Wollstonecraft, *Η Αναγνώριση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας*, Αθήνα: Οξύ, 2018.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ»¹

Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια
Εγκληματολογίας, Διευθύντρια του Π.Μ.Σ.
«Εγκληματολογία» και του Εργαστηρίου
Αστεακής Εγκληματολογίας του Παντείου
Πανεπιστημίου, Αντιπρόεδρος της
Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας

Ι. Εισαγωγικά

Αν και η βία δεν έλειψε ποτέ από την ανθρώπινη κοινωνία, ο πολιτισμός μας τείνει να την περιορίζει σημαντικά². Ωστόσο, ανάλογα με τις γενικότερες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, υπάρχουν ποσοτικές διακυμάνσεις και ποιοτικές διαφοροποιήσεις. Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται μια έξαρση της βίας η οποία αντανακλά, άλλωστε, τη γενικότερη κρίση που κλονίζει την κοινωνία συνολικά αλλά θίγει περισσότερο τα πιο ευάλωτα μέλη της. Στο πλαίσιο αυτό, υιοθετείται συχνά η τάση για επιμερισμούς και ορολογίες, όπως ‘σχολική βία’, ‘οπαδική βία’, ‘έμφυλη βία’ κ.ο.κ. Η τάση αυτή δεν συμβάλλει στη σφαιρική μελέτη του φαινομένου ούτε υπηρετεί το στόχο της ορθολογικής αντιμετώπισής της και κυρίως της πρόληψής της σε όλα τα επίπεδα.

¹ Το παρόν κείμενο αποτελεί εμπλουτισμένη και συμπληρωμένη μορφή της εισήγησης της γράφουσας με θέμα **«Ανθρωποκτονίες με θύματα γυναίκες στο πλαίσιο της συζυγικής/συντροφικής βίας και ο πρόσφατος δημόσιος διάλογος για την ποινική αντιμετώπισή τους στην Ελλάδα»** στη διαδικτυακή εκδήλωση του Κέντρου Μελετών Πολιτικής για το Φύλο και την Ισότητα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Δημοσίου Δικαίου για τις γυναικοκτονίες στην Ελλάδα (9 Φεβρουαρίου 2022): [Γυναικοκτονίες στην Ελλάδα: Διάλογος γύρω από τη χρήση του όρου και τις διαστάσεις του φαινομένου](#)

² J. Léauté, *Η ανθρώπινη βία*, Μτφρ. Ηρώ Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Δ/νση Σειράς Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας: Ιάκ. Φαρσεδάκης, χ.χ.

Όσον αφορά, ειδικότερα, τα βίαια εγκλήματα κατά των γυναικών είναι προφανές ότι δεν ισοκατανέμονται χρονολογικά και γεωγραφικά και διαφοροποιούνται στη βάση του κινήτρου και του πλαισίου εκδήλωσής τους. Βασική συνιστώσα αποτελεί η θέση της γυναίκας, η ισοτιμία της και τα δικαιώματά της σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η θυματοποίηση των γυναικών συναρτάται –πλην της ψυχικής– τόσο με σωματική όσο και με σεξουαλική κακοποίηση, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που καταλήγουν σε ανθρωποκτονία.

Το 1976, οι Diana Russell και Nicole Van de Ven, συγγραφείς του βιβλίου *«Crimes Against Women: Proceedings of the International Tribunal»*, εισήγαγαν έναν νεοπαγή όρο, τη «γυναικοκτονία», ο οποίος –σύμφωνα με τη Russell– αναφέρεται σε δολοφονίες θήλεων από άρρενες επειδή είναι θήλεα (“the killing of females by males because they are female”)³. Ο όρος έχει τύχει, πρόσφατα, ευρείας και όχι πάντα δόκιμης χρήσης, εφόσον δεν αφορά κάθε περίπτωση ανθρωποκτονίας με θύμα γυναίκα, αλλά μόνο όπου το κίνητρο παραπέμπει σε «αφαίρεση ζωής θήλεων από άρρενες λόγω μισαλλοδοξίας» (“hate killing of females perpetrated by males”)⁴.

Πέραν, όμως, των ερμηνευτικών ζητημάτων τίθενται επιπλέον ζητήματα και προβληματισμοί λόγω του πρόσφατου δημόσιου διαλόγου σχετικά με την εισαγωγή του όρου «γυναικοκτονία» στον ποινικό μας κώδικα, την οποία εισηγούνται ορισμένες κοινωνικές ομάδες, κατά το πρότυπο περιορισμένου αριθμού άλλων εθνικών νομοθεσιών. Η στάση αυτή συναρτάται, πιθανόν, με ειδεχθή εγκλήματα, τα οποία προκαλούν έντονες κοινωνικές αντιδράσεις. Πράγματι, συχνά, η αδυναμία αποτροπής σοβαρών μορφών εγκληματικότητας οδηγεί σε αυστηροποίηση της ποινικής αντιμετώπισης των δραστών, ως ένδειξη της «αποφασιστικότητας» της πολιτείας που δεν ταυτίζεται, όμως, και με την «αποτελεσματικότητά» της.

³ [Origin of Femicide](#)

⁴ Το ίδιο.

Για το θέμα αυτό έχω ήδη διατυπώσει την αρνητική θέση μου⁵. Ωστόσο, με την ευκαιρία της πρόσφατης επιστημονικής συζήτησης που έλαβε χώρα στο πλαίσιο της εκδήλωσης της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, με θέμα «Η ενδοοικογενειακή βία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Όψεις, απόψεις και διαστάσεις του φαινομένου» (ΔΣΑ, 25/6/2025), την οποία είχα την τιμή να συντονίσω, θεωρώ χρήσιμο να συμπεριληφθεί στο πολύ ενδιαφέρον αυτό αφιέρωμα του Ενημερωτικού Δελτίου της. Έτσι, ο επιστημονικός διάλογος εμπλουτίζεται και επιτρέπει την τεκμηριωμένη επιστημονική και ορθολογική προσέγγιση σύγχρονων και σημαντικών κοινωνικών ζητημάτων.

II. Αντεπιχειρήματα στην εισαγωγή νέας ποινικής διάταξης περί «γυναικοκτονίας»

i. Οι έννοιες της τιμωρίας και τιμωρητικότητας⁶, θέτουν τον εγκληματολογικό προβληματισμό σχετικά με τις λειτουργίες της ποινής και κατ' επέκταση την ανάγκη χάραξης και εφαρμογής μιας σφαιρικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής, αντί της υιοθέτησης 'εκφραστικών' μέτρων εντυπωσιασμού με αμφισβητούμενη λειτουργία και αποτελεσματικότητα⁷, που αποσκοπούν, συνήθως, στην άμβλυνση των κοινωνικών αντιδράσεων.

Η σύνδεση εγκλήματος και τιμωρίας, με έντονο το χαρακτήρα της αντεκδικητικής ανταπόδοσης κυριαρχούσε, ως γνωστόν, κατά το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπίνης ιστορίας⁸, έως ότου, η ποινική κύρωση

αποσυνδέθηκε από την τιμωρητική σκοπιμότητα και προσανατολίστηκε στις σύγχρονες στοχεύσεις της επανόρθωσης, επανένταξης, αποκατάστασης κλπ⁹. Η μεταπολεμική τάση εξανθρωπισμού του ποινικού δικαίου βρέθηκε στην πορεία αντιμετώπιση με την κριτική της αναποτελεσματικότητας της δεκαετίας του '70¹⁰, την αύξηση της καθημερινής εγκληματικότητας και της ανασφάλειας της δεκαετίας του '80¹¹ και του αμερικανικού δόγματος της 'μηδενικής ανοχής'¹² της δεκαετίας του '90¹³. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν η εξέλιξη των πραγμάτων επηρεάστηκε σημαντικά από την έντονη πολιτικοποίηση του εγκληματικού προβλήματος και της αντιμετώπισής του, η οποία επηρέασε με τη σειρά της και την αντεγκληματική πολιτική, μέσα από τη διαμόρφωση μιας εκφραστικής, συμβολικής και δημαγωγικής δικαιοσύνης¹⁴.

Στη σύγχρονη εκφορά τους, οι τάσεις αυτές αντανakλούν μια «νέα τιμωρητικότητα»¹⁵, μέσω της οποίας επιζητείται, κυρίως, η απάντηση σε λάθη που συνέβησαν

⁹ G. Kellens, *Pénologie & droit des sanctions pénales*, Éditions juridiques de l'Université de Liège, 2000.

¹⁰ Η Έκθεση της American Friends Service Committee "Struggle for Justice" (1971) ασκούσε έντονη κριτική στον εξατομικευμένο χαρακτήρα της μεταχείρισης και υποστήριζε ότι οδηγεί σε αδικίες λόγω της μεγάλης διακριτικής ευχέρειας των δικαστικών αρχών, ιδιαίτερα στην περίπτωση των απροσδιόριστων αποφάσεων (Χ. Ζαραφώνιτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2023, σ.239επ.).

¹¹ Χ. Ζαραφώνιτου, *Ο φόβος του εγκλήματος-Ανάλεκτα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2023.

¹² Τ. Τζαννετάκη, *Ο νεοσυντηρητισμός και τη πολιτική της μηδενικής ανοχής. Μια κριτική θεώρηση των θέσεων του J.Q. Wilson*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή Αθήνα, 2006.

¹³ Χ. Ζαραφώνιτου, "Από την ανταποδοτική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη: τιμωρητικότητα ή άμβλυνση των συγκρούσεων;", στο *Η Εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις. Επετειακό Συνέδριο για τα 30 χρόνια της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, Δ/νση έκδ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σ.σ. 115-129.

¹⁴ Τ. Newburn, *Criminology*, Willan Publ., Devon, Cullompton, 2007, σ. 535.

¹⁵ J.Pratt, D.Brown, M.Brown, S.Hallsworth & W.Morrison (Eds), *The new punitiveness*, Willan, Cullompton, 2005.

⁵ Βλ. αντί άλλων: Χ.Ζαραφώνιτου, «Πρόληψη μέσω της παιδείας», Άποψη στο αφιέρωμα της εφημερίδας Η Καθημερινή, [Οι γυναικοκτονίες στο μικροσκόπιο των ειδικών - Πέντε επιστήμονες μιλούν στην «Κ»](#) | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 20.07.2021

⁶ Χ. Ζαραφώνιτου, *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

⁷ D. Garland, *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*, Oxford University Press, 2001, σ.σ. 9,13, 140 και αλλού.

⁸ Αντί άλλων, Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984, σ.σ. 56-82.

στο παρελθόν παρά η πρόληψη μελλοντικών εγκληματικών πράξεων¹⁶. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντική η επίδραση παραγόντων όπως, ο φόβος του εγκλήματος, η έλλειψη εμπιστοσύνης στο ποινικό σύστημα, το είδος και η μορφή πληροφόρησης σχετικά με το έγκλημα και την απονομή της δικαιοσύνης, καθώς και οι γενικότερες κοινωνικές αντιλήψεις των υποκειμένων¹⁷.

Είναι σαφές ότι η επιζητούμενη ισορροπία μεταξύ δράστη, θύματος και κοινωνίας δεν επιτυγχάνεται εύκολα στην πράξη. Εξ ου και η εκφραζόμενη κοινωνική δυσανεμία ή/και απογοήτευση από την απονομή της δικαιοσύνης, που καταγράφουν ευρέως οι έρευνες και που φαίνεται ενίοτε συναρτώμενη με τις τάσεις αμφισβήτησης της ακεραιότητάς της¹⁸. Στην άμβλυνση αυτών των συναισθημάτων αποσκοπούν, κυρίως, οι τιμωρητικές πολιτικές αυστηροποίησης των ποινικών κυρώσεων, οι οποίες όπου εφαρμόστηκαν δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα από τους εμπνευστές τους αποτελέσματα στη μείωση της εγκληματικότητας. Αντίθετα, απομακρύνουν την αντεγκληματική πολιτική από το σωφρονιστικό ιδεώδες και από τον απαιτούμενο ορθολογισμό που (πρέπει να) τη διαπνέει¹⁹.

ii. Στη χώρα μας, το άρθρο 299 ΠΚ προβλέπει ισόβια κάθειρξη στην περίπτωση της ανθρωποκτονίας με δόλο, η οποία αποτελεί τη βαρύτερη ποινή που υπάρχει στο ποινικό μας σύστημα. Η ποινή αυτή ισχύει για όλες τις

περιπτώσεις και οι υπάρχουσες ειδικές διακρίσεις (βλ. παρ. 2 άρθρου 299 «βρασμός ψυχικής ορμής», άρθρο 300 «ανθρωποκτονία κατ' απαίτηση», άρθρο 301 «συμμετοχή σε αυτοκτονία» και άρθρο 303 «παιδοκτονία»), προβλέπουν *επιεικέστερη ποινική αντιμετώπιση* (πρόσκαιρη κάθειρξη ή φυλάκιση).

Βάσει των παραπάνω, η επιζητούμενη αυστηροποίηση μέσω της καθιέρωσης ειδικής κατηγορίας ανθρωποκτονίας, της λεγόμενης «γυναικοκτονίας», δεν μπορεί να οδηγήσει σε βαρύτερη ποινή και για το λόγο αυτό οι υποστηρικτές της αποσκοπούν στον αποκλεισμό εφαρμογής των γενικών ευεργετικών διατάξεων του ποινικού νόμου που ισχύουν για όλους αλλά εφαρμόζονται κατά την κρίση του δικαστηρίου. Όμως μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση, αφενός αποτελεί *δυσμενή διάκριση* και αφετέρου *καταφανή παρέμβαση στην ανεξαρτησία του δικαστή*, εφόσον του αφαιρεί κάθε *διακριτική ευχέρεια*. Κάτι τέτοιο αντανakλά *έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους εφαρμοστές του ποινικού νόμου*, ενώ θέτει *προσκόμμα-τα στην εξατομίκευση της ποινής*.

iii. Η όποια διεκδίκηση για αυστηροποίηση εν είδει «ιδιωνύμου» λόγω του φύλου του θύματος προσκρούει στο γενικότερο πνεύμα του ποινικού νόμου, εφόσον οι ποι-νές, με εξαίρεση την *παιδοκτονία* του άρθρου 303, της οποίας η αντικειμενική υπόσταση προϋποθέτει την *ιδι-αίτερη συνθήκη οργανικής διατάραξης λόγω τοκετού*, δεν περιλαμβάνουν καμία διάκριση ή αναφορά στο *φύλο του θύματος ή του δράστη*. Η καθιέρωση παρόμοι-ας ειδικής κατηγορίας ανθρωποκτονίας, της λεγόμενης «γυναικοκτονίας», πέραν των ειδικών δυσχερειών από-δειξης των κινήτρων του δράστη που συνδέονται με την αντικειμενική υπόστασή της, θα δημιουργήσει το πλαι-σιο και για άλλες «*ειδικές κατηγορίες*» ανθρωποκτονίας βάσει του *ευάλωτου των θυμάτων τους*.

Κατ' αυτό τον τρόπο το *ποινικό δίκαιο κινδυνεύει να διο-λισθηθεί από «δίκαιο της πράξης» (άρθρο 14 ΠΚ) σε ένα ιδιότυπο «δίκαιο προσώπων»* και ανακαλεί στη μνήμη μας την αντιπαράθεση των θέσεων της Κλασικής Σχο-λής του Ποινικού Δικαίου και της Ιταλικής Θετικιστικής Σχολής, η οποία «*επιλύθηκε*» μέσα από τη συμβολή της Μέσης Σχολής, όπως προσαρμόστηκε και ισχύει στο

¹⁶ R. Matthews, λήμμα: 'punitiveness', στο E. McLaughlin & J. Muncie (Eds.), *The Sage Dictionary of Criminology*, 2nd ed., Sage publ., 2006, σ.327.

¹⁷ Ch. Zafaronitou, "Punitiveness, fear of crime and social views" in Kury, H., Shea, E. (Eds.) *Punitiveness - worldwide perspectives*, Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 2011, pp. 269-294.

¹⁸ Χ. Ζαραφώνιου, Ν. Κουράκης (Επιστ. Επιμ.), και Συνεργάτες, (Αν)ασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική Πολιτική, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, 18, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009.

¹⁹ Χ. Ζαραφώνιου, «Η ορθολογικοποίηση των ποινικών κυρώσεων ως έκφραση μιας αποτελεσματικής και ανθρωποκεντρικής πολιτικής» στα *Πρακτικά του Συνεδρίου της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων «Αντεγκληματική πολιτική, Ποινική νομοθεσία και Δικαιοσύνη»*, 23-24/11/24, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2025, σ.σ.37-46.

σύγχρονο ποινικό σύστημα²⁰.

Η σημαντική αυτή κατάκτηση του νομικού πολιτισμού μας αντανακλάται μέσα και από τον ορισμό του Χωραφά²¹ για την ποινή ως «ένα κακό που απειλείται από τον νόμο και επιβάλλεται από τον ποινικό δικαστή κατά του δράστη ορισμένης αδιοπραγίας, ως εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη» και ότι μέσω αυτής αποσκοπείται η επανόρθωση των επιβλαβών συνεπειών του τελεσθέντος εγκλήματος²², που διαπνέεται και αναδεικνύει τις θεμελιώδεις αρχές της ισότητας και νομιμότητας.

iv. Αλλά και από «φεμινιστική» σκοπιά, ενδεχόμενη αντικατάσταση του όρου «ανθρωποκτονία» με τον όρο «γυναικοκτονία» θα συνιστούσε *δυσμενή διάκριση* για τα δικαιώματα της γυναίκας. Όπως πολύ σωστά διατύπωνε η αείμνηστη Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, *κάθε προσβολή των δικαιωμάτων των γυναικών αποτελεί προσβολή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στη βάση αυτή πρέπει να αντιμετωπίζεται*²³.

IV. Συμπερασματικά

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι έχει καταστεί σαφές πως το έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο που απαιτεί σφαιρικές επιστημονικές προσεγγίσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η επίκληση στην περαιτέρω αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας συχνά αποδεικνύεται ατελέσφορη, ενώ δέχεται έντονη κριτική για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο πολιτισμός μας, αξιοποιώντας τη σπουδαία κληρονομιά του αρχαίου ελληνικού πνεύματος που ανέδειξε την αξία του ανθρώπου σε κυρίαρχη και τη μετουσίωσε,

μέσω του Διαφωτισμού, σε οικουμενικά και πανανθρώπινα Δικαιώματα του Ανθρώπου, έθεσε τις εγγυήσεις και τα όρια που επιτρέπουν την απαραίτητη ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας, καθώς και τις ορθολογικές διαδικασίες επίτευξής της.

Η ανθρωποκτονία αποτελεί ένα από τα διαχρονικότερα εγκλήματα και η αντιμετώπισή της παραμένει πάντοτε η αυστηρότερη έναντι όλων των αξιόποινων συμπεριφορών. Ο καθολικός χαρακτήρας της διαπνέεται από την ανάγκη προστασίας της αξίας του ανθρώπου, χωρίς καμία διάκριση. Σε μια εποχή που η ανθρώπινη ζωή υποβαθμίζεται λόγω των γενικευμένων συγκρούσεων, έχει ιδιαίτερη σημασία να ενισχυθεί το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας της σε όλα τα επίπεδα.

Στην κατεύθυνση αυτή είναι σημαντικός ο ρόλος της παιδείας, ως βασικού συντελεστή άμβλυνσης των συγκρούσεων και πρόληψης της εγκληματικότητας, μέσω του σεβασμού των θεμελιωδών ηθικών και κοινωνικών αξιών. Εξίσου σημαντική είναι και ορθή λειτουργία των θεσμών, με σημαίνοντα το ρόλο του θεσμού της Δικαιοσύνης, ώστε να ανακτηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών και να προστατευθεί η αξιοπιστία του Κράτους Δικαίου, ως ενωτικού και ανθεκτικού απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις.

²⁰ Ι.Φαρσεδάκης, *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ.σ.83, 97.

²¹ Ν.Χωραφάς, *Ποινικό Δίκαιο*, 9^η έκδ. Αθήνα, 1978, σ.σ. 83-84.

²² Το ίδιο, σ.36, υπ. 4.

²³ Βλ. αντί αλλού: Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας. Τα 90 χρόνια του και η Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Εκδόσεις ΔΙΟΝΙΚΟΣ, Αθήνα, 2010.

ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑ : ΑΝΑΓΚΗ Η ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ; (ΨΗΦΙΔΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΩΝ)

Θρασύβουλος Θ. Κονταξής.
Δικηγόρος ΔΝ

1. Η θέσπιση ενός αδικήματος προϋποθέτει ότι η Πολιτεία και η κοινωνία έχουν προ-αποφασίσει ποια έννομα αγαθά πρέπει να τύχουν προστασίας από μια ανθρώπινη συμπεριφορά. Ενδεικτικά στο αδίκημα της κλοπής προστατεύεται η ιδιοκτησία, το ξένο κινητό πράγμα. Με τη συκοφαντική δυσφήμιση προστατεύεται η τιμή και η υπόληψη του ανθρώπου/ατόμου. Με την ανθρωποκτονία η ίδια, (ως υπέρτατο, διαχρονικά πανανθρώπινο αγαθό χωρίς διαβαθμίσεις, εξαιρέσεις ή προϋποθέσεις).

2. Δεύτερος στόχος κάθε σύγχρονης Δημοκρατίας αποτελεί ο εντοπισμός του εγκλήματος με τρόπο άμεσο και αντικειμενικό. Να το αντιλαμβάνεται δηλ. άμεσα, ως μορφή άδικης ανθρώπινης συμπεριφοράς, (για την εμπέδωση και των σκοπών της ποινής), τόσο ο απλός πολίτης όσο και ο δικαστής, χωρίς να ανατρέχουν σε ειδικούς όρους και προϋποθέσεις. Αυτό σημαίνει ότι :

α. διάχυση στην κοινωνία σταθερών αξιών, χωρίς κλιμακώσεις και διαβαθμίσεις αναφορικά με το άδικο μιας πράξης.

β. η αξιολογική διαδικασία, (εκτίμηση του εκάστοτε δικάζοντος, με υποκειμενικούς όρους), πρέπει, όσον το δυνατόν, να υπολείπεται της περιγραφικής διαδικασίας, (σαφής αποτύπωση/περιγραφή της ανθρώπινης συμπεριφοράς/πράξης στο κείμενο του νόμου).

γ. κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη και αντικειμενικά ελέγξιμη, (για την έλλογη ορθότητα της).

3. Δεν ενδιαφέρει η κρίση ενός Δικαστηρίου, (αυτό είναι η δικαστική ανεξαρτησία), αλλά αν με βάση τα συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα το Δικαστήριο οδηγήθηκε αιτιολογημένα στις τελικές του παραδοχές. Μόνον δι' αυτού του τρόπου είναι δυνατός ο έλεγχος της ορθότητας μιας απόφασης. Άλλωστε η λογική αλληλουχία

στη δόμηση των δικανικών συλλογισμών ελέγχεται από τον ΑΠ.

4. Η γυναικοκτονία είναι όρος για έγκλημα μίσους που βασίζεται στο φύλο του θύματος, ήτοι «σε δολοφονώ επειδή είσαι γυναίκα, ως αδύναμο άτομο». Σε προέκταση, όμως, της ως άνω δογματικής λογικής, σημαίνει ότι ο δράστης θα μπορούσε να δολοφονήσει και κάθε αδύναμο άτομο ανεξάρτητα φύλου. Αν η δικαιολογητική βάση αφορά αποκλειστικά τη γυναίκα λόγω φύλου, (όχι δηλ. ως αδυνάμου προσώπου), πχ. από ένα μισογύννη, τότε οι φακοί της Δικαιοσύνης θα εστιάσουν στον ψυχισμό του δράστη και τον έλεγχο του καταλογισμού του. Έλλειψη, όμως, καταλογισμού παραπέμπει σε δράστη που θα μπορούσε να τελέσει οποιοδήποτε αδίκημα.

5. Αναγνώριση, (=θέσπιση), λοιπόν, αναλόγου εγκλήματος συνεπάγεται :

α. διάκριση της ζωής ενός ανθρώπου ανάλογα με το φύλο, (πράγμα που συνιστά σοβαρότατη παραβίαση της Συνταγματικής αρχής της ισότητας αλλά και των βασικών αρχών μιας σύγχρονης Δημοκρατίας). Η ζωή είναι μια για όλους και της αυτής αξίας.

β. ανάδειξη του κινήτρου του δράστη, άρα κατάδυση σε φρονηματικά και άδηλα στοιχεία μη αντικειμενικά εντοπίσιμα, (παρά την απαίτηση για αύξηση της περιγραφικής αποτύπωσης του αδικήματος).

6. Το κίνητρο στο ποινικό δίκαιο δεν συνιστά στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων. Συνυπολογίζεται, άτυπα, στα εγκλήματα υπερχειλούς υποκειμενικής διάστασης και στο στάδιο επιμέτρησης της ποινής. Η τυπική πρόβλεψη ενός εγκλήματος ανθρωποκτονίας ορίζεται και περιχαράκωνεται, αποκλειστικά, στο μοτο «αφήρεσες ξένη ζωή τιμωρείσαι». Το φύλο, η ηλικία, το θρήσκευμα, οι πολιτικές και λοιπές πεποιθήσεις, το επάγγελμα, η κοινωνική τάξη, το χρώμα, η καταγωγή, η οικονομική κατάσταση, η ηθική του υπόσταση ή όποιοι άλλοι κοινωνικοί παράγοντες ή χαρακτηριστικά ενός ατόμου, δεν διαδραματίζουν ρόλο, δεν συμμετέχουν στην αξιολόγηση.

7. Μπορεί πχ. μια δολοφονία γυναικός να έλαβε χώρα επειδή ήταν τοκογλύφος και εκβίαζε το θύμα. Άρα σε κάθε γυναικοκτονία θα πρέπει να αναζητάται, μετά ταύτα, το ωθούν κίνητρο, (άδηλο, μακράν αντικειμενικοποιημένου ποινικού δικαίου, ήτοι χωρίς αντικειμενικά και πάγια κριτήρια αναζήτησης του, και υποκειμενικώς,

εκτιμώμενο). Μια ανάλογη διαδικασία αποτελεί για την παγκόσμια έννομη τάξη των προηγμένων Δημοκρατιών οπισθοδρόμηση. Επαναλαμβάνεται ως εκ περισσού : απαιτείται αντικειμενική εικόνα για το άδικο και όχι παρακινδυνευμένη αναζήτηση υποκειμενικών στοιχείων.

8. Η ασφάλεια δικαίου αποτελεί στόχο για κάθε νομοθεσία. Ο δράστης θα επικαλείται πλείστα όσα κίνητρα, χωρίς ο δικαστής να μπορεί να τα απορρίψει, (ανταποδείξει), αφού θα στερούνται αντικειμενικού ερείσματος. Ισχυρισμός όπως, (=πραγματικό παράδειγμα από δίκη), «*ήταν σε βαριά κατάθλιψη κ. Πρόεδρε και τη λύτρωσα... επειδή την αγαπούσα*», λόγω της μέγιστης δυσχέρειας διάψευσης του δράστη, (δια ποίου τρόπου άυλο, φρονηματικό, εσωτερικό στοιχείο, χωρίς αντίκρισμα στον από εμπειρικό κόσμο, μπορεί να τύχει ανταπόδειξης;), οδήγησε στην αθώωση του.

9. Ουσιαστικά αποδοχή του όρου συνεπάγεται υποκειμενικό ποινικό δίκαιο του δράστη. Ερώτηση, (ενδεικτικά), «*μήπως σκότωσες κατηγορούμενε τον άνθρωπο επειδή ήταν μαύρος;*», κινείται εκτός δικονομικής τάξης, (η κρίσιμη ερώτηση είναι αν τον σκότωσες, όχι γιατί), η δε αρνητική απάντηση του δράστη «*Όχι τα χαλάσαμε στη διανομή ναρκωτικών*», στερείται αξίας, διότι η αφαίρεση ζωής δεν αξιολογείται ανάλογα με τις προθέσεις/σκέψεις/κίνητρα ή πεποιθήσεις του δράστη.

10. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η προστασία του εννόμου αγαθού της ζωής δεν «ελαστικοποιείται» από τυχόν «ευγενή» κίνητρα του δράστη ούτε, αντίστοιχα, επιβαρύνεται από τα χαρακτηριστικά του θύματος.

11. Το ποινικό δίκαιο είναι αμιγώς γεγονотικό. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο, στα πλαίσια μιας ποινικής δίκης, η ορθή ερώτηση στον εκάστοτε μάρτυρα είναι τι γνωρίζει και όχι τι πιστεύει, τι εκτιμά, τι υποθέτει. Μόνον το γεγονός επιτρέπει αντικειμενική κρίση, (=διυποκειμενικά ελέγξιμο). Εισαγωγή υποκειμενικών στοιχείων υπονομεύει την αξιοπιστία του δικαίου. Και ο δικαστής οφείλει να αιτιολογήσει την κρίση του επί αντικειμενικών αποδεικτικών στοιχείων. Επί αόριστων υποκειμενικών στοιχείων -όπως το κίνητρο- κάλλιστα το Δικαστήριο θα αχθεί σε κρίση περί μη απόδειξης της πράξης της γυναικοκτονίας. Πως, μετά ταύτα, η απόφαση θα υποστεί τον Ακυρωτικό έλεγχο αφού θα ελλείπει η γεγονотική βάση;

12. Η έννοια αφορά δηλ. «στη δολοφονία γυναικών από

άντρες επειδή είναι γυναίκες και αδύναμα/υποδεέστερα όντα». Αν είναι από άλλες γυναίκες και όχι από άντρα; Ούτε, φυσικά, σε παρούσα φάση είναι δεδομένη η διάκριση των φύλων. Διεμφυλικό/trans άτομο ανήκει εκεί που το προσδιορίζουν τα γενετικά χαρακτηριστικά του ή εκεί που το ίδιο αυτό-προσδιορίζεται; Άτομο που δηλώνει άφυλο, αν υπάγεται βιολογικώς στην κατηγορία των γυναικών, μπορεί να ενεργοποιήσει το ανάλογο έγκλημα;

13. Όπως προαναφέρθηκε, η αξία της ζωής είναι αυτή για όλους τους ανθρώπους. Τυχόν διάκριση θα έπρεπε να προβλέπει, για λόγους ισότητας, και την ανδροκτονία. Με την αυτή, όμως, ποινή. Όπως δηλ. ισχύει και σήμερα. Προς τι λοιπόν η σχετική συζήτηση; Ποια η πρακτική διάσταση αυτής; Συμβολισμοί άνευ αντικειμένου οδηγούν σε ευτελισμό του σκοπού και των αναλόγων ευγενών κινήτρων, και αναδεικνύουν την αξία του παρυμθίου του γυμνού βασιλιά.

14. Οι σύγχρονοι ποινικοί κώδικες για να είναι αποτελεσματικοί πρέπει να περιγράφουν αυστηρά τα γενικά πλαίσια του εγκλήματος. Διαφορετικά, η περιπτωσιολογική αντιμετώπιση θα οδηγούσε στο γνωστό παράδειγμα του Πρωσικού κώδικα των 17.000 αδικημάτων, ό,τι χειρότερο για την ασφάλεια δικαίου. Υπενθυμίζεται ότι ΠΚ έχει 400 άρθρα και δεν μπορεί να μετατραπεί σε εγκύκλιο ειδικότερων περιπτώσεων.

15. Αποδοχή του όρου σημαίνει ότι το ποινικό δίκαιο εγκαταλείπει την *in rem* κατεύθυνση του και μετατοπίζεται σε διαμόρφωση του εγκλήματος βάσει των χαρακτηριστικών του θύματος. Αποδοχή, λοιπόν, γυναικοκτονίας σηματοδοτεί αφενός μεν ρήγμα του δογματικού πλαισίου του ΠΚ αφετέρου δε προσδιορισμό του εννόμου αγαθού της ζωής ανάλογα με το φύλο του θύματος. Α *contrario* η συνεπαγωγή είναι προφανής, (= βαρύτατη παραβίαση της αρχής της ισότητας) : η αξία της ανθρώπινης ζωής ενός άνδρα είναι υποδεέστερη αυτής μιας γυναίκας. Στη βάση ποιας λογικής μπορεί να γίνει αποδεκτή ανάλογη διάκριση; Άλλωστε ούτε όλες οι γυναίκες είναι αδύναμες ούτε όλοι άντρες αντιστοιχούν στο υπονοούμενο, (κυρίως από δικαιωματιστές), πρότυπο του δράστη σε βάρος μιας γυναίκας.

16. Όπως προαναφέρθηκε ποια θα ήταν η πρακτική σκοπιμότητα αναγνώρισης της γυναικοκτονίας; Θα επιβάλλονταν μεγαλύτερη ποινή; (ούσα ευτελέστερη η ζωή

ενός ανδρός). Και αν θεσπίζονταν γυναικοκτονία, δεν θα έπρεπε να θεσπισθεί, πρωτίστως, η παιδοκτονία; (η δολοφονία ενός παιδιού), και στη συνέχεια η θέσπιση νέου ιδιώνυμου, όπως η δολοφονία αναπήρου ή προσώπου αδύναμου ή ειδικών αναγκών; Η δολοφονία του ανώτατου Πολιτειακού άρχοντα ή ενός πρωθυπουργού, (κρίσιμη ενέργεια/συνέπεια για ένα κράτος), ή του ανώτατου θρησκευτικού ηγέτη, υπολείπεται σε αξιολόγηση; Μήπως θα έπρεπε να θεσπισθούν ανάλογα αδικήματα; Σε προέκταση της ως άνω λογικής πρέπει η αφαίρεση της ζωής να αξιολογείται κατά περίπτωση και περίσταση, (όπερ άτοπο).

17. Αποδοχή γυναικοκτονίας σημαίνει «πιστοποιημένη» και διαχρονική απόδοση του χαρακτηρισμού του αδυνάμου στις γυναίκες, ήτοι αναβίωση και παγίωση της έννοιας του ασθενέστερου φύλου και συνεπώς εισαγωγή εκ πλάγιου της διάκρισης μεταξύ γυναίκας και άνδρα, παιδιού και κοριτσιού, για την οποία το φεμινιστικό κίνημα έδωσε αγώνες να τεθεί εκποδών. Μόνον οι συνθήκες και οι *ad hoc* περιστάσεις επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως αδυνάμου και όχι το φύλο αυτού. Ανάλογη προσέγγιση περί «ευάλωτης γυναίκας» μπορεί να δικαιολογήσει διακρίσεις στον χώρο εργασίας, (= παροχή περισσότερων ευκαιριών λόγω φύλου και όχι λόγω ικανοτήτων και δεξιοτήτων, στη λογική της ποσόστωσης), να οδηγήσει στην αναβίωση του θεσμού της προίκας, και φυσικά, άτυπα, (*a contrario*), σε αποδοχή μιας φυσικής και κοινωνικής υπεροχής του άνδρα.

18. Υιοθέτηση της έννοιας συνιστά κλασική περίπτωση ρατσισμού, καθόν χρόνον η επίκληση της γυναικοκτονίας λαμβάνει χώρα, ακριβώς, προς απόκρουση του ρατσισμού (=κορυφαία αντίφαση). Σε επίπεδο ειδικού ποινικού δικαίου ήδη το φύλο -ως μη έδει- του θύματος έχει αξιολογηθεί τόσο στο άρθρο 312 ΠΚ όσο και στον νόμο για την ενδοοικογενειακή βία σε συνδυασμό με το νόμο 4531/2018 (κυρωτικός της Σύμβασης της Κων/πολης), ο οποίος προβλέπει ρυθμίσεις με έμφυλο χαρακτήρα για την προστασία των γυναικών.

19. Ας γίνει σαφές : το ποινικό δίκαιο ενεργοποιείται *post facto*, ήτοι μετά το συμβάν, (ανεξάρτητα που οι αποφάσεις της ποινικής δικαιοσύνης διαχέουν γενική πρόληψη). Αποτελεί την τελευταία γραμμή της κοινωνικής άμυνας, ήτοι το *ultimum refugium*. Προηγεί-

ται η ορθή λειτουργία οι θεσμών, όπως η παιδεία. Ο πολίτης σε δεύτερο χρόνο εκπαιδεύεται από τις δικαστικές αποφάσεις. Σε πρώτο χρόνο δομεί προσωπικότητα μέσω της παιδείας, της πιστής εφαρμογής των νόμων, (χωρίς εξαιρέσεις και διακρίσεις), του ισχύοντος πολιτιστικού επιπέδου, της παράδοσης, της καλλιέργειας της προσωπικής ευθύνης κλπ.

20. Για τον περιορισμό των ανθρωποκτονιών σε βάρος των γυναικών, πρωτεύων στόχος θα έπρεπε να είναι πχ. η αρνητική συμβολή των ΜΜΕ, στη διάδοση ενός προτύπου γυναίκας ερωτικού συμβόλου, (η οποία διεκδικεί με κάθε αντίτιμο την προσοχή των ανδρών), η διάχυση μέσω της παιδείας λογικής ισότητας των δυο φύλων, κλπ. Ανάλογο μερίδιο ευθύνης έχει βεβαίως και το διαδίκτυο ως προς την υποτιμητική προβολή μιας ευτελούς εικόνας της γυναίκας.

21. Το αίτημα για διαφορετική ποινική μεταχείριση των δολοφονιών γυναικών στερείται πρακτικά νοήματος, διότι μεγαλύτερη ποινή αυτής των ισοβίων δεν προβλέπεται. Ούτε, φυσικά, διαφοροποίηση στα ελάχιστα όρια της ποινής -όπως ισχύει σε παρόντα χρόνο στο άρθρο 82^Α ΠΚ- είναι δικαιοπολιτικά αποδεκτή, (για τους προεκτεθέντες λόγους). Δεν υφίσταται στην εποχή μας έλλειμμα ποινικής προστασίας των γυναικών. Το ανάλογο αίτημα κινείται στον χώρο του λαϊκισμού ή ενός αμιγώς συμβολισμού, ο οποίος, όμως, δεν άγει σε επίλυση του προβλήματος. Το αντίθετο, μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική διάσπαση και σε αναβίωση της άτυπης αντιπαράθεσης των δυο φύλων του προηγούμενου αιώνα.

22. Άλλωστε στο άρθρο 79 ΠΚ, όπου λαμβάνονται υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής σε βάρος του κατηγορουμένου διάφοροι παράγοντες, προβλέπεται ως στοιχείο έντασης/επίτασης αυτής πχ. ότι το θύμα δεν μπορούσε να προστατεύσει τον εαυτό του ή η ιδιαίτερη σκληρότητα κλπ, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε αυστηρότερη αντιμετώπιση ανάλογων φαινομένων.

23. Η κοινή γνώμη εθίζεται να ρέπει σε ορισμένο νομικό ηθικισμό. Το πρώτο πράγμα που σκέπτεται αυθόρμητα προς αντιμετώπιση ενός ζητήματος, είναι συνήθως η περίφημη αυστηροποίηση των ποινών, ώστε να παταχθεί το έγκλημα. Κάτι ανάλογο έχει επιστημονικά αποδειχθεί ότι δεν λειτουργεί, (η βεβαιότητα στην επιβολή της ποινής, και όχι η αυστηρότητα αυτής, άγει

σε περιορισμό του εγκλήματος). Για κανέναν η αξία της δικής του της ζωής δεν μπορεί να λογίζεται ως προνομιακά ανώτερη από εκείνη των άλλων.

24. Σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ εξακολουθεί να ισχύει, και να εκτελείται η θανατική ποινή. Παρ' όλα αυτά, στις ΗΠΑ διαπράττονται κατ' έτος 9 φορές περισσότερες ανθρωποκτονίες σε σύγκριση με τον ίδιας τάξεως πληθυσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην οποία μάλιστα η ποινή του θανάτου είναι νομοθετικά κατηργημένη.

25. Ας είμαστε ρεαλιστές : παρότι κοινός ο στόχος όλων μας, ήτοι η προστασία κάθε αδύναμου ανθρώπου, δεν βρισκόμαστε μπροστά σε διαφωνίες νομικών αλλά σε μια αντιπαράθεση μεταξύ κοινωνικού λαϊκισμού και του κράτους Δικαίου. Μόνον μέσω τελευταίου θα προστατευθεί κάθε γυναίκα. Αντί να ζητείται η αναγνώριση της γυναικοκτονίας ως διακριτού εγκλήματος ας εστιάσουμε στη διαμόρφωση ανάλογης παιδείας, για όλους, άντρες και γυναίκες. .

ΜΕΛΕΤΗ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΠΑΘΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Νέστωρ Κουράκης,
Καθηγητής Ποινικών Επιστημών,
Νομική Σχολή, Πανεπιστήμια Αθηνών
(ομότιμος) και Λευκωσίας (από το 2014)
Προέδρος της Ελληνικής Εταιρείας
Εγκληματολογίας

Η μελέτη που ακολουθεί παρουσιάστηκε στα αγγλικά προς το 25^ο ετήσιο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας (Αθήνα, 5.9.2025), στο πλαίσιο ευρύτερης ενότητας την οποία συντόνισε ο Αν. Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Δημ. Ζιούβας, με τίτλο: *When Criminology meets Psychology. Bridging Psychological Perspective in Criminal Behavior*. Περίληψη της εργασίας δημοσιεύεται στον τόμο *Book of Abstracts*, που εκδόθηκε από την Εταιρεία, στο link: <https://esc-eurocrim.org/v2/previous-conferences/> σελ. 308-309

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

Μέρος Πρώτο. Γενική εισαγωγή στην έννοια και τις μορφές των ερωτικών εγκλημάτων

- I. Τα αμιγή ερωτικά εγκλήματα. Έννοια και θετική απήχηση από την κοινωνία λόγω του ανιδιοτελούς χαρακτήρα τους
- II. Τα μη αμιγή ερωτικά εγκλήματα, υποκινούμενα από ωφελιμιστικά κίνητρα.
- III. Κλασικά έργα της αρχαιοελληνικής και ελισαβετιανής λογοτεχνίας, με θέμα τα αμιγή ερωτικά εγκλήματα
- IV. Η αψιθυμία ως βασική έννοια κατά τη διάπραξη αμιγών ερωτικών εγκλημάτων

Μέρος Δεύτερο. Διευκρινίσεις σε τέσσερα επιμέρους ζητήματα για τα αμιγή ερωτικά εγκλήματα

- V. Ποια είναι η ψυχολογική πορεία του δράστη προς τη διάπραξη του εγκλήματος; Τα τρία στάδια που έχει προτείνει ο Etienne de Greeff

VI. Ποια είναι η συμπεριφορά του δράστη μετά το έγκλημα; Αδιέξοδα και αυτοκτονίες

VII. Ποιες είναι οι γενικές προϋποθέσεις που ευνοούν ή διευκολύνουν τη διάπραξη τέτοιου είδους εγκλημάτων; Ιδίως, ψυχοσύνθεση του δράστη και περιρρέουσα πολιτιστική ατμόσφαιρα

VIII. Ποια είναι η αντιμετώπιση του δράστη από την πολιτεία σε νομοθετικό και δικαστικό επίπεδο; Η ηπιότητα ως βασικό στοιχείο αυτής της αντιμετώπισης

IX. Δράστες με ψυχοπαθολογικά προβλήματα και διαταραγμένη προσωπικότητα

X. Η (αυστηρή) ποινική αντιμετώπιση των δραστών που διαπράττουν μη αμιγή ερωτικά εγκλήματα

XI. Καταληκτικές σκέψεις για τη σημασία των ερωτικών εγκλημάτων στη σύγχρονη εποχή

Μέρος Πρώτο: Εισαγωγή στην έννοια και τις μορφές των ερωτικών εγκλημάτων

I. Τα εγκλήματα από ερωτικό πάθος προκαλούν πάντοτε στο κοινό ένα ζωηρό ενδιαφέρον, καθώς συνδυάζουν δύο δομικά στοιχεία που συγκινούν τη λαϊκή φαντασία, το έγκλημα και τον έρωτα. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για δράστες, οι οποίοι φθάνουν στο έγκλημα και δη στην ανθρωποκτονία εξ αιτίας ενός παράφορου έρωτα και μάλιστα ενός έρωτα που δεν βρίσκει ανταπόκριση, είτε διότι το θύμα απορρίπτει εκ των προτέρων μια τέτοια σχέση, είτε διότι επιθυμεί για διάφορους λόγους να αποχωρήσει από μια υπάρχουσα σχέση, είτε και διότι γενικότερα ο δράστης πιστεύει ή και ανακαλύπτει ότι το θύμα έχει παύσει να τον αγαπά και έχει συνάψει σχέσεις με άλλο πρόσωπο, οπότε ο δράστης το σκοτώνει για να το εκδικηθεί και να το «τιμωρήσει». Ήδη πριν από τη διάπραξη του εγκλήματος διεξάγεται στην ψυχή του δράστη μια δραματική διαπάλη ανάμεσα στις ψυχικές δυνάμεις του που τον εξωθούν στο έγκλημα λόγω του κατά βάση ανεξέλεγκτου ερωτικού του πάθους και σε εκείνες που τον συγκρατούν εκ φύσεως από κάτι τέτοιο, θέτοντάς του τα όρια έως τα οποία επιτρέπεται να φθάσει. Και ακριβώς αυτή η σφοδρή διαπάλη αντίθετων δυνάμεων και μάλιστα δυνάμεων υπαρξιακού χαρακτήρα, τις οποίες ο άνθρωπος αδυνατεί να εξηγήσει και, ενίοτε, να ξεπεράσει, εί-

ναι αυτή που καθιστά τα εγκλήματα από ερωτικό πάθος τόσο συναρπαστικά.

Όμως, η ίδια αυτή υπαρξιακή διαπάλη ταυτόχρονα μας ωθεί ως κοινωνία να αντιμετωπίζουμε τον ερωτικό εγκληματία και με διάθεση κατανόησης. Τούτο, πολύ περισσότερο διότι σε αυτά τα εγκλήματα, που ονομάζονται «αμιγή εγκλήματα ερωτικού πάθους» ή «αμιγή ερωτικά εγκλήματα», ο εγκληματίας δρα χωρίς ιδιοτέλεια και σκοπιμότητες, άρα, χωρίς να ελαύνεται από «ταπεινά αίτια», όπως αυτά προσδιορίζονται συχνά στις νομικές διατάξεις για τις ελαφρυντικές περιστάσεις κατά την επιβολή της ποινής (βλ. για το ελληνικό δίκαιο: άρθρο 84 παρ. 2 περ. β' ΠΚ). Όπως ορθά επεσήμανε ο πρωτοπόρος βέλγος εγκληματολόγος Etienne De Greeff στην εισαγωγή του κλασικού έργου του "Έρωτας και Εγκλήματα από Έρωτα", που πρωτοεκδόθηκε στις Βρυξέλλες το 1942, ο δράστης, εμφανίζεται στα εγκλήματα ερωτικού πάθους, περισσότερο από κάθε άλλη περίπτωση, σαν το παιχνίδι καταναγκασμών που δεν μπορεί να ξεπεράσει. Χιλιάδες άνθρωποι ταυτίζονται τότε με τον δράστη και το θύμα κι' έτσι δημιουργείται μια συλλογική τάση ευνοϊκή για τον δράστη.

II. Σε αντίθεση με τα αμιγή εγκλήματα ερωτικού πάθους, υπάρχουν και ορισμένα άλλα ερωτικά εγκλήματα, τα λεγόμενα «μη αμιγή ερωτικά εγκλήματα», που ελαύνονται όμως από ιδιοτέλεια και ωφελιμιστικά κίνητρα. Αυτό συμβαίνει συνήθως σε δύο περιπτώσεις. Είτε όταν έπειτα από μακροχρόνιο δεσμό και συνεχείς προστριβές ο δράστης επιθυμεί να απαλλαγεί από τον/την σύντροφό του. Είτε και όταν ο δράστης αποτελεί μέρος ενός ερωτικού τριγώνου, οπότε επιδιώκει να εξοντώσει έναν τρίτο άνθρωπο που στέκεται εμπόδιο στη συνήχιση ή ολοκλήρωση της σχέσης με το αγαπημένο του πρόσωπο (συνήθως γίνεται εδώ λόγος για elimination murders). Είναι, δε, προφανές, ότι στη δεύτερη περίπτωση ο τρίτος αυτός άνθρωπος συνήθως είναι ο αρχικός σύντροφος ή σύζυγος του δράστη, που πρέπει να φύγει από τη μέση όταν ο δράστης δημιουργεί μια καινούργια ερωτική σχέση (π.χ. η σύζυγος σκοτώνει τον σύζυγο για να ζήσει με τον εραστή).

Μια ιδιαίτερη περίπτωση συναφούς μορφής εγκλήματος που ερευνήθηκε και αναδείχθηκε σχετικώς πρό-

σφατα είναι η γυναικοκτονία, η οποία, κατά τον επικρατήσαντα ορισμό της *Diana Russell*, είναι η θανάτωση, από άρρενες, ατόμων γένους θηλυκού, για τον λόγο ότι αυτά είναι γένους θηλυκού (the killing of female by males because they are females). Πρόκειται εδώ για μια μορφή ανθρωποκτονίας που έχει ως κύριο χαρακτηριστικό μια κτητική νοοτροπία του συντρόφου άντρα, ότι κατέχει κτητικά δικαιώματα επάνω στον άλλο σύντροφο και ότι λίγο-πολύ αυτός ορίζει τη ζωή και τον θάνατο του άλλου, όταν ο τελευταίος δεν συμφωνεί να συνάψουν σχέση ή θέλει να αποχωρήσει από μία υπάρχουσα σχέση. Η ιδεοληπτική μανία λόγω πατριαρχικών αντιλήψεων που καταλαμβάνει τότε τον «θιγόμενο» σύντροφο ή σύζυγο να αντιδράσει βίαια και να κακοποιήσει ή και να σκοτώσει τη σύντρόφό του δεν έχει καμία σχέση με το ερωτικό στοιχείο, γι' αυτό και κατά κυριολεξία οι βιαιότητες αυτού του είδους ορθά δεν θεωρούνται ως ερωτικά εγκλήματα.

III. Στην παρούσα εισήγηση θα περιορισθούμε μόνο στην θεματική των αμιγών ερωτικών εγκλημάτων, τα οποία αναδεικνύουν μιαν ιδιαίτερη εγκληματική δράση, πέρα από τα συνηθισμένα, και γι' αυτό, όπως αναφέρθηκε, κυριολεκτικά αιχμαλωτίζουν τη φαντασία του κοινού. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η συγκίνηση και αποδοχή που εξακολουθούν να προκαλούν έως τις ημέρες μας ορισμένα κλασικά έργα ιδίως της αρχαιοελληνικής και της ελισαβετιανής λογοτεχνίας που πραγματεύονται αμιγή εγκλήματα από ερωτικό πάθος. Πρόκειται για έργα που όχι μόνο μας προκαλούν μιαν υψηλή αισθητική απόλαυση, αλλά και που ιχνηλατούν με αριστοτεχνικό τρόπο την ψυχοσύνθεση και την ταραγμένη πορεία ενός ανθρώπου ο οποίος σταδιακά εξωθείται στο έγκλημα από ερωτικό πάθος. Ιδίως περιγράφονται σ' αυτά οι έντονες αμφιταλαντεύσεις τις οποίες βιώνει ο επίδοξος δράστης κάθε φορά που σκέπτεται να σκοτώσει το υποψήφιο θύμα του, αφού το πρόσωπο τούτο είναι γι' αυτόν η ίδια του η ζωή. Επίσης, στα έργα αυτά καταγράφεται και η ψυχολογική κατάσταση του ερωτικού εγκληματία, όταν αυτός, μέσα σε φοβερή συναισθηματική φόρτιση, αποφασίζει τελικά και πραγματώνει την εγκληματική πράξη του και παράλληλα, όπως συχνά παρατηρείται, αυτοκτονεί. Αυτό βλέπουμε, π.χ., να συμβαίνει στην κλασική τραγωδία "Ιππόλυτος" του

Ευριπίδη, όπου ο φερώνυμος ήρωάς της, γιος του μυθικού βασιλέα των Αθηνών Θησέα, αποκρούει με οργή και αγανάκτηση τον παράφορο έρωτα που αισθάνεται γι' αυτόν η μητριά του Φαίδρα. Τότε αυτή στην απελπισία της οδηγείται σε αυτοκτονία, αλλ' αφού προηγουμένως καταγγέλλει ψευδώς στον Θησέα ότι τάχα ο γιος του Ιππόλυτος επεδίωξε σχέσεις μαζί της, πράγμα που θα έχει ως αποτέλεσμα τον θάνατο και του ίδιου του Ιππόλυτου. Υπενθυμίζεται ότι η Φαίδρα αποτέλεσε πηγή περαιτέρω έμπνευσης για μεγάλους δραματουργούς, όπως ο Σενέκας και ο Ρακίνας, αλλά και για κορυφαίους σκηνοθέτες, όπως ο *Jules Dassin* στην ταινία «Φαίδρα» (1962) με τη Μελίνα Μερκούρη και τον Αντονι Πέρκινς στους βασικούς ρόλους.

Επίσης, παρόμοιας υφής είναι και η τραγωδία του *Shakespeare* "Οθέλλος", όπου ο πρωταγωνιστής της, σφοδρά ερωτευμένος με τη σύζυγό του Δυσδαιμόνα, δίνει πίστη στις ψευδολογίες του Ιάγου ότι η Δυσδαιμόνα τάχα τον απατά και, τυφλωμένος από τη ζηλοτυπία του, τη στραγγαλίζει, ενώ στη συνέχεια, όταν διαπιστώνει ότι η σύζυγός του ήταν αθώα, αυτοκτονεί.

Τις προαναφερθείσες τραγωδίες "Ιππόλυτος" και "Οθέλλος" θεωρεί ως χαρακτηριστικές περιπτώσεις εγκλημάτων ερωτικού πάθους και ο *Enrico Ferri* στο έργο του "Les criminels dans l' art et la littérature", Paris: Alcan, 1908⁴, σελ. 37 επ.

Όμως και στη νεότερη εποχή έχουμε εξαιρετα δείγματα έργων τέχνης που στηρίζονται στο ερωτικό πάθος αλλά και στην ανάγκη της γυναίκας για ανεξαρτησία από συζυγικές δεσμεύσεις, όπως ιδίως η "Κάρμεν" του *Prosper Merimée*, μια νουβέλα που στη συνέχεια έγινε όπερα από τον *Georges Bizet* το 1875. Σε παρόμοιο πνεύμα κινείται και το θεατρικό έργο "Η Στέλλα με τα κόκκινα γάντια" του *Ιάκωβου Καμπανέλη*, που μετεξελιχθηκε αργότερα στην κλασική ταινία "Στέλλα" του *Μιχάλη Κακογιάννη* το 1955.

IV. Οι ανωτέρω περιπτώσεις αφορούν, όπως σημειώθηκε, την αμιγή μορφή εγκλημάτων από ερωτικό πάθος, δηλ. εκείνες όπου ο δράστης εγκληματεί υπό το κράτος μιας πρωτόγονης ή βραχυκυκλωτικής αντίδρασης εκρηκτικού χαρακτήρα, της λεγόμενης *αψιθυμίας*, που στον ποινικό νόμο αποκαλείται "βρασμός ψυχικής ορμής" και που συγγενεύει αρκετά με το λεγόμενο «αμόκ», το

οποίο έχει ρίζες στη Μαλαισία. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της αντίδρασης είναι, κατά την ελληνική νομολογία, ότι στην απόλυτη μορφή της αποκλείει τη λειτουργία της σκέψης του δράστη και τη στάθμιση των κινήτρων που τον ωθούν ή τον αποτρέπουν από την τέλεση της εγκληματικής πράξης. Σύμφωνα, μάλιστα, με την παραστατική περιγραφή ορισμένων επιστημόνων, όπως ο Ιωάννης Δασκαλόπουλος στα “Στοιχεία Εγκληματολογίας” του (1972), η τέτοια αψιθυμική αντίδραση, όταν διεγερθεί αιφνίδια και εξαρθεί απότομα σε ύψιστη ένταση, τότε «ανατρέποντας κατά την ανέλιξη της κάθε φραγμό και κάθε εμπόδιο, (...) εκτονώνεται με τεράστια σφοδρότητα και μεταλλάσσεται σε άμετρη και βιαιότατη εκδήλωση”. Στα αγγλικά ο αντίστοιχος για την αψιθυμία όρος είναι fit of rage, outburst of rage ή blind rage, ενώ σε ψυχιατρικό επίπεδο γίνεται λόγος για intermittent explosive disorder (IED), δηλ. διαταραχή διαλείπουσας εκρηκτικής συμπεριφοράς, που υιοθετήθηκε σε παγκόσμια κλίμακα το 2019 και συμπεριλήφθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO) στη *Διεθνή Ταξινόμηση Νοσημάτων*, (11^η έκδοση, ICD-11), με τον ξεχωριστό κωδικό 6C73.

Βέβαια, όπως θα αναφερθεί διεξοδικότερα αμέσως μετά, υπό στοιχείο V, υπάρχει συχνά εν προκειμένω ένας προσχεδιασμός της πράξης από τον επίδοξο δράστη και μια επώαση της απόφασης, στο πλαίσιο διεργασίας η οποία ενδέχεται να διαρκέσει επί μακρό χρονικό διάστημα και να καταλήξει σε αναγκαστό βίωμα. Ωστόσο, εδώ δεν πρόκειται κατ’ ακρίβεια για “προμελέτη” του εγκλήματος, με τη νομική έννοια του όρου, αλλά για επεξεργασία ενός σχεδίου του οποίου την πραγμάτωση ο επίδοξος δράστης στην πραγματικότητα απεύχεται, αφού έτσι θα στερηθεί ένα πρόσωπο χωρίς το οποίο και ο ίδιος δεν μπορεί να ζήσει. Ελπίζει επομένως ο δράστης ότι έστω και την τελευταία στιγμή το αγαπημένο του πρόσωπο θα επιστρέψει σ’ αυτόν ή, εάν δεν έχουν ακόμη δεσμό, ότι θα θελήσει να συνάψει τέτοιο δεσμό μαζί του. Όταν, όμως, ο δράστης διαπιστώσει ότι αυτό καθίσταται ανέφικτο, χάνει πλέον τον έλεγχο των πράξεών του και υπό το κράτος θυελλώδους οργής προχωρεί ακάθεκτα στην εγκληματική πράξη. Όπως άλλωστε σημειώνει εύστοχα ο *Ευριπίδης* στη “Μήδεια” (στ. 520-521), “είναι βαριά κι αγιάτρευτη κάποτε η οργή, όταν αγαπημένοι μ’ αγαπημένους πιαστούν σε μάλω-

μα”. Επίσης ο ίδιος *Ευριπίδης* στον «Ιππόλυτο» (530 επ.) σημειώνει πως όταν ο έρωτας υπερβαίνει το μέτρο, το χτύπημά του είναι πιο δυνατό και από φωτιά ή κεραυνό.

Μέρος Δεύτερο. Τέσσερα επιμέρους διευκρινιστικά ερωτήματα και η απάντηση σε αυτά:

V. Ποια είναι επακριβώς η ψυχολογική πορεία του δράστη προς τη διάπραξη του εγκλήματος;

Συνήθως εν προκειμένω εντοπίζονται κατά τον *De Greeff* στη μελέτη του που προαναφέραμε με τίτλο «Έρωτας και Εγκλήματα από Έρωτα», τρία στάδια. Τα στάδια αυτά δεν διακρίνονται ευχερώς όταν η εγκληματική πράξη ανελλίσσεται με ταχύτητα, έχουν όμως ως κοινό παρονομαστή τη σταδιακή εξέλιξη της λεγόμενης «ατελέσφορης συνείδησης». Ειδικότερα:

Σε ένα πρώτο στάδιο, εκείνο της καθ αυτήν ατελέσφορης συναίνεσης (illusory or infractuous consent), επέρχεται στον επίδοξο δράστη, που διατηρεί έως τότε την ψυχραιμία του, η ιδέα της διάπραξης του εγκλήματος, διότι θεωρεί ότι το θύμα, όταν υπάρχει ήδη σχέση αγάπης με αυτό, τού έχει δώσει μια μορφή συναίνεσης, π.χ. ότι θα πάνε μαζί «έως τον θάνατο» και άρα θα σκοτωθεί μαζί του, ή ακόμη, ότι θα συμμετάσχει σε μια αυτοκτονία των δύο ή τέλος ότι θα υποταχθεί σε πράξη βίας. Όμως η συναίνεση αυτή είναι «ατελέσφορη», διότι η βούληση των δύο προσώπων είναι προσδεσμένη σε μία σχέση τραγικής εξάρτησης, είναι δηλ. ψυχολογικά παθολογική, και όχι προϊόν ελεύθερης επιλογής και ψύχραιμης βούλησης, ούτε άλλωστε αναγνωρίζεται από το δίκαιο. Έτσι, ο δράστης απωθεί, υπό ομαλές συνθήκες, την ιδέα αυτή χωρίς περαιτέρω ψυχολογική επεξεργασία.

Σε ένα δεύτερο στάδιο, αυτό της κλιμακούμενης ψυχολογικής ταύτισης και πίεσης (escalating fusion and pressure), οι δύο σύντροφοι ζουν μέσα σε ένα κλειστό συναισθηματικό σύστημα, όπου ο υποψήφιος δράστης βιώνει μια υπερβολική ταύτιση με τον/την ερωτικό του σύντροφο, πράγμα το οποίο εντείνει την πίεση και την ψυχική ένταση, με αποτέλεσμα να κυριαρχούν η αμφιβολία για την πιστότητα του συντρόφου και άρα η ζήλεια, ο φόβος εγκατάλειψης και ταυτόχρονα η έντονη αίσθηση της κτητικότητας. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η ατελέσφορη συναίνεση συνδυάζεται με επανεκτίμηση

της αξίας του ερωτικού συντρόφου και σταδιακά καθίσταται έμμονη η ιδέα (αναγκαστό βίωμα) για λύτρωση από την πίεση με εξάλειψη του/της συντρόφου, ενώ ταυτόχρονα εμπεδώνονται και ισοδύναμα της εγκληματικής πράξης, όπως το να μη δοθεί βοήθεια στο αγαπημένο πρόσωπο, όταν αυτό κινδυνεύει. Επίσης κατά το ίδιο αυτό στάδιο οι σχέσεις με το θύμα εκτραχύνονται και σημειώνονται απειλές ή και κάποιες απόπειρες, για λόγους εκφοβισμού. Ωστόσο, ο δράστης αμφιταλαντεύεται να προχωρήσει στην εγκληματική πράξη, διότι πιστεύει ότι στο τέλος το υποψήφιο θύμα θα ανταποκριθεί στα αισθήματά του και θα μείνει πιστό στη σχέση τους.

Τέλος σε ένα τρίτο στάδιο, αυτό της λεγόμενης μοιραίας πράξης (fatal act), το έγκλημα επισυμβαίνει ως προέκταση της «ατελέσφορης συναίνεσης», με την έννοια ότι ο δράστης είναι πλήρως πεπεισμένος πως το θύμα έχει «συμφωνήσει» σε αυτή τη μοιραία εξέλιξη και πως έτσι έχει ο ίδιος, κατά κάποιο τρόπο, ένα «άλλοθι» στη διάπραξη του εγκλήματος. Ωστόσο, αυτές οι δικαιολογίες υπάρχουν μόνο στο υποσυνείδητο του δράστη, και ως εκ τούτου η διάπραξη του εγκλήματος συνήθως γίνεται, όπως σημειώθηκε ήδη, σε κατάσταση παροξυσμού και απιθυμίας. Η κατάσταση μάλιστα αυτή ευλόγως γίνεται οξύτερη όταν το θύμα παρέχει έστω και μian ασήμαντη αφορμή για επίθεση. Πολύ συχνά, δε, η εξόντωση αυτή του θύματος κλιμακώνεται, λόγω του σφοδρού πάθους, έως την πλήρη κατακρεούργησή του, υπερβαίνοντας δηλ. το αναγκαίο μέτρο θανάτωσης του θύματος. Γι' αυτό και σε επίπεδο ανακριτικής η εξιχνίαση εγκλημάτων από ερωτικό πάθος συνυφαίνεται κατά κανόνα με ένα ευχερώς διαγνώσιμο *modus operandi*.

Οι ανωτέρω απόψεις του *de Greeff* θεωρούνται πολύ σημαντικές, ακόμη και σήμερα, για την ερμηνεία των αμιγών ερωτικών εγκλημάτων. Ωστόσο, όπως εύκολα διαπιστώνει κανείς, οι απόψεις αυτές δεν επιδέχονται ευχερούς εμπειρικής απόδειξης επί του πεδίου και, από την άλλη πλευρά, έχουν ένα κάπως απλουστευτικό πλαίσιο ερμηνείας, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την κοινωνική θέση και ιδίως την καθαυτήν ψυχοσύνθεση του κάθε δράστη, που ενδέχεται να εμφανίζει στοιχεία ναρκισσισμού και κτητικότητας, ούτε και την επίδραση εξω-ατομικών παραγόντων, όπως οι κοινωνικές δομές και η ευρύτερη περιρρέουσα πολιτιστική ατμόσφαιρα,

για τα οποία γίνεται λόγος κατωτέρω, υπό στοιχείο VII.

VI. Ποια είναι η συμπεριφορά του δράστη μετά το έγκλημα;

Στην αμιγή μορφή εγκλήματος από ερωτικό πάθος, ο δράστης έχοντας χάσει το αγαπημένο του πρόσωπο, ή «το άλλο του μισό» (τό ήμισυ τό αυτού), σύμφωνα με την ωραία διατύπωση της Διοτίμας στο πλατωνικό «Συμπόσιον» (191a 17 επ.), δεν βρίσκει πλέον νόημα στη ζωή του. Γι' αυτό και δεν ενδιαφέρεται για το τι θα πει ο κόσμος, ούτε και λαμβάνει προφυλάξεις ώστε να ξεφύγει από τις συνέπειες της πράξης του. Απεναντίας, τον ενδιαφέρει πρωτίστως να βγει από το αδιέξοδό του και να λυτρωθεί από την αβάσταχτη ψυχική πίεση την οποία νοιώθει επάνω του σαν θηλιά. Συνεπώς, κατά εκτιμήσεις γύρω στο 1/3 των περιπτώσεων, ο δράστης επιχειρεί να θέσει τέρμα και στη δική του ζωή (*Léon Rabinowicz* in: *Revue pénitentiaire et de Droit pénal*, 1931, σελ. 224-225:238), μετατρέποντας έτσι τον απελπισμένο του έρωτα σε επιθυμία για κοινό θάνατο, ώστε και με αυτόν τον έσχατο τρόπο να εξασφαλίσει την απόλυτη “κατοχή” του άλλου, όπως την περιγράφει ο *Freud*, με αναφορά για τη *libido*, στη μελέτη του «On Narcissism. An Introduction». Εάν τώρα ο δράστης αποτύχει στην απόπειρά του να αυτοκτονήσει, συνήθως παραδίδεται οικειοθελώς στις αρχές ή/και δηλώνει απερίφραστα “μεταμέλεια”.

VII. Ποιες είναι οι γενικές προϋποθέσεις που ευνοούν ή διευκολύνουν τη διάπραξη αμιγών μορφών ερωτικού εγκλήματος;

Αναμφίβολα, το ερωτικό πάθος με τον έντονα συναισθηματικό αλλά και γενετήσιο χαρακτήρα του (ερωτική ορμή), σε συνάρτηση και με ατομικά ψυχολογικά στοιχεία όπως ο πληγωμένος εγωισμός, το αίσθημα (νομιζόμενης ή πραγματικής) αδικίας και η τάση κτητικότητας, διαδραματίζουν εδώ τον βασικότερο ρόλο για τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων. Όμως, απαραίτητοι είναι και δύο ακόμη παράγοντες: Πρώτον, η *ψυχοσύνθεση του ίδιου του δράστη*, ο οποίος συνήθως είναι υπερσυναισθηματικός, ευσυγκίνητος και ευέξαπτος, ενίοτε στα όρια ή σε βαθμό ψυχοπαθολογικής κατάστασης. Και δεύτερον, η γενικότερη περιρρέουσα πολιτιστική ατμόσφαιρα της εκάστοτε συγκεκριμένης ιστορικής περιό-

δου, κατά πόσον δηλ. η περίοδος αυτή χρωματίζεται ή όχι από πνεύμα ρομαντισμού και κατανόησης απέναντι σε εγκλήματα άδολου έρωτα, όπως π.χ. αυτό που περιγράφεται στο μυθιστόρημα “Το Κόκκινο και το Μαύρο” του Γάλλου λογοτέχνη *Stendhal*. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι ο ίδιος αυτός συγγραφέας εξέδωσε το 1822 (τελική έκδοση 1857) και πραγματεία με τον τίτλο “Περί Έρωτος (De l' amour, κεφάλαιο De la jalousie)”, όπου έως ένα βαθμό δικαιώνει τα εγκλήματα από ερωτικό πάθος.

VIII. Ποια είναι η αντιμετώπιση του δράστη από την πολιτεία σε νομοθετικό και δικαστικό επίπεδο;

Ηπιότερη μεταχείριση για τα εγκλήματα ερωτικού πάθους που τελούνται λόγω αψιθυμίας, δηλ. “βρασμού ψυχικής ορμής”, προβλέπουν συνήθως στην περίπτωση της ανθρωποκτονίας και οι ποινικές νομοθεσίες. Ετσι, ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας κατ’ ά. 299 παρ. 2, αντί για ισόβια κάθειρξη που προβλέπεται στην περίπτωση ανθρωποκτονίας από πρόθεση και σε ήρεμη ψυχική κατάσταση, ορίζει εδώ ως ποινή την πρόσκαιρη κάθειρξη, δηλ. τη στέρηση της ελευθερίας για 5-20 έτη. Όμως και ανεξάρτητα από την περίπτωση του βρασμού ψυχικής ορμής, εάν αναγνωρισθούν ελαφρυντικές περιστάσεις, όπως ότι ο δράστης ωθήθηκε στην πράξη του από μη ταπεινά αίτια, η επιβαλλόμενη σε αυτόν ποινή είναι κατ’ ά. 83 ΠΚ στέρηση της ελευθερίας 2-12 ετών.

Στη ελληνική δικαστηριακή πρακτική όπου οι υποθέσεις εκδικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια (με πλειοψηφία λαϊκών δικαστών - ενόρκων) αποτελεί συχνό φαινόμενο η ήπια ποινική μεταχείριση των εγκληματιών από ερωτικό πάθος. Βέβαια στη νομολογία του Αρείου Πάγου φαίνεται να επιβάλλεται στους εγκληματίες αυτούς περισσότερο η ποινή της ισόβιας κάθειρξης, παρά εκείνη της πρόσκαιρης κάθειρξης, αλλ’ αυτό ενδεχομένως οφείλεται και στο ότι οι υποθέσεις με ηπιότερη ποινή θεωρείται συνήθως από τους καταδικασθέντες περιττό να υποστούν τη διαδικασία μιας αναίρεσης. Επιπλέον, ο Αρειος Πάγος, ως το ανώτατο Δικαστήριο της Ελλάδας, παγίως θεωρεί πως όταν ο δράστης έχει προετοιμάσει το όλο εγχείρημά του, πράγμα το οποίο, όπως σημειώθηκε, είναι αρκετά σύνηθες στους ερωτικούς εγκληματίες, τότε δεν μπορεί να γίνει λόγος για πράξη ανθρωποκτονίας σε βρασμό ψυχικής ορμής. Μάλιστα, ο Αρειος Πάγος έκρινε ως αμετάκλητα ένο-

χη ανθρωποκτονίας από πρόθεση και σε ήρεμη ψυχική κατάσταση μια γυναίκα που επί χρόνια υφίστατο τη βαναυση συμπεριφορά του συζύγου της και που τελικά τον πυροβόλησε την ώρα που αυτός κοιμόταν για να γλυτώσει από τη χρόνια κακοποίηση (ΑΠ 1549/2012, Ποινικά Χρονικά, τόμος ΞΓ’ 2013, σελ. 257).

Σε κάθε περίπτωση τα εν λόγω εγκλήματα, στην αμιγή τους μορφή, έχουν περιστασιακό χαρακτήρα, χωρίς δηλ. να υπάρχει για τον δράστη, κατά κανόνα τουλάχιστον, ο κίνδυνος της υποτροπής. Συνεπώς είναι αναγκαίο, κατά τη γνώμη μου, να αντιμετωπίζονται από τη νομολογία μας τα εγκλήματα αυτά με επιείκεια και κατανόηση, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν η αψιθυμία οδηγεί σε πλήρη ή μερική σύγχυση της συνείδησης ή όταν οι δράστες εμφανίζουν ψυχοπαθολογικές διαταραχές της προσωπικότητάς τους, έτσι ώστε να τίθεται γι’ αυτούς θέμα εφαρμογής των διατάξεων του ελληνικού Ποινικού Κώδικα για έλλειψη καταλογισμού (ά. 34 ΠΚ) ή για ελαττωμένο καταλογισμό (ά. 36 επ. ΠΚ).

IX. Συχνά οι δράστες ερωτικών εγκλημάτων θεωρούνται πως διακατέχονται από κάποια μορφή τρέλας και ήδη στην αρχαία ελληνική σκέψη ο έρωτας εθεωρείτο ότι υπό ακραίες συνθήκες οδηγεί σε κατάσταση «μανίας» (Αριστοτέλη, Ηθικά Νικομάχεια, 1149b 35) και «τρέλας» (Σοφοκλή, Αντιγόνη, 790). Ωστόσο, από σχετική έρευνα που διεξήχθη από τον Αγγελο Τσιγκρή για υποθέσεις του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Αθηνών κατά την περίοδο 1986-1995, επί συνόλου 23 υποθέσεων ανθρωποκτονίας με κίνητρο το ερωτικό πάθος, εντοπίστηκαν μόλις 3 υποθέσεις που χαρακτηρίστηκαν σε νομικό επίπεδο ότι αφορούσαν δράστες με δι-
αταραγμένη προσωπικότητα, κυρίως δηλ. με νευρώσεις, χρόνιο αλκοολισμό και εξάρτηση από ναρκωτικά -βλ. Άγγ. Τσιγκρή, Εγκλήματα από Έρωτα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδ. Σάκκουλα, 2004, σελ. 39. Έστω, όμως, και όταν υπάρχει πλήρης ο καταλογισμός στο πρόσωπο του δράστη, το έγκλημά του, ακόμη και προσχεδιασμένο, δεν μπορεί να εξισωθεί από τη σκοπιά της αντεγκληματικής πολιτικής με ένα σύνηθες έγκλημα ανθρωποκτονίας. Τουναντίον, η υποκειμενική του υπόσταση τοποθετείται, κατά τον Κωνστ. Γαρδίκι, “κάπου μεταξύ του έκουσίου και του άκουσίου” (Εγκληματολογία, τ. Α’, 1968⁶, σελ. 861). Εξάλλου, κατά τον ίδιο συγγραφέα, ήδη

στην αρχαία ελληνική σκέψη τα εγκλήματα “εκ θυμού” αποχωρίζονταν από τα εγκλήματα “εκ προμελέτης” και ετύγχαναν ηπιότερης ποινής από εκείνα (C. Gardikas, *L’homicide chez les anciens Hellènes et notamment les Attiques*, Genève 1918, σελ. 12 και σημ. 1). Το σκεπτικό γι’ αυτήν την επιεικέστερη μεταχείριση είναι, κατά τον Αριστοτέλη στα “Ηθικά Νικομάχεια” (1135b, 30-34 -πρβλ. Πλάτωνος Νόμοι, 866d 6 επ.), το ότι η αρχή και ευθύνη της πράξης “ἐκ θυμοῦ” δεν βρίσκεται κατ’ ανάγκη σε αυτόν που δρα υπό το κράτος της οργής, αλλά σε αυτόν που προκάλεσε την οργή του, καθώς ενδέχεται η οργή να προέρχεται από αδικία του άλλου.

Χ. Οι ανωτέρω επισημάνσεις αφορούν, όπως τονίστηκε ήδη, τις αμιγείς μορφές εγκλημάτων από ερωτικό πάθος. Αντίθετα, στις υπόλοιπες περιπτώσεις ερωτικών εγκλημάτων, π.χ. με ύπαρξη ερωτικού τριγώνου, όπου η σύζυγος συνεννοείται με τον εραστή της να σκοτώσει αυτός τον σύζυγο για να αφεθεί το πεδίο ελεύθερο σε αυτούς, οι εγκληματικές ενέργειες έχουν κατά κανόνα τον χαρακτήρα ψυχρού σχεδιασμού και εκτέλεσης. Ιδίως, κατά τη διάπραξη των ενεργειών αυτών, λαμβάνονται όλες οι προφυλάξεις που είναι αναγκαίες για τη μη αποκάλυψη της πράξης. Επιπλέον, δεν τίθεται εν προκειμένω θέμα αυτοκτονίας ή μεταμέλειας των ενόχων, γι’ αυτό άλλωστε και οι ποινές εδώ δικαίως μπορούν να φθάσουν έως την ισόβια κάθειρξη.

ΧΙ. Στην εποχή μας, εποχή όπου ο ρομαντισμός δεν φαίνεται να έχει την πρωτοκαθεδρία και όπου οι ερωτικές σχέσεις συνάπτονται περισσότερο με μια εφήμερη λογική, χωρίς να αφήνονται περιθώρια σε πάθη και όρκους αιώνιας αγάπης, ίσως τα ερωτικά εγκλήματα, όπως και τα εγκλήματα τιμής, να γίνονται σταδιακά ένα μουσειακό είδος. Εστω κι έτσι όμως, τίποτε δεν αποκλείει να τραπεί το εκκρεμές των ψυχικών μας αντιδράσεων στο μέλλον από τον ρεαλισμό προς τον συναισθηματισμό και έτσι να επιστρέψει στις ανθρώπινες σχέσεις το στοιχείο του πάθους, ακόμη και ως αντίδοτο στην εφιαλτική πραγματικότητα των σύγχρονων ρυθμών ζωής. Με αποτέλεσμα, να δούμε ίσως ξανά κορυφαίους συγγραφείς, όπως ο Goethe, να μας αφηγούνται με καθηλωτικό τρόπο μια νέα εκδοχή για «τα πάθη του νεαρού Βέρθερου» (1774), ένα έργο όπου, ως γνωστόν, ο ήρωας δίνει τέλος

στη ζωή του όταν διαπιστώνει ότι δεν μπορεί να ζήσει μαζί με την αγαπημένη του Λότε, παρά μόνον όταν τη συναντήσει κάποια στιγμή στους ουρανούς... Βέβαια σήμερα μια τέτοια πλοκή μας φαίνεται τετριμμένη και αναχρονιστική, έστω και αν προέρχεται από τη γραφίδα ενός Goethe. Όμως αξίζει να θυμηθούμε ότι στη ρομαντική εποχή κατά την οποία εκτυλίσσεται, το έργο αυτό υπήρξε ο καταλύτης μεγάλου αριθμού αυτοκτονιών από νεαρούς, θύματα ενός απελπισμένου έρωτα, σε βαθμό ώστε έκτοτε να επικρατήσει ο όρος “Werther Effect” για τη μίμηση αυτοκτονίας μετά τη δημοσιοποίηση περιστατικών ή ανάγνωση έργων που πραγματεύονται τέτοιου είδους αυτοκτονίες. Μάλιστα ο Goethe, στη δεύτερη έκδοση του έργου το 1775, συμπεριέλαβε οδηγίες όπου αποστασιοποιόταν από τον ήρωα και απευθυνόμενος προς τους αναγνώστες του έγραφε: «Να είσαι άνδρας και να μη με ακολουθήσεις» (Sei ein Mann, und folge mir nicht nach), έτσι ώστε να τους αποτρέψει από την αυτοκαταστροφική μίμηση της συμπεριφοράς του ήρωα. Ενδιαφέρον ερώτημα, αλλά χωρίς εύκολη απάντηση, είναι εάν θα υπάρξουν και στο μέλλον ως τάση παρόμοια φαινόμενα παθιασμένου και απελπισμένου έρωτα, ο οποίος να οδηγεί στην αυτοκτονία ή και στο έγκλημα. Εδώ όμως εισερχόμαστε στα εδάφη της μελλοντολογίας, όπου η επιστήμη, βασιζόμενη στην εμπειρική απόδειξη, δεν μπορεί να προσφέρει παρά μόνο εικασίες ως προς τις λεγόμενες τάσεις (trends)...

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Χαρά Βλαστάρη-Δυοβουνιώτου,
Ψυχολόγος-Κοινωνιολόγος, Συνεργάτις
Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας
Παντείου Πανεπιστημίου

- Στις **5 Σεπτεμβρίου 2025**, στο πλαίσιο του ετήσιου συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (3-6 Σεπτεμβρίου), η επιστημονική συνεργάτις του Εργαστηρίου Αστεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Δρ. Ελένη Κοντοπούλου, εκπροσωπώντας το παρουσίασε εισήγηση με θέμα : «*Local crime prevention policies: a critical approach to methodological and evaluation issues*», αναδεικνύοντας την ανάγκη της εφαρμογής συγκεκριμένου επιστημονικού μεθοδολογικού πλαισίου κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών πρόληψης του εγκλήματος σε τοπικό επίπεδο.

- Στις **4 Σεπτεμβρίου 2025**, στο πλαίσιο του ετήσιου συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Εγκληματολογίας που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα (3-6 Σεπτεμβρίου), το μέλος του Δ.Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, Αν. Καθ. Βασιλική Βλάχου, παρουσίασε εισήγηση με τον τίτλο: "*The application of key points of Criminological Theory historically to contemporary Criminal Law for Crime Victims*", αναδεικνύοντας τη σημασία της ιστορικής προσέγγισης και της εγκληματολογικής θεωρίας στη σύγχρονη νομοθεσία για τα θύματα του εγκλήματος.

- Της **25 Ιουνίου 2025** η Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας διοργάνωσε επιστημονική εκδήλωση με θέμα «*Η ενδό-οικογενειακή βία στη σύγχρονη Ελληνική πραγματικότητα. Όψεις, απόψεις και διαστάσεις του φαινομένου*». Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο κτίριο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και τον συντονισμό είχε η Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, κυρία Χριστίνα Ζαραφώνιου. Στην εκδήλωση μετείχαν με επιστημονικές εισηγήσεις οι : Κουράκης, Ν. Ομ. Καθηγητής Εγκληματολογίας ΕΚΠΑ, Πανούσης Ι., Ομ.

Καθηγητής Εγκληματολογίας ΕΚΠΑ, Βλάχου Β., Αν. Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τσίγκανου, Ι., Διευθύντρια Ερευνών ΕΚΚΕ και Καραμπουτάκης, Γ., Ψυχίατρος, Πρόεδρος της Hellenic American Psychiatric Association.

Περισσότερες πληροφορίες για την εκδήλωση θα βρείτε: [Επιστημονική εκδήλωση: «Η ενδοοικογενειακή βία στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Όψεις, απόψεις και διαστάσεις του φαινομένου» - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ](https://www.facebook.com/MunicipalityofGlyfada?locale=el_GR)

- Στις **26 Μαΐου 2025**, στο Κινηματοθέατρο «Μελίνα Μερκούρη», στο πλαίσιο των διαλέξεων του εαρινού εξαμήνου του Ελεύθερου, Ανοικτού Πανεπιστημίου του Δήμου Γλυφάδας, η Διευθύντρια του Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Καθηγήτρια, κυρία Χριστίνα Ζαραφωνίτου συμμετείχε με ομιλία της με θέμα: "Ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας".

Περισσότερες πληροφορίες για την εκδήλωση, θα βρείτε : https://www.facebook.com/MunicipalityofGlyfada?locale=el_GR

- Στις **23 Μαΐου 2025** πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών η Τελετή Ίδρυσης Ινστιτούτου Ποινικού Δικονομικού Δικαίου. Στην ιδρυτική ομάδα του Ινστιτούτου Ποινικού Δικονομικού Δικαίου ο ομ. Καθηγητής κ. Αγγελος Κωνσταντινίδης, ο επίτ. Εισαγγελέας Αρείου Πάγου κ. Ιωάννης Τέντες, ο ομ. Καθηγητής κ. Αργύρης Καρράς (Πρόεδρος), ο ομ. Καθηγητής και Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας κ. Νέστωρ Κουράκης και ο ομ. Καθηγητής κ. Αριστοτέλης Χαραλαμπίδης (απουσίαζε το μέλος

του Ινστιτούτου, ομ. Καθηγητής Αδάμ Παπαδαμάκης).

Άποψη του ακροατηρίου κατά την εκδήλωση για την ίδρυση του Ινστιτούτου Δικονομικών Μελετών. Διακρίνονται μεταξύ άλλων (από αριστερά) η Ακαδημαϊκός και Καθηγήτρια κ. Άννα Μπενάκη, ο επίτ. Εισαγγελέας Αρείου Πάγου κ. Ισίδωρος Ντογιάκος, η Αντιπρόεδρος του Δ.Σ.Α. κ. Μαρινέττα Χατζησαράντου- Γούναρη, ο ομ. Καθηγητής κ. Χρίστος Μυλωνόπουλος, ο Σύμβουλος του Δ.Σ.Α. κ. Δημήτρης Αναστασόπουλος και, πίσω από αυτόν, ο Πρόεδρος του Δ.Σ.Α. κ. Δημήτρης Βερβεσός.

- **Στις 12 Μαΐου 2025** πραγματοποιήθηκε εκδήλωση στον Ελληνογαλλικό Σύνδεσμο προς τιμήν του Προέδρου της Εταιρείας μας Καθηγητή κ. Νέστορα Κουράκη. Θέμα της εκδήλωσης ήταν το φιλοσοφικό υπόβαθρο των έργων του και ιδίως εκείνων για τα Κλασικά Ιδεώδη (2014), την Κοινωνική Δικαιοσύνη (τρίτη έκδοση 2023) και την Κλασική Ρητορική (2021).

Στο πάνελ των εισηγητών βρέθηκαν σημαντικοί άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο πρ. Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών και ομ. Καθηγητής Φιλοσοφίας κ. Θεόδωρος Πελεγρίνης, ο Κοσμήτωρ της Νομικής Αθηνών και Διδάκτωρ Φιλοσοφίας του ΕΚΠΑ κ. Κωνσταντίνος Ν. Χριστοδούλου, ο Διδάκτωρ Φιλοσοφίας Δικαίου του Πανεπιστημίου της Σορβόνης κ. Νικόλαος κ. Αγγελής και ο Πρόεδρος του Πνευματικού Κέντρου «Ο ΦΙΛΩΝ», Απόφοιτος της Φιλοσοφίας της Επιστήμης (ΕΚΠΑ), Οικονομολόγος κ. Νικόλαος Α. Σοφιανός, ενώ χαιρετισμό απηύθυνε ο πρ. Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών και Αντ. Μέλος της Ακαδημίας Ηθικών και Πολιτικών Επιστημών της Γαλλίας (Institut de France), ομ. Καθηγητής κ. Θεόδωρος Φορτσάκης. Σημειώνεται ότι διεξοδικότερα αποσπάσματα των εισηγήσεων αυτής της εκδήλωσης παρατίθενται στο τέλος του νέου βιβλίου του τιμώμενου με θέμα την Αρμονία (βλ. κατωτέρω), καθώς και στον διαδικτυακό τόπο: [Magazino-Φίλωνα-Τέχνη-Πολιτισμός-Τεύχος-Ιουνίου-2025.pdf](#) , (σς. 87-102).

- **Στις 7 Μαΐου 2025** στο εμβληματικό καφέ της Αθήνας, Φίλιον, πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση «Από την επιστήμη στη μυθοπλασία ή αντίστροφα: Εγκληματολογία και αστυνομική λογοτεχνία, συναντήσεις και αποκλίσεις, θέσεις και αντιθέσεις», η οποία συν-διοργανώθηκε από το Εργαστήριο Ασθεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου με την ΕΛΣΑΛ, στο πλαίσιο του 6ου Agatha Φεστιβάλ Αστυνομικής Λογοτεχνίας. Στην εκδήλωση συμμετείχαν με εισηγήσεις οι Καθηγητές Εγκληματολογίας κ.κ. Χριστίνα Ζαραφώνιτου (Δ/ντρια του ΕΑ-στΕ) και Γιάννης Πανούσης καθώς και η Συγγραφέας και Κριτικός λογοτεχνίας κ.Χρύσα Σπυροπούλου. Το ενδιαφέρον θέμα της συζήτησης συνοδεύθηκε από μια διαδραστική πρωτοβουλία που βρήκε μεγάλη ανταπόκριση στους συμμετέχοντες οι οποίοι ανέλαβαν για λίγο το ρόλο του "συγγραφέα" αστυνομικής λογοτεχνίας.

- Στις **4-5 Απριλίου 2025** στην Πανεπιστημιούπολη του Αρχαίου Ελαιώνα, στην Αθήνα στο πλαίσιο του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα "Βία κατά των Ανηλίκων. Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις, Πρόληψη και Παρεμβάσεις" έλαβε χώρα στρογγυλό τραπέζι με τον τίτλο : «Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΩΣ ΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑ ΚΑΙ Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» και Προεδρεύουσα την Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντιπρόεδρο της Ελληνικής Εταιρείας, κυρία Χριστίνα Ζαραφώνιτου.

Οι εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν ήταν οι εξής :

1. «Βία κατά των ανηλίκων, βία των ανηλίκων: συγκαταλέγονται δίκτυα;» από τον Ομότιμο Καθηγητή Γιάννη Πανούση,
2. «Σύγχρονες μορφές θυματοποίησης ανηλίκων και οι προεκτάσεις τους σε επίπεδο κοινωνίας και ποινικής δικαιοσύνης» από την Αν. Καθ. Βασιλική Βλάχου,
3. «Η θυματοποίηση ως παράγοντας κινδύνου για την εμπλοκή των ανηλίκων στην παραβατικότητα» από την Δρ. Ελένη Κοντοπούλου,
4. «Η συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη-θύματος, ως εφαρμογή της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης στην Ποινική Δικαιοσύνη Ανηλίκων στην Ελλάδα» από τον κ. Γιώργο Παντελίδη,
5. «Η βία μεταξύ ανηλίκων. Προτάσεις για την πρόληψη και αντιμετώπισή της με έμφαση στην προστασία των παιδιών» από την Καθ. Χριστίνα Ζαραφώνιτου.

γαζόμενοι και ειδικοί επιστήμονες. Περισσότερες πληροφορίες για τις δράσεις και τα στοιχεία του Κέντρου, θα βρείτε εδώ : <https://www.salamina.gr/symvouleftiko-kentro-gynaikon/>

Την **1^η Απριλίου 2025**, το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών του Δήμου Σαλαμίνας πραγματοποίησε webinar με θέμα : «Η Έμφυλη βία στο χώρο εργασίας». Στη διαδικτυακή αυτή δράση συμμετείχαν με εισηγήσεις ερ-

- Στις **19 Μαρτίου 2025**, με επιμέλεια των εκδόσεων Αντ. Ν. Σάκκουλα και της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, στην Αίθουσα Δρακοπούλου του Πανεπιστημίου Αθηνών

πραγματοποιήθηκε εκδήλωση με την ευκαιρία της έκδοσης 100 και πλέον τόμων της επιστημονικής σειράς «Ποινικά» και ειδικότερα του συλλογικού τόμου: *«Τεχνητή Δικαιοσύνη: Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης»*.

Το βιβλίο εκδόθηκε με επιμ. Νέστορα Κουράκη και Ιωάννη Σαρμά και με συμβολές των Ιωάννη Σαρμά, Φερενίκης Παναγοπούλου, Βιργινίας Κόκιου, Βασίλη Καρκατζούνη, Εμμανουήλ Μπίλλη και Νέστορα Κουράκη, Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2025, σσ. 160.

Στην παρουσίαση του βιβλίου και τη συζήτηση που ακολούθησε συμμετείχαν ως ομιλητές διακεκριμένοι και άριστα καταρτισμένοι νομικοί που διαφώτισαν τους παρευρισκόμενους για τον κρίσιμο ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η τεχνητή νοημοσύνη στην απονομή της δικαιοσύνης, επισημαίνοντας ιδίως τις ευκαιρίες αλλά και τους κινδύνους που ενέχει η εισαγωγή της δικαιοσύνης στην περίοδο της λεγόμενης «Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης», της οποίας βασικός μοχλός θεωρείται η τεχνητή νοημοσύνη. Ειδικότερα, την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους ως ομιλητές οι κύριοι Λεωνίδας Κοτσαλής (Ομ. Καθηγητής Ποινικών Επιστημών Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου, Διευθυντής της Σειράς «Ποινικά»), Νέστωρ Κουράκης (Ομ. Καθηγητής Ποινικών Επιστημών, Καθηγητής Πανεπιστημίου Λευκωσίας, τακτικό Μέλος Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών), Εμμανουήλ Γιαννακουδάκης (Ομ. Καθηγητής Πληροφορικής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών), Ιωάννης Σαρμάς (πρ. Πρωθυπουργός, Επίτιμος Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου, Επίτιμος Διδάκτορας ΑΠΘ, Παντείου Πανεπιστημίου και Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος), καθώς και η Δημοσιογράφος κα. Ιωάννα Μάνδρου υπό την ιδιότητά της ως Συντονίστρια της συζήτησης.

Η εκδήλωση σημείωσε ιδιαίτερα μεγάλη προσέλευση δίνοντας τη δυνατότητα σε κοινό και

ομιλητές από κοινού να προβληματιστούν και να διερευνήσουν με τρόπο διαδραστικό τις ιδιαίτερες πτυχές της χρήσης τεχνητής νοημοσύνης στην απονομή δικαιοσύνης.

- **Στις 11 & 12 Μαρτίου 2025** και ώρα 9:30 π.μ. - 16:00 μ.μ., στο Εθνικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή στην Κηφισιά πραγματοποιήθηκε διημερίδα με θέμα: *«Νεανική Παραβατικότητα και Βία Ενηλίκων: Κατανόηση, Παρέμβαση, Πρόληψη»* και σκοπό την ευαισθητοποίηση πολιτών - μαθητών και την ανταλλαγή απόψεων για την πρόληψη και καταπολέμηση του φαινομένου.

Περισσότερες πληροφορίες για το πρόγραμμα της διημερίδας, θα βρείτε εδώ: [Το Πρόγραμμα της Διημερίδας \(11-12/3\) του Δήμου στο Εθνικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή | ΔΗΜΟΣ ΚΗΦΙΣΙΑΣ](#)

- Την Τετάρτη 19 Φεβρουαρίου, η Καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Χριστίνα Ζαραφωνίτου, ανταποκρινόμενη στην ευγενική πρόσκληση του **Δημοτικού Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου του Δήμου Φιλαδελφείας - Νέας Χαλκηδόνας**, παρουσίασε διάλεξη με θέμα: *«Ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας»*. Η διάλεξη συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα επιστημονικών διαλέξεων

χειμερινού εξαμήνου 2024-25. Ενώ, η πρωτοβουλία ανήκει στο Τμήμα Παιδείας του Δήμου με αρμόδιο Αντιδήμαρχο τον Αλέκο Γούλα και τη Δρα Γεωργία Χρονοπούλου, μέλος της επιτροπής που συντονίζει το ΔΕΑΠ.

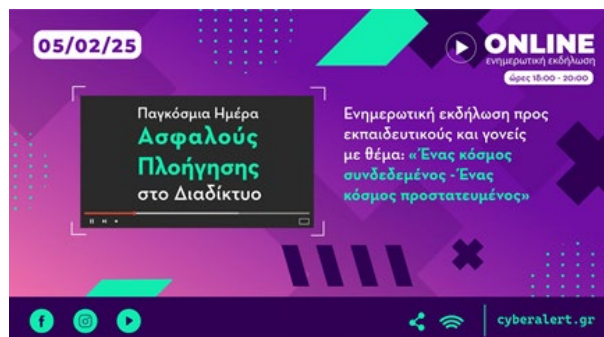

ήγηση των παιδιών στο διαδίκτυο και με ειδικότερη θεματολογία: • Την πρόληψη και την αντιμετώπιση των κινδύνων που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες • Τις παγίδες που ελλοχεύουν στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης • Τον διαδικτυακό σεξουαλικό εξαναγκασμό και εκβιασμό • Το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού • Τα διαδικτυακά παιχνίδια και τον εθισμό σε αυτά.

Περισσότερες πληροφορίες για τις δράσεις στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας Ασφαλούς Πλοήγησης στο Διαδίκτυο (2025), θα βρείτε εδώ : <https://www.minedu.gov.gr/news/60688-29-01-25-eortasmos-pagkosmias-imeras-asfaloy-ploigisis-sto-diadiktyo-2025>

- **Στις 7 Φεβρουαρίου 2025**, στο πλαίσιο εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Ασφαλούς Πλοήγησης στο Διαδίκτυο (2025), η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας και το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού μέσω του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου, συνδιοργανώνουν διαδικτυακές ενημερώσεις προς μαθητές/μαθήτριες, εκπαιδευτικούς και γονείς/κηδεμόνες, με αντικείμενο την ασφαλή πλοήγηση των παιδιών στο διαδίκτυο και με ειδικότερη θεματολογία: • Την πρόληψη και την αντιμετώπιση των κινδύνων που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες • Τις παγίδες που ελλοχεύουν στις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης • Τον διαδικτυακό σεξουαλικό εξαναγκασμό και εκβιασμό • Το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού • Τα διαδικτυακά παιχνίδια και τον εθισμό σε αυτά.

ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΡΘΡΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

Χριστίνα Τάτση
Δικηγόρος, Υπ. Δρ. Εγκληματολογίας

Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δί-
κης, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2025 (6^η εκδ.).

Αποστόλου Ο., Σωματικές Βλάβες αδύναμων ατόμων,
Άρθρο 312 ΠΚ, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2025.

Βράννας Β., Πρόλογος Δαλακούρας Θ., Η εξέταση του
υπόπτου και του κατηγορουμένου υπό το πρίσμα των
σχετικών διατάξεων της ΕΣΔΑ και των διεθνών προτύ-
πων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2025

Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, Σεβαστίδης Χ., Πα-
πανικολάου Γ., Παπαβασιλείου Κ., Τσουκαλά Ν., Γιαννί-
δης Ι., Πανάγος Κ., Browne Κ., Ζαραφωνίτου Χ., Φυτρά-
κης Ε., Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε., Δαλακούρας Θ.,
Τσόλκα Ο., Κτιστάκης Γ., Καραμανώφ Μ., Αντεγκληματι-
κή πολιτική, ποινική νομοθεσία και δικαιοσύνη, Πρακτι-
κά Συνεδρίου Αθήνα, 23-24 Νοεμβρίου 2024, Μέγαρο
Μουσικής Αθηνών, Αίθουσα "Banquet", Υπό την Αιγίδα
της Α.Ε. της Προέδρου της Δημοκρατίας Κατερίνας Σα-
κελλαροπούλου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσα-
λονίκη, 2025

Δαλακούρας Θ., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τόμος Ι -
Αναθεωρημένος με τους Ν. 5090/2024 και 5134/2024,
Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2025 (3^η εκδ.).

Ζήσης Α., Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι - Ενημέρωση Α 2024,
Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2025

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποι-
νικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα,
2025 (2η εκδ.).

Καραγκούνης Δ., Η επιμέτρηση της ποινής, Ουσιαστικά,
μεθοδολογικά και δικονομικά ζητήματα, Π.Ν. Σάκκου-
λας, Αθήνα, 2025.

Καραλιώτα Ν., Ο θεσμός της δήμευσης στο ποινικό δί-
καιο, Σύγχρονες εκφάνσεις διεύρυνσης, Νομική Βιβλιο-
θήκη, Αθήνα, 2025.

Κοσμάτος Κ., Δίκαιο Ανηλίκων, Θεωρία και πράξη, Νο-
μική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2025 (3η εκδ.).

Κοτσαλής Λ., Μαργαρίτης Μ., Ναρκωτικά, Κατ' άρθρο
ερμηνεία του Ν. 4139/2013, Σχόλια - Νομολογία - Υπο-
δείγματα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2025 (7η εκδ.).

Κρανιδιώτη Μ., Πνεύμα και εφαρμογή του αρχαιολο-
γικού νόμου: Μελέτη υπό το φως θεωρητικών προσεγ-
γίσεων στην Εγκληματολογία και κατόπιν διεξαγωγής
έρευνας σε εμπειρογνώμονες, Εκδόσεις Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2024.

Κωστάρας Α., Η απρόσφορη απόπειρα, Νομική Βιβλιο-
θήκη, Αθήνα, 2025 (2η εκδ.).

Μπεζαϊντές Β., Πρόλογος Κοσμάτος Κ., Κακομεταχείρι-
ση και παραβατικότητα ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα,
Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2025

Ορφανός Σ., Πρόλογος Αϊδινλής Σ., Τεχνητή Νοημοσύ-
νη & Ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025.

Ορφανός Σ., Πρόλογος Αϊδινλής Σ., Τεχνητή Νοημοσύ-
νη & Ποινικό Δίκαιο των Κρυπτονομισμάτων, Νομική
Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025.

Παντρευτής Α. Πρόλογος Γιαννόπουλος Γ., Προστασία
των Θρησκευτικών Συμβόλων, Μετά την αποποινικοποί-
ηση της βλασφημίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025.

Παπαδαμάκης Α., Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποι-
νικής δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονί-
κη, 2025 (12η εκδ.).

Παρασκευόπουλος Ν., Φυτράκης Ε., Αξίοποινες σεξου-
αλικές πράξεις Ερμηνεία των άρθρων 336-353 ΠΚ, Εκ-
δόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2025 (3η εκδ.).

Τόλης Ε., Πρόλογος: Τριανταφύλλου Γ., Ενδοοικογενει-
ακή Βία, Κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία των ποι-
νικών διατάξεων του Ν 3500/2006, Νομική Βιβλιοθήκη,
Αθήνα 2025.

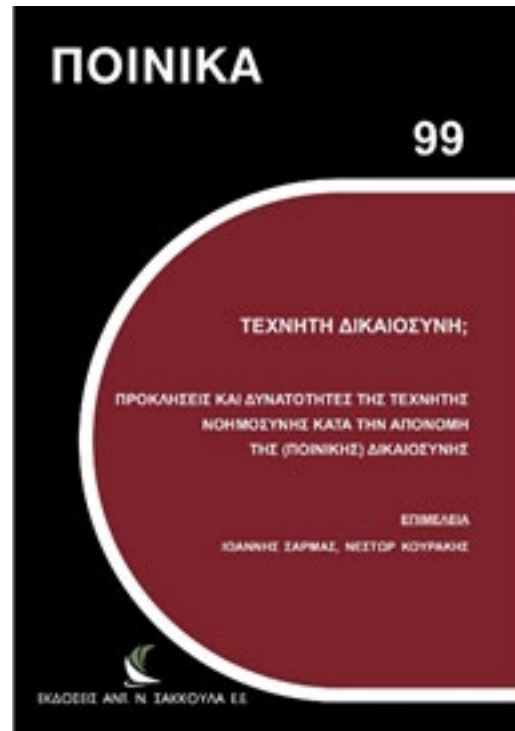
Φυτράκης Ε., Ενδοοικογενειακή Βία, Θεσμικό Πλαίσιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2025

Kranidioti M.. "Punitive tendencies, commercialization and the archaeological law: revealed contradictions through interpersonal interviews with experts", International Journal of Cultural Policy, 2024, Volume 30, Issue 4, pp. 545-559.

Kranidioti Maria "Arguments and posture of 'market' and 'source' countries on illicit or not trade and collection of cultural objects: Reflections on the information and data deficit from and to 'source countries'", Αντιγόνη, the question, 2023, Volume III, Issue 5, pp. 35-56.

Urban Crime - An International Journal, Vol. 6 No. 1 (2025), Laboratory of Urban Criminology, Panteion University of Social and Political Sciences. Διαθέσιμο στο: <https://ojs.panteion.gr/index.php/uc/issue/view/44>

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ιωάννη Σαρμά και Νέστορα Κουράκη (επιμ.), *Τεχνητή Δικαιοσύνη; Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της [Ποινικής] Δικαιοσύνης*, Αθήνα: εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, 2025, σσ. 160.

Με επιμέλεια των εκδόσεων Αντ. Ν. Σάκκουλα και της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, στις 19 Μαρτίου 2025 στην Αίθουσα Δρακοπούλου του Πανεπιστημίου Αθηνών πραγματοποιήθηκε εκδήλωση με την ευκαιρία της έκδοσης 100 και πλέον τόμων της επιστημονικής σειράς «Ποινικά» και ειδικότερα του συλλογικού τόμου: **«Τεχνητή Δικαιοσύνη; Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης».**

Το βιβλίο εκδόθηκε με επιμ. Νέστορα Κουράκη και Ιω-

άννη Σαρμά και με συμβολές των Ιωάννη Σαρμά, Φερενίκης Παναγοπούλου, Βιργινίας Κόκιου, Βασίλη Καρκατζούνη, Εμμανουήλ Μπίλλη και Νέστορα Κουράκη, Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2025, σσ. 160.

Στην παρουσίαση του βιβλίου και τη συζήτηση που ακολούθησε συμμετείχαν ως ομιλητές διακεκριμένοι και άριστα καταρτισμένοι νομικοί που διαφώτισαν τους παρευρισκόμενους για τον κρίσιμο ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η τεχνητή νοημοσύνη στην απονομή της δικαιοσύνης, επισημαίνοντας ιδίως τις ευκαιρίες αλλά και τους κινδύνους που ενέχει η εισαγωγή της δικαιοσύνης στην περίοδο της λεγόμενης «Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης», της οποίας βασικός μοχλός θεωρείται η τεχνητή νοημοσύνη. Ειδικότερα, την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους ως ομιλητές οι κύριοι Λεωνίδας Κοτσαλής (Ομ. Καθηγητής Ποινικών Επιστημών Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου, Διευθυντής της Σειράς «Ποινικά»), Νέστωρ Κουράκης (Ομ. Καθηγητής Ποινικών Επιστημών, Καθηγητής Πανεπιστημίου Λευκωσίας, τακτικό Μέλος Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών), Εμμανουήλ Γιαννακουδάκης (Ομ. Καθηγητής Πληροφορικής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών), Ιωάννης Σαρμάς (πρ. Πρωθυπουργός, Επίτιμος Πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου, Επίτιμος Διδάκτορας ΑΠΘ, Παντείου Πανεπιστημίου και Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος), καθώς και η Δημοσιογράφος κα. Ιωάννα Μάνδρου υπό την ιδιότητά της ως Συντονίστριας της συζήτησης.

Μερική άποψη του Αμφιθέατρου Δρακοπούλου, όπου έγινε η εκδήλωση. Διακρίνονται η τότε Πρόεδρος του Αρείου Πάγου κ. Ιωάννα Κλάπα, οι επίτιμοι Εισαγγελείς κ.κ. Ισίδ. Ντογιάνος και Γεώργ. Αρβανίτης, καθώς και οι Καθηγητές Πανεπιστημίου κ.κ. Αργ. Καρράς, Κωνστ. Σολδάτος, κ.ά.

Η εκδήλωση σημείωσε ιδιαίτερα μεγάλη προσέλευση, δίνοντας τη δυνατότητα σε κοινό και ομιλητές από κοινού να προβληματιστούν και να διερευνήσουν με τρόπο διαδραστικό τις ιδιαίτερες πτυχές της χρήσης τεχνητής νοημοσύνης στην απονομή δικαιοσύνης. Η επιτυχία της εκδήλωσης αυτής μαρτυρά το αυξανόμενο ενδιαφέρον του νομικού – και όχι μόνο – κόσμου γύρω από ζητήματα σύγχρονων τεχνολογιών, ενώ επίσης συμβάλλει τα μέγιστα στο γόνιμο διάλογο που είναι απαραίτητο να πραγματοποιείται διαρκώς ανάμεσα σε ακαδημαϊκούς, δικηγόρους και εκπροσώπους του δικαστικού κλάδου προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση της δικαιοσύνης στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης και η αξιοποίηση αυτού του καινοφανούς εργαλείου με τον ασφαλέστερο και πλέον ωφέλιμο τρόπο για όλους όσους μετέχουν στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

(Το ανωτέρω σημείωμα βασίστηκε σε παρουσίαση της εκδήλωσης στην ηλεκτρονική εφημερίδα ethemis.gr της 27.3.2025 από τον Διευθυντή της, Δικηγόρο και Μέλος Δ.Σ. του Δ.Σ.Α. κ. Δημήτρη Αναστασόπουλο)

Ακολουθούν οι εισηγήσεις των επιμελητών του τόμου κ.κ. Νέστορα Κουράκη, και Ιωάννη Σαρμά, καθώς και απόσπασμα από την ομιλία του Καθηγητή κ. Λεωνίδα Κοτσαλή, Διευθυντή της σειράς «Ποινικά».

Τεχνητή Νοημοσύνη και Απονομή της Δικαιοσύνης. Με αφορμή την παρουσίαση ενός βιβλίου

του **Νέστορα Κουράκη**, Καθηγητή Ποινικών Επιστημών, Πανεπιστήμια Αθηνών (Ομότιμου) και Λευκωσίας (από το 2014)

Ι. Αποτελεί, ίσως, φράση-κλισέ, αλλά είναι γεγονός ότι, η Τεχνητή Νοημοσύνη έχει αρχίσει να κατακλύζει με αλματώδεις ρυθμούς όλα τα πεδία της ζωής μας και ότι αποτελεί μια πραγματική κοσμοϊστορική επανάσταση, αντίστοιχη με την επινόηση του ατμού, του ηλεκτρισμού, της πυρηνικής ενέργειας και του διαδικτύου. Συνήθως μάλιστα η **Τεχνητή Νοημοσύνη** θεωρείται ως ο **βασικός πλέον μοχλός της εν εξελίξει Τέταρτης Βιομηχανικής Επανάστασης**, αλλά και ως προπομπός μιας Πέμπτης, που θα επικεντρωθεί στη συνεργασία ανθρώπου και μηχανής, ίσως, κατά μία άποψη, και μέσω

της δημιουργίας ενός Μετανθρώπου (homo sapiens cyborg), όπου στη θέση της βιολογικής μας υπόστασης ενδέχεται να εμφανισθεί ένα νέο υβρίδιο ανθρώπου και μηχανής, ένας οργανισμός που με τη βοήθεια της τεχνολογίας δεν θα αρρωσταίνει και δεν θα περιορίζεται από φυσικές αδυναμίες και ηλικιακή παρακμή.

Τι είναι όμως η Τεχνητή Νοημοσύνη και πώς μπορεί να γίνει αρωγός του ανθρώπου;

Σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ΟΟΣΑ, η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι ένα λογισμικό που μπορεί να παράγει περιεχόμενο, προβλέψεις, συστάσεις ή αποφάσεις επιδραστικές για το περιβάλλον με το οποίο αυτή αλληλεπιδρά.

Ειδικότερα, η Τεχνητή Νοημοσύνη, ιδίως αφότου επινοήθηκε η τελειοποιημένη εφαρμογή της με το όνομα ChatGPT τον Νοέμβριο του 2022, είναι σε θέση όχι μόνο να συγκεντρώνει, να ταξινομεί και να τεκμηριώνει τα διαθέσιμα δεδομένα, όπως γινόταν έως τότε, αλλά, ακόμη, να επεξεργάζεται όλες τις διαθέσιμες πηγές, να παράγει νέο περιεχόμενο και να δίνει στα δεδομένα νέα μορφή, και μάλιστα με δυνατότητα διεξαγωγής διαλόγου (chat) με τον χρήστη. Σημαντικό είναι επίσης ότι η εφαρμογή αυτή μπορεί να αυτοεκπαιδεύεται (self-learning) και άρα να έχει περιθώρια συνεχούς αυτοβελτίωσης, επεκτεινόμενη σε ολόένα και νέα πεδία εφαρμογής.

Ειδικότερα, η εφαρμογή ChatGPT (από τη Mikrosoft), όπως και άλλες αντίστοιχες εφαρμογές μεγάλων γλωσσικών μοντέλων, π.χ. το Gemini (από τη Google) και το κινεζικό DeepSeek, είναι σε θέση:

Να δίνει σε κλάσματα δευτερολέπτου τεκμηριωμένες απαντήσεις επάνω σε οποιοδήποτε ερώτημα και να εμβαθύνει περαιτέρω με απαντήσεις σε νέα ερωτήματα, να συντάσσει ένα συγκροτημένο κείμενο με αρχή, μέση και τέλος, να μεταφράζει κείμενα, να συνθέτει μουσικά κομμάτια, ζωγραφικούς πίνακες ή και φωτογραφικό υλικό, να «διαβάζει» αρχαία ελληνικά κείμενα σε απανθρακωμένο πάπυρο του Ερκολάνο (κοντά στον Βεζούβιο), να παρέχει υπηρεσίες σε ιατρικά ζητήματα όπως για την υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, να αποτελεί πλέον τη βασική υποδομή για την κατασκευή οπλικών συστημάτων, αλλά και να δημιουργεί ρομπότ με ανθρωπινή μορφή, όπως το ανθρωποειδές με το όνομα Σοφία, που πρωτοεμφανίστηκε σε φεστιβάλ του Τέξας το 2016,

ομιλεί 20 γλώσσες και μπορεί να δίνει συνεντεύξεις επί παντός επιστητού...

II. Υπό τα δεδομένα αυτά καθίσταται προφανές ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί να παράσχει σημαντική βοήθεια και στο έργο **απονομής της Δικαιοσύνης**. Ιδίως είναι σε θέση, μεταξύ άλλων:

- Να προβαίνει σε νομική έρευνα για την τεκμηρίωση μιας υπόθεσης με νομοθεσία, νομολογία, επιστημονική βιβλιογραφία, ψηφιακά αρχεία και μητρώα.
- Να συνεπικουρεί τους δικαστές στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, π.χ. με τη σύνταξη ενός προσχεδίου απόφασης.
- Να αναλύει έναν μεγάλο όγκο πληροφοριών.
- Να αυτοματοποιεί σειρά ομοιόμορφων εργασιών και διαδικασιών (robotic process automation).
- Να τηρεί πρακτικά στα δικαστήρια μέσω φωνοληψίας,
- Να παρέχει πρόσβαση σε πολίτες για νομικές πληροφορίες, π.χ. για την ενδοοικογενειακή βία, μέσω επίσημης πλατφόρμας ή και μέσω ατομικής διαδικτυακής πληροφόρησης.
- Να καθοδηγεί τους πολίτες σε νομικά τους ζητήματα, π.χ. εάν έχουν πράγματι μια βάσιμη και άρα νομικά διεκδικήσιμη αξίωση.
- Να συμβάλλει στην εξωδικαστική επίλυση (μικρο)διαφορών, με προτάσεις βέλτιστων λύσεων για τα αντίδικα μέρη, και
- Να διατυπώνει προβλέψεις για το αποτέλεσμα μιας εξελισσόμενης διαδικασίας ή υπόθεσης, π.χ. για την πιθανότητα υποτροπής ενός δράστη στο μέλλον.

III. Βέβαια, για να είναι εύστοχος και σύννομος οι απαντήσεις της Τεχνητής Νοημοσύνης, πρέπει **να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις** και συγκεκριμένα να διασφαλίζονται: ο έλεγχος της ποιότητας των δεδομένων και η πιστοποίηση των συστημάτων, η λογοδοσία, η διαφάνεια, η εποπτεία από τον άνθρωπο και η κυβερνοασφάλεια.

Επιπλέον, το υλικό στο οποίο βασίζεται η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι απαραίτητο να έχει τρία ειδικότερα στοιχεία: Να είναι προτυποποιημένο, μηχαναγνώσιμο και ανωνυμοποιημένο, να συλλέγονται δηλ. τα στοιχεία της με βάση ενιαίους κανόνες συγκέντρωσης, να διαμορφώνονται με τρόπο που να γίνονται αντιληπτά από τα συστήματα της Τεχνητής Νοημοσύνης και, ακόμη, να μην αποκαλύπτονται από τη χρήση των στοιχείων αυτών

τα προσωπικά δεδομένα προσώπων που εμπλέκονται π.χ. σε μία δικαστική απόφαση.

Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, τα στοιχεία που παρέχονται στους δικαστικούς λειτουργούς από τα συστήματα της Τεχνητής Νοημοσύνης παρουσιάζουν ικανά εχέγγυα αξιοπιστίας και οδηγούν σε δικαστικές αποφάσεις που έχουν ως γνώρισμα την ταχύτητα στην έκδοσή τους, την τεκμηρίωση, τη σχετική ομοιομορφία και συνακόλουθα την προβλεψιμότητα, καθώς οι αποφάσεις αυτές θα στηρίζονται σε αντίστοιχες παλαιότερες με παρόμοια πραγματικά περιστατικά. Επίσης, για τον ίδιο αυτό λόγο, οι δικαστικές αυτές αποφάσεις μπορούν να διεκδικήσουν το τεκμήριο της πληρότητας και της αμεροληψίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί ότι ήδη σε άλλες χώρες, όπως η Εσθονία, η Κίνα, οι Ην. Πολιτείες, η Αυστραλία, κ.ά., δοκιμάζονται πιλοτικά προγράμματα Τεχνητής Νοημοσύνης σε δικαστικό επίπεδο, κυρίως για μικροδιαφορές, αλλά **με βασικό τον ρόλο του φυσικού δικαστή για τον τελικό έλεγχο της προς έκδοση απόφασης.**

IV. Βέβαια, υπάρχουν ακόμη πεδία στα οποία το έδαφος της Τεχνητής Νοημοσύνης, όταν αυτή εφαρμόζεται για απονομή της Δικαιοσύνης, θεωρείται έως τώρα ολισθηρό ή και επικίνδυνο. Ειδικότερα, **η Τεχνητή Νοημοσύνη φαίνεται να παρουσιάζει ακόμη ανεπάρκειες** σε θέματα, όπως η συγκρότηση ενός δικανικού συλλογισμού, η παράθεση μιας τεκμηριωμένης και πειστικής αιτιολογίας για τη λαμβανόμενη απόφαση, η ερμηνεία αόριστων εννοιών και γενικών εννοιών του δικαίου, όπως η αρχή της καλής πίστης και η αρχή της αναλογικότητας, και, ακόμη, η αντιμετώπιση καινοφανών καταστάσεων, όπως ιδίως της λεγόμενης «απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών» (άρθρο 381 Αστ. Κώδικα).

Επίσης, προβλήματα αναφέρονται όταν η Τεχνητή Νοημοσύνη στηρίζει τις προβλέψεις της επάνω σε υλικό που εμπεριέχει γενικευμένα στερεότυπα ή προκαταλήψεις, π.χ. ότι οι έγχρωμοι εγκληματούν περισσότερο από τους λευκούς, ή όταν εφαρμόζονται ισοπεδωτικοί αλγόριθμοι, χωρίς επιμέρους μελέτη της κάθε περίπτωσης, πράγμα που οδηγεί σε αδικίες.

Προς αντιμετώπιση τέτοιων και άλλων παρεμφερών ζητημάτων που θίγουν τις δικονομικές εγγυήσεις μιας δίκαιης δίκης (άρθρα 6 ΕΣΔΑ και 47 Χάρτη Θεμελ.

Δικαιωμάτων Ε.Ε.), τα προσωπικά δεδομένα, την ιδιωτικότητα, και, γενικότερα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, μεριμνούν ήδη σημαντικά διακρατικά κείμενα. Κυρίως αναφέρεται εδώ η άμεσα δεσμευτική (υπό μορφή Κανονισμού) για τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη» (AI Act), που τέθηκε σε ισχύ, την 1^η Αυγούστου 2024. Επίσης, σε διεθνές επίπεδο, ενδιαφέρον παρουσιάζει η λεγόμενη «Παγκόσμια Ψηφιακή Συμφωνία» (GDC) για τη μείωση των ανισοτήτων των χωρών κατά την πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες, ενώ και στη χώρα μας έχουν εισαχθεί μέτρα, όπως νομοθεσία (ν. 4961/2022), «Σχέδιο για Μετάβαση της Ελλάδας στην Εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης» (2024) και τα προγράμματα “Pharos” και «Δαίδαλος», ώστε η χώρα μας να αξιοποιήσει τις νέες τεχνολογίες. Υπάρχουν βέβαια και κάποιοι **γενικότεροι κίνδυνοι** από την άμεση και αλόγιστη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης, όπως το να περιμένει ο πολίτης τα πάντα από αυτήν, οδηγούμενος εν τέλει σε σημείο απραξίας και νωθρότητας, ή αντίστροφα να γίνεται ο πολίτης το αντικείμενο ενός ασφυκτικού, αόρατου καφκικού ελέγχου των στοιχείων και δεδομένων του από το Κράτος και από τους κολοσσούς της τεχνολογίας (Big Tech), ή από άλλα δίκτυα και διακομιστές, ή και να βομβαρδίζεται συνεχώς από «κοινωνικά μηνύματα» με στόχο την παραπληροφόρηση και τη χειραγώγησή του. Επίσης, δεν αποκλείεται κάποια στιγμή στο μέλλον η Τεχνητή Νοημοσύνη, λειτουργώντας υπό μορφή ανθρωποειδούς με εξαιρετική ευφυΐα, να διαπλάθει καταστάσεις που το ίδιο «κρίνει» ως ορθές και να αποκτήσει έτσι τον έλεγχο των πραγμάτων στη ζωή των ανθρώπων.

Όπως όμως και αν έχουν όμως τα πράγματα, η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι πλέον μέρος της καθημερινής μας ζωής και εναπόκειται σε όλους μας να τη χρησιμοποιήσουμε προς όφελός μας.

Πώς όμως μπορούμε να το πετύχουμε αυτό; Με δύο, πιστεύω, βασικούς τρόπους: Πρώτον, αποτρέποντας κατά το δυνατόν παρεμβάσεις στα προσωπικά μας δεδομένα μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης από οποιονδήποτε ανεπιθύμητο παράγοντα. Και δεύτερον, αξιοποιώντας το πολύτιμο αυτό τεχνικό εργαλείο κατά τρόπο ώστε να διευκολυνθούμε στην εργασία μας και να αποκτήσουμε περισσότερο ελεύθερο χρόνο, χωρίς όμως να υποκύψουμε στις σειρήνες της νωθρότητας και να χάσουμε

έτσι την καινοτόμα δημιουργικότητά μας, αλλ' αντίθετα επιδιώκοντας, κατά την ωραία προτροπή του Καζαντζάκη στον Πρόλογο της «Ασκητικής» του, «να φτάσουμε όπου δεν μπορούμε».

Η ομιλία του κ. Ν. Κουράκη υπάρχει και στο youtube, στο link: https://www.youtube.com/watch?v=AtfmBCYQtOc&t=4s&ab_channel=Prof.NestorCourakis-%CE%9D%CE%AD%CF%83%CF%84%CF%89%CF%81%CE%9A%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82

Ακολουθεί η εισήγηση του κ. Ιωάννη Σαρμά. Τα στάδια Λήψης μιας Δικαστικής Απόφασης και η Τεχνητή Νοημοσύνη

του **Ιωάννη Σαρμά**, πρ. υπηρεσιακού Πρωθυπουργού, επίτιμου Προέδρου Ελεγκτικού Συνεδρίου, επίτιμου Διδάκτορα Αριστοτελείου, Παντείου και Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος

Σε όλα τα στάδια λήψης μιας δικαστικής απόφασης, η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να παρεισφρήσει. Όχι όμως μέχρι του σημείου που να καταστήσει δυνατή την αντικατάσταση του ανθρώπου δικαστή. Στις δημοκρατίες μας, ο άνθρωπος δικαστής θα παραμείνει αναντικατάστατος, όποια κι αν είναι η πρόοδος της επιστήμης.

Οι δυνατότητες της τεχνητής νοημοσύνης
Υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες λογισμικών που προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των τεσσάρων σταδίων ** ** λήψης μιας δικαστικής απόφασης:

Λογισμικά κατανόησης και επεξεργασίας των προβαλλόμενων ισχυρισμών των διαδίκων:

Τα λογισμικά τύπου Natural Language Processing και Natural Language Generation μπορεί να εξορύξουν το νόημα ενός κειμένου, να το κατηγοριοποιήσουν, να το εντάξουν σε γενικότερο πλαίσιο, και εν συνεχεία να εμφανίσουν σε ανθρώπινο, λογικά δομημένο λόγο πληροφορίες από τα δεδομένα που επεξεργάστηκαν, απαντώντας στις ερωτήσεις που τους έχουν τεθεί.

Λογισμικά εντοπισμού του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου και ερμηνείας του σε σχέση με το πραγματικό της υπόθεσης:

Λογισμικά τύπου Legal Analytics Systems και Natural Language Processing μπορούν να συντελέσουν στην εξειδίκευση των νομικών ερωτημάτων που τους τίθε-

νται και στη διατύπωση απαντήσεων σε φυσική γλώσσα, επικεντρωμένων στο ερώτημα. Λογισμικά τύπου Expert Systems προβαίνουν σε γενικεύσεις ύστερα από επεξεργασία δεδομένων, λχ. πλήθους δικαστικών αποφάσεων επί ενός ζητήματος, διατυπώνοντας εξειδικευμένο κανόνα εφαρμόσιμο σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά.

Λογισμικά αναζήτησης της αλήθειας των πραγματικών ισχυρισμών των διαδίκων:

Λογισμικά μπορεί να κατηγοριοποιούν γεγονότα ως κρίσιμα και μη κρίσιμα για την εφαρμογή του νόμου, να εκφέρουν πιθανολογήσεις, να προβαίνουν σε συναγωγές, σε συσχετίσεις και σε διασταυρώσεις, να εντοπίζουν κενά ή αντιφάσεις (Microexpressions Analysis, Long Short-Term Memory Networks, Variable Elimination, Belief Propagation, Junction Tree Algorithms). Μπορεί να διακρίνουν patterns (πρότυπα) ψευδούς κατάθεσης μάρτυρα, προσέχοντας τον τόνο της φωνής, της έκφρασης του προσώπου, της γλώσσας του σώματος (Facial Action Coding System, Gaussian Mixture Models, Voice Stress Analysis, EyeDetect και Veritone Illuminate Technologies).

Λογισμικά υπαγωγής των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών στον εφαρμοστέο κανόνα δικαίου:

Λογισμικά τύπου Decision Support Systems, Analytical and Modeling Software, Project Management Software, Risk Management Software, Ethical Decision Support Tools, AnyLogic, Simul και Arena Softwares αξιολογούν διαφορετικές επιλογές στη βάση των συνεπειών που αυτές συνεπάγονται, εντοπίζουν κριτήρια που μπορεί να παίξουν κρίσιμο ρόλο σε μία επιλογή, προτείνουν προτεραιοποιήσεις που μπορεί να γίνουν, ή βελτιστοποιούν λύσεις περιορίζοντας κινδύνους με συστάσεις κατάλληλων στρατηγικών.

Το αναντικατάστατο του ανθρώπου δικαστή

Το γεγονός όμως ότι υφίστανται λογισμικά που αναπτύσσουν ταυτόσημες ή σχεδόν ταυτόσημες λειτουργίες με αυτές του ανθρώπινου δικαστικού έργου δεν σημαίνει ότι πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιήσουμε τέτοια λογισμικά για να αντικαταστήσουμε τον άνθρωπο δικαστή.

Τέλη Δεκεμβρίου 2023, ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών John Roberts τό- νισε:

«Οι μηχανές δεν μπορούν να αντικαταστήσουν πλήρως τους καίριους συντελεστές της δίκης. Για παράδειγμα, οι δικαστές μετρούν την ειλικρίνεια της απολογίας του κατηγορουμένου. Η λεπτομέρεια έχει σημασία. Πολλά μπορεί να εξαρτηθούν από μία τρεμούλα στα χέρια, μια σπασμένη φωνή, μία αλλαγή στο ύφος ομιλίας, μία σταγόνα ιδρώτα, ένα παίξιμο των ματιών. ... Εξ άλλου, οι ανώτατοι δικαστές επιτελούν λειτουργίες που μόνο άνθρωποι μπορεί να εκτελούν. Οι αποφάσεις τους αναφέρονται στο αν στοιχειοθετείται υπέρβαση των ορίων εξουσίας του κατώτερου δικαστηρίου, κάτι που ως έλεγχος ανάγεται συνήθως σε ζήτημα δικαστικής πολιτικής ... Κάποιες άλλες αποφάσεις τους επικεντρώνονται σε ανοιχτά ερωτήματα για το πώς πρέπει να εξελιχθεί η νομολογία ... Η τεχνητή νοημοσύνη δεν κατευθύνει στο μέλλον, απλώς παρέχει πληροφορίες για κάτι που ήδη υπάρχει.»

Όπως και να την ορίσουμε, η τεχνητή νοημοσύνη στερείται αυτού που αποκαλείται *deep understanding*. Της βαθιάς δηλαδή κατανόησης της ύπαρξής της, του εγώ της, ως συνέχειας, κάτι που ο άνθρωπος, όπως και αν τον δούμε, προϊόν της δαρβινικής εξέλιξης ή δημιουργήμα του Θεού, κατέχει ως κατηγορικό στοιχείο τού είναι του. Αυτή η έλλειψη θα εμποδίζει πάντα τα λογισμικά να αντιλαμβάνονται το πλαίσιο μιας δικαστικής υπόθεσης με την ευρύτητα που το αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος δικαστής. Ευρύτητα συναισθηματική και ηθική, που οφείλεται στην επικοινωνία του, μέσω της ενσυναίσθησης που διαθέτει, με τους συνανθρώπους του.

Ο δόλος του κατηγορουμένου για ανθρωποκτονία, το συμφέρον του παιδιού στις υποθέσεις ανάθεσης της επιμέλειάς του, η ένταξη μιας δικαστικής απόφασης στο αξιακό υπόβαθρο της κοινωνίας μας, είναι παραδείγματα όσων δεν μπορεί να πραγματοποιήσει σήμερα η τεχνητή νοημοσύνη, αλλά και συγχρόνως όσων ποτέ δεν πρέπει να της επιτραπεί να πραγματοποιήσει αυτοτελώς.

Οι δημοκρατίες μας έχουν τα μέσα να επιβάλουν μια τέτοια απαγόρευση.

Τρία κυρίως μέσα μπορεί να κινητοποιηθούν:

Πρώτον. Η ίδια η δικαστική εξουσία πρέπει να αποφασίζει αν και πώς θα προσφεύγει σε συστήματα τεχνητής νοημοσύνης για τη λήψη δικαστικής απόφασης. Αυτή θα θέτει τις προδιαγραφές και τα όρια, αυτή θα επιλέγει

τους τεχνικούς που θα την βοηθήσουν να προχωρήσει. Δεύτερον. Η διαφάνεια πρέπει να καλύψει ό,τι τα λογισμικά αυτά θα παράγουν. Πρέπει να παράγουν ένα πλήρες κείμενο δικαστικής απόφασης όπως αυτό που προέρχεται από το χέρι ανθρώπου δικαστή. Και πρέπει τα διαφανή κριτήρια που εφαρμόζει να είναι και ουσιαστικώς δίκαια, με σεβασμό στην ανθρώπινη αξία.

Τρίτον. Ένα νέο θεμελιώδες δικαίωμα πρέπει να αναδυθεί, το δικαίωμα του ανθρώπου να δικάζεται πάντα από ανθρώπους δικαστές. Κάτι που δεν σημαίνει οπωσδήποτε την απαγόρευση της χρήσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης ως επικουρικών μέσων του ανθρώπινου δικαστικού έργου. Αλλά ότι ο άνθρωπος δικαστής θα έχει πάντα τον τελικό λόγο σε μια δικαστική απόφαση.

Η τεχνητή νοημοσύνη, υπό τον έλεγχο του ανθρώπου, σε επικουρικό πάντα ρόλο και με τις εγγυήσεις που μόλις αναφέρθηκαν, μπορεί να αναδειχθεί σε ευκαιρία. Όχι μόνο επιτάχυνσης της διαδικασίας απονομής της δικαιοσύνης. Αλλά και επικουρίας στον άνθρωπο δικαστή, στην προσπάθειά του για ποιοτικότερο έργο.

Η επιτυχία της εκδήλωσης αυτής μαρτυρά το αυξανόμενο ενδιαφέρον του νομικού – και όχι μόνο – κόσμου γύρω από ζητήματα σύγχρονων τεχνολογιών

Τέλος, ο ομότιμος Καθηγητής κος Λ. Κοτσαλής ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα κάτωθι:

Η επιστημονική σειρά «Ποινικά» κυκλοφορεί από το 1978 και ιδρύθηκε από τους Αλέξανδρο Μαγκάκη και Νικόλαο Ανδρουλάκη, με στόχο να καλύψει το σύνολο της νομικής επιστήμης. Ο Αλέξανδρος Μαγκάκης υπήρξε μαχητής, διανοούμενος, ευπατρίδης και άφησε το ισχυρό θετικό αποτύπωμα του και ως Υπουργός Δικαιοσύνης, και μάλιστα σε μια ιδιαίτερα δύσκολη εποχή. Ο Νικόλαος Ανδρουλάκης, δε, υπήρξε ρωμαλέος, δωρικός, δογματικός επιστήμονας, που με τις συνεργασίες του εμπλούτισε το ποινικό δόγμα. Στη σειρά «Ποινικά» έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα 101 τόμοι, που αφορούσαν είτε μονογραφίες, είτε διδακτορικές διατριβές, είτε νομικά συγγράμματα Γερμανών ποινικολόγων σε μετάφραση. Πρόκειται για την πιο πλήρη σειρά στο ποινικό δίκαιο με διαρκή εξέλιξη και προσαρμογή της θεματολογίας της στις νέες εξελίξεις στο χώρο της

τεχνολογίας και της νομικής επιστήμης.

Νέστορα Κουράκη, Η αρμονία στον Ηράκλειτο και μια σύγχρονη προσέγγισή της, προλεγόμενα του Ακαδημαϊκού Χριστόφορου Χαραλαμπίκη, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση (σειρά δια-ΛΟΓΟΣ, Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη/ Μελέτες, αρ. 120), 2025

Κατωτέρω παρατίθεται ο **Πρόλογος στο βιβλίο του ομ. Καθηγητή Φιλοσοφικής Σχολής ΕΚΠΑ και Ακαδημαϊκού κ. Χριστόφορου Χαραλαμπίκη**

Ο διεθνώς καταξιωμένος καθηγητής της Εγκληματολογίας Νέστωρ Κουράκης συνειδητοποίησε, ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια, ότι η αποτελεσματική καλλιέργεια της Επιστήμης του Δικαίου προϋποθέτει βαθύτατη κλασική παιδεία η οποία οδηγεί στα άδυτα της ανθρώπινης ψυχής. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αναμοχλεύει μέσα του τα ασίγαστα πάθη του μυστηριώδους και μυστηριακού όντος που λέγεται «άνθρωπος» και προσπαθεί να τα ερμηνεύσει χρησιμοποιώντας ως λυδία λίθο τα διδάγματα των αρχαίων μεγάλων φιλοσόφων, ποιητών, τραγωδών και ιστορικών. Οι ώριμοι καρποί των ερευνητικών του αναζητήσεων αποτυπώνονται στα εμβληματικά βιβλία του Κλασικά ιδεώδη για μια σύγχρονη παιδεία (2009)

και Το αίνιγμα της Αρχαίας Ελλάδας. Εξηγώντας στα παιδιά τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό (2017). Η μελέτη του «Δυνατότητες αξιοποίησης στοιχείων του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στη σύγχρονη νομική σκέψη» (2010) ανοίγει, επίσης, νέους ορίζοντες.

Στα απτά αυτά δείγματα της συστηματικής ενασχόλησης του συγγραφέα με τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό έρχεται να προστεθεί το παρόν πόνημα στο οποίο παρουσιάζεται με βαθύνοια η ηρακλείτεια αρμονία στην εκλεκτική της πληρότητα. Από τις δεκατρείς συνολικά σημασίες που έχει η λέξη αρμονία, με πρώτη «τη σύνδεση, τον αρμό», αυτή που μας ενδιαφέρει περισσότερο εδώ είναι «η ορθή αναλογία των μερών προς το όλο», η συμμετρία, και ειδικότερα η αρμονία του Σύμπαντος. Το απόσπασμα 54 είναι αποκαλυπτικό: αρμονία άφανης φανερός κρείττων (η αφανής αρμονία είναι καλύτερη από τη φανερή). Στις περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες παραμένει αμετάφραστη η έννοια της αρμονίας η οποία συνδέεται στενά με τη φιλοσοφία, τη μουσική, τη ζωγραφική και την αρχιτεκτονική, ενώ οι μεταφορικές της χρήσεις δίνουν νέες ερμηνευτικές διαστάσεις στα αντιπαραθετικά ζεύγη δυναμική-στατική και εσωτερική-εξωτερική αρμονία.

Ο Ηράκλειτος εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να αποτελεί αστείρευτη πηγή έμπνευσης για αναστοχασμό και νέες φιλοσοφικές αναζητήσεις. Ο πυκνός υπαινικτικός του λόγος, εμπλουτισμένος με πανίσχυρες μεταφορές, παρηχήσεις, και λογοπαίγνια, με ειρωνικές διαβαθμίσεις που φτάνουν ως το σαρκασμό, αποτελεί το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα του ανεπανάληπτου ύφους του. Ο έμπειρος αναγνώστης των ελάχιστων αποσπασμάτων που έχουν διασωθεί, μένει ενεδός μπροστά στις πολυπρισματικές εικόνες που ανακαλούν στη μνήμη οι προσεκτικά επιλεγμένες λέξεις, πολλές από τις οποίες είναι εντυπωσιακά πολύσημες, γεγονός το οποίο επιτείνει τις ερμηνευτικές δυσχέρειες που δημιουργούν τα διανοητικά άλματα ενός τόσο φωτεινού μυαλού. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι ήδη στην αρχαιότητα ήταν γνωστός με το προσωνύμιο «ο σκοτεινός φιλόσοφος» που αντανάκλα, όσο παράδοξο και αν φαίνεται, το μεγαλείο της σκέψης του, όπως έδειξαν κορυφαίοι σύγχρονοι φιλόσοφοι, ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν οι

G. W. F. Hegel, Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger και Hans Georg Gadamer, για να περιοριστώ σε μερικά λαμπρά ονόματα της γερμανικής διανόησης. Τα σύντομα αινιγματικά και δυσερμήνευτα αποφθέγματα του Ηρακλείτου αποπνέουν το δέος που προκαλεί η μεγαλειώδης μαγεία των θεϊκών χρησμών.

Ο Ηράκλειτος παραμένει διαχρονικός σε παγκόσμιο επίπεδο και τραγικά επίκαιρος. Οι αφορισμοί του ανταποκρίνονται πλήρως στη διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα του αισθητού κόσμου, ενώ ταυτόχρονα η ψυχική ανάταση που δημιουργούν, αφήνουν το πνεύμα να οδεύσει σε ανώτερες σφαίρες, εκεί όπου εν τέλει κατοικεί η ιδέα της τελειότητας. Την ιδιοφυή αυτή σύλληψη του Ηράκλειτου, με επίκεντρο την αρμονία ως συνεκτικό ιστό των πάντων, ο Νέστωρ Κουράκης την παρουσιάζει στο πρώτο μέρος της μονογραφίας του με τρόπο εύληπτο για το μέσο αναγνώστη, αλλά και πλήρως τεκμηριωμένο, ώστε να ικανοποιεί και τις ανάγκες ενός γόνιμου διεπιστημονικού διαλόγου. Ο συγγραφέας αναδεικνύει και αναλύει από το έργο του Ηράκλειτου τα στοιχεία εκείνα που μπορούν, με επίκεντρο την αρμονία, να αξιοποιηθούν ακόμη και σήμερα από θεωρητική και πρακτική άποψη, και να αποτελέσουν πυξίδα για την αντιμετώπιση καταστάσεων οι οποίες είναι αναγκαίο να εναρμονιστούν με τα αντιθετικά τους στοιχεία.

Όσο μπορούμε να ξέρουμε, ο Ηράκλειτος, συνειδητά ή μη, δεν υπέδειξε με ποιο τρόπο μπορεί να γίνει η εναρμόνιση και σύνθεση των αντιθέσεων. Το επιστημολογικό αυτό κενό κάλυψε εν μέρει ο Πλάτων, και ιδίως ο Αριστοτέλης ο οποίος ερμήνευσε την αρετή ως μεσότητα μεταξύ υπερβολής και έλλειψης. Η ανδρεία αποτυπώνει την εναρμόνιση θράσους και δειλίας. Τα θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα αυτής της προσέγγισης εξακολουθούν να παραμένουν δυσεπίλυτα. Ακριβώς για το λόγο αυτό είναι από μόνη της αξιοθαύμαστη η προσπάθεια του συγγραφέα να παρουσιάσει στο δεύτερο μέρος αυτής της μονογραφίας, μια μεθοδολογικά άψογη πρόταση για τον τρόπο σύνθεσης και εναρμόνισης των επιμέρους αντίθετων στοιχείων σε περίπλοκες βιωματικές καταστάσεις.

Ειδικότερα, διερευνάται η αρμονία ως μορφή ιδανικού προς το οποίο αξίζει να κατατείνει ο σύγχρονος άνθρωπος. Το ιδανικό αυτό, σύμφωνα με τον συγγραφέα, βασίζεται στην ιδέα ότι κάθε αντίθεση εμπεριέχει στοιχεία ωφέλιμα για τον άνθρωπο (πλεονεκτήματα), τα οποία τον οδηγούν να ζει σε συμφωνία με ό,τι υψηλότερο υπάρχει μέσα του, ανυψώνοντάς τον έτσι στο χώρο των αξιών. Όμως, κάθε αντίθεση περιλαμβάνει και στοιχεία επιβλαβή γι' αυτόν (μειονεκτήματα), που έχουν την αντίθετη κατεύθυνση και ικανοποιούν τις ορμές του. Τα πλεονεκτήματα της μιας αντίθεσης αποτελούν κατά κανόνα τα μειονεκτήματα της άλλης. Επομένως, όποιος επιθυμεί να επιτύχει τα μέγιστα δυνατά πλεονεκτήματα μιας κατάστασης και τα ελάχιστα δυνατά μειονεκτήματα, οφείλει να συνδυάσει τα αντίθετα στοιχεία τους, να τα ισορροπήσει με προσήκοντα τρόπο και εν τέλει να επιτύχει έτσι την αρμονία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση των αντίθετων δυνάμεων πολέμου και ειρήνης, όπου την αρμονική, ιδανική, σύνθεση αποτελεί η έννοια της άμιλλας, μέσω της οποίας συνδυάζεται το αγωνιστικό, πολεμικό πνεύμα με την ειρηνική και έντιμη επίλυση των διαφορών την οποία εγγυάται η αρχή του «εὖ ἀγωνίζεσθαι».

Η ισορροπία αυτή κατά τον συγγραφέα εκφράζεται εξωτερικά με τη μορφή ιδανικών και αξιών, όπως π.χ. η δικαιοσύνη, η οποία, ως ιδεώδης μορφή συμπεριφοράς, αποτελεί εξισορρόπηση μεταξύ ανεκτικότητας και αυστηρότητας. Για να μπορέσει όμως κάποιος να κατακτήσει και να διατηρήσει αυτά τα ιδανικά -ή, ακριβέστερα, αυτή την εξωτερική αρμονία- πρέπει προηγουμένως να προετοιμάσει την ψυχή του, χαλιναγωγώντας τις ορμές του και εξασφαλίζοντας για τον εαυτό του εσωτερική αρμονία. Επειδή όμως η κατάσταση αυτή είναι δύσκολο να επιτευχθεί και να διατηρηθεί, συνήθως οι προσπάθειες του ανθρώπου περιορίζονται σε μια απλή ισορροπία ανάμεσα σε αυτό που πρέπει και σε αυτό που μπορεί ανθρωπίνως να γίνει, δηλαδή ανάμεσα στο ιδανικό της στατικής εξωτερικής αρμονίας (η οποία ταυτίζεται με τη διαμόρφωση ενός κόσμου σύμφωνου με πνευματικές αξίες, όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η αλήθεια) και στις πραγματικές και εφικτές για τον άνθρωπο συνθήκες κάθε περίπτωσης.

Από αυτό το συνδυασμό προκύπτει μια νέα μορφή αρμονίας, η δυναμική. Όσο περισσότερο οι υφιστάμενες συνθήκες αξιοποιούνται για να υπηρετήσουν τις πνευματικές ανάγκες του ανθρώπου στην κατάκτηση ενός κόσμου αξιών, τόσο καλύτερα προσεγγίζει κανείς τη στατική αρμονία, η οποία ταυτίζεται με την πνευματική αξιακή τελειότητα.

Είναι προφανές ότι, πέρα από την πράγματι πρωτότυπη και στέρεα θεμελιωμένη θεωρητική της σύλληψη, η προσέγγιση αυτή του Κουράκη παρέχει στο σύγχρονο άνθρωπο και ένα πρακτικό «οδικό χάρτη» που θα τον βοηθήσει να αντιμετωπίσει τις πολλαπλές προκλήσεις της σύγχρονης περίπλοκης πραγματικότητας. Ζωτικής σημασίας για την ανθρωπότητα είναι, ιδίως σήμερα, η αναζήτηση της «χρυσής τομής» ανάμεσα σε ακρότητες και υπερβολές, τις οποίες επαυξάνει ο ιδεοληπτικός φανατισμός.

Σύγχρονες μελέτες για τη λειτουργία του εγκεφάλου επιβεβαιώνουν ότι, επιστήμονες που διευρύνουν τον ορίζοντα των ερευνητικών του αναζητήσεων, αξιοποιώντας τις ανεξάντλητες πηγές της διεπιστημονικότητας, έχουν περισσότερες πιθανότητες να διατυπώσουν καινοτόμες ιδέες, οι οποίες αποκτούν ακόμα μεγαλύτερη αξία αν αφήνουν περιθώρια και άλλων πιθανών ερμηνειών. Όποιος διαβάσει το βιβλίο αυτό με ιδιαίτερη προσοχή και αποκωδικοποιήσει τα μηνύματα που κρύβονται πίσω από τις γραμμές, ανεξάρτητα από το αν συμφωνεί ή όχι με τον συγγραφέα σε επιμέρους θέματα, θα νιώσει ότι ο εγκέφαλός του δέχεται πρωτόγνωρα ερεθίσματα που ενεργοποιούν και οξύνουν την κριτική σκέψη. Αξίζει να μελετήσει κανείς το βιβλίο αυτό σε συνδυασμό με τις θεωρίες της υπερσυμμετρίας και των υπερχορδών. Μέγα ζητούμενο παραμένει η αποκάλυψη της «υπεραρμονίας» η οποία συγκροτεί και συγκρατεί την αβυσσαλέα ψυχή του ανθρώπου και τα πιθανά αχανή παράλληλα Σύμπαντα. Προς την κατεύθυνση αυτή ο καθηγητής Νέστωρ Κουράκης με γνώση, γνώσεις και τόλμη έκανε ένα γενναίο βήμα μπροστά.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ DAVID FARRINGTON (1944-2024)

Δρ Ελένη Κοντοπούλου,
Νομικός-Εγκληματολόγος, Ταμίας της
Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας

Πηγή φωτογραφίας: [The David Farrington Memorial Fund | Support Cambridge](#)

Στις 5 Νοεμβρίου 2024 έφυγε από τη ζωή σε ηλικία 80 ετών ο διακεκριμένος Καθηγητής David Farrington. Ο David Farrington διετέλεσε Καθηγητής στο γνωστικό αντικείμενο της Ψυχολογικής Εγκληματολογίας στο Ινστιτούτο Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Cambridge¹. Το επιστημονικό του έργο εξαιρετικά πλούσιο και η συμβολή του στην επιστήμη της Εγκληματολογίας διεθνώς αναγνωρισμένη, καθώς είχε λάβει πολλά και σημαντικά βραβεία, μεταξύ των οποίων το *Stockholm Prize in Criminology* (2013), τέσσερα βραβεία από την Αμερικανική Εταιρεία Εγκληματολογίας

(*Edwin Sutherland Award* το 2002, *Sellin-Glueck Award* το 1984, *August Vollmer Award* το 2014, *Herbert Bloch Award* το 2018) και πολλά άλλα ακόμη, ενώ είχε αναλάβει σημαντικές θέσεις σε διεθνείς και ευρωπαϊκούς φορείς, ακαδημίες και οργανώσεις. Το δε συγγραφικό του έργο περιλάμβανε 1225 δημοσιεύσεις με εξαιρετικά υψηλή συχνότητα αναφοράς στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία².

Αν και η επιστημονική ενασχόλησή του άγγιζε ένα τεράστιο εύρος εγκληματολογικών θεμάτων³, ο David Farrington είχε αφιερώσει σημαντικό μέρος της ερευνητικής του δραστηριότητας στη μελέτη του φαινομένου των εγκληματικών σταδιοδρομιών⁴ και την Αναπτυξιακή Εγκληματολογία⁵, αρχικά ως ερευνητής και αργότερα ως Διευθυντής της μακροχρόνιας προοπτικής έρευνας «Cambridge Study in Delinquent Development (DCSDD)», μιας έρευνας ορόσημο στο εν λόγω πεδίο⁶. Η έρευνα αυτή εμπίπτει στις λεγόμενες κοορτικές μελέτες (μελέτες ηλικιακών σειρών), οι οποίες προσφέρουν το καταλληλότερο μεθοδολογικό πλαίσιο για την εμπειρική διερεύνηση του ρόλου της ηλικίας στην εγκληματική συμπεριφορά και τον εντοπισμό των παραγόντων, οι οποίοι συνδιαμορφώνουν την εγκληματική σταδιοδρομία. Πρόκειται για έρευνες με σύνθετους ερευνητικούς

² [Esc Newsletter | Archive, The David Farrington Memorial Fund | Support Cambridge, Professor David Farrington | Institute of Criminology](#)

³ Ο ομότιμος Καθηγητής Friedrich Lölösel αποκαλεί τον David Farrington «γίγαντα» της επιστήμης, καθώς ήταν σε θέση να μελετά πολλά και διαφορετικά θέματα στο πεδίο της Εγκληματολογίας [Esc Newsletter | Archive](#)

⁴ Ζαραφωνίτου, Χ. (2023). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. 3^η έκδοση αναθεωρημένη. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 114-132.

⁵ Κοντοπούλου, Ε. (2024). Η συμβολή της Αναπτυξιακής Εγκληματολογίας στη μελέτη του φαινομένου των εγκληματικών σταδιοδρομιών. Στο Ζαραφωνίτου Χ., Κουράκης Ν. (Διευθ. Έκδ.), Βλάχου Β., Ζαραφωνίτου Χ. κ.ά. (Επιμ. Έκδ.). *Πρακτικά Συνεδρίου στη Μνήμη του Καθηγητή Ιάκωβου Φαρσεδάκη- Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας*. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 369-391. [Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΩΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ](#)

⁶ Πρόκειται για μια μακροχρόνια προοπτική έρευνα σε ένα δείγμα 411 Λονδρέζων αρρένων, γεννημένων περίπου το 1953. Η έρευνα ξεκίνησε το 1961 υπό τη διεύθυνση του Καθηγητή Donald West και από το 1982 και έπειτα ανέλαβε τα ηνία ο εκλιπών Καθηγητής David Farrington.

¹ [David P. Farrington, O.B.E., Distinguished Criminologist and Scholar 1944 - 2024 | Institute of Criminology](#)

σχεδιασμούς, διεπιστημονικό χαρακτήρα και με μεγάλο αριθμό εξεταζόμενων μεταβλητών, οι οποίες αξιοποιούν διαφορετικά ερευνητικά εργαλεία και δεδομένα από περισσότερες πηγές. Αποτελούν ιδιαίτερα φιλόδοξα ερευνητικά εγχειρήματα, με υψηλό οικονομικό κόστος λόγω της μακρόχρονης μελέτης μεγάλων δειγμάτων ατόμων, η διάρκεια των οποίων πολλές φορές ξεπερνά τα είκοσι έτη⁷. Στο πλαίσιο αυτό, ο David Farrington υπήρξε πρωτοπόρος, θέτοντας, μάλιστα, τα θεμέλια για τη γένεση του κλάδου της Αναπτυξιακής Εγκληματολογίας, ενώ εισήγαγε τη δική του ενοποιημένη αναπτυξιακή θεωρία γύρω από την εγκληματική συμπεριφορά και την εξέλιξή της στο πέρασμα του χρόνου (Integrated Cognitive Antisocial Potential Theory), προσπαθώντας να δώσει απαντήσεις στο γιατί και πότε κάποιος εμπλέκεται για πρώτη φορά στο έγκλημα, στο γιατί και για πόσο χρονικό διάστημα κάποιος επιμένει σε αυτήν την εμπλοκή, καθώς και στο εάν, πότε και γιατί κάποιος διακόπτει την εγκληματική του δράση⁸. Μάλιστα, κατά τον Farrington, όλες οι αναπτυξιακές εγκληματολογικές θεωρίες θα πρέπει να είναι σε θέση να δώσουν απαντήσεις σε μια σειρά σημαντικών ερωτημάτων, τα οποία έχουν αναδειχθεί μέσα από την πολυετή έρευνα στο πεδίο μελέτης των εγκληματικών σταδιοδρομιών. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο ίδιος τόνιζε πως αν και η Αναπτυξιακή Εγκληματολογία επικεντρώνεται στη μελέτη της εξέλιξης του εγκληματία και της συμπεριφοράς του στο πέρασμα του χρόνου, εντούτοις, οι

παράγοντες που επιδρούν στην τέλεση των εγκλημάτων θα πρέπει να θεωρούνται εξίσου σημαντικοί καθώς «τα εγκλήματα γεννιούνται μέσα από την αλληλεπίδραση του ατόμου και του περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένων των ευκαιριών και των θυμάτων)»⁹. Εξ αυτού του λόγου, η αναπτυξιακή θεωρία του ενσωμάτωνε στοιχεία από άλλες θεωρίες μεταξύ των οποίων και οι προσεγγίσεις γύρω από την ορθολογική επιλογή, υποστηρίζοντας ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά συναρτάται με γνωστικές διαδικασίες στις οποίες λαμβάνονται υπ' όψιν τόσο οι ευκαιρίες τέλεσης του εγκλήματος όσο και τα θύματα¹⁰. Στο πλαίσιο αυτό, ο Farrington συνήθιζε να επισημαίνει την ανάγκη για πρόληψη και παρέμβαση με στόχο την αντιμετώπιση των παραγόντων εγκληματογένεσης, ιδιαίτερα στα πρώιμα ηλικιακά στάδια, και την ενίσχυση των ευεργετικών περιστατικών ζωής, χωρίς, ωστόσο, να υποβαθμίζει την αξία της περιστασιακής πρόληψης για τη μείωση των εγκληματικών ευκαιριών¹¹.

Το 2021 είχα την τύχη να γνωρίσω τον Καθηγητή Farrington μέσω της Καθηγήτριας μου κ. Χριστίνας Ζαραφώνιτου, η οποία με έφερε σε επαφή μαζί του προκειμένου να πραγματοποιήσω συνέντευξη για το 9^ο τεύχος του Ενημερωτικού Δελτίου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, με θέμα «Εγκλημα και Ηλικία-Εγκληματικές σταδιοδρομίες»¹². Οφείλω να ομολογήσω ότι η χαρά μου ήταν μεγάλη, αφενός διότι δεν δίνεται συχνά μια τέτοια δυνατότητα σε νέους επιστήμονες αφετέρου διότι η μελέτη του φαινομένου των εγκληματικών σταδιοδρομιών ενέπιπτε στα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα ήδη από την περίοδο εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής. Η συνέντευξη ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και τα θέματα που συζητήθηκαν με τον Καθηγητή Farrington αφορούσαν τη σχέση ηλικίας-εγκλήματος, το ρόλο της πρώιμης εμπλοκής στο

⁷ Ζαραφώνιτου, Χ. (2023), ό.π. σελ. 18-19 και 122-129. Βλ. επίσης, Kazemian, L., Farrington, D.P., Piquero, A.R. (2018). Developmental and Life-Course Criminology. Στο D.P. Farrington, L. Kazemian & A.R. Piquero (επιμ.) The Oxford Handbook of Developmental and Life-Course Criminology. Oxford University Press.

⁸ Jolliffe, D., Gaffney, H., Eisner, M., Farrington, D.P. (2025). Contemporary developments in the Cambridge Study in Delinquent Development: David Farrington's legacy. *Criminal Behavior and Mental Health*, 35, σελ. 83-88 [Contemporary Developments in the Cambridge Study in Delinquent Development: David Farrington's Legacy](#), Farrington, D.P., Jolliffe, D. & Coid, J.W. (2021). Cohort Profile: The Cambridge Study in Delinquent Development (CSDD). *Journal of Developmental and Life Course Criminology* 7, σελ. 278-291, Zara G. & Farrington, D.P. (2016), *Criminal recidivism. Explanation, prediction and prevention*. Routledge.

⁹ Farrington, D.P. (2003). Developmental and Life-Course Criminology: Key theoretical and empirical issues-The 2002 Sutherland Award Address. *Criminology* 41(2), σελ. 221-255.

¹⁰ Το ίδιο, σελ. 231.

¹¹ Farrington, D.P. (2020). The Integrated Cognitive Antisocial Potential (ICAP) theory: Past, present and future. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology* 6, σελ. 172-187.

¹² [crime-and-punishment-9.pdf](#)

έγκλημα στη διαμόρφωση της εγκληματικής σταδιοδρομίας, τους παράγοντες κινδύνου για την υποτροπή καθώς και την αποχή από το έγκλημα¹³.

Κλείνοντας αυτό το σύντομο αφιέρωμα στον Καθηγητή David Farrington, θα ήθελα να εκφράσω την πεποίθησή μου ότι η βαθιά επιστημονική γνώση που είχε γύρω από τα θέματα των εγκληματικών σταδιοδρομιών, με τα οποία ασχολήθηκε επί δεκαετίες με ιδιαίτερο ζήλο και αφοσίωση, τόσο σε επίπεδο έρευνας, θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής, καταδεικνύουν τη μεγάλη αγάπη και το πάθος του για την επιστήμη της Εγκληματολογίας και την αντίληψή του ότι μέσα από την εφαρμογή της επιστήμης του η κοινωνία μπορεί πραγματικά να ωφεληθεί. Αυτός ο πλούτος της επιστημονικής γνώσης αποτυπώνεται στο σπουδαίο συγγραφικό έργο που άφησε πίσω του και αποτελεί, θεωρώ, αφενός σημαντική κληρονομιά για την επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα αφετέρου έναν πολύ χρήσιμο οδηγό για την ανάπτυξη και εξέλιξη της εγκληματολογικής έρευνας και θεωρίας στο πεδίο της Αναπτυξιακής Εγκληματολογίας. Άλλωστε, ο ίδιος ο Καθηγητής Farrington είχε πολλάκις αναφερθεί στην αναγκαιότητα της εμπειρικής διερεύνησης όλων των επιμέρους διαστάσεων των εγκληματικών σταδιοδρομιών, προκειμένου να αναπτυχθεί ένα επαρκές εξηγητικό πλαίσιο γύρω από το φαινόμενο, το οποίο θα προσφέρει μια στέρεα βάση για την ανάπτυξη προσαρμοσμένων και αποτελεσματικότερων πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του εγκλήματος.

¹³ Το ίδιο.

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

CRIME AND PUNISHMENT

THE NEWSLETTER OF THE HELLENIC SOCIETY OF CRIMINOLOGY

Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας
Λυκαβητού 1γ
e-mail: info@hscriminology.gr